

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΑΡ. 270

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ

Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ
1837-2011

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΚΘΕΣΕΩΣ

ΑΘΗΝΑΙ 2011

ΧΟΡΗΓΟΙ: ΙΔΡΥΜΑ ΠΕΤΡΟΥ ΧΑΡΗ – ΟΜΙΛΟΣ EUROBANK EFG

© Ἡ ἐν Ἀθῆναις Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία
Πανεπιστημίου 22, Ἀθῆναι 10672
Fax 210 3644996, τηλ. 210 3625531
secr@archetai.gr • www.archetai.gr

ISSN 1105-7785

ISBN 978-960-8145-86-3

Ἀνάτυπο ἀπὸ τὸν *Μέντορα* 100, Ἰούνιος 2011

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

Εἰσαγωγή: 3-6 • Περίγραμμα τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογίας: 7-44 • Οἱ ἀρχαιολόγοι καὶ οἱ ἀνασκαφές τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας (φωτογραφίες): 45-108 • Οἱ συνεργάτες τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας: 109-146 • Οἱ ἀνασκαφές τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας: 147-172 • Συντομογραφίες: 172 • Γενικὴ βιβλιογραφία: 173-174 • Εὐρετήριο: 175-185 • Οἱ ἀρχαιολόγοι σχεδιάζουν: 188-190.

Ἐκδοτικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἐπιμέλεια: Ἐκδόσεις Λούση Μπρατζιώτη

Εἰκόνα ἐξωφύλλου: Μυκῆνες, θέρος 1949, Τάφος Κλυταιμῆστρας. Ἀπὸ ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιὰ: Bert Hodge Hill, Σπυρίδων Μαρινάτος, Ἰωάννης Κ. Παπαδημητρίου, Alan J. B. Wace, ἄγνωστος, Carl W. Blegen, Φώτιος Πέτσας (φωτ. ACSA, ἀναμνηστικὴ τῶν 70στῶν γενεθλίων τοῦ Wace).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΑΡ. 270

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ

Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ
1837-2011

ΑΘΗΝΑΙ 2011

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ

Καλλιτεχνικὸς Σύμβουλος: Ἐφη Ἀνδρεάδη

Συντονισμός: Ντόρα Βασιλικού

Ὑπεύθυνη Ἀρχείου-Ὑπομνηματισμός: Ἰωάννα Νίνου

Ἐπεξεργασία φωτογραφιῶν: Χαρτὶ καὶ Τέχνη Ε.Π.Ε.

Κείμενα-λεζάντες: Βικτωρία Μπεζεριάνου, Ο.Ε.

Ἐπεξεργασία χάρτη: Στέλιος Δασκαλάκης

Ψηφιοποίηση φωτογραφιῶν: Παναγιώτης Νέγκας

Ἀνάρτηση φωτογραφιῶν: Ὀρφεὺς Βεϊνόγλου Α.Ε.

ΧΟΡΗΓΟΙ: ΙΔΡΥΜΑ ΠΕΤΡΟΥ ΧΑΡΗ – ΟΜΙΛΟΣ EUROBANK EFG

Τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο τῆς Ἀρχαιολογικῆς εὐχαριστεῖ γιὰ τὴν παραχώρηση φωτογραφιῶν:

Τὴν κυρία Ραχήλ Καπόν· τὸ Γερμανικὸ Ἀρχαιολογικὸ Ἰνστιτοῦτο· τὴν Ἀμερικανικὴ Σχολὴ Κλασικῶν Σπουδῶν· τὸν κύριο Βασίλειο Ἀραβαντινό, Διευθυντὴ τῆς Θ' Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων Θηβῶν· τὴν κυρία Ἀνθούλα Βαβρίτσα καὶ τὸν κύριο Δημήτρη Κυρατζῆ· τὸν κύριο Στέφανο Garbin, ἀρχαιολόγο-βιβλιοθηκονόμο τῆς Ἰταλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς, τὴν κυρία Τάνια Δεβετζῆ, δρ. ἀρχαιολογίας, τὴν κυρία Μαρία Δρανδάκη· τὴν κυρία Φωτεινὴ Ζαφειροπούλου, Ἐφορο τῶν ἀρχαιοτήτων ἐ.τ.· τὴν κυρία Ἑλένη Μωράτη, ὑπεύθυνη τοῦ Φωτογραφικοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου· τὴν κυρία Ροζαλίνδη Παπαντωνίου· τὸν κύριο Λευτέρη Πλάτωνα, καθηγητὴ πανεπιστημίου· τὴν κυρία Ἰομήνη Τριάντη, ὁμ. καθηγήτρια πανεπιστημίου· τὴν κυρία Χρυσούλα Σασσόγλου Παλιαδέλη, καθηγήτρια πανεπιστημίου, μέλος τοῦ Εὐρωκοινοβουλίου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἔχει ὡς κύριο ἔργο της τὴν ἔρευνα καὶ δημοσίευση τῶν μνημείων τῆς ἀρχαιότητος ἀπὸ τὰ ἀπώτερα προϊστορικὰ χρόνια ἕως σήμερα. Τὸ ἔργο της τῶν 174 ἐτῶν ποὺ πέρασαν ἀπὸ τὴν ἰδρυσὴ της εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μελέτης καὶ τῶν προσπαθειῶν πολλῶν ἀνθρώπων, φιλαρχαίων καὶ ἀρχαιολόγων. Οἱ περισσότεροι καὶ παλιότεροι δὲν εἶναι γνωστοὶ παρὰ σὲ λίγους εἰδικούς. Πολλῶν δὲν γνωρίζουμε τὴ μορφή. Ἡ Ἑταιρεία ὅμως τοὺς τιμᾷ ὅλους καὶ πιστεύει ὅτι στὴ σημερινὴ ἐποχὴ ὅπου κυριαρχεῖ ἡ ἀναζήτησις τοῦ νέου καὶ τοῦ ἐντυπωσιακοῦ πρέπει νὰ θυμόμαστε ἐκείνους ποὺ θεμέλιωσαν στὴν Ἑλλάδα μιὰ ἐπιστήμη, τὴν ἀρχαιολογίαν, ποὺ ἀπ' ὅλες ὅσες καλλιέργονται στὸν τόπο μας, ἐκείνη ἀξίζει νὰ ὀνομάζεται κατ' ἐξοχὴν ἐθνική. Ἡ ἐπιστήμη αὐτὴ, μὲ τὰ ἐντυπωσιακὰ ἔργα τῶν παλαιῶν ποὺ συνεχῶς φέρνει στὸ φῶς, προσφέρει τὴν αἴσθησις ὅτι σ' ἓνα τομέα τουλάχιστον, στὴν ἔρευνα τοῦ ἑλληνικοῦ παρελθόντος, δὲν ὑστεροῦμε σὲ σχέση μὲ ἄλλους λαούς.

Στὸν πρῶτο Ὄργανισμὸ τῆς Ἑταιρείας τῆς 6 Ἰανουαρίου 1837, στὸ ἄρθρο 6, ὀρίζεται ὅτι ὅλες οἱ ἐργασίες ποὺ θὰ ἐκτελοῦσε, ἀνασκαφές, συντηρήσεις, ἀναστηλώσεις, θὰ γίνονται μὲ τὴ συγκατάθεσις καὶ σύμπραξι τοῦ Ἐφόρου τοῦ Κεντρικοῦ Μουσείου καὶ ὅτι ἡ Ἐφορεία (Συμβούλιο) τῆς Ἑταιρείας «ὁσάκις τὸ κρίνῃ εὐλογον, νὰ παρακαλῇ, ὥστε ν' ἀναλαμβάνῃ [ὁ Ἐφορος] καὶ τὴν ἐκτέλεσιν μιᾶς ἢ ἄλλης ἐργασίας, χορηγοῦσα εἰς αὐτὸν καὶ τὰ χρηματικὰ πρὸς τοῦτο μέσα». Αὐτὴ ἦταν ἡ ἀρχὴ τῆς συνεργασίας τῆς Ἑταιρείας μὲ τὴν Ὑπηρεσίαν. Τότε, τὸ 1837, Ἐφορος τοῦ Κεντρικοῦ Μουσείου ἦταν ὁ Κυριακὸς Πιπτάκης (1798-1863), μόνος γιὰ ὁλόκληρὴ τὴν ἐπικράτεια.

Ἔως τὸ 1854 ἡ Ἑταιρεία συνεργαζόταν μὲ τὸν Πιπτάκη σχεδὸν ἀποκλειστικά. Μεσολάβησε ὁ λοιπὸς τῆς χρονιᾶς ἐκείνης, ἀκολούθησε ἡ νάρκη τῆς Ἑταιρείας καὶ τὸ 1859 ἐξελέγη Γραμματεὺς της ὁ Στέφανος Ἀθανασίου Κουμανούδης καὶ μαζί του, Σύμβουλοι, ὁ Εὐθύμιος Καστόρχης (1815-1889), ὁ Λύσανδρος Καφταντζόγλου (1811-1885) καί, λίγο ἀργότερα, ὁ Σπυρίδων Φιντικλῆς (1820-1894), ὁ Ἰωάννης Παπαδάκης (1825-1876) καὶ ὁ Ἀθανάσιος Ρουσόπουλος (1823-1898). Οἱ Σύμβουλοι αὐτοί, λίγοι ἀνάμεσα στοὺς πολλοὺς τῶν τότε Συμβουλίων, δὲν ἦσαν ἀρχαιολόγοι, ἐκτὸς τοῦ Ρουσόπουλου, ἀλλὰ φιλόλογοι, ἀρχι-

τέκτονες καὶ μαθηματικοί. Εἶχαν ὅμως ἐνδιαφέρον γιὰ τὶς ἀνασκαφές καὶ μὲ εὐχαρίστηση ἀναλάμβαναν νὰ τὶς ἐπιβλέπουν, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι προχωροῦσαν καὶ στὴ μελέτῃ καὶ δημοσίευση τῶν ὅσων ἔβρισκαν. Ἀνάμεσά τους ξεχώριζαν γιὰ ἰδιαίτερες ἐπιστημονικὲς γνώσεις ὁ Κουμανούδης καὶ ὁ Ρουσόπουλος. Μόλις τότε, τὸ 1859, ἄρχισαν νὰ ἐμφανίζονται στὴν ἐλληνικὴ ἀρχαιολογία καὶ τὴν Ἑταιρεία νέα πρόσωπα ἐκτὸς τοῦ Πιττάκη.

Τὸ 1871 ἀποσπάστηκε στὴν ὑπηρεσία τῆς Ἑταιρείας ὁ Παναγιώτης Ἀντ. Σταματάκης, ἕως τότε γραφεὺς καὶ κατόπιν βοηθὸς τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Γραφείου τῆς Γενικῆς Ἐφορείας τῶν Ἀρχαιοτήτων. Ἡ ἐργασία του διαφέρει ἀπὸ ὅλων ὅσοι ἐργάστηκαν ὡς ἀνασκαφεὶς τῆς Ἑταιρείας ἕως τότε. Εὐσυνείδητος, μεθοδικὸς καὶ μὲ καλὴ γλωσσικὴ κατάρτιση, φρόντιζε κάθε ἀνασκαφὴ του νὰ συνοδεύεται ἀπὸ συστηματικὲς ἐκθέσεις καὶ καταλόγους, κείμενα μὲ τὰ ὁποῖα ἐξασφαλιζόνταν ἐπιστημονικῶς τὰ εὐρήματά του. Ὁ Σταματάκης ὑπῆρξε μόνιμο στέλεχος τῆς Ἑταιρείας ἕως τὸν θάνατό του, τὸ 1885.

Κατὰ τὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ 19ου αἰ. οἱ συνεργάτες τῆς Ἑταιρείας, Ἐφοροὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων κατὰ κανόνα, αὐξάνονται. Τὸ 1879 διορίζεται ὡς Ἐφορὸς τῆς Ὑπηρεσίας ὁ Παναγιώτης Καββαδίας, τὸ 1883 ὁ Χρῆστος Τσοῦντας καὶ ὁ Δημήτριος Φίλιος, τὸ 1885 ὁ Βασίλειος Λεονάρδος, ὁ Γεώργιος Λαμπάκης καὶ ὁ Βαλέριος Στάης, καὶ ἀκολουθοῦν τὰ ἐπόμενα χρόνια ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ Ἐφοροὶ τῆς Ὑπηρεσίας ποὺ τῆς ἔδωσαν τὴν ἐπιστημονικὴ μορφή της.

Ἡ Ἑταιρεία εἶχε ὡς συνεργάτες ὅλους τοὺς Ἐπιμελητὲς καὶ τοὺς Ἐφόρους τῆς Ὑπηρεσίας. Τοὺς ἀνέθετε τὴ διεύθυνση τῶν ἀνασκαφῶν της, ποὺ ἀποτελεῖ τὸ κύριο κεφάλαιο τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας στὴν Ἑλλάδα. Τὸ ἀνασκαφικὸ τους ἔργο συμπληρωνόταν μὲ τὶς ἐκθέσεις στὰ *Πρακτικά* (166 τόμοι), τὶς μελέτες στὴν *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίδα*, τῆς ὁποίας τὸ 2011 ἐκδίδεται ὁ 150ὸς τόμος, καὶ τὶς δημοσιεύσεις στὴ «Βιβλιοθήκη τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας» (270 τόμοι· οἱ 170 ἀπὸ τὸ 1988 ἕως σήμερα).

Γιὰ νὰ θυμίσει ἡ Ἑταιρεία ὅλους ἐκείνους ποὺ κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη της μόχθησαν γιὰ τὴν ἀποκάλυψη τῶν ἐλληνικῶν μνημείων, ὀργάνωσε ἐκθεση φωτογραφιῶν τῶν ἀνασκαφῶν της καὶ τῶν ἀνασκαφῶν της. Γιὰ λόγους διάφορους δὲν εἰκονίζονται ὅλοι οἱ συνεργάτες οὔτε ὅλες οἱ ἀνασκαφές. Ἡ κατάταξη καὶ ἡ ἐκθεση τῶν φωτογραφιῶν εἶναι χρονολογικὴ, κατὰ τὸ ἔτος γέννησης τῶν ἀνασκαφῶν. Ὑπάρχουν ἔρευνες

πὸ ἐμφανίζονται στὴν ἔκθεση δύο ἢ τρεῖς φορές, γιατί τόσοι ἦσαν οἱ διαδοχικοὶ ἐρευνητές. Ἀλλωστε ἓνα ἀπὸ τὰ διδάγματα τῆς ἔκθεσης εἶναι ἡ συνέχεια πὸν χαρακτηρίζει τὸ ἔργο τῆς Ἑταιρείας. Φαίνεται ὅτι κάποιο διάστημα, πολλές φορές μεγάλο, ἔχει ἐγκαταλείψει κάποιο ἔργο τῆς καί, ξαφνικά, τὸ ξαναρχίζει καὶ τὸ ὁλοκληρώνει, λ.χ. Ἀκρόπολη, Ραμνοῦς, Μεσσήνη, Μυκῆνες, Γλάς, τελευταῖα Καστρί στὴ Σύρο. Τοῦτο συμβαίνει, γιατί κάθε ἀνασκαφὴ εἶναι ἓνα ἐπιστημονικὸ θέμα πὸν χρειάζεται τὸ κατάλληλο πρόσωπο πὸν θὰ ἐνδιαφέρεται εἰδικῶς γιὰ τὸ θέμα ἢ τὸν τόπο πὸν πρέπει νὰ ἐρευνηθεῖ.

Ἡ ἀρχαιολογία στὴν Ἑλλάδα δὲν ἦταν, ἐξ ἀρχῆς, θέμα ἐρασιτεχνικῆς ἀπασχόλησης κάποιων λογίων, φιλαρχαίων ἢ συλλογέων. Ἦταν καθῆκον καὶ ἔργο κρατικόν, συνδεδεμένο μὲ τὴν παιδεία. Δὲν ὑπῆρξε ὅμως ποτὲ ἀπὸ τις πρῶτες μέριμνες τῶν κυβερνήσεων, μάλιστα ἕως καὶ σήμερα· κρίνοντας ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ ἐπιβάρυνση τοῦ προϋπολογισμοῦ γιὰ τὴν ἔρευνα τῶν ἀρχαιοτήτων, μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὡς παραμελημένη. Κρατικὸ ἐνδιαφέρον ἐκδηλώνεται ξαφνικά κατὰ καιροὺς, ἔχει ὅμως πάντα σχέση μὲ τὴν οἰκονομικὴ πολιτικὴ πὸν ἀκολουθεῖται, δηλαδὴ τὴν προσπάθεια γιὰ ἀνάπτυξη τοῦ τουρισμοῦ καὶ ὄχι μὲ τὴν πρόοδο τῆς ἐπιστήμης.

Ἡ ἐπιστημονικὴ πρόοδος τῆς ἀρχαιολογίας ἐξαρτᾶται βεβαίως ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ συνδρομὴ τοῦ κράτους ἀλλὰ ἕως ἓνα, ὄχι πολὺ ὑψηλό, βαθμό. Κύριος παράγων γιὰ τὴν καλλιέργειά τῆς εἶναι ἡ ὑπαρξη τῶν ἀρχαιολόγων ἐκείνων πὸν θὰ ἀφιερῶσουν μέρος τῆς ζωῆς τους γιὰ νὰ φέρουν σὲ πέρας μιὰ πολὺχρονη ἀνασκαφὴ καὶ νὰ τὴ δημοσιεύσουν. Τὸ δεῦτερο, ἡ δημοσίευση, εἶναι λιγότερο συχνὸ φαινόμενο γιατί πολλές σημαντικὲς ἀλλὰ μακρόχρονες ἀνασκαφὲς τερματίζονται ἢ φθάνουν σ' ἓνα ἱκανοποιητικὸ σημεῖο πληρότητας ὅταν ὁ ἀνασκαφεὺς εἶναι πλέον ἡλικιωμένος καὶ δὲν ἔχει τις ἀναγκαῖες σωματικὲς δυνάμεις γιὰ μία ἐπίσης μακρόχρονη καὶ κουραστικὴ ἐργασία, ὅπως εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ ἔκθεση τῶν ὅσων ἀποκάλυψε.

Ἡ συνεχῶς, ἀπὸ τὸ 1828, ταραγμένη πολιτικὴ κατάσταση τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐπέτρεψε στοὺς, πρόσκαιρους κατὰ κανόνα, ὑπουργοὺς-προϊσταμένους τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας νὰ ἐνστερνισθοῦν καὶ νὰ καθορίσουν μόνιμο, θὰ μπορούσε νὰ εἰπωθεῖ «ἐθνικόν», πρόγραμμα ἔρευνας τοῦ τόπου. Τὸ ἔργο αὐτὸ τὸ ἀνέλαβε – ἄτακτα στὴν ἀρχή, μεθοδικότερα κατόπιν – ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, ἡ ὁποία καθόρισε προτεραιότητες καὶ κατόρθωσε νὰ ἐρευνήσει, σὲ πολὺ μεγάλο βαθμό, τοὺς

κυριότερους αρχαίους τόπους. Καὶ αὐτῆς τὸ ἔργο ὅμως ἦταν σὲ ἐξάρτησιν, πάντοτε, ἀπὸ τὴν ὑπαρξιν τῶν κατάλληλων προσώπων ποὺ θὰ ἀναλάμβαναν κάποια ἔρευνα, καὶ ἀπὸ τὰ πάντοτε μέτρια οἰκονομικά της.

Ἡ Ἑλλάδα ἔχει, ὡς πρὸς τὴν ἀρχαιολογία, ἓνα ἰδιαίτερο χαρακτηριστικό. Ἐχει πολλὰ μνημεῖα, συγκριτικὰ μὲ τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν πληθυσμό της, περισσότερα ἀπὸ ὅποιαδήποτε ἄλλη χώρα. Δὲν διαθέτει ὅμως ἀνάλογους, ἀριθμητικῶς, ἀρχαιολόγους ὑψηλοῦ, ἀπαρατήτως, ἐπιπέδου γιὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν μνημείων, τὴ μελέτη καὶ τὴ δημοσίευσή τους. Εἰδικῶς τὶς τελευταῖες δεκαετίες ἡ εὔρεση μνημείων καὶ ἡ διενέργεια ἀνασκαφῶν αὐξήθηκαν σὲ ὑπερβολικὰ μεγάλο ἀριθμό, ἀλλὰ οὔτε ἡ πρώτη μελέτη καὶ παρουσίασις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ γιὰ πολλὰ μνημεῖα ἐξαιτίας τῆς πολιτικῆς ἀρρυθμίας ποὺ ἐπιδρᾷ δυσμενῶς στὴν Ὑπηρεσία.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἔχει καὶ ἐκείνη ὑποστεί τὴν ἐπίδρασιν τῆς πολιτικῆς ἀρρυθμίας. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ χαρακτήρας της ἐξ ἀρχῆς ἦταν ἐπιστημονικὸς καὶ ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως ἦταν ἀνεξάρτητη στὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου της, τηρῶντας πάντοτε ἀπαρέγκλιτα τὴν ἀρχαιολογικὴν νομοθεσία, μπόρεσε νὰ ἀσκήσῃ μία συνεπὴ πρὸς τοὺς σκοποὺς της ἐπιστημονικὴ πολιτικὴ, ἔχοντας ὡς συνεργάτες, κυριότατα, τοὺς Ἐπιμελητὲς καὶ Ἐφόρους τῶν Ἀρχαιοτήτων.

Τὸ ἔργο τῆς Ἑταιρείας, μεγάλο μέρος του, καὶ τὴν ἰδιαίτερη συμβολὴ τῶν συνεργατῶν της, Ἐφόρων καὶ Ἐπιμελητῶν τῆς Ὑπηρεσίας κυρίως, σκιαγραφεῖ ἡ ἔκθεσις «Οἱ ἀρχαιολόγοι καὶ οἱ ἀνασκαφεῖς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας». Δὲν ἀποτελεῖ ἱστορία τῆς ἀρχαιολογίας ἀλλὰ τὴ μερικὴ εἰκονογράφησίν της.

ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ. Φροντίδα για τὰ λείψανα τοῦ ἀρχαίου παρελθόντος μας ὑπῆρξε ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ἰδρύθηκε τὸ ἐλληνικὸ κράτος καὶ Κυβερνήτης του ἀνέλαβε, τὸ 1828, ὁ Ἰωάννης Α. Καποδίστριας (1776-1831). Ἔως τότε, ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς κατάκτησης τῆς Ἑλλάδας ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους, οἱ ἀρχαιότητες ἦσαν ἀντικείμενο ἀρπαγῆς ἀπὸ ἡγεμόνες, εὐγενεῖς, τυχοδιώκτες, συλλέκτες, περιηγητές, μὲ σκοπὸ νὰ κοσμήσουν πόλεις, ἀνάκτορα καὶ ἀρχοντικά.

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ὕστερης Τουρκοκρατίας ὑπῆρξαν ἐνέργειες φιλολογικῆς φύσεως γιὰ τὴν προστασία καὶ περισυλλογὴ τῶν χειρογράφων τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ τῶν ἀρχαιοτήτων. Θεωροῦμε ὡς πρώτη τὴν ἔκκληση τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ (1748-1833) πρὸς τὸν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, ποὺ δημοσίευσε στὰ *Προλεγόμενα* τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἰσοκράτους (1807), γιὰ τὴ δημιουργία Μουσείου στὸ ὁποῖο θὰ συγκεντρώνονταν χειρόγραφα καὶ ἀρχαιότητες.

Ἡ «Φιλόμουσος Ἑταιρεία», ἡ ὁποία συστήθηκε στὴν Ἀθήνα τὸ 1813, προσπάθησε νὰ προστατεύσει τὶς ἀδέσποτες ἀρχαιότητες τῆς παρακμασμένης πόλης καὶ νὰ ἰδρύσει μουσεῖο στὸ Ἐρέχθειο, χωρὶς ὅμως ἀποτελεσματὰ γιὰ ἐσωτερικοὺς λόγους, καὶ διότι ὁ Τοῦρκος δυνάστης πρῶτα καὶ τὰ συνεχῆ πολεμικὰ γεγονότα κατόπιν δὲν ἐπέτρεψαν νὰ ὑπάρξει συνέχεια σὲ οἰαδήποτε προσπάθεια. Στὶς 10 Φεβρουαρίου 1825, ὁ Ὑπουργὸς Ἑσωτερικῶν Γρηγόριος Δικαῖος, ὁ Παπαφλέσσας, μὲ διάταγμά του ὅρισε, ἀνάμεσα στὰ καθήκοντα τῶν Ἀρχῶν, τὴν περισυλλογὴ τῶν ἀρχαιοτήτων. Τὴν ἐπόμενη χρονιά στὸ ἀπὸ 22 Φεβρουαρίου 1826 διάταγμα τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως προβλέπονταν μέτρα γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῶν μνημείων τῆς Ἀθήνας. Ὅμως τὸ πρῶτο σημαντικὸ νομοθετικὸ μέτρο γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀρχαιοτήτων ψηφίζεται ἀπὸ τὴν Γ' Ἐθνικὴ Συνέλευση τῆς Τροιζήνας. Εἶναι ἡ ΙΗ' παράγραφος ποὺ περιέχει ἡ «Διάταξις Διοικήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας» τῆς 1 Μαΐου 1827. Ἡ παράγραφος (ἄρθρο) ὀρίζει: «Ὁ Διοικητὴς χρεωστεῖ νὰ φροντίζει νὰ μὴ πωλῶνται, ἢ νὰ μὴ μεταφέρονται ἐκτὸς τῆς Ἐπικρατείας αἱ ἀρχαιότητες». Ὅταν ψηφίστηκε εἶχε θεωρητικὴ καὶ μόνο σημασία, γιὰτὶ δὲν ὑπῆρχαν οἱ Ἀρχεῖς ποὺ θὰ ἐπέβαλαν τὴν ἐφαρμογὴ του. Τοῦτο ἄρχισε νὰ γίνεται τὸ 1828, μὲ τὴν ἰδρυση τῆς *Ἑλληνικῆς Πολιτείας*.

Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ. ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΟΥΣΤΟΞΥΔΗΣ.
 Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία πῆρε μορφὴ ὅταν ιδρύθηκε ἀπὸ τὸν κυβερνήτη Ἰ. Καποδίστρια, στὶς 21 Ὀκτωβρίου 1829, τὸ «Ἐθνικὸν Μουσεῖον Αἰγίνης», μὲ διευθυντὴ τὴ σημαντικὴ πνευματικὴ μορφὴ τῆς νεώτερης Ἑλλάδας, τὸν Κερκυραῖο φιλόλογο, ἱστορικὸ καὶ πολιτικὸ Ἀνδρέα Μουστοξύδη (1785-1860). Ἐκεῖνος εὐθὺς ὡς ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του ἄρχισε τὴν περισυλλογὴ τῶν διεσπαρμένων ἀρχαιοτήτων, ἀπὸ τὴν Αἶγινα πρῶτα, ἀπὸ τὰ νησιὰ κατόπιν, τὶς Κυκλάδες, τὶς Βόρειες Σποράδες, τὰ νησιὰ τοῦ Σαρωνικοῦ (Δυτικὲς Σποράδες), ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰ Δωδεκάνησα. Μὲ Ἐπιστάτη στὸ Μουσεῖο τῆς Αἰγίνας, ποὺ στεγαζόταν στὸ κτίριο τοῦ Ὀρφανοτροφείου, τὸν ἀρχιμανδρίτη Λεόντιο Καμπάνη (1782-1859) καὶ στὴ μικρὴ τότε ἑλληνικὴ ἐπικράτεια ἔχοντας ὡς βοηθό του τὸν ζωγράφο Ἀθανάσιο Ἰατρίδη (1799-1866), διενεργοῦσε μικρὲς ἀνασκαφὲς μὲ συμπαραστάτες τοὺς Ἐκτάκτους Ἐπιτρόπους, τοὺς Διοικητὲς καὶ τοὺς Τοποτηρητὲς. Μεγάλῃ βοήθειᾳ προσέφερε ὁ φιλάρχαιος Βιάρος Καποδίστριας (1774-1842) ποὺ διέθετε, ὡς Γραμματεὺς τῶν Ναυτικῶν, τὰ ἐθνικὰ πλοῖα γιὰ τὴ μεταφορὰ τῶν ἀρχαιοτήτων στὴν Αἶγινα. Τὰ χρόνια ἐκεῖνα τοῦ Καποδίστρια ὑπῆρξε ἀνάμεσα σὲ ὀρισμένους, λόγιους, δημογέροντες, ἀγωνιστὲς, γνήσιους ἐνθουσιασμοὺς γιὰ τὴν περισυλλογὴ τῶν ἀρχαίων καὶ πολλὲς ἦσαν οἱ αὐθόρμητες προσφορὲς, χωρὶς νὰ λείψουν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ προσπαθοῦσαν νὰ κερδίσουν χρηματικῶς ἀπὸ τὶς ἀρχαιότητες ποὺ κατεῖχαν ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας.

Ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔργα τοῦ Μουστοξύδη ἦταν ἡ σύνταξη ἀρχαιολογικοῦ νόμου, ποὺ πῆρε τελικὰ τὴ μορφὴ διοικητικῆς ἐγκυκλίου, γνωστῆς μὲ τὸν ἀριθμὸ 953, τῆς 23 Ἰουνίου 1830. Ἡ ἐγκύκλιος περιέχει, στὰ 8 ἄρθρα της, βασικὲς διατάξεις γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀρχαιοτήτων. Ἀργότερα τὸ κείμενο αὐτό, μὲ τροποποιήσεις, ἴσχυσε ὡς ἀρχαιολογικὸς νόμος τοῦ Κράτους τῶν Ἰονίων Νήσων. Ἡ δολοφονία τοῦ Καποδίστρια, στὶς 27 Σεπτεμβρίου 1831, εἶχε ὡς συνέπεια τὴν ἀποχώρησιν στὴν Κέρκυρα τοῦ Μουστοξύδη. Ἔτσι ἡ μεγάλῃ του προσπάθειᾳ ἔμεινε ἡμιτελής. Διάδοχός του, Ἐπιστάτης μόνον στὸ Μουσεῖο τῆς Αἰγίνας, ὀρίστηκε ἀπὸ τὴ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ, τὴν κυβέρνησιν ποὺ διαδέχθηκε τὸν Αὐγουστῖνο Καποδίστρια, ὁ Ἀθανάσιος Ἰατρίδης, ὁ ὁποῖος ἔως τὴ μετάθεσίν του στὴν Ἀθήνα, τὸ 1834, δὲν θὰ ἔχει καμιά σχεδὸν δραστηριότητα.

Ὁ Μουστοξύδης ἔκανε πολλὰς ἐνέργειες καὶ γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Ἀθήνας. Ἀλλὰ ἡ πόλις ἔως τὴν 1 Μαρτίου 1833 ἦταν

στην κατοχή των Τούρκων καὶ ἡ Ἀκρόπολη ἕως τὸς 31 Μαρτίου. Ἐξαιτίας τῆς τουρκικῆς κατοχῆς καὶ τῆς ἄρνησης τῶν Ἀθηναίων νὰ συνεργαστοῦν μὲ τὸν Μουστοξύδη, δὲν ἔγινε στὴν Ἀθήνα κατὰ τὰ χρόνια τοῦ Καποδίστρια τίποτε τὸ σημαντικὸ στὸν τομέα τῆς ἀρχαιολογίας. Ὁ Κυβερνήτης ὅμως πολὺ νωρὶς εἶχε ἀναθέσει στὸν Σταμάτιο Κλεάνθη καὶ τὸν Eduard Schaubert νὰ κάνουν τὸν ἀρχαιολογικὸ χάρτη τῆς Ἀθήνας, ἐργασία ποὺ ὁλοκλήρωσαν στὰ χρόνια τοῦ Ὁθωνα.

Τὸ 1832, μὲ διάταγμα τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς, τῆς 10 Σεπτεμβρίου, διορίστηκε ὁ Κυριακὸς Πιττάκης «ἐπιστάτης τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχαιοτήτων» μὲ δικαιοδοσία στὴν Ἀττικὴ καὶ τὴν Εὐβοία. Ὁ Πιττάκης μὲ πολὺ ἐνθουσιασμὸ ἀνέλαβε τὰ ἄμισθα καθήκοντά του ἕως τὴν ἡμέρα τοῦ διορισμοῦ του ὡς μονίμου ὑπαλλήλου τοῦ κράτους.

ΟΘΩΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ. ADOLF WEISSENBURG. Στὶς 13 Ἰανουαρίου 1833 ἔφθασε στὸ Ναύπλιο ὁ βασιλεὺς Ὁθων (1815-1867). Ἐπειδὴ ἦταν ἀνήλικος, τὰ καθήκοντά του ἀσκοῦσε τριμελὴς Ἀντιβασιλεία. Δύο μῆνες ἀργότερα, μὲ τὸ ἀπὸ 3/15 Ἀπριλίου 1833 διάταγμά της, μὲ τὸ ὁποῖο ἱδρύθηκε ἡ Γραμματεία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, ὀρίζονται καὶ οἱ σχετικὲς μὲ τὴν ἀνασκαφὴ, συντήρηση καὶ προστασία τῶν ἀρχαιοτήτων ἀρμοδιότητές της, χωρὶς νὰ συνιστᾶται ξεχωριστὴ ὑπηρεσία. Ἔτσι, στὴ Γραμματεία ἀνῆκε ἡ «προπαρασκευὴ εἰς ἀνασκαφὴν καὶ ἀνακάλυψιν τῶν ἀπολεσθέντων ἀριστουργημάτων τῶν τεχνῶν, ἡ φροντίς περὶ τῆς διαφυλάξεως τῶν ἤδη ὑπαρχόντων καὶ ἡ ἐπαγρύπνησις εἰς τὸ νὰ μὴ ἐξάγονται ἀπὸ τὸ Κράτος». Τὸ 1833 διορίζεται ὡς ὑπεύθυνος, Ἐφορος τῶν ἀρχαιοτήτων ὅλης τῆς τότε Ἑλλάδας, ὁ Βαυαρὸς ἀρχιτέκτονας Adolf Weissenburg (1790-1840) καὶ ὑποέφοροι ὁ Κυριακὸς Πιττάκης (1798-1863) στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, ὁ Ἰωάννης Κοκκῶνης (1796-1864) στὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου καὶ ὁ Ludwig Ross (1806-1859) στὴν Πελοπόννησο. Κατὰ τὴ διετία τῆς θητείας τοῦ Weissenburg δημοσιεύτηκε ὁ νόμος τῆς 10/22 Μαΐου 1834 τῆς Ἀντιβασιλείας «Περὶ τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνολογικῶν συλλογῶν, περὶ ἀνακαλύψεως καὶ διατηρήσεως τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν», ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ καὶ τὸν πρῶτο συστηματικὸ ἀρχαιολογικὸ νόμο, μετὰ τὴν ἐγκύκλιο 953 τοῦ Καποδίστρια, βασισμένο στὴ νομοθεσία ποὺ ἴσχυε τότε στὴν Ἰταλία γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Ρώμης. Ὁ νόμος αὐτὸς πρόβλεπε (ἄρθρ. 61) ὅτι «ὅλαι αἱ ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος ἀρχαιότητες, ὡς ἔργα τῶν προγόνων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, θεωροῦνται ὡς κτῆμα ἐθνικὸν ὅλων τῶν

Ἑλλήνων ἐν γένει». Μὲ τὰ ἄρθρα 62, 63 καὶ 64 ὀρίζεται ποιὲς ἀρχαιο-
 τητες εἶναι ἰδιοκτησία τοῦ κράτους καὶ ποιὰ εἶναι τὰ δικαιώματα τῶν
 πολιτῶν γιὰ τὰ ἀρχαῖα ποὺ βρίσκονται σὲ ἰδιωτικὰ κτήματα. Μὲ τὸν
 ἴδιο νόμο δημιουργεῖται ὁ πυρήνας τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας μὲ
 τὸν διορισμὸ Γενικοῦ Ἐφόρου, ἐπόπτου τῶν Ἐπιστημονικῶν καὶ Τεχνο-
 λογικῶν Συλλογῶν καὶ Ἐφόρων γιὰ κάθε συλλογή, ὅπως καὶ Ἐφόρων
 «κατὰ τὴν Πελοπόννησον, τὴν Στερεὰν καὶ τὰς Νήσους».

LUDWIG ROSS, 1834-1836. Τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1834 παύθηκε ὁ Weis-
 senburg καὶ διορίστηκε Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων ὁ Ludwig Ross, μὲ ἔδρα
 τῆς Ἐφορείας τῇ νέα πρωτεύουσα τοῦ κράτους, τὴν Ἀθήνα. Ὁ Ross,
 φιλόλογος μὲ μεγάλη μόρφωση, ἀνέπτυξε δραστηριότητα, ἐξαιτίας τῆς
 ὁποίας, καθὼς καὶ τοῦ ἄκαμπτου χαρακτήρα του, ἦλθε σὲ σύγκρουση
 μὲ τὴ Γραμματεία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ παραιτήθηκε τὸ 1836.

Παρὰ τὸ μικρὸ διάστημα τῆς θητείας του στὴ Δημόσια Ὑπηρεσία,
 ἔδειξε ἐξαιρετικὲς ἐπιστημονικὲς ἱκανότητες ποὺ τὸν ξεχώριζαν σὲ μιὰ
 ἐποχὴ ὅπου ὅλα ἀρχίζαν ἀπὸ τὴν ἀρχή. Μὲ ἐξαίρετες φιλολογικὲς καὶ
 ἱστορικὲς γνώσεις, μὲ μόνους βοηθοὺς τὸν Πιπτάκη καὶ τὸν Ἰατρίδη,
 ἀνέλαβε νὰ ἐφαρμόσει στὴν Ἀκρόπολη τὸ πρόγραμμα ἀποκατάστα-
 σης τῆς μορφῆς της ποὺ εἶχε προτείνει ὁ Leo von Klenze. Καθαρισμὸς
 ἀπὸ τὶς προσθήκες τοῦ Μεσαίωνα καὶ τῆς Τουρκοκρατίας καὶ ἀναστή-
 λωση τῶν μνημείων, ὅσο ἦταν τότε δυνατόν. Πρῶτο τοῦ μεγάλο ἔργο
 ἦταν ἡ εὕρεση, ἐνσωματωμένων στὸ τουρκικὸ τεῖχος ἀνάμεσα στὸ
 σημεῖο ποὺ βρισκόταν τὸ βᾶθρο τοῦ Ἀγρίππα καὶ ὁ ναὸς τῆς Νίκης,
 τῶν μελῶν τοῦ ναοῦ αὐτοῦ καὶ ἡ ἀναστήλωσή του. Μὲ τὴ δημοσίευση
 μικρῶν μελετῶν καὶ ἀνταποκρίσεων σὲ ἐφημερίδες τῆς Γερμανίας τῶν
 ἀποτελεσμάτων τῶν ἀνασκαφῶν του, καθὼς καὶ μὲ τὴ δημοσίευση τῶν
 ταξιδιῶν ποὺ ἔκανε ὡς συνοδὸς τοῦ Λουδοβίκου Α΄ τῆς Βαυαρίας καὶ
 κατόπιν τοῦ Ὁθωνος καὶ τῆς Ἀμαλίας, μᾶς ἔδωσε κείμενα ἐπιστημονικὰ
 πρωτοπόρα, τὰ ὁποῖα ἔχουν σήμερα τὴν ἀξία πηγῶν. Μετὰ τὴν παραί-
 τησή του διορίστηκε καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Ὁθόνειο Πανε-
 πιστήμιο, στὸ ὁποῖο δίδαξε ἕως τὴν ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ τὴν Ἐπανά-
 σταση τῆς 3ης Σεπτεμβρίου 1843 μαζὶ μὲ πολλοὺς ἄλλους Βαυαροὺς.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ Σ. ΠΙΠΤΑΚΗΣ, 1836-1863. Τὸν Ross διαδέχτηκε ὁ Κυριακὸς
 Πιπτάκης, τοῦ ὁποίου οἱ ἐνέργειες γιὰ τὴν περισυλλογὴ καὶ διάσωση τῶν
 ἀρχαίων ὑπῆρξαν πολὺτιμες. Τὸ ἐπιστημονικὸ προσωπικὸ τῆς Ὑπηρε-

σίας περιοριζόταν τότε σὸν Πιττάκη καὶ τὸν βοηθό του Ἀθ. Ἰατρίδη, ὁ ὁποῖος εἶχε μετατεθεῖ, τὸ 1834, σὴν Ἀθήνα. Τὸ Μουσεῖο τῆς Αἰγίνης εἶχε παραδοθεῖ στὴ φροντίδα τοῦ Διοικητῆ τῆς Στρατιωτικῆς Σχολῆς τῶν Εὐελπίδων ποὺ εἶχε ἐγκατασταθεῖ σὸ κτίριο τοῦ Ὀρφανοτροφείου.

Γιὰ νὰ ἀναπληρωθεῖ τὸ ἐπιστημονικὸ κενὸ ποὺ δημιουργήθηκε ἀπὸ τὴν παραίτηση τοῦ Ludwig Ross, ἡ Ἀντιβασιλεία συγκρότησε ἓνα συλλογικὸ σῶμα, τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐπιτροπὴ, τῆς ὁποίας τὰ καθήκοντα ἦσαν γνωμοδοτικά, ὅπως ἀργότερα τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου. Διάφοροι λόγοι, ὁ κυριότερος ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἦταν ἡ ἀπροθυμία τῶν μελῶν τῆς νὰ ἐργαστοῦν γιὰ πράγματα ποὺ δὲν γνώριζαν, ἔφερε σύντομα τὴ νάρκη καὶ τὴ διάλυσή της. Ἐνα ὅμως ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔργα τῆς ἦταν ἡ ἴδρυση τοῦ ἐπίσημου ἐπιστημονικοῦ ὀργάνου τῆς Ὑπηρεσίας μὲ τὸν τίτλο *Ἐφημερὶς Ἀρχαιολογική*. Τὸ περιοδικὸ αὐτὸ ἕως σήμερα ἀποτελεῖ τὸ κυριότατο ἑλληνικὸ ἀρχαιολογικὸ δημοσίευμα καὶ τὸ ἀρχαιότερο ἀρχαιολογικὸ περιοδικὸ τοῦ κόσμου ποὺ ἐξακολουθεῖ νὰ ἐκδίδεται.

Ὁ Πιττάκης διοίκησε τὴν Ὑπηρεσία ὡς Ἐφορος τοῦ Κεντρικοῦ Μουσείου ἀπὸ τὸ 1836 ἕως τὸ τέλος τοῦ 1848 καὶ κατόπιν ὡς Γενικὸς Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων, μόνος του χωρὶς βοηθοὺς, ἕως τὸν θάνατό του τὸ 1863. Πολὺ γρήγορα ἀνέλαβε τὴ σύνταξη καὶ ἐκδοσὴ τῆς *Ἐφημερίδος*, σὴν ὁποία δημοσίευε, κυριότατα, τὶς ἐπιγραφὰς ποὺ ἐβρίσκε στὶς ἀνασκαφὰς ποὺ διενεργοῦσε σὴν Ἀκρόπολη καὶ τὴν Ἀθήνα. Ἡ *Ἐφημερὶς Ἀρχαιολογική* τῆς πρώτης περιόδου (1837-1860) ἀποτελεῖ προσωπικὸ ἔργο τοῦ Πιττάκη, πολύτιμο θησαυρὸ γνώσεως χιλιάδων μνημείων καὶ συγχρόνως μοναδικὴ πηγὴ τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας κατὰ τὰ χρόνια του. Ὡς Ἐφορος τοῦ Κεντρικοῦ Μουσείου ἔκανε περιοδεῖες γιὰ νὰ γνωρίσει καὶ νὰ ἐξασφαλίσει τὰ μνημεῖα τῆς ἀρμοδιότητάς του, κύριο ἔργο του ὅμως ὑπῆρξε ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως τὸ 1833 καὶ ἀπὸ τὸ 1836 ἕως τὸ 1839, καὶ κατόπιν γιὰ λογαριασμὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας σχεδὸν ἕως τὸν θάνατό του· μιᾶς Ἀκροπόλεως γεμάτης μεσαιωνικὰ καὶ τουρκικὰ κτίσματα, καὶ χαλάσματα τοῦ Ἀγῶνα. Γενικὸς Ἐφορος διορίστηκε στὶς 31 Δεκεμβρίου 1848· ἡ ζωὴ του ὅλη ἦταν μιὰ ἀδιάκοπη φροντίδα γιὰ τὴν ἀποκάλυψη, περισυλλογὴ καὶ σωτηρία τῶν ἀρχαίων. Μεγάλῃ ὑπῆρξε ἡ συμβολὴ του στὴ διάσωση τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Ἀθήνας μὲ τὴ δημιουργία συλλογῶν στὴ Μεγάλῃ Παναγίᾳ, σὴν Ἀκρόπολη, στὸ Θησεῖο, σὸν Πύργο τῶν Ἀνέμων, στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Ἀδριανοῦ, ἀκόμα καὶ σ' αὐτὸ τὸ γραφεῖο του.

Ὁ Πιττάκης δὲν εἶχε ἐπαρκὴ φιλολογικὴ μόρφωση οὔτε οἱ ἀρχαιο-
λογικὲς γνώσεις του εἶχαν θεμέλια. Τοῦ ἔλειπε ἐπίσης ἡ μέθοδος ποῦ
θα τοῦ ἐπέτρεπε νὰ βάλει σὲ τάξη τὸ τεράστιο ὑλικὸ ποῦ δημοσίευσε.
Ἀναπλήρωνε, ὅσο ἦταν δυνατόν, τὶς ἐλλείψεις του μὲ τὴν ἐργατικότη-
τα καὶ τὴν ἀγάπη ποῦ εἶχε γιὰ τὰ ἀρχαῖα. Τὸν χαρακτῆριζε ὁμως πά-
θος γι' αὐτὰ καὶ ζηλοτυπία στὴν ἀποκλειστικότητα τῆς δημοσίευσης
ἐπιγραφῶν, πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο κατηγορήθηκε.

1837. Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ. Ἡ ἵδρυσή της εἶναι
τὸ σπουδαιότερο ἑλληνικὸ ἀρχαιολογικὸ γεγονός τοῦ 19ου αἰῶνα. Ἡ
δημιουργία της ἀποτέλεσε τὴν ἐκπλήρωση πνευματικοῦ αἰτήματος τῆς
μετὰ τὴν Παλιγγενεσία ἑλληνικῆς κοινωνίας. Τὰ πρόσωπα ποῦ τὴ συγ-
κροτοῦν, οἱ ἐταῖροι της, προέρχονται ἀπὸ ὅλες τὶς ἐπαγγελματικὲς
τάξεις καὶ ὅλους τοὺς ἐπιστημονικοὺς κλάδους. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἵδρυση
τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους τὸ 1828, ποῦ ἀκολούθησε τὸν μεγάλον Ἀγῶνα
τοῦ 1821, τέθηκαν στὶς κυβερνήσεις τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς οἰκο-
νομίας, τῆς διοίκησης καὶ τῆς ἐκπαίδευσης. Τὸ τελευταῖον αὐτὸ πρό-
βλημα περιλάμβανε καὶ τὶς ἀρχαιότητες τὶς ὁποῖες ἐπὶ αἰῶνες λεηλα-
τοῦσαν καὶ κατέστρεφαν οἱ τυμβωρύχοι καὶ οἱ ἀρχαιοκάπηλοι. Ἐπειδὴ
ἡ φροντίδα τῆς διμελοῦς κρατικῆς Ὑπηρεσίας γιὰ τὶς ἀρχαιότητες δὲν
ἦταν ἐπαρκής, μία ὁμάδα λογίων καὶ πολιτικῶν ἵδρυσε, στὶς 6 Ἰανου-
αρίου 1837, μὲ τὴν πρωτοβουλία τοῦ πλουσίου ἐμπόρου τῆς Αὐστρίας
βαρῶνου Κωνσταντίνου Μπέλιου, τὴν ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν,
ἡ ὁποία εἶχε ὡς σκοπὸ τὴν ἀνεύρεση, ἀναστήλωση, συμπλήρωση καὶ
μελέτη τῶν ἀρχαίων τῆς Ἑλλάδος. Μέλος τῆς Ἑταιρείας μπορούσε καὶ
μπορεῖ νὰ γίνῃ κάθε πρόσωπο ποῦ ἐπιθυμεῖ νὰ συμβάλῃ στὸ ἔργο της,
ἔπειτα ἀπὸ αἴτησή του καὶ ἐκλογή του ἀπὸ τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιον.
Κατὰ τὰ 173 χρόνια τοῦ βίου της ἡ Ἑταιρεία εἶχε ὡς τακτικὰ μέλη τὰ
ἐξοχότερα πρόσωπα τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, ἐπιστήμονες, πολιτικούς,
λόγιους καὶ λογοτέχνες, καὶ ὡς ἐπίτιμα τὶς κορυφὲς τῆς ξένης ἀρχαιο-
λογικῆς καὶ ἱστορικῆς ἐπιστήμης.

Πρῶτος Πρόεδρος καὶ πρῶτος Γραμματεὺς τῆς Ἀρχαιολογικῆς
Ἑταιρείας ἦσαν οἱ Φαναριῶτες πολιτικοὶ καὶ λόγιοι, Ἰάκωβος Ρίζος
Νερουλὸς καὶ Ἀλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβῆς. Μέλη τῆς Ἐφορείας ἦσαν ὁ
Κυριακὸς Πιττάκης, ὁ Πέτρος Ἠπίτης, ὁ Δ. Φωτίλας, ὁ Ἰωάννης Κοκ-
κῶνης, ὁ Γεώργιος Χριστιανὸς Grogius. Μὲ ἐφόδιο τὸν ἰδεαλισμὸ καὶ
χωρὶς καμιά βοήθεια ἀπὸ τὸ κράτος προσπάθησαν, μὲ μόνον οἰκονο-

μικὸ πόρο τῇ μικρῇ συνδρομῇ τῶν μελῶν τῆς Ἑταιρείας καὶ μικρὰς δωρεάς, νὰ ἐκτελέσουν μεγαλεπήβολα ἔργα, τὴν ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τὴν ἀναστήλωση τοῦ Παρθενῶνος, τὴν ἀνασκαφὴ τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου, τοῦ Ὠδείου Ἡρώδου Ἀττικοῦ, τοῦ Πύργου τῶν Ἀνέμων. Κανεὶς ἀπὸ τὰ μέλη τῆς Ἐφορείας, δηλαδὴ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, δὲν εἶχε τὴν ἀναγκαίαν ἀρχαιογνωσίαν γιὰ τὸ ἔργο ποὺ ἀνελάμβανε. Οἱ γνώσεις τοῦ Πιττάκη ἦσαν ἐμπειρικές, ὅ,τι εἶχε διδαχθεῖ ἀπὸ τὸν Γάλλο πρόξενο στὴν Ἀθήνα πρὶν ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση Fauvel. Ὁ Ραγκαβῆς μόλις πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια εἶχε ἀφήσει τὰ θρανία τῆς Σχολῆς Εὐελπίδων τοῦ Μονάχου.

Ἀπὸ τὸ 1837 ἕως τὸ 1859 ἡ Ἑταιρεία ἀντιμετώπισε μεγάλες ἐσωτερικὰς καὶ οἰκονομικὰς δυσκολίες, ποὺ δὲν τῆς ἐπέτρεψαν νὰ ἀναλάβει καὶ νὰ ἐκτελέσει μὲ σύστημα κάποιο σημαντικὸ ἔργο. Πολιτικὰ γεγονότα ἐξ ἄλλου, ἡ παραίτηση τοῦ Ραγκαβῆ τὸ 1851 ἀπὸ τῆ Γραμματείας τῆς Ἑταιρείας καὶ ὁ λοιμὸς τοῦ 1854, τὴν ὁδήγησαν σὲ οὐσιαστικὴ διάλυση. Μόλις τὸ 1858 ἀναβιώνει ἡ Ἑταιρεία, στὸ Συμβούλιο τῆς ὁποίας μετέχουν νέα πρόσωπα, σημαντικότερο ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἦταν ὁ Στέφανος Ἀ. Κουμανοῦδης, ἐξαίρετος ἑλληνιστὴς καὶ λεξικογράφος, μαθητὴς τοῦ Αὐγούστου Boeckh. Τὴν ἐπόμενη χρονιά 1859 ἔγινε Γραμματεὺς τῆς Ἑταιρείας καὶ τὸ ἀξίωμα αὐτὸ τὸ διατήρησε ἕως τὸ 1894. Ἡ γραμματεία του δηλώνει τὴν ἐγκατάλειψη τοῦ ἐρασιτεχνισμοῦ καὶ τοῦ ἐμπειρισμοῦ, καὶ τὴν ἔναρξη τοῦ ἐπιστημονικοῦ βίου τοῦ ιδρύματος.

Μὲ τὶς γνώσεις του, τὴ μεθοδικότητα καὶ τὴν ἐνεργητικότητά του ἔδωσε νέα πνοὴ στὴν Ἑταιρεία καὶ μὲ πρωτοβουλία του ἔγιναν μεγάλης ἔκτασης ἀνασκαφές· πρῶτα στὴν Ἀθήνα (Κεραμεικός, Ἀκρόπολη, βιβλιοθήκη τοῦ Ἀδριανοῦ, στοὰ τοῦ Ἀττάλου, θεάτρο τοῦ Διονύσου, ρωμαϊκὴ Ἀγορά), κατόπιν στὴν Ἀττικὴ ὅπου ἐρευνήθηκαν μεγάλα ἱερὰ καὶ κέντρα (Ραμνοῦς, Θορικός, Ἐλευσίς, Ἀμφιάρειον, Πειραιάς), στὴ Βοιωτία (Χαιρώνεια, Τανάγρα, Θεσπιές), στὴν Πελοπόννησο (Μυκῆνες, Ἐπίδαυρος, Λακωνία) καὶ στὶς Κυκλάδες. Παράλληλα πρὸς τὶς ἀνασκαφές συγκροτήθηκαν στὴν Ἀθήνα μουσεῖα τῆς Ἑταιρείας (στὸ Πανεπιστήμιο, στὸ Βαρβάκειο καὶ στὸ Πολυτεχνεῖο), τῶν ὁποίων ἀργότερα τὸ περιεχόμενον θὰ μεταφερθεῖ στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο.

Ἐξαιτίας τῆς συνεχοῦς ἀνεπαρκείας τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας ἡ Ἑταιρεία ἀναλαμβάνει νὰ ἐκτελέσει καὶ καθήκοντα καθαρῶς κρατικά, σπουδαιότερο ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι τῆς δίδωξης τῆς ἀρχαιοκαπηλίας, κυρίως στὴ Βοιωτία καὶ στὴν Πελοπόννησο. Μὲ τὸν διαρκῶς

κινούμενο από τόπου σὲ τόπο Παναγιώτη Σταματάκη, συντελέστηκε γιγάντιο ἔργο περισυλλογῆς ἀρχαίων καὶ δημιουργίας μικρῶν μουσείων καὶ ἀρχαιολογικῶν συλλογῶν. Χιλιάδες τάφοι ἐρευνήθηκαν στὴ Βοιωτία καὶ διασώθηκαν τὰ κτερίσματα. Μεγάλο πλῆθος ἐπιγραφῶν ἦλθαν στὸ φῶς καὶ δημοσιεύτηκαν ἀπὸ τὸν Κουμανούδη χάρις στὰ ἀπόγραφα καὶ τὶς ἐκθέσεις ποὺ τοῦ ἔστειλε ὁ Σταματάκης. Ἀνάλογο ἔργο ἔγινε καὶ στὴν Πελοπόννησο, ὅπου ἡ φαυλότης τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων ἀποτελοῦν τὴν κύρια αἰτία καταστροφῆς τῶν μνημείων.

Στὰ χρόνια τοῦ Κουμανούδη, τὸ 1876, ἔγινε καὶ ἡ περιλάλητη ἀνασκαφὴ τῶν Μυκηνῶν ἀπὸ τὸν Schliemann. Χάρη στὴν Ἑταιρεία, ἡ ὁποία ἐπόπτευε τὴν ἀνασκαφὴ ἔχοντας ὡς ἐκπρόσωπό της ἐπὶ τόπου τὸν μεθοδικὸ Σταματάκη, ἔγινε δυνατὴ ἡ ἐπιστημονικὴ τῆς ἐξασφάλισι καὶ ἡ διάσωση τῶν ἐπιστημονικῶν τῆς στοιχείων.

Κατὰ τὰ ἔτη 1861-1863 ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸν Κουμανούδη τὸ περιοδικὸ *Φιλίστωρ*, στὸ ὁποῖο δημοσιευόταν ἡ ἀνασκαφικὴ δραστηριότης τῆς Ἑταιρείας τῆς περιόδου αὐτῆς, κυρίως μικρὲς ἀνασκαφικὲς ἐκθέσεις καὶ ἐπιγραφές. Μὲ τὴν παύση τοῦ *Φιλίστωρος* ἀναβιώνει ἡ *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς*, τῆς ὁποίας ἡ ἔκδοσις εἶχε διακοπῇ τὸ 1860. Ἔως τότε εἶχε ὡς μόνον σχεδὸν συντάκτη τὸν Κυριακὸ Πιπτάκη. Τὸ 1862 τὴν εὐθύνη τῆς ἔκδοσής της ἀνέλαβε ἡ Ἑταιρεία, ἡ ὁποία ἔδωσε πνοὴ στὸ σπουδαῖο αὐτὸ περιοδικὸ ποὺ εἶχε πέσει σὲ μαρasmus γιὰ διάφορους λόγους. Ἡ νέα, δεύτερη, περίοδος τῆς ἔκδοσης τῆς *Ἐφημερίδος* θὰ διαρκέσει ὡς τὸ 1874, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ 1872 ὡς τὸ 1881 κύριο ἐπιστημονικὸ ὄργανο τῆς Ἑταιρείας θὰ εἶναι τὸ νέο περιοδικὸ *Ἀθήναιον*, γεμάτο μὲ πολύτιμες μελέτες γιὰ τὰ ἀρχαῖα ποὺ ἀνευρίσκονταν σὺς ἀνασκαφὰς τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὰ χρόνια τῆς ἔκδοσής του. Ἡ *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς* ἐπανεκδόθηκε τὸ 1883 ἀνανεωμένη καὶ ἔκτοτε συνεχίζει ἀπρόσκοπτα τὴν ἔκδοσή της ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικὸ ἀρχαιολογικὸ περιοδικό, τὸ ἀρχαιότερο τοῦ κόσμου ποὺ ἐξακολουθεῖ νὰ ἐκδίδεται. Ὡς τὸ 2011 ἔχουν ἐκδοθεῖ 150 ἐτήσιοι τόμοι, μερικοὶ σὲ περισσότερα τεύχη.

Ἡ Ἑταιρεία ἐκδίδει ἀπὸ τὸ 1837 ἐτήσιο περιοδικό, τὰ *Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας*, στὰ ὁποῖα δημοσιεύονται οἱ ἀναλυτικὲς ἐκθέσεις τῶν ἀνασκαφῶν καὶ ἐρευνῶν ποὺ διεξάγει σὲ ὁλόκληρὴ τὴν Ἑλλάδα. Χάρη σὺς ἐκθέσεις αὐτὲς καμία ἀνασκαφὴ τῆς Ἑταιρείας δὲν μένει ἄγνωστη. Οἱ μέχρι τοῦ 2011 τόμοι τοῦ περιοδικοῦ εἶναι 166.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗΣ, 1864-1884. Τὸν Πιττάκη, ποὺ πέθανε τὸ 1863, διαδέχθηκε τὸ 1864 ὁ Παναγιώτης Εὐστρατιάδης (1815-1888), ὁ ὁποῖος παρέμεινε στὴ θέση τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου ὡς τὸ 1884. Οὔτε ὁ Εὐστρατιάδης ἦταν συστηματικὸς ἀρχαιολόγος. Μαθητὴς τοῦ Ludwig Ross στὴν Ἀθήνα καὶ τοῦ August Boeckh στὸ Βερολίνο, ἀσχολήθηκε κυρίως μὲ τὴ δημοσίευση ἐπιγραφῶν. Ὑπῆρξε μονήρης ὡς ἄνθρωπος καὶ διοίκησε τὴν Ὑπηρεσίαν μὲ ἐπιστημονικὴ εὐσυνειδησία. Ἐκεῖνος εἶχε προσλάβει στὴν Ὑπηρεσίαν τὸν Παναγιώτη Ἀντ. Σταματάκη, ἕναν ἀπὸ τοὺς σημαντικότερους Ἑλληνες ἀρχαιολόγους τοῦ 19ου αἰ. Στὰ χρόνια τοῦ Εὐστρατιάδου ἰδρύθηκαν τὸ Μουσεῖο τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τὸ Ἐθνικὸ Μουσεῖο. Πολύτιμες πληροφορίες σώζονται στὸ *Ἡμερολόγιον Ὑπηρεσίας* ποὺ κρατοῦσε καὶ στὶς λοιπὲς ὑπηρεσιακὲς σημειώσεις του. Ἀπὸ τὰ κατάλοιπά του αὐτὰ εἶναι φανερό πὼς εἶχε στὶς ἐνέργειές του ἀκρίβεια, μεθοδικότητα καὶ τάξη.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΣΤΑΜΑΤΑΚΗΣ, 1885. Τὸν Εὐστρατιάδην διαδέχθηκε ὁ Παναγιώτης Ἀντ. Σταματάκης (1830; -1885), ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε σπουδάσει στὸ Πανεπιστήμιο. Γεννημένος στὴ Βαρβίτσα τῆς Λακωνίας, εἶχε προσληφθεῖ ὡς γραφεὺς τῆς Γενικῆς Ἐφορείας τὸ 1866 καὶ ἀποσπαστήκε στὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τὸ 1871 ὡς περιουδένων Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων. Ὑπῆρξε δραστήριος καὶ μεθοδικός, καὶ οἱ ἐνέργειές του εἶχαν ἐξαιρετικὰ ἀποτελέσματα γιὰ τὴ διάσωση καὶ μελέτη τῶν ἀρχαίων. Διεξήγαγε ἀνασκαφὲς σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, Ἀττικῇ, Βοιωτίᾳ, Φθιώτιδα, Πελοπόννησο, Δῆλο, Δελφούς, καὶ ἀνάμεσά τους ξεχωρίζουν οἱ ἀνασκαφὲς νεκροταφείων στὴν Τανάγρα, ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ θολωτοῦ μυκηναϊκοῦ τάφου στὰ Σπάτα, τοῦ θολωτοῦ τάφου στὸ Ἡραῖο καὶ τοῦ ἔκτου τάφου τοῦ κυκλικοῦ περιβόλου Α τῶν Μυκηνῶν. Στὴ Βοιωτίᾳ σχημάτισε τὶς πρῶτες μουσειακὲς συλλογὲς στὴ Θήβα, τὴ Χαϊρώνεια, τὴν Τανάγρα. Στὴ Σπάρτη ἱδρύσε τὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο, τοῦ ὁποῖου τὸ περιεχόμενο ἦταν δικά του εὐρήματα καὶ περισυλλογές. Ὁ Παναγιώτης Ἀντ. Σταματάκης ἦταν ὁ τελευταῖος καὶ ὁ καλύτερος ἀπὸ τοὺς αὐτοδίδακτους Ἑλληνες ἀρχαιολόγους καὶ οἱ ὑπηρεσιακὲς ἐκθέσεις του ἀποτελοῦν ὑποδείγματα, καὶ σήμερα, ἐπιστημοσύνης καὶ μοναδικὲς πηγὲς γιὰ τὴ γνώση μιᾶς μεγάλης περιόδου τῆς ἀρχαιολογίας τοῦ 19ου αἰ. Ἐγινε Γενικὸς Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων στὶς 7 Σεπτεμβρίου 1884, ἀλλὰ ἡ ὑγεία του ἦταν ἀνεπανόρθωτα κλονισμένη ἀπὸ τὴν ἐλονοσία ποὺ τὸν εἶχε προσβάλει στὶς

άνασκαφές της Βοιωτίας καὶ τὸν βασάνιζε ἐπὶ χρόνια. Ἀπέθανε στὶς 19 Μαρτίου 1885.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ, 1885-1909. Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Σταματάκη Γενικὸς Ἐφορὸς ἔγινε ὁ Παναγιώτης Καββαδίας (1850-1928), ὁ ὁποῖος παρέμεινε ὡς προϊστάμενος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας ὡς τὸ 1909. Ὁ Καββαδίας ὑπῆρξε μεθοδικὸς καὶ δραστήριος. Εἶχε βαθιὰ ἀρχαιολογικὴ μόρφωση καὶ ἔδειξε δραστηριότητα σὲ κάθε τομέα τῆς Ὑπηρεσίας. Ἀπὸ τὰ πρῶτα τοῦ ἔργα ἦταν, μὲ τὸ ΒΔ τῆς 8 Ἰανουαρίου 1886, ἡ συστηματικὴ καὶ ὀρθολογικὴ διαίρεση τῆς χώρας σὲ ἀρχαιολογικὰς περιφέρειες, τὶς ἐξῆς: α) Ἀττικῆς, β) Βοιωτίας-Εὐβοίας, γ) Φθιώτιδος-Φωκίδος, δ) Θεσσαλίας, ε) Αἰτωλίας-Ἀκαρνανίας-Ἀρτης, στ) Ἀργολίδος-Κορινθίας, ζ) Ἀχαΐας-Ἡλίδος, η) Ἀρχαίας Ὀλυμπίας-Μεσσηνίας, θ) Ἀρκαδίας, ι) Λακωνίας-Κυθήρων, ια) Κυκλάδων. Ὡς τὸ 1899, ποὺ ψηφίστηκε ὁ νόμος ΒΧΜΣ', ὁ Καββαδίας ἔδειξε ἔντονη νομοθετικὴ δραστηριότητα καὶ φρόντισε νὰ δημοσιευτοῦν ἓνα πλῆθος ΒΔ, νόμων, ἀποφάσεων καὶ ἐγκυκλίων, ὁργανώνοντας ἔτσι σιγὰ σιγὰ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία καὶ δίνοντάς της τὴ μορφή, σὲ μικρογραφία βέβαια, ποὺ ἔχει ἀκόμη καὶ σήμερα. Ὡς τὴ χρονιά ποὺ ἀνέλαβε ὁ Καββαδίας τὴ διεύθυνση τῆς Ὑπηρεσίας, ἐκτὸς τῶν Γενικῶν Ἐφόρων ποὺ ἀναφέρθηκαν, ὑπηρέτησαν σὲ εἰδικὰς θέσεις ὁ νομοματολόγος Ἀχιλλεὺς Ποστολάκας (1821-1897), ὁ Σπυρίδων Λογιωτατίδης καὶ ὁ Ἀθανάσιος Δημητριάδης, οἱ δύο τελευταῖοι γιὰ περιορισμένο διάστημα καὶ χωρὶς ιδιαίτερη δράση. Ἦδη ὅμως ἀρχίζει νέα περίοδος στὴν ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας. Τὸ 1883 διορίζονται ὡς ἔφοροι ὁ Χρήστος Τσοῦντας (1857-1934) καὶ ὁ Δημήτριος Φίλιος (1844-1907), τὸ 1885 ὁ Βασίλειος Λεονάρδος (1857-1930), ὁ Γεώργιος Λαμπάκης (1854-1912) καὶ ὁ Βαλέριος Στάης (1857-1923), τὸ 1887 ὁ Παναγιώτης Καστριώτης (1859-1930), τὸ 1888 ὁ Habbo Gerhard Lolling (1848-1894), τὸ 1889 ὁ Ἰωάννης Σβορώνος (1863-1922), τὸ 1892 ὁ Δημήτριος Σταυρόπουλος (1872-1919), τὸ 1893 ὁ Ἀλέξανδρος Κοντολέων (1859-1943), τὸ 1895 ὁ Κωνσταντῖνος Κουρουνιώτης (1872-1945), καὶ ὁ Ἀνδρέας Σκιᾶς (1861-1922), τὸ 1896 ὁ Γεώργιος Σωτηριάδης (1852-1942) καὶ τὸ 1899, στὴν αὐτόνομη Κρήτι, ὁ Ἰωσήφ Χατζιδάκις (1848-1936) καὶ ὁ Στέφανος Ξανθουδίδης (1864-1928). Μὲ τοὺς διορισμοὺς αὐτοὺς, ποὺ θὰ συνεχιστοῦν τὸ 1904 μὲ τὸν Ἀντώνιο Κεραμόπουλλο (1870-1960) καὶ τὸ 1908 μὲ τοὺς Ἀδαμάντιο Ἀδαμαντίου (1875-1937),

Ἀπόστολο Ἀρβανιτόπουλο (1874-1942), Δημήτριο Εὐαγγελίδη (1886-1959), Κωνσταντῖνο Ρωμαῖο (1874-1966) καὶ Γεώργιο Οἰκονόμο (1883-1951), ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία ἀπόκτησε ὑπόσταση καὶ εἶχε πλέον τὶς δυνατότητες νὰ ἐργαστεῖ ἐπιστημονικὰ πλᾶι στοὺς ξένους ἀρχαιολόγους πού, μὲ τὶς Σχολές τους στὴν Ἀθήνα, εἶχαν ἤδη ἐπιτελέσει μεγάλο ἔργο στὴν ἀποκάλυψη καὶ τὴ δημοσίευση τῶν ἀρχαιοτήτων. Σχεδὸν ὅλοι ὅσοι ἀναφέρθηκαν ἀποτελοῦν ἐπιστημονικὲς κορυφές, ποὺ συνέβαλαν στὴν ἀκμὴ τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιολογίας στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία καὶ στὸ Πανεπιστήμιο.

Ὁ Καββαδίας ἔδειξε μεγάλη δραστηριότητα στὴν τακτοποίηση τῶν διοικητικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν θεμάτων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας. Δικὸ του κυρίως ἔργο εἶναι ἡ πρώτη ὀργάνωση τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, ἡ συγκέντρωση σ' αὐτὸ ἀρχαίων ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας (ἐκτὸς Ὀλυμπίας καὶ Δελφῶν) καὶ ἡ ἔκθεσή τους, σὲ γενικὲς γραμμές, κατὰ τὸν τρόπο πού εἶναι καὶ σήμερα ἐκτεθειμένα, καθὼς καὶ ἡ δημοσίευση τοῦ πρώτου τόμου ἐπιστημονικοῦ καταλόγου (1890-1892) τῶν γλυπτῶν τοῦ μουσείου (ἀριθ. 1-1044), χρησιμότατου μέχρι σήμερα.

ΝΕΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ. Ο ΝΟΜΟΣ ΒΧΜΣ'. Ἰδιαίτερη φροντίδα ἔδειξε ὁ Καββαδίας γιὰ τὸν νομοθετικὸ ἐξοπλισμὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας. Ἡ προστασία τῶν ἀρχαίων γινόταν τότε μὲ τὸν νόμο τῆς Ἀντιβασιλείας τοῦ 1834, ὁ ὁποῖος ὅμως μικρὴ βοήθεια προσέφερε πλέον στὴν πάταξη τῆς ἀρχαιοκαπηλίας, ἐνῶ ἐξακολουθοῦσε νὰ παραμένει ἐκκρεμὲς τὸ θέμα τῆς κυριότητος τῶν ἀρχαίων, μέγα πρόβλημα γιὰ μιὰ χώρα γεμάτη ἀρχαῖα ἢ ὁποῖα εἶχε ἀρχίσει νὰ ἀναπτύσσεται, ἰδιαίτερα ἡ πρωτεύουσά της. Τὸ σημαντικότερο ἀπὸ τὰ νομοθετήματα τοῦ Παν. Καββαδία εἶναι ὁ νόμος ΒΧΜΣ' (2646) τῆς 24 Ἰουλίου 1899. Ὁ νόμος παρουσιάζει νέα στοιχεῖα καὶ ἔντονες διαφορὲς ἀπὸ τὸν προηγούμενο τῆς Ἀντιβασιλείας, ἰδιαίτερα στὸ θέμα τῆς κυριότητος τῶν ἀρχαίων, γιατί στὸ ἄρθρο 1 ὀρίζεται ὅτι «πάντα τὰ ἐν Ἑλλάδι ἀρχαῖα», ὅπουδὴποτε καὶ ἂν βρίσκονται, σὲ δημόσιο ἢ ἰδιωτικὸ κτῆμα, «κινητὰ τε καὶ ἀκίνητα, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ ἐφεξῆς, εἶναι ἰδιοκτησία τοῦ Κράτους». Ὁ νόμος ΒΧΜΣ' συμπληρώθηκε μὲ τὴν ἐκδοσὴ κανονιστικῶν ΒΔ μὲ ἡμερομηνία 11 Αὐγούστου 1899. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι τὸ «περὶ εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς ἀρχαίων, περὶ πωλήσεως καὶ ἐμπορίας ἀρχαίων ἐντὸς τοῦ Κράτους, περὶ ἐκτελέσεως ἀνα-

οκαφῶν, περὶ καταγραφῆς τῶν ἐν τῇ κατοχῇ τοῦ Δημοσίου ἀρχαίων, περὶ πωλήσεως καὶ ἀγορᾶς ἀρχαίων εἰσαχθέντων ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, περὶ ἀρχαιολογικῆς ἐπιτροπῆς καὶ περὶ τοῦ κανονισμοῦ τῆς ὑπηρεσίας αὐτῆς», δηλαδή τοῦ πρώτου, οὐσιαστικά, ἀρχαιολογικοῦ συμβουλίου.

Ὁ Καββαδίας συνέχισε, καὶ μετὰ τὴ δημοσίευση τοῦ Ν. ΒΧΜΣ', τὴ νομοθετικὴ δραστηριότητά του καὶ μὲ ἐγκυκλίους ἐρμήνευσε, γιὰ τὰ μέλη τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας καὶ τὶς ἀστυνομικὲς καὶ δικαστικὲς ἀρχές, τὶς διατάξεις τοῦ ΒΧΜΣ', ἐνῶ παράλληλα μὲ ΒΔ τακτοποίησε θέματα ὀργανωτικὰ καὶ ὑπαλληλικά τοῦ ἀρχαιολογικοῦ κλάδου.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ. Ἡ Ἐφημερὶς Ἀρχαιολογική, ἐπίσημο ἐπιστημονικὸ δημοσίευμα τῆς Ὑπηρεσίας, ἔπαψε νὰ ἐκδίδεται τὸ 1860. Τὸ 1863 ἐπανεκδόθηκε ὡς περιοδικὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ ὁ αὐτὸ γινόταν ἡ δημοσίευση κυρίως τῶν εὐρημάτων τῶν ἀνασκαφῶν τῆς. Τὰ πεπραγμένα τῆς Ὑπηρεσίας ἀνακοινώονταν, ὡς εἰδήσεις στὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως καὶ στὸν καθημερινὸ Τύπο. Στὸν Π. Καββαδία ἀνήκει ἡ τιμὴ τῆς ἔκδοσης ἐνὸς νέου περιοδικοῦ, τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου, ὅπου δημοσιεύονταν οἱ ἐκθέσεις γιὰ τὶς ἀνασκαφές, ἀναστυλώσεις, ἐκθέσεις μουσείων, τυχαῖα εὐρήματα ἢ μικρὲς ἐπιστημονικὲς μελέτες σχετικὲς μὲ τὶς ἐλληνικὲς ἀρχαιότητες. Ἡ ἔκδοση τοῦ ΑΔ, ὅπως συντομογραφεῖται, χωρίζεται σὲ τρεῖς περιόδους. Κατὰ τὴν πρώτη ἐκδόθηκαν ἀπὸ τὸν Γενικὸ Ἐφορο Παναγ. Καββαδία ἑξὶ τόμοι (1885, 1888-1892), σὲ μικρὸ σχῆμα, ποὺ κυκλοφοροῦσαν σὲ μηνιαῖα τεύχη. Ἡ δεύτερη περίοδος τοῦ ΑΔ εἶναι τῶν ἐτῶν 1915-1934 (τόμοι 1-15) καὶ ἡ τρίτη ἀπὸ τὸ 1960 (τόμος 16), ἡ ὁποία ὅμως δὲν χαρακτηρίστηκε ὡς νέα περίοδος γιὰ νὰ μὴ φανεῖ ὅτι ὑπῆρξε διακοπὴ τοῦ περιοδικοῦ.

Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 1894 ΣΤΗΝ ΕΤΑΙΡΕΙΑ. Ο ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ. Ἡ ὁμαλὴ πορεία τῆς Ἑταιρείας ποὺ εἶχε τὴν ἀναγνώριση καὶ τὸν θαυμασμὸ τῶν ἐπιστημονικῶν κύκλων γιὰ τὸ ἔργο τῆς ταραχτήκε ἀπὸ τὴ φιλοδοξία τοῦ Παναγιώτη Καββαδία νὰ ἀναλάβει τὸ ἀξίωμα τοῦ Γραμματέως τῆς Ἑταιρείας, τὸ ὁποῖο ἀπὸ τὸ 1859 λάμπρυνε ὁ Στέφανος Ἀ. Κουμανούδης. Γιὰ νὰ πετύχει ὁ Καββαδίας τὸν σκοπὸ τοῦ χρησιμοποίησε ἐταίρους ποὺ μὲ τὶς ἐνέργειές τους καὶ τὴ συνδρομὴ τοῦ Τύπου κατασκεύασαν κλίμα συκοφαντικὸ ἐναντίον, κυρίως, τοῦ Κουμανούδη. Παρὰ τὴν ἀσφυκτικὴ ἀτμόσφαιρα ποὺ δημιουργήθηκε στὴ μικρὴ Ἀθήνα, ὁ Κουμανούδης, στὶς ἀρχαιρεσίες τῆς

4 Δεκεμβρίου 1894, ἐξελέγη θριαμβευτικὰ καὶ πάλι Γραμματεὺς. Ἐπειδὴ ὁμῶς ταυτόχρονα ἔγινε μέλος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας ὁ κύριος συκοφάντης του Π. Παπαναστασίου, παραιτήθηκε ὁ Κουμανούδης ἀπὸ τὸ ἀξίωμα τοῦ Γραμματέως, ἀποσύρθηκε ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία πλήρως καὶ ἀφοσιώθηκε στὶς μελέτες του. Τὴν ἱστορία τῆς κρίσης ἐξιστορῶ ἀναλυτικῶς στὸν *Μέντορα* 66B, 2003, 25-48, ὅπου καὶ βιβλιογραφία γιὰ τὸν Στέφανο Ἀ. Κουμανούδη.

Ὁ Παναγιώτης Καββαδίας ὡς Γραμματεὺς (1895-1909, 1912-1920), μὲ τὴν ἴδια δραστηριότητα συνέχισε τὸ ἔργο τοῦ προκατόχου του μὲ ἀνασκαφὲς σὲ νέες περιοχὲς τῆς Ἑλλάδος, Θεσσαλία, Ἡπειρο, Μακεδονία, στὰ νησιά, Εὐβοία, Κέρκυρα, Κεφαλληνία, Λέσβο, Σάμο, Κυκλάδες, καὶ μὲ τὴν ἵδρυση πολλῶν μουσείων σὲ ἐπαρχιακὲς πόλεις. Δὲν πρέπει νὰ μᾶς διαφεύγει ὅτι τὰ περισσότερα καὶ σημαντικότερα μουσεῖα τῆς Ἑλλάδος ὡς τὸ 1960, ἦσαν ἔργα τῆς Ἑταιρείας. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ μουσεῖα, τῆς Χαλκίδος, Ἐπιδαύρου, Μυκόνου, Χαιρωνείας, Λυκοσοῦρας, Σπάρτης, Τεγέας ἐξακολουθοῦν νὰ λειτουργοῦν καὶ νὰ προσφέρουν πολὺτιμες ὑπηρεσίες.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1909. Η ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΚΑΒΒΑΔΙΑ. Ἡ σχεδὸν σύσσωμη ἀντίδραση τοῦ ὀλιγομελοῦς Ἀρχαιολογικοῦ Κλάδου πρὸς τὸν Παναγιώτη Καββαδία, πανίσχυρο Γενικὸ Ἐφορο τῶν Ἀρχαιοτήτων ἀπὸ τὸ 1884, Γραμματεὰ τῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τὸ 1895 καὶ καθηγητὴ τῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο ἀπὸ τὸ 1904, ἡ αὐταρχικὴ καὶ τυραννικὴ, ὅπως λέγουν οἱ σύγχρονοί του, διοίκηση τῆς Ὑπηρεσίας καὶ ἡ προσβλητικὴ του συμπεριφορὰ πρὸς τὰ μέλη τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Κλάδου, δημιούργησαν μὲ τὰ χρόνια κλίμα ἐχθρότητας ἐναντίον του, ποὺ ἐξωτερικεύτηκε κατὰ τὸν πλέον ἔντονο τρόπο μὲ κύριο ἄρθρο τῆς ἐφημερίδας *Χρόνος* τῆς 9 Νοεμβρίου 1909, γραμμένο ἢ ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Σβορώνο. Στὸ ἄρθρο θίγονταν ὅλα τὰ σημεῖα τῆς κακοδιοίκησης τοῦ Καββαδία στὴν Ὑπηρεσία καὶ στὴν Ἑταιρεία. Ἡ Ἐπανάσταση στοῦ Γουδῆ κατήργησε τὴ θέση τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου, ὁ Καββαδίας παραιτήθηκε ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία καὶ ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα γιὰ ἀρκετὸ χρόνο. Οἱ ἀνακατατάξεις στὴν Ἑταιρεία καὶ τὴν Ὑπηρεσία ποὺ ἀκολούθησαν ἔφεραν πολλὲς μεταβολὲς καὶ στὶς δύο. Τὰ ἀρχαιολογικὰ γεγονότα τοῦ 1909 ἐξιστορῶ ἀναλυτικῶς στὰ δημοσιεύματα: *Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία. Ἡ ἱστορία τῶν 150 χρόνων της 1837-1987* (1987) 108-111, 282-284· *Ὁ Μέντωρ* 23, 1992, 173-176.

Τὸν Καββαδία διαδέχτηκε (1910) ὁ βοηθὸς του Γαβριὴλ Βυζαντινός (1868-1910), ἄσημος καὶ χωρὶς καμία δράση ἕως τότε, καὶ αὐτόν, ὡς τὸ 1914, ὁ Βασίλειος Λεονάρδος, διευθυντὴς τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου, ἀρχαιολόγος μὲ μεγάλη ἀρχαιολογικὴ, ἐπιγραφικὴ καὶ φιλολογικὴ κατάρτιση, σεβαστὸς ἀπὸ τοὺς Ἑλλήνες καὶ ξένους ἐπιστήμονες ἀλλὰ ὄχι κατάλληλος γιὰ τὴ θέση τοῦ Προϊσταμένου τῆς Ὑπηρεσίας, ποὺ ἀπαιτοῦσε δραστήρια, ὀργανωτικὴ καὶ ἰσχυρὴ προσωπικότητα.

1910. ΝΕΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ. Μὲ τὸν Ν. ΓΨΚΑ΄ (3721, τῆς 24 Μαΐου 1910) «Περὶ ὀργανώσεως τῆς Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως» καταργήθηκε ἡ θέση καὶ ὁ βαθμὸς τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου καὶ ἡ Γενικὴ Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων, καὶ ἰδρύθηκε Τμῆμα «Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας», μὲ προϊστάμενο Ἐφορο Ἀρχαιοτήτων μὲ δεκαετὴ τουλάχιστον προϋπηρεσία. Μὲ τὸν Ν. ΓΨΛ΄ (3730, τῆς 31 Μαρτίου 1910) «Περὶ τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Κράτους», ποὺ δημοσιεύτηκε στὸ ἴδιο ΦΕΚ (ἀριθ. 178, 24 Μαΐου 1910) μὲ τὸν ΓΨΚΑ΄, ἀπόκτησε ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία νέο ὀργανισμό, περισσότερο κατάλληλο γιὰ τὴ διεξαγωγὴ τοῦ ἔργου τῶν Ἐφόρων. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐπιτροπὴ καταργήθηκε καὶ τὴν ἀντικατέστησε τὸ *Ἀρχαιολογικὸν Συμβούλιον*. Ἀντὶ τῶν ἑνδεκα ἀρχαιολογικῶν περιφερειῶν τοῦ Καββαδία, ἡ χώρα μὲ τὸ ἄρθρο 6 διαιρέθηκε σὲ ἑπτὰ:

«Ἡ Ἑλλὰς διαιρεῖται εἰς ἑπτὰ ἀρχαιολογικὰς περιφερείας: α΄) τὴν Θεσσαλίαν μετὰ τῆς Φθιώτιδος, μὲ ἔδραν τὸν Βόλον· β΄) τὴν Εὐβοίαν μετὰ τῶν ἐπαρχιῶν Βοιωτίας καὶ Φωκίδος, μὲ ἔδραν τὰς Θήβας· γ΄) τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ Αἰτωλίαν, περιλαμβανομένης καὶ τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν νήσων Λευκάδος, Κερκύρας, Παξῶν καὶ Ἰθάκης, μὲ ἔδραν τὸ Μεσολόγγιον· δ΄) τὴν Ἀχαΐαν καὶ Ἥλιν, περιλαμβανομένων καὶ τῶν ἐπαρχιῶν Τριφυλίας, Ὀλυμπίας καὶ τῶν νήσων Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, μὲ ἔδραν τὰς Πάτρας· ε΄) τὴν Λακωνίαν μετὰ τῶν ἐπαρχιῶν Καλαμῶν, Μεσσηνίας, Πυλίας καὶ Κυθήρων, μὲ ἔδραν τὴν Σπάρτην· ς΄) τὴν Ἀργολίδα καὶ Κορινθίαν καὶ Ἀρκαδίαν, μὲ ἔδραν τὸ Ναύπλιον· καὶ ζ΄) τὰς Κυκλάδας, μὲ ἔδραν τὴν Σύρον ἢ τὴν Μύκονον».

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ, Α΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ, ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ. Τὸν Βασίλειο Λεονάρδο διαδέχτηκε ὁ Κωνσταντῖνος Κουρουνιώτης, ὁ ὁποῖος διατήρησε τὴ θέση

αὐτὴ ἀπὸ τὸ 1914 ὥς τὸ 1920. Οἱ Βαλκανικοὶ πόλεμοι καὶ κατόπιν ὁ Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος εἶχαν ἐπιπτώσεις στὴν ὀργάνωση καὶ τὴ λειτουργία τῆς Ὑπηρεσίας. Ἡ ἔκταση τῆς χώρας μεγάλωσε καὶ μὲ τὸ ΒΔ τῆς 20 Φεβρουαρίου 1915 ἐγίνε νέα διαίρεσή της σὲ 12 ἀρχαιολογικὲς περιφέρειες, τὲς ἐξῆς:

«1) Ἀττικῆς, Μεγαρίδος καὶ Αἰγίνης, ἥς ἔδρα αἱ Ἀθῆναι. 2) Βοιωτίας, Εὐβοίας, Φθιώτιδος, Φωκίδος καὶ Εὐρυτανίας, ἥς ἔδρα αἱ Θῆβαι. 3) Νομῶν Λαρίσης καὶ Τρικκάλων, Ἐλασσῶνος, Μετοσώβου, Γρεβενῶν, Βορείων Σποράδων, ἥς ἔδρα ὁ Βόλος. 4) Μακεδονίας (νομῶν Θεσσαλονίκης, Σερρῶν, Δράμας, Κοζάνης, Φλωρίνης), ἥς ἔδρα ἡ Θεσσαλονίκη. 5) Ἀχαΐας-Ἡλίδος, Ζακύνθου, Κεφαλληνίας, Ἰθάκης, ἥς ἔδρα αἱ Πάτραι. 6) Λακωνίας, Μεσσηνίας καὶ Κυθήρων, ἥς ἔδρα ἡ Σπάρτη. 7) Ἀργολίδος, Κορινθίας καὶ Ἀρκαδίας, ἥς ἔδρα ἡ Κόρινθος. 8) Αἰτωλίας, Ἀκαρνανίας, Ἠπείρου (πλὴν Μετοσώβου), Κερκύρας, Λευκάδος, ἥς ἔδρα ἡ Πρέβεζα. 9) Κνωσσοῦ (Κρήτης) μετὰ τοῦ μουσείου Ἡρακλείου, ἥς ἔδρα Ἡράκλειον. 10) Κρήτης, πλὴν Κνωσσοῦ καὶ μουσείου Ἡρακλείου, ἥς ἔδρα Ἡράκλειον. 11) Κυκλάδων, ἥς ἔδρα Μύκονος. 12) Νήσων Αἰγαίου, ἥς ἔδρα ἡ Σάμος».

Ἡ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΚΑΒΒΑΔΙΑ. Ὁ Καββαδίας θεωρήθηκε ἀνεπιθύμητος ἀπὸ τὸν Στρατιωτικὸ Σύνδεσμο, καὶ ἀπομακρύνθηκε καὶ ἀπὸ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία. Τὸν διαδέχτηκε ὁ Χρῆστος Τσοῦντας γιὰ δύο μόνο χρόνια (1909-1911), γιὰτὶ ὁ Καββαδίας ἐπανῆλθε ὡς Γραμματεὺς τὸ 1912 καὶ παρέμεινε στὸ ἀξίωμα ἕως τὸ 1920. Κατὰ τὴ διάρκειαν τῶν Βαλκανικῶν καὶ τοῦ Α΄ Παγκοσμίου πολέμου ἡ Ἑταιρεία ἐπέκτεινε τὴ δραστηριότητά της στὲς Νέες Χῶρες, Μακεδονία, Ἠπειρο, νησιά.

Μετὰ τὸν Καββαδία Γραμματεὺς ἐγίνε ὁ Ἰάκωβος Δραγάτης (1920-1923) καὶ αὐτὸν διαδέχτηκε ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Γεώργιος Οἰκονόμος (1924-1951). Τὰ μετὰ τὸν Α΄ Παγκόσμιον πόλεμον γεγονότα, ὁ Β΄ Παγκόσμιος καὶ ὅσα ἀκολούθησαν δημιούργησαν δυσχέρειες καὶ ἀνάσχεση στὸ ἔργο τῆς Ἑταιρείας, ἡ ὁποία ἄρχισε μόλις μετὰ τὸ 1950 νὰ ἀναλαμβάνει οἰκονομικῶς σιγὰ σιγὰ.

ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ. Ἐπὶ Διευθύνσεως τοῦ Κωνσταντίνου Κουρουνιώτη δημοσιεύτηκε τὸ ΒΔ τῆς 31 Ἰουλίου 1914 «Περὶ ἐκδόσεως ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου». Ὁ πρῶτος τόμος τοῦ περιο-

δικού ἐμφανίστηκε τὴν ἐπόμενη χρονιὰ 1915 σὲ μεγάλο σχῆμα καὶ ἔφθασε ὡς τὸν τόμο 15 τοῦ 1933-1934, ποὺ ἐκδόθηκε τὸ 1938. Τὸ περιοδικὸ ἀποτελοῦσε μεγάλη ἐπιστημονικὴ πρόοδος, γιατί σ' αὐτὸ δημοσιεύονταν οἱ ἔρευνες τῆς Ὑπηρεσίας, οἱ ὁποῖες ἀπὸ τὸ 1860 ἕως τὸ 1915 ἔμεναν σχεδὸν ἄγνωστες, μὲ τὴν ἐξαίρεση τῆς περιόδου τοῦ πρώτου *Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου* (1885, 1888-1892).

ΝΕΟΙ ΕΦΟΡΟΙ. Κατὰ τὸ διάστημα 1910-1920 διορίστηκαν ἄρκετοὶ νέοι Ἐφοροί, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀνήκουν στὶς κορυφές τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης, οἱ ἐξῆς: Νικόλαος Παπαδάκης (1874-1945), Φρειδερίκος Βερσάκης (1880-1921), Νικόλαος Κυπαρίσσης (1879-1944), Νικόλαος Κοτζιάς (1885-1972), Ἀλέξανδρος Φιλαδελφεύς (1886-1955), Εὐστράτιος Πελεκίδης (1882-1957), Γεώργιος Σωτηρίου (1880-1965), Νικόλαος Γιαννόπουλος (1866-1945), Χρῆστος Καροῦζος (1900-1967), Ἰωάννης Μηλιάδης (1895-1975), Στρατὴς Παρασκευαΐδης (1896-1969), Σπυρίδων Μαρινάτος (1901-1974) καὶ Δημοσθένης Πίππας (1887-1933). Μὲ τοὺς Βαλκανικοὺς καὶ τὸν Α΄ Παγκόσμιον πόλεμον ἡ ἔκτασις τῆς χώρας αὐξήθηκε μὲ τὴν προσθήκην τῶν ἀλύτρωτων περιοχῶν τῆς Ἠπείρου, τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης καὶ τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου.

Οἱ ἀνάγκες ὅμως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας διαρκῶς μεγάλωναν· τὸ 1919 ἐγίνε νέα πρόσληψη ἀρχαιολόγων, ἔπειτα ἀπὸ διαγωνισμό: τῆς Σέμνης Παπασπυρίδου (1897-1994), κατόπιν συζύγου τοῦ Χρήστου Καρούζου, τῆς Εἰρήνης Βαρούχα (1898-1979), τοῦ Ἀνδρέα Ξυγόπουλου (1891-1979), τοῦ Νικολάου Λάσκαρη (+1924) καὶ τῆς Ἐλένης Φίλτσου, κατόπιν συζύγου τοῦ Νικ. Παπαδάκι. Ἀξίζει νὰ παρατηρηθεῖ ὅτι τρεῖς ἀπὸ τοὺς νέους Ἐπιμελητὲς ἦσαν γυναῖκες, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς αὐξήθηκε τὰ ἐπόμενα χρόνια μὲ τὴν πρόσληψη τῆς Ἰωάννας Κωνσταντίνου (1907-1989) τὸ 1928. Κατὰ τὰ χρόνια τῆς Μικρασιατικῆς ἐκστρατείας ἡ Ὑπηρεσία ἔκανε ἀνασκαφές στὴ Μικρὰ Ἀσία μὲ τὸν Γεώργιο Σωτηρίου, τὸν Κωνσταντῖνο Κουρουνιώτη καὶ τὸν Γεώργιο Οἰκονόμο. Βοηθοὶ τοὺς ἦσαν οἱ Ἐπιμελητὲς Νικόλαος Λάσκαρις καὶ Στρατὴς Παρασκευαΐδης.

ΝΕΑ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ. Μετὰ τὸν Κωνσταντῖνο Κουρουνιώτη, τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία διηύθυναν ὁ Νικόλαος Κυπαρίσσης (1920-1922) καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Ρωμαῖος (1922-1925). Τὸ διάστημα 1925-1933 ὁ Κουρουνιώτης διετέλεσε πάλι διευθυντὴς τῆς Ὑπηρεσίας.

Κατὰ τὸ χρονικὸ διάστημα 1915-1932 ἐκδόθηκαν, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ νομοθετήματα ποὺ μνημονεύθηκαν, καὶ τὸ ΒΔ τῆς 18 Μαρτίου 1915 «Περὶ ἐπεκτάσεως τῆς ἰσχύος τῶν ἀρχαιολογικῶν νόμων εἰς τὰς Νέας Χώρας», τὸ ΒΔ τῆς 13 Μαΐου 1919 «Περὶ πωλήσεως ἀχρήστων ἀρχαίων», τὸ ΠΔ τῆς 30 Δεκεμβρίου 1927 «Περὶ τρόπου ἐκτελέσεως ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν», ὅπου μὲ σαφήνεια ὀρίζονται τὰ καθήκοντα τῶν ἀνασκαφῶν, οἱ ὑποχρεώσεις τῶν ξένων Ἀρχαιολογικῶν Σχολῶν καὶ οἱ ἀρμοδιότητες τῶν Ἑλλήνων ὑπαλλήλων ποὺ ἐποπτεύουν τὶς ἀνασκαφὰς τῶν ξένων.

Ο ΝΟΜΟΣ 5351/1932. Τὸ σημαντικότερο νομοθετικὸ κείμενο, ὅμως, τῆς περιόδου αὐτῆς εἶναι τὸ ΠΔ 5351 τῆς 9 Αὐγούστου 1932 «Περὶ κωδικοποιήσεως τῶν διατάξεων τοῦ Νόμου 5351/1932 ὡς καὶ τῶν ἐν ἰσχύι σχετικῶν διατάξεων τῶν Νόμων ΒΧΜΣ'/1899, 491/1914, 2447/1920, 4823/1930 καὶ τοῦ ΝΔ τῆς 12/16 Ἰουνίου 1926 εἰς ἓν ἐνιαῖον κείμενον Νόμου φέρον τὸν ἀριθμὸν 5351 καὶ τὸν τίτλον *Περὶ ἀρχαιοτήτων*». Πρόκειται γιὰ τὸν λεγόμενον ἀρχαιολογικὸ νόμο, μὲ βάση τὶς διατάξεις τοῦ ὁποίου προστατεύτηκαν οἱ ἀρχαιότητες ἀπὸ τὸ 1932 ἕως τὸ 2002. Τὸ ΠΔ 5351 διατήρησε ἀπὸ τὸν Ν. ΒΧΜΣ' τὴ βασικὴ του διάταξη, τῆς κυριότητος ἀπὸ τὸ κράτος τῶν ἀρχαίων, ἡ ὁποία ὅμως ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ διατάξεις νεώτερων νόμων ποὺ κωδικοποίησε. Τὸ ἄρθρο 1 τοῦ ΠΔ 5351 ὀρίζει ὅτι «πάντα τὰ ἐν Ἑλλάδι καὶ οἰοισδήποτε ἔθνοσις κτήμασιν, ἐν ποταμοῖς, λίμναις καὶ ἐν τῷ πυθμένι τῆς θαλάσσης, πρὸς δὲ ἐν δημοτικοῖς, μοναστηριακοῖς καὶ ἰδιωτικοῖς κτήμασιν εὐρισκόμενα ἀρχαῖα, κινητὰ τε καὶ ἀκίνητα, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ ἐφεξῆς, εἶναι ἰδιοκτησία τοῦ Κράτους. Κατ' ἀκολουθίαν, τὸ δικαίωμα καὶ ἡ φροντίς περὶ ἀναζητήσεως καὶ διασώσεως τούτων ἐν δημοσίοις Μουσείοις ἀνήκει εἰς τὸ Κράτος». Μὲ τὸ ἄρθρο 2 ὀρίζεται τί λογίζεται ὡς ἀρχαιότης καὶ ὅτι «τὰ ἀντικείμενα τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ἐποχῆς τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ δὲν ἐξαιροῦνται τῶν ὁρισμῶν τοῦ παρόντος νόμου», διάταξη ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν Ν. ΒΧΜΣ', ἡ ὁποία πάλι ἀντιγράφηκε, σχεδὸν αὐτολεξεί, ἀπὸ τὸν νόμο τῆς 10/22 Μαΐου 1834 (ἄρθρο 111).

ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΟΙ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ Ο ΓΕΩΡΓΙΟΣ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ. Τὸν Κουρουνιώτη διαδέχτηκε ὁ καθηγητὴς καὶ πρῶην Ἐφορος Γεώργιος Οἰκονόμος (1933-1937). Στὰ χρόνια του,

τὸ 1935, διακόπηκε ἡ ἔκδοση τοῦ *Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου*, τοῦ ὁποίου ἕως τότε εἶχαν δημοσιευτεῖ 15 τόμοι. Τὸν Οἰκονόμο διαδέχτηκε ὁ ἐπίσης πρῶην Ἐφορος καὶ καθηγητὴς Σπ. Μαρινᾶτος (1937-1940). Κατὰ τὴ θητεία του δημοσιεύτηκε ὁ ΑΝ 1947/1939 «Περὶ ὁργανώσεως Ὑπηρεσίας Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἱστορικῶν Μνημείων τοῦ Κράτους», ὅπου περιέχεται διάταξη ἀποκλεισμοῦ τῶν γυναικῶν ἀπὸ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία. Ἡ σχετικὴ διάταξη ἔπαψε νὰ ἰσχύει τὸ 1955. Μὲ τὸν ἴδιο ΑΝ ὀρίσθηκαν σὲ 10 οἱ ἀρχαιολογικὲς περιφέρειες καὶ σὲ 2 τῶν Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων, σὲ 15 οἱ θέσεις τῶν Ἐφόρων Ἀρχαιοτήτων, σὲ 1 τῶν Ἐφόρων Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ σὲ 30 οἱ θέσεις τῶν Ἐπιμελητῶν Ἀρχαιοτήτων.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1940. Μετὰ τὴν ἀναγκαστικὴ παραίτηση τοῦ Μαρινάτου, τὴν Ὑπηρεσία διηύθυνε ὁ διοικητικὸς ὑπάλληλος τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας Ἰωάννης Ἀναστασόπουλος (1940-1941), ποὺ τὸν διαδέχτηκε ὁ πρῶην Ἐφορος καὶ καθηγητὴς Ἀντώνιος Κεραμόπουλος, ὁ ὁποῖος ἔμεινε στὴ θέση αὐτὴ ὥς τὸ 1949. Ἡ περίοδος τοῦ πολέμου καὶ τῆς Κατοχῆς καὶ τῶν κατόπιν χρόνων εἶναι ἀπὸ τὶς πλέον δύσκολες γιὰ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία. Τὰ μουσεῖα ἔκλεισαν μὲ τὴν ἔκρηξη τοῦ πολέμου, ἀρκετοὶ ἀρχαιολόγοι ἐπιστρατεύτηκαν, τὰ ἀρχαῖα κρύφτηκαν σὲ ὑπόγεια, στὴ γῆ ἢ σὲ φυσικὲς κρύπτες. Τὸ ὀλιγάριθμο ἐπιστημονικὸ προσωπικὸ δὲν εἶχε τὴ δυνατότητα, πολλὰς φορές, οὔτε νὰ ἐπισκεφτεῖ τοὺς ἀρχαιολογικοὺς χώρους καὶ νὰ λάβει μέτρα γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀρχαίων ποὺ βρίσκονταν στὴν ὑπαιθρο ἢ σὲ ἀπόμερες καὶ ἀπρόσιτες, γιὰ τὴν ἐποχὴ, συλλογὲς καὶ μουσεῖα. Οἱ ἀρχεὲς κατοχῆς, Γερμανοί, Ἰταλοί, Βούλγαροι, δὲν ἔδειχναν τὴ φροντίδα ποὺ ἔπρεπε γιὰ τὰ μουσεῖα, οἱ Γερμανοὶ καί, λιγότερο οἱ Ἰταλοί, ἔκαναν καὶ ἀνασκαφὲς χωρὶς τὴ νόμιμη ἄδεια, ἐνῶ οἱ ζημιὲς ποὺ ἔγιναν σκόπημα ἢ ἀπὸ πολεμικὴ αἰτία ἦσαν ἀρκετές.

ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ. ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΝΤΗΣ. Τὸ μόνο ἀντάλλαγμα γιὰ ὅσα ὑπέφερε ἡ Ἑλλάδα κατὰ τὸν πόλεμο ἦταν ἡ ἀπόδοση, τὸ 1948, τῆς Δωδεκανήσου. Πρῶτος Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων τοποθετήθηκε ἐκεῖ ὁ Ἰωάννης Κοντῆς. Οἱ ἀνασκαφὲς του στὴ Ρόδο καὶ οἱ κανόνες ἐρεῦνης ποὺ καθόρισε δημιούργησαν παράδοση. Τὰ ἴδια χρόνια ἄρχισε ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀρτέμιδος στὴ Βραυρώνα, ἡ ὁποία θὰ διακοπεῖ

τὸ 1963 μὲ τὸν θάνατο τοῦ Ἰω. Παπαδημητρίου. Ἕνα πολὺ σημαντικὸ κέντρο τῆς Ἀττικῆς μὲ ἄφθονα γλυπτὰ, ἐπιγραφὰς καὶ κεραμικὴ πλούτισε τὴν τέχνη καὶ τὴν ἱστορίαν. Στὸν Ἰω. Παπαδημητρίου ἔτυχενὰ ἀποκαλύψει ἀκόμῃ τὸν ταφικὸ κύκλον Β στὶς Μυκῆνες καὶ τὰ τέσσαρα φημισμένα χάλκινα ἀγάλματα ποὺ βρέθηκαν στὸν Πειραιᾶ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1959.

Μὲ τὴ λήξιν τῆς ἀνώμαλης περιόδου, τὸ 1949, τὸ ἐπιστημονικὸ προσωπικὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας ἦταν μόνον 27 Ἐφοροὶ καὶ Ἐπιμελητὲς. Μὲ τὸν διαγωνισμό ὅμως τοῦ 1949 προσλήφθηκαν ἑννέα νέοι Ἐπιμελητὲς, τέσσερις τὸ 1950, δύο τὸ 1951, πέντε τὸ 1956 καὶ πέντε τὸ 1959. Κατὰ τὸ διάστημα 1949-1958 προϊστάμενοι τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας διετέλεσαν ὁ Ἀναστ. Ὁρλάνδος (1949-1952), ὁ Κων. Πάγκαλος (1952-1954), ὁ Γεώργ. Πάντζαρης (1954-1955), ὁ Σπ. Μαρινᾶτος (1955-1958) καὶ πάλιν ὁ Ἀναστ. Ὁρλάνδος (1958).

ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ Ο ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΟΡΛΑΝΔΟΣ. Τὸν Γεώργιον Οἰκονόμον διαδέχτηκε ὁ Ἀναστάσιος Ὁρλάνδος (1951-1979). Κατὰ τὴ διάρκειαν τῆς γραμματείας του ἰδρύθηκε τὸ γνωστότατον ἐτήσιον περιοδικὸν *Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας* (ἀπὸ τὸ 1955), στὸ ὁποῖον δημοσιεύονται σύντομες ἐκθέσεις τῶν ἀνασκαφῶν κάθε χρονιᾶς, πλούσια εἰκονογραφημέναι, γιὰ τὴν ἄμεση ἐνημέρωσιν τῶν ἀρχαιολόγων. Χάρη σ' αὐτὸ γεφυρώνεται τὸ χρονικὸ κενὸ ποὺ μεσολαμβάνει ἀνάμεσα σὲ μιὰ ἀνασκαφὴ καὶ τὴ δημοσίευσίν της στὰ *Πρακτικά*. Ἐπὶ Γραμματέως Ὁρλάνδου ἀναπτύχθηκε πολὺ τὸ ἀνασκαφικὸ ἔργον τῆς Ἐταιρείας. Ἀπὸ τὰ χρόνια ἐκεῖνα ἡ Ἐταιρεία ἄρχισε νὰ ἀναλαμβάνει νὰ φέρει σὲ πέρας κρατικὰ ἔργα, ὅπως ἡ ἐκτέλεσις σωστικῶν ἀνασκαφῶν, ἡ χορήγησις ὑποτροφιῶν καὶ οἰκονομικῆς βοηθείας γιὰ σπουδὰς σὲ Ἐφόρους καὶ Ἐπιμελητὲς Ἀρχαιοτήτων, ἡ συστηματικὴ φιλοξενία τους στὴν Ἀθῆναν, στὸν ξενώνα τοῦ μεγάρου της, ἡ ἐκδοσις τῶν διατριβῶν τους. Παράλληλα, μὲ τὴ διεύθυνσιν τοῦ Ὁρλάνδου, ἡ Ἐταιρεία ἄρχισε νὰ ἀναπτύσσει περισσότερο τὸ δημοσιευτικὸν τῆς ἔργον, κυρίως τὴν ἐκδοσὴν μονογραφιῶν.

Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΚΜΗΣ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ. ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ. Ἡ αὐτοδιοίκησις τὴν ὁποία εἶχαν πετύχει τὰ μέλη τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας μὲ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Παν. Καββαδία καὶ τὴν

τοποθέτηση ως Προϊσταμένου Έφορου των Αρχαιοτήτων, σιγά σιγά φαλκιδεύτηκε. Μόλις το 1958, έπειτα από έντονες πιέσεις του Αρχαιολογικού Κλάδου, τοποθετήθηκε ως Προϊστάμενος της Υπηρεσίας Έφορος των Αρχαιοτήτων, ο Ιωάννης Κ. Παπαδημητρίου, τον οποίο τα μέλη της Υπηρεσίας δέχτηκαν ανεπιφύλακτα. Υπό τη διεύθυνσή του ή Αρχαιολογική Υπηρεσία έφθασε στο ύψηλότερο σημείο άκμης και απόδοσης από κάθε άποψη. Με γνώση των προβλημάτων της ελληνικής αρχαιολογίας, με αρχαιολογική μόρφωση, ικανότητες και πίστη στο έργο του, προσπάθησε ο Παπαδημητρίου να έξοπλίσει την Αρχαιολογική Υπηρεσία με κάθε τρόπο. Πρώτη ενέργειά του ήταν ή πρόσληψη, με διαγωνισμό που έγινε το 1959, δώδεκα άκόμη νέων έπιμελητών. Το κύριο έργο του όμως ήταν ή μεταφορά, με τα ΒΔ 632 και 634 του 1960, της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας στο Υπουργείο Προεδρίας Κυβερνήσεως. Η Αρχαιολογική Υπηρεσία έπαψε να άνήκει στο Υπουργείο Παιδείας, όπως συνέβαινε από τη σύσταση του ελληνικού κράτους, και απέλευθερώθηκε από τον συντηρητισμό του υπουργείου αυτού και την κηδεμονία των καθηγητών του Πανεπιστημίου, πράγμα που δημιουργούσε διαρκή σύγκρουση με τα μέλη του Κλάδου, τα όποια ήθελαν να διοικούνται όχι από καθηγητή αλλά από Έφορο.

ΤΑ ΝΕΩΤΕΡΑ ΜΝΗΜΕΙΑ. Με τη μεταφορά της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας στο Υπουργείο Προεδρίας διευρύνθηκε και ο κύκλος των ενδιαφερόντων και των αρμοδιοτήτων της. Ήδη το 1950 είχε δημοσιευτεί ο Ν. 1469 «Περὶ προστασίας ειδικῆς κατηγορίας οίκοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενεστέρων του 1830», ο όποιος όμως ως το 1961 παρέμενε νεκρό γράμμα. Με το ΝΔ 4177 του 1961 περιέρχεται ή αρμοδιότητα εφαρμογής του νόμου αυτού στην Αρχαιολογική Υπηρεσία, ή όποια στην αρχή άσκει την προστασία των νεώτερων μνημείων με τις Έφορείες Κλασικών και Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Το 1963 ιδρύθηκε, με το ΒΔ 687, Έφορεία Νεωτέρων Μνημείων με αρμοδιότητα σ' όλόκληρη την επικράτεια. Οί προσπάθειες της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας για προστασία των νεώτερων μνημείων, προσπάθειες που, σε όρισμένες περιόδους, απορροφοῦσαν το μέγιστο της δραστηριότητάς της, υπήρξε και ή αίτία που αυτή έγινε αντιπαθής σε ευρύτατους κύκλους έπιχειρηματιών, και κυρίως εκείνων που είχαν οίκοδομικές έπιχειρήσεις, εξαιτίας της αντίδρασης στην κατεδάφιση αξιόλογων κτιρίων των νεώτερων χρόνων στην Αθήνα, στον Πειραιά και σε άλλες πόλεις.

Η ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ. Μία από τις σημαντικές ενέργειες της Ύπηρεσίας ήταν η επανέκδοση, το 1960, του *Αρχαιολογικού Δελτίου*, μάλιστα ο πρώτος τόμος του φέρει τον αριθμό 16, γιατί θεωρήθηκε συνέχεια του *Δελτίου* του 1915. Η Αρχαιολογική Ύπηρεσία άρχισε τότε να εκδίδει, στη σειρά των δημοσιευμάτων του ΑΔ, οδηγούς των αρχαιολογικών χώρων και μουσείων της Ελλάδας, μονογραφίες και διατριβές των μελών της σε ξεχωριστούς τόμους.

Η περίοδος του Παπαδημητρίου (1958-1963) είναι η περισσότερο αποδοτική για την Αρχαιολογική Ύπηρεσία. Έχοντας την υποστήριξη του Κλάδου ολόκληρου και αρκετών πολιτικών μπόρεσε, με τη βοήθεια επαρκών κρατικών χρηματικών πιστώσεων, να σχεδιάσει και να εκτελέσει σημαντικά έργα, όπως ανασκαφές, αναστηλώσεις, απαλλοτριώσεις, εκθέσεις μουσείων, περιφράξεις και διαμορφώσεις αρχαιολογικών χώρων. Το πνεύμα της φτώχειας και της κακομοιριάς εξαφανίστηκε, και για πρώτη φορά η Αρχαιολογική Ύπηρεσία αποκτούσε συνείδηση της σημασίας της για την πνευματική και οικονομική πρόοδο του τόπου.

ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΟΣ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΤΗΣ. Με τον θάνατο του Παπαδημητρίου, στις 11 Απριλίου 1963, η πρόεδρος της Αρχαιολογικής Ύπηρεσίας δεν ανακόπηκε, αλλά συνεχίστηκε ως το 1967, με προϊστάμενό της τον κύριο συνεργάτη του Παπαδημητρίου και συντάκτη όλων των νομοθετικών κειμένων της περιόδου 1960-1967 Ιωάννη Κοντή. Σ' εκείνον οφείλεται η γενναία αύξηση του έπιστημονικού και φυλακτικού προσωπικού, και η ψήφιση του ΝΔ 4543 του 1966, του Οργανισμού της Αρχαιολογικής Ύπηρεσίας.

1967-1974. ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ 21 ΑΠΡΙΛΙΟΥ. Ο ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ ΔΙΑΔΕΧΕΤΑΙ ΤΟΝ ΚΟΝΤΗ. Η δικτατορία της 21 Απριλίου 1967 είχε μεγάλη επίδραση στην Ύπηρεσία. Ο Ιωάννης Κοντής απομακρύνθηκε από τη θέση του Γενικού Διευθυντού και τέθηκε σε διαθεσιμότητα που διήρκεσε έως το τέλος του 1974. Τον διαδέχτηκε ο Σπ. Μαρινάτος, ως Γενικός Επιθεωρητής πλέον (1967-1973). Ο Μαρινάτος ίδρυσε ένα νέο περιοδικό, *Αρχαιολογικά Ανάλεκτα έξ Αθηνών*, χρησιμότατο, το οποίο όμως τα τελευταία χρόνια εκδίδεται πολύ άτακτα. Το σημαντικότερο γεγονός στα χρόνια του ήταν η απόπειρα εφαρμογής της αποκέντρωσης στην Αρχαιολογική Ύπηρεσία με την ίδρυση έπτά Επιθεωρήσεων Πολιτισμού και αντίστοιχων Τοπικών Συμβουλίων,

που ή διάρκειά τους ήταν σύντομη. Για την πραγματοποίηση της αποτυχημένης αυτής αποκέντρωσης έγιναν γενικές μεταθέσεις των Έφώρων της Υπηρεσίας, που δημιούργησαν διοικητικές ανωμαλίες και καθυστερήσεις στο έπισημονικό έργο τους.

Η ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΣΤΟ ΑΚΡΩΤΗΡΙ ΤΗΣ ΘΗΡΑΣ. Έ τοποθέτηση του Μαρινάτου ως Προϊσταμένου της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας του έδωσε τη δυνατότητα να πραγματοποιήσει το παλαιό του όνειρο, την ανασκαφή στο Άκρωτήριο της Θήρας. Κάτω από παχύτατο στρώμα κίσηρης βρήκε τα έρείπια μίας πόλης του 16ου αιώνος π.Χ., που καταστράφηκε ξαφνικά γύρω στο 1500 π.Χ. από την έκρηξη του ήφαιστείου της Θήρας. Το πλήθος και ή ποιότητα των άγγείων, των τοιχογραφιών, των σκευών και των άλλων εύρημάτων μας δίνουν πλήρη την εικόνα του πολιτισμού του νησιού, καθαρά κυκλαδικού, που δέχτηκε ισχυρές μινωικές επιδράσεις χωρίς να χάσει τα ιδιαίτερα του χαρακτηριστικά. Έ ανασκαφή του Άκρωτηρίου μπορεί να θεωρηθεί ή σπουδαιότερη στην Ελλάδα κατά το β΄ μισό του 20ού αιώνα και, παρά την ταχύτητα με την όποία έγινε (1967-1973), δημοσιεύτηκε άμέσως, συντηρήθηκε και προφυλάχθηκε από τον Μαρινάτο κατά τρόπο ύποδειγματικό.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΟΝΤΟΛΕΩΝ. Το καθεστώς της 25 Νοεμβρίου 1973 (Ιωαννίδη) απομάκρυνε από τη θέση του Γενικού Επιθεωρητού τον Σπ. Μαρινάτο και τοποθέτησε στη θέση του τον Νικόλαο Κοντολέοντα, καθηγητή του Πανεπιστημίου και πρώην Έφορο, ό όποιος παρέμεινε έως το τέλος του 1974.

Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1974-1981. ΕΠΑΝΑΦΟΡΑ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΚΟΝΤΗ. Στα μέτρα αποκατάστασης της όμαλότητας μετά την αποχώρηση των στρατιωτικών από την έξουσία, περιλαμβάνεται και ή για ένα έξάμηνο (1975) επάνοδος στη θέση του Προϊσταμένου της Υπηρεσίας του Ιωάννου Δ. Κοντή. Παρά τον βαρύ κλονισμό της υγείας του προσπάθησε, στο έξάμηνο της νέας θητείας του, να ολοκληρώσει τη σύνταξη νέου αρχαιολογικού νόμου.

Ό Ιωάννης Κοντής ήδη από το 1961 έτοιμάζε νέο αρχαιολογικό νόμο, ό όποιος έξαιτίας των πολιτικών ανωμαλιών της περιόδου 1963-1967 δέν έγινε δυνατόν να ψηφιστεί. Μετά το 1966 το ΠΔ 5351 τροποποιήθηκε διαδοχικά σε κάτρια σημεία του, με το ΝΔ 4543/1966, το

ΝΔ 6/1968, τὸν Ν. 159/1975 καὶ τὸν Ν. 654/1977. Ἔτσι ἡ ἐφαρμογὴ σπουδαίων διατάξεων τοῦ νόμου 5351, μὲ τὶς ὁποῖες προστατεύονταν ἀπὸ τὴν ἀλλοίωση ἢ τὴν καταστροφὴ οἱ ἀρχαιολογικοὶ χώροι σὲ περίπτωσι ἐκτέλεσις μεγάλων ἔργων, ἐξηρτάτο ἀπὸ τὶς πολιτικὲς καὶ κομματικὲς σκοπιμότητες τῆς κάθε κυβέρνησης.

ΟΙ ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΚΟΝΤΗ. Μετὰ τὸν Κοντῆ, ποὺ πέθανε στὶς 2 Σεπτεμβρίου 1975 στὸ Λονδίνο, κατὰ τὴ διάρκεια ἐγχείρησις, διετέλεσαν Γενικοὶ Ἐπιθεωρητὲς οἱ Δημ. Λαζαρίδης (1975-1977), Νικ. Γιαλούρης (1977-1981) καὶ Γεώργιος Δοντάς (1982), αὐτὸς μόνον ἐπὶ ἓνα μῆνα. Μὲ τὸν Ν. 1232 τοῦ 1982 καταργήθηκε ἡ θέσις τοῦ Προϊσταμένου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας, καθὼς καὶ οἱ βαθμοὶ τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου, τοῦ Ἐφόρου καὶ τῶν Ἐπιμελητῶν Ἀρχαιοτήτων.

1975. ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΕΣΜΑ. Ἐπὶ Ὑπουργοῦ Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν Κωνσταντίνου Τρυπᾶνῃ ιδρύθηκε ἡ Ἐπιτροπὴ Συντηρήσεως Μνημείων Ἀκροπόλεως, μὲ σκοπὸ καὶ ἔργο τὴ φροντίδα τῶν μνημείων τῆς Ἀκροπόλεως ποὺ παρουσίαζαν μεγάλες φθορὰς ἀπὸ τὴ ρύπανσις τῆς ἀτμόσφαιρας καὶ ἀπὸ τὶς κακὲς ἀναστηλώσεις ποὺ εἶχαν γίνεαι στὸ παρελθόν. Τὸ ἔργο τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπεκτάθηκε, καὶ σήμερα ἀποτελεῖ αὐτοτελὴ Ὑπηρεσία (ΥΣΜΑ). Πρῶτος πρόεδρος τῆς ΕΣΜΑ ἦταν ὁ Γιάννης Μηλιάδης. Τὸν διαδέχτηκαν, ἕως τὸ 1988, ὁ Νικόλαος Πλάτων καὶ ὁ Γεώργιος Μυλωνᾶς.

1977. ΝΕΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ. Κατὰ τὴ μετὰ τὴ δικτατορία περίοδο σημαντικὸ γεγονὸς γιὰ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ψήφισι τῶν νόμων μὲ τοὺς ὁποῖους τροποποιεῖται τὸ ΠΔ 5351/1932, ἦταν ἡ δημοσίευσις τοῦ Ν. 681/1977, τοῦ ὁποῖου μέρος ἀποτελεῖ ὁ Ὄργανισμός της. Σύμφωνα μ' αὐτόν, ἡ χώρα διαιρέθηκε σὲ 25 Ἐφορεῖες Προϊστορικῶν καὶ Κλασικῶν Ἀρχαιοτήτων, καὶ σὲ 13 Ἐφορεῖες Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων. Ἰδρύθηκαν ἐπίσης 7 Ἐφορεῖες Νεωτέρων Μνημείων, οἱ ὁποῖες ὁμῶς δὲν ἀνῆκαν στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία ἀλλὰ στὴ Γενικὴ Διεύθυνσις Πολιτιστικῆς Ἀναπτύξεως καὶ διευθύνονταν ἀπὸ ἀρχιτέκτονες. Ἀνεξάρτητες Εἰδικὲς Περιφερειακὲς μονάδες τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας ἀπέτελεσαν τὰ μουσεῖα Ἐθνικὸ, Βυζαντινὸ, Ἐπιγραφικὸ, Νομισματικὸ καὶ οἱ Ἐφορεῖες Ἀρχαιοπωλείων, Παλαιοανθρωπολογίας, Ἐναλίων Ἀρχαιοτήτων καὶ τὰ Ἀρχαιο-

λογικά Ἴνστιτοῦτα Βορείου Ἑλλάδος, Κρήτης καὶ Ρόδου, τὰ ὁποῖα ὁμως, στὴν οὐσία, δὲν λειτούργησαν.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΕΚΤΑΚΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΩΝ. Τὰ χρόνια μετὰ τὸ 1974 ἄρχισε νὰ ἐκδηλώνεται ἔντονα τὸ μεγάλο ἐσωτερικὸ πρόβλημα, ποὺ ταλαιπώρησε τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία ἀρκετὰ χρόνια, τῶν ἡμερομίσθιων ἀρχαιολόγων ποὺ προσλαμβάνονταν ἀπὸ τὸ 1960, γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν ἀναγκῶν τῆς Ὑπηρεσίας, κυρίως στὸν τομέα τῶν λεγόμενων σωστικῶν ἀνασκαφῶν, ποὺ προέκυπταν συνεχῶς. Μὲ τὶς διατάξεις τοῦ ΒΔ 617/1967 διορίστηκαν ὡς μόνιμοι, χωρὶς διαγωνισμό, τὸ 1973-74 πολλοὶ ἔκτακτοι ἀρχαιολόγοι. Μὲ τὸν Ν. 1189 τοῦ 1981 μονιμοποιήθηκαν ὅλοι, χωρὶς διαγωνισμό ὅπως ἦταν, ἔως τότε, ὁ κανόνας. Οἱ ἔκτακτοι θεωροῦσαν ὅτι τὸ πτυχίό τοῦ πανεπιστημίου ἦταν ἡ ἀπόλυτη ἀπόδειξη τῶν ἐπιστημονικῶν ἱκανοτήτων τους καὶ ὅτι ὁ διαγωνισμὸς διαιώνιζε ταξικὲς διακρίσεις. Ἀλλὰ μὲ τὸν διαγωνισμό ἡ παλιὰ Ὑπηρεσία ζητοῦσε ἀπὸ τοὺς ὑποψηφίους τὶς ἐλάχιστες ἀναγκαῖες γνώσεις τῆς ἐπιστήμης. Οὔτε οἱ γιατροὶ μποροῦν νὰ ἀσκήσουν ἐπάγγελμα μὲ μόνον τὸ πτυχίον. Μερικοὶ μπόρεσαν νὰ ξεπεράσουν, ἐπιστημονικῶς, τὴν ἀνωμαλία τοῦ διορισμοῦ τους.

ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ Ο ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΥΛΩΝΑΣ. Ὁ Ὁρλάνδος πέθανε τὸ 1979 καὶ τὸν διαδέχτηκε ὁ Γεώργιος Μυλωνᾶς. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς γραμματείας του ἡ Ἑταιρεία καὶ πάλι ἐκτέλεσε κρατικὰ καθήκοντα μὲ τὴν ἀνάληψη τῆς διαχείρισης μεγάλων ἀρχαιολογικῶν ἔργων, λ.χ. τῆς συντήρησης τῶν μνημείων τῆς Ἀκροπόλεως, τῶν ἀνασκαφῶν Μακεδονίας καὶ Θράκης, τὴν κατασκευὴ τοῦ Μουσείου Μυκηνῶν. Τεχνητὴ κρίση, ποὺ δημιουργήθηκε τὸ 1988 ἀπὸ πρόσωπα τῆς κυβέρνησης καὶ ὑποστηρίχθηκε ἀπὸ μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας, προκάλεσαν τὸν θάνατο τοῦ Γεωργίου Μυλωνᾶ (15 Ἀπριλίου 1988). Ἡ κρίση σκοπὸ εἶχε τὴ χειραγώγηση τῆς Ἑταιρείας καὶ τὴ μεταβολὴ τῆς σὲ ὄργανο διεκπεραίωσης κομματικῶν ἐπιδιώξεων.

ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΤΟΥ 1981. Ἡ πολιτικὴ μεταβολὴ τοῦ Ὀκτωβρίου 1981 ἔφερε στὴν Ὑπηρεσία τὴ μεγαλύτερη ἀλλοίωση ἀπὸ τὴν ἰδρυσὴ της. Ἔως τότε τὴν Ὑπηρεσία διοικοῦσαν ἀρχαιολόγοι, Ἐφοροὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων, καὶ ἀπὸ τὸ 1961 Γενικοὶ Ἐφοροὶ ἢ καθηγητὲς τοῦ Πανεπιστημίου ποὺ εἶχαν διατελέσει Ἐφοροὶ. Ὁ βαθμὸς τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου

ἀποδόθηκε στήν Ἀρχαιολογική Ὑπηρεσία μὲ τὸ ΝΔ 4177/1961 καὶ πρῶτοι Γενικοὶ Ἐφοροί, μετὰ τὸν Καββαδία, ἔγιναν ὁ Χρήστος καὶ ἡ Σέμνη Καρούζου, καὶ ὁ Ἰωάννης Παπαδημητρίου. Ὁ βαθμὸς αὐτός, ὅπως καὶ ὁ τίτλος καὶ ὁ βαθμὸς τοῦ Ἐφόρου, ποὺ πρῶτος ἔφερε ὁ Ἀνδρέας Μουστοξύδης, καταργήθηκαν μὲ τὸν Ν. 1232/1982. Μὲ τὴν κατάργηση τῆς θέσης τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου, Προϊσταμένου τῆς Ὑπηρεσίας, οἱ διάφορες Διευθύνσεις καὶ Γενικὲς Διευθύνσεις ἀπέκτησαν ὡς Προϊστάμενο τὸν Γενικὸ Γραμματέα τοῦ Ὑπουργείου, πρόσωπο κατ' ἐξοχὴν κομματικὸ καὶ ὄχι ἀρχαιολόγο τοῦ Κλάδου. Ἀναπτύχθηκε ἀκόμη σὲ ὑπερβολικὸ βαθμὸ ὁ συγκεντρωτισμός, ὁ ὁποῖος σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴ διαρκῶς καὶ μεγαλύτερη ἐπέμβαση τῆς γραφειοκρατίας τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνώσεως στήν ἐκτέλεση τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἔργου τῆς Ὑπηρεσίας, μετέβαλε ἐντελῶς τὸν χαρακτήρα τῆς καὶ τὸν χαρακτήρα τῶν μελῶν τῆς Ὑπηρεσίας, τὰ ὁποῖα, μὲ συνεχεῖς προσλήψεις πιτυχιούχων ὡς ἐκτάκτων, αὐξήθηκαν σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ.

Κατὰ τὰ τριάντα χρόνια ποὺ πέρασαν, 1981-2011, κατασκευάστηκαν πολλὰ νέα μουσεῖα, ἔγιναν πλῆθος μακρόχρονων, ἐκτεταμένων, ἀνασκαφῶν μὲ θαυμάσια εὐρήματα, ἀλλὰ ἡ Ὑπηρεσία ὀπισθοδρόμησε ἐπιστημονικά, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ σχεδὸν σβήσιμο τῶν *Αναλέκτων* καὶ τοῦ *Δελτίου*. Ἀναπτύχθηκε ἀκόμη στὰ μέλη τῆς ἡ ιδέα τῆς κατὰ τόπους αὐτονόμησης τῆς Ὑπηρεσίας, καὶ ἡ ἀρχὴ ἔγινε ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, ιδέα ἡ ὁποία ἐπεκτάθηκε καὶ στὶς λοιπὲς περιοχὲς τῆς Ἑλλάδος, κυρίως ὅπου ὑπῆρχε πανεπιστήμιο. Κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς δράσεως τῆς Ὑπηρεσίας κατὰ τὰ 30 αὐτὰ χρόνια εἶναι οἱ συνεχεῖς ἐκθέσεις στὸ Ἑσωτερικὸ καὶ τὸ Ἐξωτερικόν, τὰ συνέδρια, τὰ ὁποῖα κατήντησαν αὐτοσκοπός, καὶ ἡ μὲ κάθε τρόπο προβολὴ τῶν πολιτικῶν ποὺ βρίσκονταν στήν ἐξουσία, τῶν πανεπιστημιακῶν ποὺ ἀπέκτησαν ἀξιώματα στήν Ὑπηρεσία καὶ ὀρισμένων μελῶν τοῦ ἀλλοιωμένου πλέον Κλάδου. Τοῦτο ὀφείλεται στὸ ὅτι γιὰ τὴν ὑπηρεσιακὴ πρόοδο τῶν μελῶν τοῦ Κλάδου καὶ τῶν πανεπιστημιακῶν ἀρχαιολόγων βαρύνουν τεχνοκρατικὰ κριτήρια, ὅπως ἡ ὀργάνωση καὶ ἡ συμμετοχὴ σὲ συνέδρια καὶ ἡ ἐξεύρεση πόρων γιὰ τὰ ἔργα (ἀνασκαφές, ἀναστηλώσεις, δημοσιεύσεις). Ἔτσι ἡ μακρόπνοη ἐπιστημονικὴ δημιουργία ματαιώνεται, γιὰτὶ δὲν ἀποδίδει ἄμεσα. Ἡ ἔκδοση μεγαλόσημων καὶ βαρύτατων βιβλίων ἀπὸ τράπεζες ἢ ἰδιῶτες ἐκδότες, βιβλίων χωρὶς πρωτοτυπία ἀλλὰ μὲ μόνο προσὸν νέες καὶ ὥραϊες φωτογραφίες, ἀποτελεῖ τελικὴ ἐπιδίωξη. Ἡ συνεχὴς ὀργάνωση θεματικῶν ἐκθέσεων φημισμέ-

νων ἀρχαιοτήτων μὲ τὴν ἄψογη τεχνολογικὴ παρουσίασή τους, θεωρεῖται ὡς ἐπιστημονικὸ ἐπίτευγμα, παρὰ τὸ ὅτι δὲν προσθέτει τίποτε στὴν ἐπιστημονικὴ γνώση.

1988. ΝΕΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ. Τὸ νέο Συμβούλιο τοῦ 1988 (Πρόεδρος Γεώργιος Δοντάς, Γενικὸς Γραμματεὺς Βασίλειος Χ. Πετράκος) ἔφερε ἀλλαγές στὴν ἐπιστημονικὴ πολιτικὴ τοῦ Ἰδρύματος. Ἀπὸ τὴ χρονιά ἐκείνη ἡ προσοχὴ τῆς Ἑταιρείας στράφηκε κυρίως στὴ μείωση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνασκαφῶν, τὴν αὐξηση τῶν δημοσιευμάτων καὶ τὴν ἀνάθεση σὲ νεωτέρους ἀρχαιολόγους τοῦ ἔργου τῆς σύνταξης δημοσιεύσεων τῶν παλαιότερων ἐρευνῶν τῆς Ἑταιρείας. Ἰδιαίτερη σημασία δόθηκε στὴν ὀργάνωση τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἑταιρείας, ἄρτιου καὶ χωρὶς κενὰ ἀπὸ τὸ 1837 ἕως σήμερα, τὸ ὁποῖο ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πολύτιμα ἔγγραφα του, περιέχει δεκάδες χιλιάδων μοναδικῶν φωτογραφιῶν τῶν ἀνασκαφῶν, χιλιάδες πρωτοτύπων σχεδίων, τὰ ἡμερολόγια τῶν ἀνασκαφῶν, πολύτιμα κατάλοιπα Ἑλλήνων ἀρχαιολόγων καὶ κειμήλια ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιολογία.

Μία μεγάλη προσφορὰ τῆς Ἑταιρείας πρὸς τοὺς Ἕλληνες ἐπιστήμονες, κυρίως τοὺς ἱστορικοὺς καὶ τοὺς ἀρχαιολόγους, εἶναι ἡ μοναδική, ἀπὸ κάθε ἄποψη, βιβλιοθήκη της, τῆς ὁποίας ἡ χρῆση εἶναι ἐλεύθερη. Ἰδρυμένη, ὡς δημόσια, στὴν ἀρχὴ τοῦ 20οῦ αἰ., ἀποτελεῖ τὴ μόνη ἑλληνικὴ ἀρχαιολογικὴ βιβλιοθήκη, μία ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες καὶ καλύτερες εὐρωπαϊκὲς γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα καὶ τὴ νεώτερη ἑλληνικὴ ἱστορία. Τῆς βιβλιοθήκης αὐτῆς, χάρις σὲ δωρεὰ τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζίης, συντάχθηκε τὸ 2010-2011, ὁ ἠλεκτρονικὸς κατάλογος, προσιτὸς ἀπὸ τὸ Διαδίκτυο.

Ἀπὸ τὸ 1989 ἀρχισε νὰ λειτουργεῖ στὴν Ἑταιρεία ἡ *Σχολὴ Διδασκαλίας τῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης*, στὴν ὁποία παραδίδονται συστηματικὰ μαθήματα Τέχνης καὶ Ἀρχαιολογίας, κατὰ θεματικοὺς κύκλους.

ΝΕΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ, *Ο ΜΕΝΤΩΡ*. Ἀπὸ τὸ 1988 ἡ Ἑταιρεία ἄρχισε νὰ ἐκδίδει μὲ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως νέο δημοσίευμα, τὸ τριμηνιαῖο χρονογραφικὸ καὶ ἱστοριοδιφικὸ περιοδικὸ *Ὁ Μέντωρ*, ποὺ παρέχει εἰδήσεις γιὰ τὸ ἔργο τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, καὶ κυρίως μικρὲς μελέτες σχετικὲς μὲ τὴν ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογίας καὶ τὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα. Τὰ 100 τεύχη ποὺ κυκλοφόρησαν ἕως

την άνοιξη τοῦ 2011 άποτελοῦν πλέον μία συστηματική βιβλιοθήκη τῆς ιστορίας τῆς Ἑταιρείας καὶ τῆς Ὑπηρεσίας.

ΑΥΞΗΣΗ ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ. Ἡ νέα έπιστημονική πολιτική τῆς Ἑταιρείας έκδηλώθηκε άμέσως με τὸν περιορισμὸ τῶν άνασκαφῶν, πολλές άπό τις όποίες γίνονταν μόνο γιὰ νὰ χρησιμεύει ἡ διεξαγωγή τους ὡς προσὸν προαγωγῆς τῶν άνασκαφῶν, κυρίως πανεπιστημιακῶν. Ἡ μείωση τῶν άνασκαφῶν άντισταθμίστηκε με τὴν αύξηση τῶν δημοσιευμάτων, τὰ όποία άποτελοῦν πλέον τὴν κύρια συμμετοχή τῆς έλληνικῆς έπιστήμης στὴν άρχαιολογία.

2002. ΝΕΑ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΤΑΙΡΕΙΑ. ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ. Κατὰ τὸ 2002 κορυφώθηκε ἡ μεγαλύτερη καὶ σοβαρότερη κρίση άπό ὅσες πέρασε ἡ Ἑταιρεία (άλλες ἦσαν τοῦ 1894, τοῦ 1909, τοῦ 1920 καὶ τοῦ 1988), γιὰτὶ κατὰ τὴ διάρκειά της έκδηλώθηκε έμπράκτως, αλλά έντονότερα, γιὰ δεύτερη φορά (ἡ πρώτη ἦταν τὸ 1988), ἡ προσπάθεια νὰ τεθεῖ τὸ ἴδρυμα ὑπὸ τὸν άμεσο έλεγχο τοῦ κόμματος ποὺ βρισκόταν στὴν έξουσία. Αίτία ἦταν ἡ αντίδραση τῆς Ἑταιρείας, διὰ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως της, γιὰ τὴν καταστροφή ποὺ προκλήθηκε άπό τὸ κράτος στὸ πεδίο τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος, τοῦ 490 π.Χ. Κατὰ τὴν ὑπουργική έπιστημονική άποψη, ἡ μάχη τοῦ 490 π.Χ. δὲν έγινε σ' ὅλο τὸ πεδίο τοῦ Μαραθῶνος, ὅπως ἡ Ἑταιρεία θεωροῦσε ὅτι άποδεικνύεται άπό τις άρχαίες μαρτυρίες καὶ τὰ εύρήματα τῶν άνασκαφῶν καὶ άλλων έρευνῶν, αλλά σ' ένα περιορισμένο χῶρο γύρω άπὸ τὸν Τύμβο. Ὡς έκ τούτου δὲν ὑπῆρχε λόγος ποὺ νὰ έμποδίζει τὴν κατασκευή τοῦ ὀλυμπιακοῦ λεμβοδρομίου στὸν χῶρο ὅπου ὅλοι οἱ ιστορικοί, άρχαῖοι, νεώτεροι καὶ σύγχρονοι, πίστευαν ὅτι εἶχε γίνει ἡ μεγάλη μάχη.

Ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν λογίων, ιστορικῶν καὶ άρχαιολόγων ποὺ άντιτάχθηκαν στὴν κατασκευή τοῦ λεμβοδρομίου προτάθηκαν διάφορες λίμνες, φυσικές καὶ τεχνητές, ὅπου μπορούσε νὰ διεξαχθεῖ τὸ άγώνισμα τῆς λεμβοδρομίας χωρὶς σημαντικὸ οἰκονομικὸ κόστος. Προτιμήθηκε ὅμως άπὸ τὸ κράτος ἡ άπαλλοτρίωση τῶν έκτάσεων τοῦ Μουσείου Μπενάκη στὸ πεδίο τῆς μάχης (καὶ μικρῶν έκτάσεων κάποιων ιδιωτῶν), ἡ όποία στοίχισε, κατὰ τὴν άπόφαση 7508/2001 τοῦ Ἐφετείου Ἀθηνῶν, 16.208.396.880 δραχμές ἢ 36.250.949,52 ευρώ (μόνο γιὰ τὴν άγωνα ἰδιοκτησία τοῦ Μουσείου Μπενάκη).

Ἡ κατὰ τὰ χρόνια 1999-2002 οἰκονομική κρίση προκάλεσε έξ

ἄλλου μεγάλη μείωση τῶν εἰσοδημάτων τῆς Ἑταιρείας. Τὰ δραστικὰ μέτρα οἰκονομῶν ποὺ εἰσηγήθηκε ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς καὶ δέχτηκε τὸ Συμβούλιο, προκάλεσαν τὴν ἀντίδραση ὀρισμένων προσώπων ποὺ ἔπεισαν τὸν τότε Πρόεδρο τῆς Ἑταιρείας, ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ τῶν μέτρων ποὺ εἶχαν ἐγκριθεῖ, σχεδὸν ὁμόφωνα, θὰ τὰ ἔβλαπτε. Ἐγινε διάσπαση τοῦ Συμβουλίου σὲ δύο μερίδες. Ἡ πλειονότης τῶν μελῶν (7) ἀντικατέστησε τὸν Πρόεδρο. Ἐκεῖνος προσέφυγε στὰ δικαστήρια καὶ συγχρόνως, μὲ τὴ βοήθεια μερικῶν ἐταίρων, ζήτησε τὴν ἐπέμβαση τοῦ Ὑπουργοῦ Πολιτισμοῦ στὴ διένεξη. Τὰ δικαστήρια διόρισαν προσωρινὸ Συμβούλιο ποὺ ὑπέδειξε ὁ Ὑπουργὸς Πολιτισμοῦ, ὁ ἴδιος μὲ τὸν ὁποῖο ὑπῆρχε ἤδη ἡ σφοδρὴ ἀντίθεση γιὰ τὸ ζήτημα τοῦ Μαραθῶνος. Τὰ ἀποτελέσματα ὅμως τῶν ἀρχαιρεσιῶν ποὺ ἔγιναν στὶς 8 Δεκεμβρίου 2002 δικαίωσαν πλήρως τοὺς ἐπτὰ Συμβούλους τοῦ καταργημένου ἀπὸ τὸ Δικαστήριον Συμβουλίου, ποὺ νοιάζονταν, ὅπως ἔκριναν οἱ ἐταῖροι μὲ τὴν ψήφο τους, γιὰ τὴν προκοπὴ τῆς Ἑταιρείας. Τὸ νέο Συμβούλιο ἐξέλεξε ὡς Πρόεδρο τὸν Ἀγγελο Βλάχο (1915-8 Φεβρουαρίου 2003), διπλωμάτη καὶ λογοτέχνη, καὶ Γενικὸ Γραμματέα τὸν Βασίλειο Χ. Πετράκο. Τὸν Ἀγγελο Βλάχο διαδέχτηκε τὸ 2003 ὡς Πρόεδρος ὁ Ἐπαμεινώνδας Σπηλιωτόπουλος, καθηγητὴς τοῦ Δημοσίου Δικαίου καὶ Ἀκαδημαϊκός.

Ὁ ἐκπεσὼν πρὶν ἀπὸ τὴ δικαστικὴ κατάργηση τοῦ Συμβουλίου Πρόεδρος καὶ οἱ τέσσερις Σύμβουλοι ποὺ τὸν ὑποστήριξαν ὑπῆρξαν ἐκεῖνοι ποὺ γιὰ πρώτη φορά, μέσα σὲ 165 χρόνια, κάλεσαν τὸ κράτος νὰ ἐπέμβει, ὡς Μεγάλῃ Δύναμις, στὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς Ἑταιρείας. Μέρος τῆς ἐπέμβασης ὑπῆρξε καὶ ἡ ἐκ μέρους τοῦ Ὑπουργοῦ Πολιτισμοῦ καταγγελία στὸν Εἰσαγγελέα γιὰ ἀδικήματα τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως κατὰ τὴν ἄσκηση τῶν καθηκόντων του. Ὁ ὑπουργὸς βασίστηκε σὲ ἐπιστολὴ ποὺ τοῦ εἶχε ἀπευθύνει ὁ Πρόεδρος ποὺ εἶχε ἐκπέσει, ἡ ὁποία ἀποδείχτηκε, καὶ δικαστικῶς, ψευδής.

Γιὰ καλύτερη γνῶση τῆς κρίσης τοῦ 2002, ποὺ ἔχει ὡς αἰτία τὸ *ζήτημα τοῦ Μαραθῶνος* καὶ φανερὴ ἀφορμὴ τὴν περιστολὴ τῶν δαπανῶν λειτουργίας τῆς Ἑταιρείας, ὑπάρχουν τὰ ἐξῆς δημοσιεύματα: Ὁ *Μέντωρ* 57, 2001, 1-48· 58, 2001, 49-50· 59, 2001, 109-158, 166-169· 60, 2001, 189-193· 63, 2002, 49, 55-57, 63-65· 64-65, 2002, 82-85, 93-99· 66, 2003, 9-10, 16-17· 94, 2009, 208-210· 98, 2010, 149-183· *Ἔργον* 2000, 127-129· 2001, 104-107· 2003, 77· 2004, 82-86.

Ο ΝΟΜΟΣ 3028/2002. Ἡ εἴσοδος τῆς χώρας στὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση δημιούργησε πίεση στὶς κυβερνήσεις γιὰ τὴν ὑπαρξὴ νέου ἀρχαιολογικοῦ νόμου. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν ἡ δημοσίευση, τὸ 2002, τοῦ νόμου 3028 τῆς 28 Ἰουνίου «Γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ ἐν γένει τῆς πολιτιστικῆς κληρονομιάς». Πρόκειται γιὰ κείμενο φλύαρο, μὲ ὀρολογία τεχνοκρατικὴ. Ἀκολούθησε τὸ ΠΔ 191 τῆς 13 Ἰουνίου 2003 «Ὁργανισμὸς Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ», κείμενο ἐπίσης φλύαρο, σχοινοτενές, δυσεφάρμοστο, γιατί δὲν λήφθηκε ὑπ' ὄψη, κατὰ τὴ σύνταξή του, ὁ τρόπος λειτουργίας τῶν Ἐφορειῶν Ἀρχαιοτήτων, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἦταν κοινὲς γραφειοκρατικὲς ὑπηρεσίες ἀλλὰ χειρίζονταν πνευματικὰ καὶ ἱστορικὰ, καθαρῶς ἐπιστημονικὰ πάντοτε, ζητήματα.

Παρὰ τὰ γραφειοκρατικά, τεχνοκρατικά χαρακτηριστικά τους καὶ τὴν ἀποξένωσή τους ἀπὸ τὴν ἀνθρωπιστικὴ παράδοση τῆς Ὑπηρεσίας, ὁ νόμος 3028 καὶ τὸ ΠΔ 191 εἶναι βασικὸ στοιχεῖο τῆς, καὶ καθορίζουν τὴ μορφή καὶ τὸν τρόπο ἐνέργειας τῶν μελῶν τῆς. Τὰ νομοθετήματα αὐτὰ ἀποτελοῦν τὴν ἀποκορύφωση πορείας ποὺ ἄρχισε τὸ 1967. Ἡ Ὑπηρεσία ἄρχισε τὴ δράση τῆς τὸ 1829 μὲ ἓνα μόνο πρόσωπο ὡς ἐπιστημονικὸ προσωπικὸ καὶ τὴ συνεχίζει σήμερα μὲ πολλὰς ἑκατοντάδες, ἀναγκαῖες βέβαια. Αὐτὸ ἔχει σχέση καὶ μὲ τὴ διοικητικὴ διάρθρωσή τῆς. Τὸ 1829 ὅλη ἡ Ἑλλάδα ἦταν μία ἀρχαιολογικὴ διοικητικὴ μονάδα. Σήμερα ἡ τότε μονομελὴς Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία ἔχει αὐξηθεῖ σὲ Κεντρικὴ Ὑπηρεσία, μὲ δύο Γενικὲς Διευθύνσεις, 15 Διευθύνσεις, 1 Κέντρο, 2 Γραμματεῖες. Οἱ Περιφερειακὲς Ὑπηρεσίες εἶναι 39 Ἐφορεῖες Ἀρχαιοτήτων, 28 Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων, 4 Εἰδικὲς Ἐφορεῖες, 6 Ἀρχαιολογικὰ Ἰνστιτοῦτα καὶ 8 ἀνεξάρτητα ἀπὸ Ἐφορεῖες Μουσεῖα. Εἶναι αὐτονόητο ὅτι ἡ γιγάντωση αὐτὴ ἔχει δημιουργήσει διαφοροποιήσεις κυρίως στὶς ιδέες τῶν μελῶν τῆς Ὑπηρεσίας ὡς πρὸς τὰ ἀρχαῖα. Κύρια διαφορὰ μεταξὺ παλαιῶν καὶ σημερινῶν ἀρχαιολόγων τῆς Ὑπηρεσίας εἶναι ὅτι οἱ πρῶτοι, οἱ περισσότεροι τουλάχιστον, διάλεγαν τὴν ἐπιστὴμὴ τῆς ἀρχαιολογίας ἀπὸ ἐσωτερικὴ κλίση, τῆς ὁποίας ἡ ὑπαρξὴ ἦταν φανερὴ σ' ὅλη τὴ ζωὴ τους.

ΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ. Τὸ μουσειακὸ ἔργο τῆς Ὑπηρεσίας ὑπῆρξε ἐπίσης πολὺ ἐκτεταμένο καὶ σημαντικό. Πολλὰ παλαιὰ μουσεῖα ἀνακαινίστηκαν καὶ περισσότερα νέα κατασκευάστηκαν. Ἔτσι ἔγιναν γνωστὲς καὶ προσεγγιστὲς στοὺς πολλοὺς σημαντικὲς ἀρχαιότητες. Ἐπιστέγασμα τῆς μουσειακῆς πολιτικῆς τῆς Ὑπηρεσίας ὑπῆρξε τὸ νέο Μουσεῖο Ἀκροπόλεως

στοῦ Μακρυγιάννη, γιγάντιο καὶ δυσανάλογο γιὰ τὶς ἀρχαιοτήτες ποὺ περιέχει, κατασκευασμένο ἐπάνω στὰ ἐρείπια ἐνὸς καλὰ διατηρημένου ἀρχαίου οἰκισμοῦ, τὸν ὁποῖο ἔβλαψε σὲ μεγάλο βαθμό. Μὲ τὴ θέση ποὺ ἔχει ἀλλοίωσε ἀκόμη περισσότερο τὸν χώρο νότια τῆς Ἀκρόπολης καὶ τοῦ Διονυσιακοῦ, καὶ γι' αὐτὸ ἡ κατασκευὴ τοῦ μουσείου προκάλεσε μεγάλες καὶ δικαιολογημένες ἀντιδράσεις. Ἀποτέλεσε μιὰν ἀναιτιολόγητη πράξη, τὴν ὁποία δέχτηκαν ἄκριτα ὅλοι οἱ πολιτικοὶ ὑπεύθυνοι ἕως τὸ 2009, καὶ χρειάστηκε νὰ παραμεριστοῦν, ὡς πρὸς τὰ μνημεῖα, οἱ βασικοὶ δεοντολογικοὶ ἐπιστημονικοὶ κανόνες τῆς Ὑπηρεσίας τοὺς ὁποίους ἐπέβαλλε καὶ ἐπιβάλλει, πολλὲς φορὲς ἄδικα, στοὺς ἰδιῶτες, χωρὶς νὰ τοὺς τηρεῖ ἢ ἴδια, μάλιστα ὡς πρὸς τὴν Ἀκρόπολη.

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ. Τὸ ἀνώτατο ὄργανο κρίσεως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας πάνω σὲ ἀρχαιολογικὰ θέματα εἶναι τὸ Ἀρχαιολογικὸ Συμβούλιο. Ὁ ἀριθμὸς ὅμως τῶν μελῶν του δὲν εἶναι σταθερὸς, οὔτε οἱ ιδιότητές τους καθορισμένες. Ἐπίσης ἡ γνώμη του ἄλλοτε ἦταν ὑποχρεωτικὴ γιὰ τὸν ὑπουργὸ καὶ ἄλλοτε – ὅπως σήμερα – ὄχι.

Πρῶτη μορφή τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου εἶναι ἡ *Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ* τοῦ Ν. τῆς 10/22 Μαΐου 1834 τῆς Ἀντιβασιλείας, ἡ ὁποία ὡς *Ἀρχαιολογικὴ Ἐπιτροπὴ* λειτούργησε ἀπὸ τὸ 1836 ὡς τὸ 1838. Μὲ τὸ ΒΔ τῆς 11 Αὐγούστου 1899 συγκροτήθηκε *Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἐπιτροπὴ*, ἡ ὁποία καταργήθηκε μὲ τὸν Ν. ΓΨΛ' (3730) καὶ τὴ θέση της πῆρε τὸ *Ἀρχαιολογικὸν Συμβούλιον*, τοῦ ὁποίου ἡ γνώμη ἦταν ὑποχρεωτικὴ γιὰ τὸν ὑπουργό.

Μὲ λεπτομερειακὲς ἀλλαγὲς στὴν ιδιότητα τῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου καὶ στὸν ἀριθμὸ τους, τοῦτο ὑφίσταται ὡς τὸ 1966. Τότε, μὲ τὸ ΝΔ 918 τὰ μέλη του ἔγιναν 18 καὶ συγκρότησαν τὴ Γενικὴ Ὀλομέλεια· ὁρισμένα ἀπὸ αὐτὰ ἀποτέλεσαν τὴν Α' Εἰδικὴ Ὀλομέλεια Κλασικῶν Ἀρχαιοτήτων, ἄλλα τὴ Β' Εἰδικὴ Ὀλομέλεια Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Τακτικὰ καὶ ἀναπληρωματικὰ μέλη ἀπάρτιζαν τὰ τέσσερα τμήματα: α) Μουσείων, β) Ἀρχαιολογικῶν Χώρων καὶ Ἀπαλλοτριώσεων, γ) Ἀναστηλώσεως Μνημείων καὶ Διαμορφώσεως Χώρων, δ) Μουσειακῶν Κτηρίων. Μὲ τὴ μορφή αὐτὴ καὶ μὲ ὑποχρεωτικὴ τὴ γνώμη του γιὰ τὸν ὑπουργὸ σὲ ὁρισμένα θέματα λειτούργησε τὸ Ἀρχαιολογικὸ Συμβούλιο ὡς τὸν Ἰούλιο τοῦ 1967, ὁπότε ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ νέο, πενταμελές. Ἐκτοτε, βραχύβια καινοτομία ἦταν ἡ ἱδρυση, τὸ 1973,

ἐπὶ τὰ Τοπικῶν Ἀρχαιολογικῶν Συμβουλίων, στὶς ἑδρες τῶν Περιφερειακῶν Διοικήσεων.

Τὸ Ἀρχαιολογικὸ Συμβούλιο τοῦ 1966 ἀνασυγκροτήθηκε, στὴν ἴδια μορφή, μὲ τὸ ΠΔ 505 τοῦ 1975. Γρήγορα ὅμως ἡ κυβέρνησις, μὲ τὸν Ν. 654/1977, κατέργησε τὴ διάταξη περὶ συμφώνου γνώμης, ἐνῶ μὲ τὸ ΠΔ 890 τῆς ἴδιας χρονιᾶς κατέργησε τὴν ἐκτεταμένη μορφή τὴν ὁποία εἶχε καὶ τὸ ἐπανεφέρε στὴν πρὶν ἀπὸ τὸ 1966 σύνθεσις, δημιουργώντας συγχρόνως ἑξὶ Τοπικὰ Ἀρχαιολογικὰ Συμβούλια. Τὸ Ἀρχαιολογικὸ Συμβούλιο ὀνομάζεται σήμερα «Κεντρικὸ Ἀρχαιολογικὸ Συμβούλιο» γιὰ νὰ ξεχωρίζει ἀπὸ τὰ Τοπικὰ Ἀρχαιολογικὰ Συμβούλια, ποὺ ἐξετάζουν τὰ θέματα σὲ πρῶτο βαθμὸ. Ἡ γνώμη του δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὴ γιὰ τὸν ὑπουργό.

Ἡ σύνθεσις τοῦ σημερινοῦ Κεντρικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου (ΚΑΣ) καθορίζεται ἀπὸ τὸ ἄρθρο 50 τοῦ νόμου 3028/2002. Τὸ συγκροτοῦν 17 μέλη μὲ πρόεδρο τὸν Γενικὸ Γραμματέα τοῦ Ὑπουργείου. Ὑπάρχει ἀκόμη Κεντρικὸ Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων μὲ 15 μέλη, καὶ (ἄρθρο 51) Συμβούλιο Μουσείων μὲ 15 μέλη. Καὶ στὰ δύο πρόεδροι εἶναι ἐκεῖνος τοῦ ΚΑΣ.

Ἡ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗ ΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία ἔχει ὡς κύρια φροντίδα τῆς, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀποκάλυψιν, διάσωσιν καὶ φύλαξιν τῶν ἀρχαιοτήτων, καὶ τὴν ἀναστήλωσιν τῶν μνημείων. Κατὰ τὶς παλαιότερες περιόδους τοῦτο γινόταν ἐμπειρικὰ ἢ μὲ τὴ βοήθειαν ἀρχιτέκτονα, χωρὶς νὰ ὑπάρχει πρόγραμμα γιὰ συστηματικὴ ἀποκατάστασις τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μνημείων. Εἰδικὴ ὑπηρεσία δημιουργήθηκε μὲ τὸ ΒΔ τῆς 28 Φεβρουαρίου 1894 καὶ ἦταν ἡ «Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῶν πρὸς ἐξωραϊσμὸν καὶ συντήρησιν τῶν ἀρχαιολογικῶν τόπων καὶ μνημείων ἐργασιῶν». Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτῃ ἀσχολήθηκε κυρίως μὲ τὰ μνημεῖα τῆς Ἀθήνας, καὶ μάλιστα τῆς Ἀκρόπολης, ὅπου οἱ σχετικὲς ἐργασίαι γίνονταν, ἀπὸ τὸ 1895, μὲ τὴ διεύθυνσιν τοῦ ἀρχιτέκτονα τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας Νικ. Μπαλάνου. Μὲ τὸν Ν. 3827 τοῦ 1911 ἰδρύθηκε «Ἀρχιτεκτονικὸν γραφεῖον σχολικῶν κτιρίων καὶ συντηρήσεως ἀρχαίων μνημείων καὶ ἀρχαιολογικῶν μουσείων», μὲ προϊστάμενον τὸν Νικόλαο Μπαλᾶνο καὶ συνεργάτη τὸν Ἀναστάσιον Ὁρλάνδο. Ὁ τελευταῖος ἀναλαμβάνει τὸ 1916 τὴ διεύθυνσιν τῆς ἀναστήλωσις τῶν μνημείων τῆς Ἑλλάδας, πλὴν τῆς Ἀκρόπολης, ὅπου ἐξακολουθεῖ νὰ διευθύνει ὁ Μπαλᾶνος. Τὸ 1942 ὁ Ὁρλάνδος ἀναλαμβάνει τὴ διεύθυνσιν τῶν ἐργασιῶν

καὶ ἐπὶ τῶν μνημείων τῆς Ἀκρόπολης, θέση ποὺ θα διατηρήσει ὡς τὴν ἀποχώρησή του ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία, τὸ 1958.

Ὁ Ὀρλάνδος ὑπῆρξε ἡ μορφὴ ποὺ κυριάρχησε στὴν ἀναστήλωση τῶν μνημείων τῆς Ἑλλάδας καί, μὲ τὴ βαθιὰ φιλολογικὴ, ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ἀρχαιολογικὴ μόρφωση ποὺ εἶχε, ἐπέβαλε σύστημα ἐργασίας ποὺ ἀκολούθησαν ἀρκετοὶ μαθητές του. Στὸ προσωπικὸ ἐπιστημονικὸ ἐνδιαφέρον του ὀφείλεται ἡ ἀναστήλωση πλήθους βυζαντινῶν μνημείων καὶ πολλῶν κλασικῶν, ὅπως ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης, ὁ ναὸς τοῦ Σουνίου, τῆς Ἀφάιας, καθὼς καὶ προϊστορικῶν, ὅπως τὰ τεῖχη τῶν Μυκηνῶν ἢ ὁ Θησαυρὸς τοῦ Μινύου στὸν Ὀρχομενόν.

Ἡ ἀναστήλωση τῶν μνημείων εἶναι ἡ σπουδαιότερη ἐργασία ποὺ γίνεται σ' αὐτά, γιατί μὲ αὐτὴν ὄχι μόνο ἐπιδιώκεται ἡ ἀποκατάσταση τῆς ἀρχικῆς μορφῆς τους, ἀλλὰ διασώζονται τὰ μνημεῖα ἀπὸ τὴν καταστροφή, ἡ ὁποία ἀναπόφευκτα ἀκολουθεῖ ὅταν αὐτὰ ἀφεθοῦν χωρὶς συντήρηση, διαλυμένα, ὅπως βγαίνουν ἀπὸ τὴν ἀνασκαφή.

Ἀπαραίτητος ὅρος γιὰ μιὰ ἐπιτυχή ἀναστήλωση εἶναι ἡ πλήρης ἀρχαιολογικὴ γνώση τοῦ μνημείου καὶ ὄχι ἡ τεχνοκρατικὴ ἢ τεχνικὴ ἀντιμετώπισή του. Μόνον ἡ ἱστορικὴ, αἰσθητικὴ καὶ τεχνικὴ γνώση τῶν μνημείων κάθε ἐποχῆς, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὰ συμπεράσματα ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴν ἀνασκαφή του, ὅπως καὶ γνώση θρησκευτολογικὴ καὶ κοινωνικὴ, ἐπιτρέπουν τὴν ἄρτια, κατὰ τὸ δυνατόν, ἀποκατάσταση τῶν μνημείων. Σήμερα ἀναστήλωση θεωρεῖται, σὲ μεγάλο βαθμό, ἡ ἀνακατασκευὴ τῶν μνημείων, ὅπως λ.χ. ἔγινε στὴ Νάξο, τὴν Ἐπίδαυρο καί, σὲ μικρότερο βαθμό, στὴν Ἀκρόπολη. Ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι τὰ μνημεῖα παύουν νὰ εἶναι γνήσια κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος τους (ναὸς Ἀσκληπιοῦ, Θόλος στὴν Ἐπίδαυρο) καὶ ἀχρηστεύονται ὡς πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ τους ἀξία, δηλαδὴ καταστρέφονται.

Μὲ τὴ δημιουργία εἰδικῶν ἐπιτροπῶν, κατὰ τὸ πρότυπο τῆς Ἐπιτροπῆς Συντήρησης Μνημείων Ἀκροπόλεως (ΕΣΜΑ), ἀπέκτησαν οἱ ἀναστήλωσεις αὐτονομία, καὶ ἐλέγχονται ὄχι ἀπὸ τὶς Ἐφορεῖες τῶν Ἀρχαιοτήτων ἀλλὰ ἀπὸ Ἐπιτροπὲς ποὺ συγκροτοῦνται κυρίως μὲ πρόσωπα ποὺ δὲν ἀνήκουν στὸν Ἀρχαιολογικὸ Κλάδο.

Μερικὲς ἀπὸ τὶς Ἐπιτροπὲς αὐτὲς κατὰ καιροὺς δημοσιεύουν λευκώματα γιὰ τὶς ἐργασίες ποὺ ἐκτελοῦν μὲ σύντομες ἐξηγήσεις, ὅπως ἡ Ε. Νότιας Κλιτύος Ἀκροπόλεως, Ε. Ὠδείου Ἡρώδου καὶ Στοᾶς Εὐμένους, Ε. Μνημείων ΝΑ. Ἀττικῆς, Ε. Χώρων Μαραθῶνα, Ε. Ἰλίου Μελάθρου, Ε. θεάτρου Παλαῆς Ἐπιδαύρου, Ε. Μυκηνῶν, Ε. Ἐπικουρίου

Ἀπόλλωνος, Ε. προϊστορικῶν ἐγκαταστάσεων ἐπαρχίας Πατρῶν, Ε. Ἡλίδος, Ε. ἔργου Διροῦ, Ε. Μνημείων Μυστρᾶ, Ε. Κάστρων Πυλίας, Ε. Μεθώνης, Ε. χώρων Αἰτωλοακαρνανίας, Ε. Νικόπολης, Ε. Δωδώνης, Ε. Πέλλας, Ε. θεάτρου Φιλίππων, Ε. γιὰ τὸ Παλαμᾶρι Σκύρου, Ε. Καρθαίας Κέας, Ε. Δήλου, Ε. Λίνδου, Ε. μεσαιωνικῆς Ρόδου, Ε. Κνωσοῦ, Ε. Ἐπιδαύρου, Ε. ἱεροῦ Μαλεάτα, Ε. μνημείων Νάξου.

Λίγα μνημεῖα ἔτυχαν προνομιακῆς μεταχείρισης, χάρις καὶ στὸν Τύπο, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν ἔμφαση ποὺ δίνει σὲ ὀρισμένα πρόσωπα ἀσκεῖ πίεση πρὸς τοὺς πολιτικοὺς γιὰ τὴ συνέχιση ἔργων. Κύριο χαρακτηριστικὸ τῶν ἀναστηλώσεων τῶν τελευταίων δεκαετιῶν εἶναι οἱ ἀνακατασκευὲς τῶν ἐρειπωμένων μνημείων, μὲ τὶς ὁποῖες νοθεύεται ἡ γνησιότητά τους καὶ χάνεται ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ σημασία καὶ ἀξία τους.

ΤΑΜΕΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ. Μὲ τὸ ΒΔ τῆς 25 Νοεμβρίου 1885 ὀρίστηκε ὅτι τὰ ἔσοδα ἀπὸ τὴν πώληση εἰσιτηρίων, ἐκμαγείων καὶ καταλόγων τῶν ἀθηναϊκῶν μουσείων ἀποτελοῦν κεφάλαιο τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ταμείου, τὸ ὁποῖο τὰ δαπανᾷ γιὰ τὴν ἐκπλήρωση σκοπῶν γιὰ τοὺς ὁποῖους ἢ δὲν ὑπάρχουν κονδύλια στὸν κρατικὸ προϋπολογισμό ἢ δὲν ἀρκοῦν. Μὲ τὸν Ν. 4212 τοῦ 1929 ἰδρύθηκε «Ταμεῖον Ἀπαλλοτριώσεων Ἀρχαιολογικῶν Χώρων», ποὺ ἀργότερα, τὸ 1940, ὀνομάστηκε Ὑπηρεσία Διαχειρίσεως Ἀρχαιολογικῶν Πόρων (ΥΔΑΠ). Μὲ τὸ ΝΔ 4177/1961 ἡ ἀναιμικὴ αὐτὴ ὑπηρεσία μεταμορφώθηκε· ἄλλαξε ἡ διάρθρωσή της καὶ ὁ τρόπος λειτουργίας της. Ἡ αὔξηση τοῦ τουρισμοῦ τῆς ἔδωσε ὄντοτητα, ὥστε νὰ μεταβληθεῖ σ' ἓνα ἰσχυρὸ οἰκονομικὸ ταμεῖο, τοῦ ὁποῖου κύριος προορισμὸς εἶναι ἡ πληρωμὴ τῶν ἀπαλλοτριώσεων ποὺ γίνονται γιὰ ἀρχαιολογικοὺς σκοποὺς στὴν Ἑλλάδα, ὅπως καὶ ἡ βοήθεια τῶν Ἐφορειῶν Ἀρχαιοτήτων στὴν ἀντιμετώπιση λειτουργικῶν ἐξόδων καὶ ἀμοιβῶν ἑκτακτοῦ φυλακτικοῦ προσωπικοῦ. Σήμερα τὸ Ταμεῖο ἔχει πολὺ εὐρύτερους σκοποὺς, ἢ ἐξυπηρέτηση τῶν ὁποίων τὸ ἔφθειρε καὶ τὸ ἀποδυνάμωσε.

ΟΙ ΞΕΝΕΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ. Τὸν πλοῦτο τὸν ἑλληνικῶν μνημείων φάνηκε πολὺ νωρὶς ὅτι ἡ Ἑλλάδα δὲν εἶχε τὶς δυνατότητες νὰ τὸν ἐρευνήσῃ καὶ νὰ τὸν μελετήσῃ. Ἡ σημασία του ἐξ ἄλλου γιὰ τὴ γνώση τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος ὑπῆρξε ἡ αἰτία ποὺ λίγα χρόνια μετὰ τὴν ἱδρύση τῆς Ἑταιρείας ὀρισμένα εὐρωπαϊκὰ κράτη μὲ μακρότατη παράδο-

ση στη μελέτη της ελληνικής αρχαιότητας, ίδρυσαν στην Αθήνα Σχολές με σκοπό τη διενέργεια ανασκαφών και συγχρόνως την εκπαίδευση νέων ἐπιστημόνων.

1846. Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ. "Αν ἡ ἴδρυση τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας εἶχε ὡς κινητήρια δύναμη τὴν ἐπιθυμία τῆς ἀρωγῆς πρὸς τὸ νέο κράτος καὶ τὴ διάσωση τῶν ἀρχαίων, ἕνα κάπως διαφορετικὸ πνεῦμα καὶ τὸ ἴδιο εὐγενὲς καὶ ἰδεαλιστικόν, ὥθησε τὸ γαλλικὸν κράτος στὴ δημιουργία τῆς *Γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν* (*École Française d'Athènes*), ποὺ συνήθως τὴν ἀποκαλοῦμε *Γαλλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολή*. Μὲ διάταγμα τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου τῆς Γαλλίας, τῆς 11 Σεπτεμβρίου 1846, ἰδρύθηκε "Une école française de perfectionnement, pour l'étude de la langue, de l'histoire et des antiquités grecques". Ἡ Γαλλικὴ Σχολὴ ἦταν αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ ἰδρυτικὸς τῆς σκοπός. Φυσικά, ὅπως ἄλλωστε οἱ ἴδιοι οἱ Γάλλοι εἶπαν, ὁ σκοπὸς τῆς ἦταν καὶ πολιτικός, καὶ εὐκόλα τὸ διαπιστώνει κανεὶς αὐτό. Σὲ τέτοια ἰδρύματα ὅμως ὁ πολιτικὸς σκοπὸς ἀποβλέπει, σχεδὸν πάντα, στὴν ἀπόδειξη τοῦ μεγαλείου τοῦ ἰδρυτοῦ κράτους καὶ ἀποδεικνύεται ὠφέλιμος, γιατί τὸ τελικὸ κέρδος ἀνήκει στὴν ἐπιστήμη. "Ὅμως ἀρκετὰ χρόνια ἀπὸ τὴν ἴδρυσή τῆς ὁ πολιτικὸς σκοπὸς τῆς ἦταν αἰσθητὸς στὰ μέλη τῆς Σχολῆς. "Ἦδη τὸ 1897, ὁ Θεόφιλος Homolle, ἕνας ἀπὸ τοὺς διευθυντὲς τῆς Σχολῆς, ἐπεσήμεινε ὅτι τὸ Ἴδρυμα αὐτὸ "préparée par des diplomates et des lettrés, sans le concours d'érudits, elle a un caractère purement politique et littéraire, n'admet qu'au second plan l'archéologie – en Grèce! – et exclut la philologie" (*Revue de l'Art ancien et moderne* 1897, 10).

Πρῶτος Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς ὑπῆρξε ὁ Amédée Daveluy (1846-1867). Τὸν διαδέχτηκαν ὁ Émile Burnouf (1867-1875), ὁ Albert Dumont (1875-1878), ὁ Paul Foucart (1878-1890) καὶ ὁ Théophile Homolle (1890-1903), μὲ τὸν ὁποῖο ἐκλείσει ὁ 19ος αἰώνας.

1874. ΤΟ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ. Μὲ τὴ Γερμανία καὶ τὴ γερμανικὴ ἐπιστήμη ὑπῆρχαν, ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰώνα, στενὲς σχέσεις τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀπὸ τὴν ἴδρυσή του, τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους. Στὰ χρόνια τοῦ Καποδίστρια ἕνας Γερμανός, ὁ Φρειδερίκος Γουλιέλμος Θείρσιος (Thiersch, 1784-1860) φιλόλογος, παιδαγωγὸς καὶ φιλέλλην, περιοδεύει στὴν Ἑλλάδα (1831-1832) καὶ καρπὸς τῆς περιοδείας του εἶναι τὸ δίτομο βιβλίον του *De l'état actuel de la Grèce et des*

moyens d'arriver à sa restauration (Leipzig 1833). Ὁ Thiersch ἔδειξε τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀργότερα, μὲ τὴν ὑποστήριξη τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν στὴ Γερμανία. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς βασιλείας τοῦ Ὁθωνος Βαυαροὶ ὀργανώνουν τὸ κράτος, νέοι Ἕλληνες σπουδαστὲς στέλνονται μὲ ὑποτροφίες στὴ Γερμανία γιὰ σπουδές. Ἀπὸ τοὺς πρῶτους ποὺ πῆγαν στὴ Γερμανία γιὰ σπουδές ἦσαν παιδιὰ ἀγωνιστῶν ἢ Φαναριῶτες, ὅπως ὁ Ἀλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβῆς. Δύο στύλοι τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας, ὁ Στέφανος Ἀ. Κουμανούδης καὶ ὁ Παναγιώτης Εὐστρατιάδης, ἔχουν κάνει σπουδές στὴ Γερμανία. Ὁ πρῶτος καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας εἶναι Γερμανός, ὁ Ludwig Ross, καὶ Γερμανοί, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν A. Boeckh, ἀναλαμβάνουν τὸ μεγάλο ἔργο τῆς συλλογῆς καὶ ἔκδοσης τῶν ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν. Φαίνεται λοιπὸν καθυστερημένη ἡ ἵδρυση, τὸ 1874, τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου.

Χρειαζόταν ὅμως ἡ ἔνωση τῶν διαφόρων γερμανικῶν βασιλείων, ποὺ ἐγίνε τὸ 1871, μετὰ τὸν γαλλογερμανικὸ πόλεμο τοῦ 1870, καὶ ἡ ἵδρυση τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας γιὰ νὰ πάρουν μορφή οἱ μεγάλες βιβλιοθήκες καὶ καρποφόρες ἐπιδιώξεις τῆς γερμανικῆς ἐπιστήμης. Τὸ Γερμανικὸ Ἀρχαιολογικὸ Ἰνστιτούτο γίνεται κρατικὸ ἴδρυμα μὲ ἔδρα τὸ Βερολίνο, τὸ Ἰνστιτούτο τῆς Ρώμης γίνεται κρατικὸ καὶ δημιουργεῖται, τὸ 1874, ἀδελφὸ κρατικὸ ἴδρυμα στὴν Ἀθήνα.

Στις 17 Μαΐου 1872, μὲ τὴν ὁμιλία στὸ Reichstag (Αὐτοκρατορικὴ Βουλὴ) τοῦ βουλευτῆ Dr Kapp διαγράφεται τὸ σχέδιο τῆς αὐτοκρατορικῆς Γερμανίας ὡς πρὸς τὸ μελλοντικὸ Ἰνστιτούτο τῆς Ἀθήνας: «Γιὰ τὴν προαγωγή τῆς κλασικῆς ἀρχαιολογίας ἡ Γερμανία ὡς πολιτικὴ δύναμη δὲν ἔχει κάνει σχεδὸν τίποτε - - Τὰ μέσα τοῦ καθενὸς καὶ ἡ καλὴ θέληση δὲν ἐπαρκοῦν ὥστε νὰ δαμασθεῖ αὐτὸ τὸ ὑλικό· γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ χρειάζεται σχεδιασμένη καὶ συστηματικὴ ἐργασία, ἡ ὁποία πρέπει νὰ κανονίζεται καὶ νὰ διευθύνεται ἀπὸ ἓνα (γεωγραφικὰ) εὐνοϊκὸ σημεῖο. Ἐνα τέτοιο εὐνοϊκὸ σημεῖο, ἓνα τέτοιο φυσικὸ κέντρο, κέντρο ὃχι μόνον γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ γιὰ ὅλοκληρον τὸν κλασικὸ ἀνατολικὸ κόσμον, εἶναι ἡ Ἀθήνα» (U. Jantzen, *Einhundert Jahre Athener Institut 1874-1974* (Mainz 1986) 14).

Ὅπως καὶ μὲ τὶς παλαιότερες Σχολές, ἔτσι καὶ μ' ἐκεῖνες ποὺ θ' ἀκολουθήσουν, ἡ ἐθνικὴ περηφάνεια, ἡ ἐπιθυμία γιὰ ἐπιστημονικὴ ἄμιλλα καὶ οἱ ψυχρὲς πολιτικὲς σκέψεις καὶ ὁραματισμοὶ ὁδηγοῦν σὲ ἀποτελέσματα ποὺ δοξάζουν τοὺς δημιουργοὺς τους.

Πρώτος διευθυντής του Ίνστιτούτου στην Αθήνα ήταν ο Otto Lüders “Secrétaire interprète” της πρωσικής πρεσβείας στην Αθήνα (1874-1875), τον οποίο διαδέχτηκαν ο Ulrich Köhler (1875-1886), ο Eugen Petersen (1886-1887) και ο Wilhelm Dörpfeld (1887-1912). Ακολουθήσε, έως σήμερα, πλειάδα σημαντικῶν Γερμανῶν ἀρχαιολόγων.

1881. Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ. Ἡ Ἑλλάδα ὑπῆρξε, καὶ εἶναι, ὁ κύριος παράγων διαμόρφωσης καὶ ἀνάπτυξης τῆς ἐπιστήμης τῆς κλασικῆς ἀρχαιολογίας καὶ τῆς ἀρχαιογνωσίας στὸν δυτικὸ κόσμον. Τοῦτο φαίνεται στοὺς λόγους τοῦ Charles Eliot Norton, ἱδρυτοῦ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ίνστιτούτου τῆς Ἀμερικῆς, ὁ ὁποῖος σὲ ἀπολογισμό του λέγει ὅτι «τὸ βασικὸ κίνητρο ποὺ μὲ ὥθησε νὰ ἀναλάβω αὐτὸ τὸ ἔργο [τὴν ἵδρυση τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ίνστιτούτου] ἦταν ἡ προσδοκία, ὅτι μὲ τὴ δημιουργία μιᾶς τέτοιας ἐταιρείας, θὰ προαγόταν στὴν Ἀμερικὴ τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν καλλιέργεια τῆς μελέτης τοῦ κλασικοῦ κόσμου, καὶ μάλιστα θὰ μπορούσε νὰ ὁδηγήσει στὴν ἵδρυση Σχολῆς κλασικῶν σπουδῶν στὴν Αἰθήνα, ὅπου νέοι ἐπιστήμονες θὰ εἴχαν τὴ δυνατότητα νὰ συνεχίσουν τὴ μελέτη τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς σκέψης καὶ ζωῆς μὲ τὸν καλύτερο δυνατὸ τρόπο, καὶ ὅπου ἐκεῖνοι ποὺ σκοπεύουν νὰ διδάξουν τὰ ἐλληνικὰ θὰ ἀποκτοῦσαν γνωριμία μὲ τὸν τόπον καὶ γνώση τῶν ἀρχαίων μνημείων του, ἔτσι ὥστε ἡ διδασκαλία τους νὰ ἀποκτήσει ποιότητα, ἀνέφικτη χωρὶς αὐτὴν τὴν ἐμπειρία».

Τὸ Ἀρχαιολογικὸ Ίνστιτούτο τῆς Ἀμερικῆς ἱδρύθηκε τὸ 1879. Τὸν ἐπόμενο χρόνο, Μάιο τοῦ 1880, στὴν ἐτήσια λογοδοσία ὁ Norton αἰτιολόγησε μὲ σαφήνεια τὴν πρότασή του γιὰ τὴ Σχολὴ τῆς Αἰθήνας: «Ἡ Γαλλία καὶ ἡ Γερμανία ἔχουν στὴν Αἰθήνα τὶς Σχολές τους, ὅπου νέοι ἐπιστήμονες εἶναι ἀφιερωμένοι, μὲ τὶς ὁδηγίες διακεκριμένων καθηγητῶν, σὲ ἀρχαιολογικὰς μελέτες καὶ ἔρευνες. Τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς τῆς ἐκπαίδευσης εἶναι ἐξαιρετικά· καὶ θὰ ἦταν ἐπιθυμητό, πρὸς ὄφελος τῆς ἀμερικανικῆς ἐπιστήμης, μιὰ ὅμοια Ἀμερικανικὴ Σχολὴ ὅχι πρὶν περάσει πολὺς καιρὸς, νὰ μπεῖ σὲ εὐγενὴ ἄμμιλλα μὲ αὐτὰς ποὺ ἤδη ὑπάρχουν».

Διευθυντὲς τῆς Ἀμερικανικῆς Σχολῆς Κλασικῶν Σπουδῶν, ἀπὸ τὴν ἵδρυσή της ἕως τὸ τέλος τοῦ 19οῦ αἰῶνα εἶναι οἱ ἑξῆς: William Watson Goodwin (1882-1883), Lewis R. Packard (1883-1884), James Cooke van Benschoten (1884-1885), Frederic De Forest Allen (1885-1886), Martin L. D'Ooge (1886-1887), Augustus C. Merriam (1887-1888),

Charles Waldstein (1888-1892), Frank B. Tarbell (1892-1893†), Rufus B. Richardson (1893-1903).

1886. Η ΑΓΓΛΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ. Ἡ ἵδρυση τῆς Ἀγγλικῆς Σχολῆς στὴν Ἀθήνα θεωρήθηκε ἀναγκαία ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, γιὰ τὴ συμπλήρωση τοῦ ἐπιστημονικοῦ τους κενοῦ σ' ἓναν τομέα ὅπου οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Γερμανοὶ ἤκμαζαν. Πρωταγωνιστὴς στὴν ἵδρυσή της εἶναι ὁ Richard Jebb, ὁ ὁποῖος, ἐνεργὸ μέλος τῆς Society for the Promotion of Hellenic Studies, «σὲ ἐπίσκεψή του στὴν Ἀθήνα, τὸ 1878, εἶχε ἐντυπωσιαστῇ μὲ τὸ μέγεθος τῆς καθυστέρησης τῆς Ἀγγλίας ὡς πρὸς τὴ Γαλλία καὶ τὴ Γερμανία, στὴ μελέτη τοῦ ἀρχαίου βίου καὶ τῆς τέχνης καὶ στὴν πορεία της στὶς κλασικὲς ἐπιστῆμες» (Helen Waterhouse, *The British School at Athens* (1986) 6).

Ὁ Jebb ἄρχισε νὰ ἐνεργεῖ ἔντονα γιὰ τὴν ἵδρυση Σχολῆς στὴν Ἀθήνα, μὲ σκοποὺς ὁμοίους μὲ τῆς Γαλλικῆς καὶ τῆς Γερμανικῆς, καὶ οἱ συνεννοήσεις ποὺ ἔκανε μὲ πρόσωπα ποὺ μπορούσαν νὰ βοηθήσουν ὑπῆρξαν ἀποτελεσματικὲς. Εἶχε ἔλθει σὲ ἐπαφὴ καὶ μὲ τὸν Χαρίλαο Τρικούπη, Ὑπουργὸ τῶν Ἐξωτερικῶν, τοῦ ὁποῖου εἶχε λάβει τὴν «ἐνθουσιώδη» συγκατάθεση. Μιὰ σύσκεψη, ὅπου προήδρευσε ὁ πρίγκιψ τῆς Οὐαλλίας καὶ μετεῖχαν ὁ Gladstone, ὁ λόρδος Salisbury καὶ ὁ λόρδος Rosebery, ὑπῆρξε ἀποφασιστικὴ. Ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις ἐξ ἄλλου ἐνέκρινε τὴ δωρεά, ἐκ μέρους τῆς Μονῆς Πετράκη, οἰκοπέδου (ΦΕΚ 3 Ἰουνίου 1884), κι ἔτσι ἡ Σχολὴ ἄρχισε τὴ δράση της σὲ ιδιόκτητη στέγη, στοὺς πρόποδες τοῦ Λυκαβητοῦ.

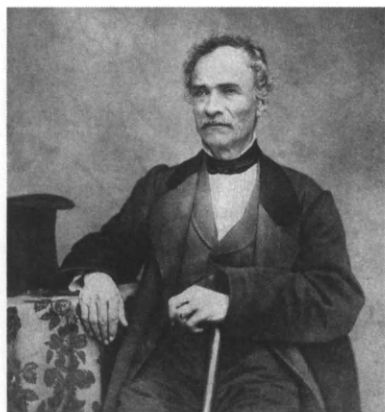
Πρῶτος διευθυντὴς τῆς Σχολῆς ἦταν ὁ F. C. Penrose (1886-1887) καὶ ἀκολούθησαν ἕως τὸ τέλος τοῦ 19οῦ αἰῶνος, ὁ E. A. Gardner (1887-1895), ὁ C. Harcourt Smith (1895-1897) καὶ ὁ D. G. Hogarth (1897-1900).

1898. ΤΟ ΑΥΣΤΡΙΑΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ἦταν ἡ τελευταία ξένη Ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ ποὺ ἰδρύθηκε στὴν Ἑλλάδα τὸν 19ο αἰῶνα καὶ πρῶτος ἐπιστημονικὸς Γραμματεὺς ὑπῆρξε ὁ πολὺς Adolf Wilhelm (1898-1905), μὲ διαδόχους ἐξ ἴσου σημαντικοὺς ἀρχαιολόγους, τὸν Wolfgang Reichel (1898-1900), τὸν Josef Zingerle (1901-1902), τὸν Rudolf Heberdey (1904-1909), τὸν Anton von Premerstein (1906-1912), τὸν Wilhelm Wilberg (1912-1921), μὲ τελευταῖο ἕως τὸν πόλεμο τὸν Otto Walter (1921-1945).

ΟΙ ΞΕΝΕΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΙΚΟΣΤΟ ΑΙΩΝΑ. Κατὰ τὸν μέγαλο 19ο αἰῶνα ἰδρύθηκαν στὴν Ἀθήνα πέντε ξένες Ἀρχαιολογικὲς Σχολὲς μὲ τελευταία τὸ Αὐστριακὸ Ἀρχαιολογικὸ Ἰνστιτοῦτο (1898). Λίγα χρόνια ἀργότερα, τὸ 1909, ἰδρύθηκε ἡ Ἱταλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολή. Οἱ Ἱταλοὶ ὅμως εἶχαν ἀρχαιολογικὴ δραστηριότητα στὴν Ἑλλάδα ἀρκετὰ πρὶν, ἀπὸ τὸ 1884, μὲ τὸν Federico Halbherr στὴν Κρήτη. Πρῶτος διευθυντὴς τῆς Σχολῆς ἦταν ὁ Luigi Pernier, τὸν ὁποῖο διαδέχτηκε ὁ Alessandro Della Seta. Ἀκολούθησαν ὁ Guido Libertini, ὁ Luciano Laurenzi καὶ τέλος ὁ Doro Levi ἀπὸ τὸ 1947 ἕως τὸ 1976.

Θὰ περάσουν 39 χρόνια γιὰ νὰ ἰδρυθεῖ, τὸ 1948, νέα Σχολὴ στὴν Ἀθήνα καὶ αὐτὴ θὰ εἶναι τὸ Σουηδικὸ Ἰνστιτοῦτο. Μετὰ ἓνα κενὸ 26 χρόνων ἰδρύεται, τὸ 1974, τὸ Καναδικὸ Ἀρχαιολογικὸ Ἰνστιτοῦτο καὶ ἀκολουθοῦν σὲ σύντομα χρονικὰ διαστήματα, τὸ 1975 ἡ Ἑλβετικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολή, τὸ 1980 τὸ Αὐστραλιανὸ Ἀρχαιολογικὸ Ἰνστιτοῦτο, τὸ 1982 τὸ Ὁλλανδικὸ Ἰνστιτοῦτο, τὸ 1984 τὸ Φινλανδικὸ Ἰνστιτοῦτο, τὸ 1985 ἡ Βελγικὴ Σχολή, τὸ 1989 τὸ Νορβηγικὸ Ἰνστιτοῦτο, τὸ 1992 τὸ Ἰνστιτοῦτο τῆς Δανίας, τὸ 1995 τὸ Ἰρλανδικὸ Ἰνστιτοῦτο Ἑλληνικῶν Σπουδῶν καὶ τελευταῖο, τὸ 1997, τὸ Γεωργιανὸ Ἰνστιτοῦτο Ἀθηνῶν. Γιὰ ὀρισμένα ἀπὸ τὰ ἐπιστημονικὰ αὐτὰ Ἰδρύματα ἡ χρονία τῆς ἴδρυσης εἶναι ἀπατηλή, γιατί ὑπάρχει μακρὰ παλαιότερη ἀρχαιολογικὴ τους δραστηριότητα στὴν Ἑλλάδα, ἡ ὁποία γινόταν ὑπὸ τὴν αἰγίδα ἄλλου ἰδρύματος, ξένου ἢ ἑλληνικοῦ.

ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

1. Κυριακός Σ. Πιττάκης (1798-1863) (Λεύκωμα 38· *Ιστορία* 251, εικ. 124).

3. 'Ακρόπολις, περ. 1855. Μικρά γλυπτά καὶ θραύσματα σὲ ξύλινο πῖνακα (φωτ. Φιλ. Μαργαρίτη· *Μεγάλες Στιγμές* 47, εικ. 21).

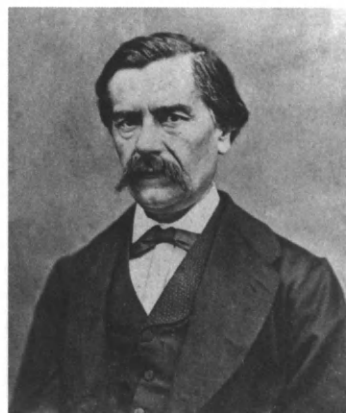
5. 'Ακρόπολις, Προπύλαια, 1835. Ὑδατογραφία τοῦ Δανοῦ ζωγράφου Μαρτίνου Ρέεμπυ (Martinus Rørbye, 1803-1848).

2. 'Ακρόπολις, ἡ ἀναβάθρα, τὰ Προπύλαια καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης, 1869 (φωτ. W. J. Stillman· *Μεγάλες Στιγμές* 44, εικ. 16).

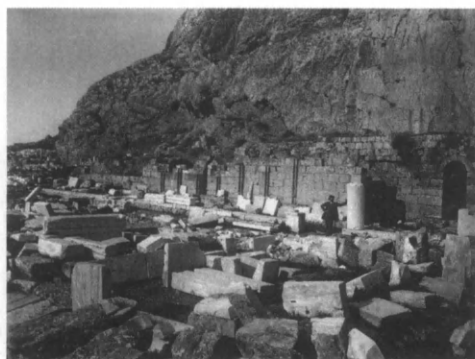
4. 'Ακρόπολις ἀπὸ τὰ ΝΔ., περ. 1860 (φωτ. Δ. Κωνσταντίνου· *Μεγάλες Στιγμές* 48, εικ. 23).

6. Στέφανος Ἀ. Κουμανούδης (1818-1899).

7. 'Ακρόπολις, 1870. 'Ο Φράγκικος Πύργος, τὰ Προπύλαια καὶ τὸ Ἐρέχθειο (φωτ. Π. Μωραΐτη· *Μεγάλες Σειγμές* 45, εἰκ. 17).

9. 'Ακρόπολις, Νότια κλιτύς, 1913. Τὰ ἐρείπια τῆς ἀνατολικῆς στοᾶς τοῦ Ἀσκληπιείου, τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. (ΑΕ 1913, 53, εἰκ. 2· ΦΑΕ 789).

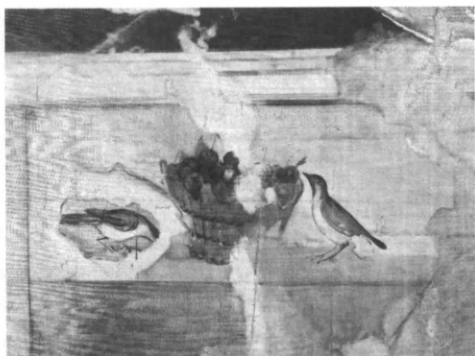
11. Κόρινθος, θέση Μεγάλη Πόρτα, 1882. Τοιχογραφία μνημειώδους τάφου. Ἀντίγραφο τοῦ Νικηφόρου Λύτρα. Ἐνῆς οὐ στήση πενθοῦντος. Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ τάφου ἐγένετο ἀπὸ τὸν Παναγιώτη Σταματάκη (1830;-1885) (φωτ. Κ. Κωνσταντόπουλου· *Ἱστορία* 77, εἰκ. 44β).

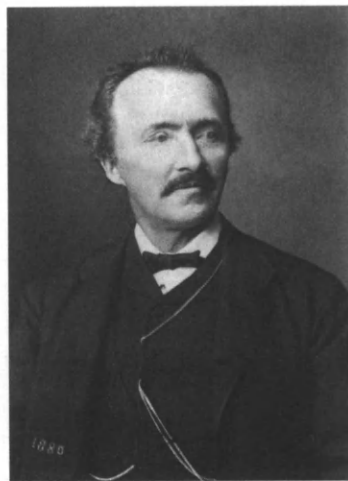
8. 'Ακρόπολις, 1864. Γλυπτὰ ποὺ βρέθηκαν κατὰ τὰς ἑκοκαφῆς τῶν θεμελίων τοῦ Μουσείου Ἀκροπόλεως. Ἀπὸ ἀριστερὰ: ὁ κορμὸς ἀγάλματος τῆς Ἀθηνᾶς ΜΑ 140, ὁ Μοσχοφόρος, ἡ κεφαλὴ τῆς Ἀθηνᾶς ἀπὸ τὸ ἀέτωμα τῆς γιγαντομαχίας καὶ ὁ παῖς τοῦ Κριτίου χωρὶς τὸ κεφάλι (*Μεγάλες Σειγμές* 49, εἰκ. 26).

10. Κεραμεικός, 1909. Ταφικὸς δρόμος. Δεξιὰ στὸ βάθρο τοῦ ὁ ἀναστηλωμένος ταῦρος τοῦ μνημείου τοῦ Διονυσίου Κολλυτιέως, τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. (φωτ. ΔΑΙ· ΦΑΕ 3704).

12. Κόρινθος, θέση Μεγάλη Πόρτα, 1882. Τοιχογραφία μνημειώδους τάφου. Ἀντίγραφο Νικηφόρου Λύτρα. Κάνιστρο με φρούτα. Ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ πουλιά. Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ τάφου ἐγίνε ἀπὸ τὸν Παναγιώτη Σταματάκη (1830;-1885) (φωτ. Κ. Κωνσταντινέπουλου· *Ἱστορία* 76, εἰκ. 44α).

13. Ἑρρίκος Schliemann, τὸ 1880 (1822-1890).

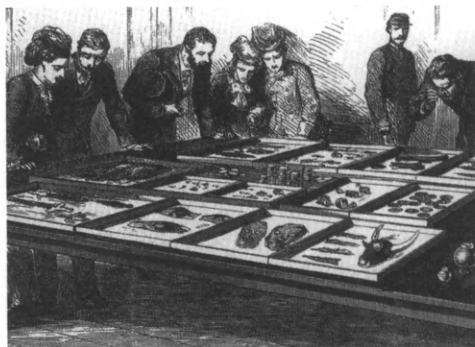

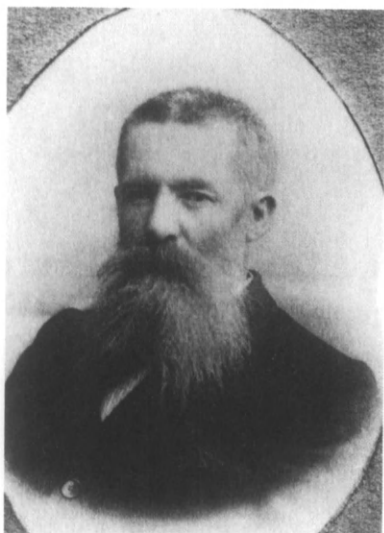
14. Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο. Ἡ αἴθουσα τῆς μυκηναϊκῆς συλλογῆς τὸ 1909 (ΦΑΕ 93).

15. Μυκῆνες, ὁ Ταφικὸς Κύκλος Α μετὰ τὴν ἀποκάλυψή του ἀπὸ τὸν Schliemann (*Μεγάλες Στιγμὲς* 125, εἰκ. 15).

16. Ἡ ἐκθεσὴ τῶν εὐρημάτων τῶν Μυκηνῶν στὸ μουσεῖο τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, στὸ Πολυτεχνεῖο, τὸ 1877 (*The Graphic* XV, 1877, 557· Κόκκου 189, εἰκ. 77· *Ἱστορία* 55, εἰκ. 22).

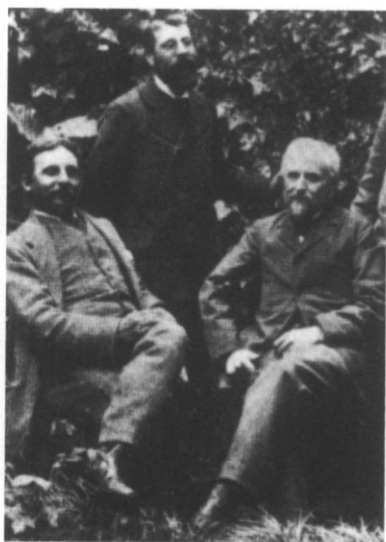
17. Δημήτριος Φίλιος (1844-1907) (*Λεγόκωμα* 41).

19. Ἱερὰ Ὁδός. Ἀνασκαφὴ τάφων κοντὰ στὴν Ἑλευσίνα (ΑΕ 1904, πίν. 6· ΦΑΕ 3654).

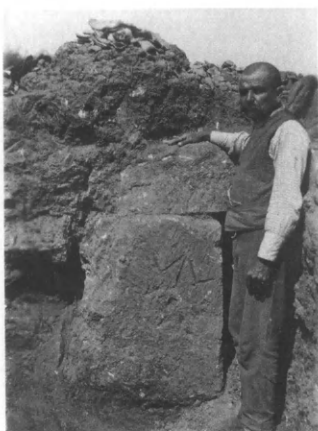

18. Ἑλευσίς, 1883. Τὸ Τελεστήριον, τοῦ 5ου π.Χ. αἰ. (*Ἱστορία* 65, εἰκ. 33).

20. Ἰωσήφ Χατζιδάκις (1848-1936). Καθιστοί, ἀπὸ ἀριστερά: Arthur Evans, Luigi Savignoni, Ἰωσήφ Χατζιδάκις (*Creta antica. Cento anni di archeologia italiana (1884-1984)*, 267, εἰκ. 514).

21. Μάλια, Κρήτη 1915. Τμήμα τοῦ ἀνακτόρου κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἀνασκαφῆς (ΙΙΑΕ 1919, 118, εἰκ. 5· ΦΑΕ 6370).

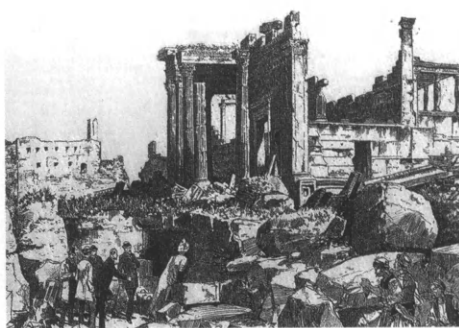
22. Μάλια, Κρήτη 1915. Στήλη με χαραγμένο σημείο πλάι στον βωμό του άνακτόρου (ΠΑΕ 1919, 55, εικ. 5· ΦΑΕ 6384).

23. Παναγιώτης Καββαδίας (1851-1928).

24. 'Ακρόπολις. 'Ο χώρος βορειοδυτικά του Παρθενώνος μετά τις ανασκαφές (1885-1890) του Π. Καββαδία (Μεγάλες Στιγμές 51, εικ. 29).

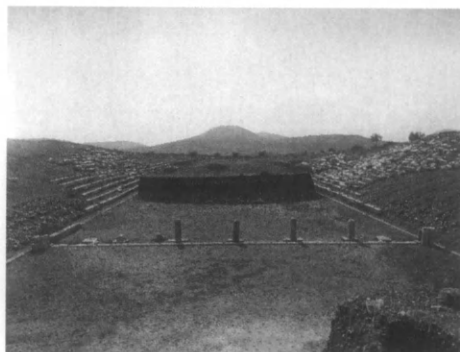
25. 'Ακρόπολις, 1886. 'Ο βασιλιάς Γεώργιος στον χώρο εύρεσης των αρχαϊκών κορών της 'Ακροπόλεως (Ιστορία 60, εικ. 27· Μεγάλες Στιγμές 52, εικ. 31).

26. 'Ακρόπολις. 'Ο στερεοβάτης του Παρθενώνος, όπως αποκαλύφθηκε από τον Π. Καββαδία (Παναγιώτη Καββαδία - Georg Kawerau, 'Ανασκαφή της 'Ακροπόλεως από το 1885 μέχρι το 1890 (ΒΑΕ 13, 'Αθήναι 1907) πίν. Α') (φωτ. ΔΑΙ).

27. Έπίδαυρος, 1899. Ὁ ναὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. (ΦΑΕ 7707· ΠΑΕ 1899, πίν. 3,1).

28. Έπίδαυρος. Τὸ στάδιο, τοῦ 5ου π.Χ. αἰ. (ΦΑΕ 7729).

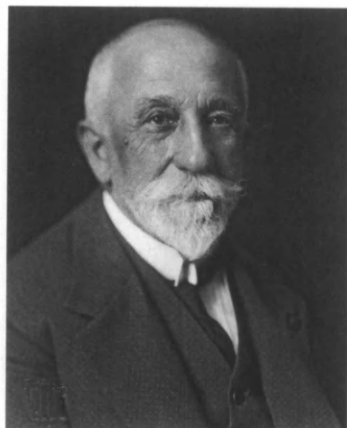
29. Έπίδαυρος. Ὁ Π. Καββαδίας συνοδεύει ἐπίσημους ξένους στὸ θέατρο (ΦΑΕ 7667).

30. Έπίδαυρος, 1899. Τὸ γυμνάσιο καὶ τὸ παρακείμενο ὠδεῖο τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων (ΦΑΕ 7634· ΠΑΕ 1899, πίν. 5,1).

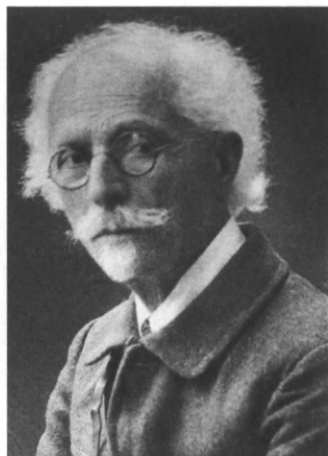
31. Μαζαρακάτα Κεφαλληνίας, 1908. Θαλαμοειδῆς μυκηναϊκὸς τάφος μὲ ταφῆς σὲ λάκκους (φωτ. Κατραβάς-Κεφαλληνία· ΦΑΕ 6207).

32. Δημήτριος Καμπούρογλου (1852-1942), τὸ 1938 (Λεύκωμα 52).

33. Δαφνὶ Ἀττικῆς, 1891. Τὸ συνεργεῖο τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Δ. Καμπούρογλους φωτογραφημένο ἀπὸ τὸν ἀνασκαφέα μετὰ τὰ ἀρχιτεκτονικὰ εὐρήματα (φωτ. Δ. Καμπούρογλους· *Ἱστορία* 74, εἰκ. 42· ΦΑΕ 7023).

34. Γεώργιος Σωτηριάδης (1852-1942) (*Λεῖψωμα* 36).

35. Θέρμος Αἰτωλίας, 1898. Ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, τοῦ 7ου-2ου π.Χ. αἰ. (φωτ. ΔΑΙ· *Ἱστορία* 91, εἰκ. 54· ΦΑΕ 8005).

36. Θέρμος Αἰτωλίας, 1900. Ἑλληνορωμαϊκὸς κτίριο, μέγαρο Α, κοντὰ στὸν ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, τῶν πρώτων ΥΕ χρόνων (ΑΕ 1900, παρένθ. πίν. σ. 191· ΦΑΕ 8007).

37. Θέρμος Αἰτωλίας. Ἡ ΒΔ. γωνία τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος μετὰ τῆς ἀνασκαφῆς Γ. Σωτηριάδη (ΠΑΕ 1992, πίν. 45β· φωτ. ΔΑΙ· ΦΑΕ 8006).

38. Δίον Μακεδονίας, 1928. Τμήμα παλαιοχριστιανικής βασιλικής (ΦΑΕ 6749).

40. Σούνιο, 1917. Ὁ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος μετὰ ἀπὸ ἀναστήλωση (ΑΕ 1917, 171, εἰκ. 3α· ΦΑΕ 4352).

42. Χρήστος Τσουντας, περὶ τὸ 1900 (1857-1934).

39. Βαλέριος Στάης (1857-1923) (Λεύκωμα 43).

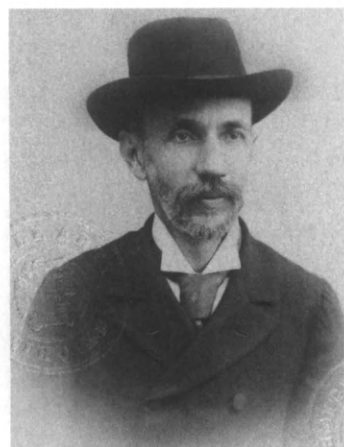
41. Θορικός Ἀττικής. Τὸ τμήμα τῆς διπλῆς στοᾶς ποὺ ἀποκάλυψε ὁ Βαλ. Στάης (φωτ. ΔΑΙ· Ἱστορία 73, εἰκ. 41).

43. Διμήνη Θεσσαλίας, 1902. Τμήμα τοῦ τείχους τοῦ νεολιθικοῦ συνοικισμοῦ Βόλου (Μεγάλες Στιγμές 186, εἰκ. 4).

44. Διμήνη Θεσσαλίας. Ὁ ὄχυρωμένος νεολιθικὸς συνοικισμὸς (*Μεγάλες Στιγμές* 189, εἰκ. 10).

46. Βασίλειος Λεονάρδος (1857-1930), τὸ 1902 (*Ιστορία* 289, εἰκ. 145).

45. Χαλανδριανὴ Σύρου, 1898/99. Πρόσοψη πρωτοκυκλαδικοῦ τάφου (ΑΕ 1899, πίν. 7,3· Βασιλικοῦ 62, εἰκ. 27).

47. Ἀμφιάρειο Ὠρωποῦ, 1927. Ὁ Βασίλειος Λεονάρδος ξεναγεῖ ὄμιλο φυσιολατρῶν.

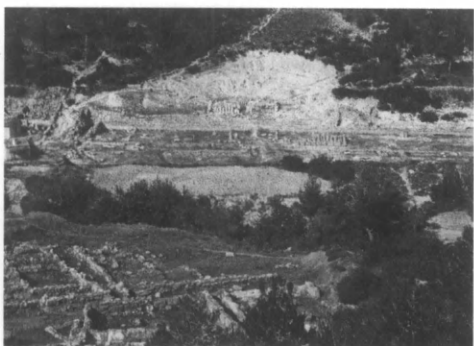
48. Ἀμφιάρειο Ὠρωποῦ, 1886. Ὁ Βασίλειος Λεονάρδος στὸν μεγάλο ναὸ τοῦ Ἀμφιαράου, τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. (*Ιστορία* 68, εἰκ. 46· ΦΑΕ 7024).

49. 'Επιγραφικό Μουσείο, 'Απρίλιος 1923. 'Ο Βασίλειος Λεονάρδος (δεξιά) ἀντιγράφει ἐπιγραφή. Στὴν πίσω ὄψη σημειώνει: «Μελετῶ χάριν τοῦ Kirchner» (φωτ. Francis Bacon).

50. 'Αμφιθέριο 'Ωρωποῦ, 1928. Τὰ βάθρα τῶν ἀγαλμάτων ἀριστερά, τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων, ὁ πίσω τῶν βάθρων χώρος καὶ τὸ μεγάλο ἀνάλημμα τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. (*Ιστορία* 68, εἰκ. 37).

51. 'Αμφιθέριο 'Ωρωποῦ, 1928. 'Η μεγάλη στοὰ τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. καὶ τὸ θέατρο τοῦ ἱεροῦ, τοῦ 1ου π.Χ. αἰ. Κάτω ἀριστερὰ τὸ ΒΑ. ἄκρο τῆς κατοικίδιας συνοικίας τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων (ΑΕ 1967, Χρον., πίν. Β΄ ΦΑΕ 8731).

52. 'Ο Παναγιώτης Καστριώτης (1859-1930), τὸ 1929.

53. 'Αθήνα, 1915. Τὸ 'Ὀδεῖο τοῦ Περικλέους, τῶν μέσων τοῦ 5ου π.Χ. αἰ. (ΑΕ 1915, 146, εἰκ. 1΄ ΦΑΕ 861).

54. Ἀθήνα, 1914. Χριστιανικὲς ταφὲς στὸ Ὡδεῖο τοῦ Περικλέους (ΠΑΕ 1914, 106, εἰκ. 16· ΦΑΕ 857).

55. Ὁ Νικόλαος Μπαλάνος (1860-1937), ἔμπροδς ἀπὸ τὴ δυτικὴ ζωφόρο τοῦ Παρθενῶνος, τὸ 1929.

56. Βάσσεις Φιγαλείας, 1902. Ὁ ναὸς τοῦ Ἐπικουρίου Ἀπόλλωνος, τοῦ 5ου π.Χ. αἰ. (Ιστορία 100, εἰκ. 61· ΦΑΕ 7538).

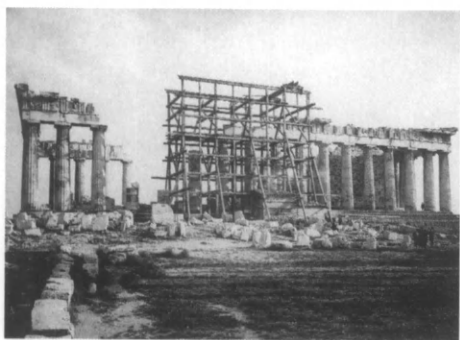
57. Τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἐπικουρίου Ἀπόλλωνος, τοῦ 5ου π.Χ. αἰ., κατὰ τὴ διάρκεια ἀναστηλώσεων (Ιστορία 100, εἰκ. 62· ΦΑΕ 7572).

58. Ἡ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ Ἐρεχθεῖου μετὰ τὴν ἀναστήλωση κατὰ τὸ 1902-1909 (ΦΑΕ 364).

59. Παρθενῶν, ἀνατολικὴ πλευρὰ, γύρω στὸ 1900 (ΦΑΕ 574).

60. Παρθενών, βόρεια πλευρά, γύρω στο 1900 (ΦΑΕ 504).

62. Ήραϊον Σάμου. Άνασκαφές Θεμιστοκλή Σοφούλη καί Παναγιώτη Καββαδία, 1902-3. Τò συνεργείο (Ίστορία 95, εικ. 57).

64. Στέφανος Ξανθουδίδης (1864-1928).

61. Θεμιστοκλής Σοφούλης (1860-1949) (Ίστορία 89, εικ. 51).

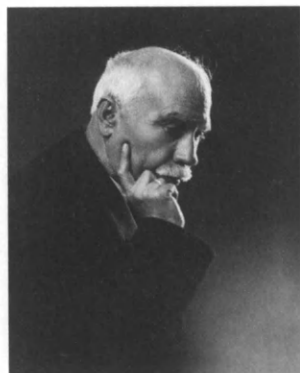
63. Μεσσήνη. Τὰ ερείπια τῆς ἀρχαίας πόλης μετὰ τὴν ἀνασκαφὴ τοῦ Θεμιστοκλή Σοφούλη, τὸ 1900 (φωτ. ΔΑΙ· Ίστορία 88, εικ. 50).

65. Νίρου Χάνι, Κρήτη, 1919. Ἡ αὐλὴ στὴ νότια πλευρὰ τῆς ἑπαυλῆς (ΠΑΕ 1919, 64, εικ. 2· ΦΑΕ 6388).

66. Νήρου Χάνι, Κρήτη, 1919. Δωμάτιο της έπαυλης με γύψινα έδώλια (ΠΑΕ 1919, 66, εικ. 4· ΦΑΕ 6390).

67. Νικόλαος Γιαννόπουλος (1866-1945) (Λεύκωμα 53).

68. Τò Μουσείο 'Αλμυροῦ, 1934.

69. 'Αλέξανδρος Φιλαδελφεύς (1866-1955).

70. Νικόπολις. Τμήμα του λεγόμενου Βασιλόπιτον, τῶν ὕστερων ρωμαϊκῶν χρόνων (ΠΑΕ 1924, 113, εικ. 1).

71. Νικόπολις. 'Ο έξωάρθηκας τῆς βασιλικῆς Α, τοῦ Δουμετίου, τοῦ 6ου αἰ. (ΠΑΕ 1916, 56, εικ. 5).

72. Νικόπολις. Ψηφιδωτό δάπεδο της βασιλικής Α, τοῦ Δουμετίου, τοῦ βου αἱ. (ΑΕ 1917, 63, εἰκ. 18).

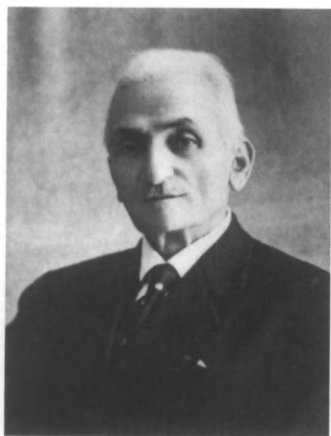
73. Ἀντώνιος Κεραμόπουλος (1870-1960) (Λεύκωμα 47).

74. Θήβα, 1929. Ὁ Ἀντώνιος Κεραμόπουλος με φοιτητές του σὲ ἐκδρομῇ.

75. Θήβα, 1909. Ἀνασκαφὸς Καδμείου (ΑΕ 1909, 59-60, εἰκ. 2· ΦΑΕ 8029).

76. Κωνσταντῖνος Κουρουνιώτης (1872-1945), τὸ 1938.

77. Ἐλευσίς. Τμήμα τοῦ τείχους τοῦ Περικλέους με κυκλικὸ πύργο (ΦΑΕ 1056).

78. Έλευσις. Λείψανα λουτροῦ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, ἔξω ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸ τείχος τοῦ ἱεροῦ (ΦΑΕ 1101).

79. Έλευσις, 1909. Τὸ Τελεστήριο, τοῦ 5ου π.Χ. αἰ. (ΦΑΕ 110).

80. Ἐρέτρια, 1900. Τμήμα τῶν λουτρῶν τοῦ λιμανιοῦ, τῆς ἐλληνιστικῆς ἐποχῆς (ΦΑΕ 5920).

81. Ἐρέτρια. Τὰ ἔρεῖπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος Δαφνηφόρου, τοῦ 6ου π.Χ. αἰ. (ΦΑΕ 5906).

82. Περιοχὴ Ὀλυμπίας, 1909. Ὁ Κωνσταντῖνος Κουρουγιώτης, καλοκαίρι, στὸν δρόμο πρὸς τὴν ἀνασκαφὴν.

83. Λυκόσουρα Ἀρκαδίας, 1912. Τὸ μέγαρο, τοῦ 2ου π.Χ. αἰ. Δεξιὰ ἡ βαθμιδωτὴ ἀντηρίδα (ΑΕ 1912, 144, εἰκ. 2· ΦΑΕ 7165).

84. Λυκόσουρα Ἀρκαδίας. Ἡ νότια θύρα τοῦ ναοῦ τῆς Δεσποίνης, τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. (Κων. Κουρουνιώτου, *Κατάλογος τοῦ μουσείου Λυκοσούρας*, ΒΑΕ 16, Ἀθή- ναι 1911, 12, εἰκ. 2· ΦΑΕ 7176).

86. Δημήτριος Σταυρόπουλος (1872- 1919), τὸ 1896.

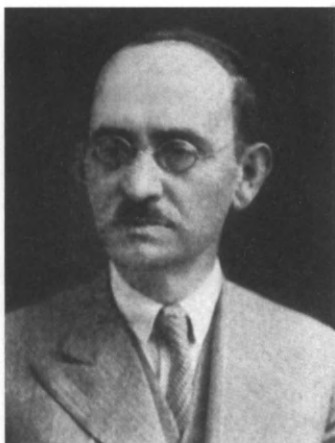

85. Λυκόσουρα Ἀρκαδίας. Ἐγαλμα Δη- μητρος, τοῦ 2ου π.Χ. αἰ., ἀπὸ τὸ σῆμαγμα τοῦ γλύπτη Δαμοφώντος (Κων. Κουρου- νιώτου, *Κατάλογος τοῦ μουσείου Λυκοσούρας*, ΒΑΕ 16, Ἀθήναι 1911, 20, εἰκ. 6).

87. Ρήνεια, ὁ τάφος τῆς Τερτίας Ὠραρίας, 1900 (φωτ. Δ. Σταυροπούλου· Βασιλι- κοῦ 42, εἰκ. 12).

88. Ρήνεια, τὸ ἱερό τοῦ Ἡρακλέους, 1900 (φωτ. Δ. Σταυροπούλου· Βασιλικοῦ 40, εἰκ. 11).

89. Κωνσταντίνος Ρωμαῖος (1874-1966) (*Λεύκωμα* 47).

90. Ἀσέα Ἀρκαδίας, 1957. Θεμέλια τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς Σωτείρας καὶ τοῦ Ποσειδῶνος τοῦ 6ου π.Χ. αἰ. Πίσω τὸ ἐκκλησάκι τῆς Ἀγίας Σωτήρας. (Κ. Ρωμαῖος, Ἱερὸν Ἀθηνᾶς Σωτείρας καὶ Ποσειδῶνος κατὰ τὴν ἀρκαδικὴν Ἀσέαν, *ΑΕ* 1957, 127, εἰκ. 15).

91. Θέρμος Αἰτωλίας, 1931. Ἡμικυκλικὴ ἐξέδρα τῆς πρώτης ἐλληνιστικῆς ἐποχῆς (*ΠΑΕ* 1931, 70, εἰκ. 8).

92. Ἀπόστολος Ἀρβανιτόπουλος (1874-1942), τὸ 1938 (*Λεύκωμα* 52).

93. Παγασοὺς Θεοπροσίας. Ἀντίγραφο τοῦ Émile Gillieron fils μαρμαρινῆς ζωγραφισμένης ἐπιτύμβιας στήλης, τοῦ 3ου π.Χ. αἰ., μὲ τὴν ἐπιγραφὴν Μενάνδρις Βίβλος ἱ Θεανγελίς (φωτ. Στ. Στουρνάρα).

94. Παγασές Θεσσαλίας, 1908. "Αποψη της άνασκαφής τῶν πύργων τοῦ τείχους (ΦΑΕ 8452).

95. Παγασές Θεσσαλίας, 1908. Πύργος τῆς ἀρχαίας ὀχύρωσης, τοῦ 2ου π.Χ. αἰ. (Ἀπόστολου Ἀρβανιτοπούλου, *Γραφαὶ σιῆλαι Παγασῶν Δημητριάδος*, ΒΑΕ 23, Ἀθῆναι 1928, 21, εἰκ. 18· ΦΑΕ 8444).

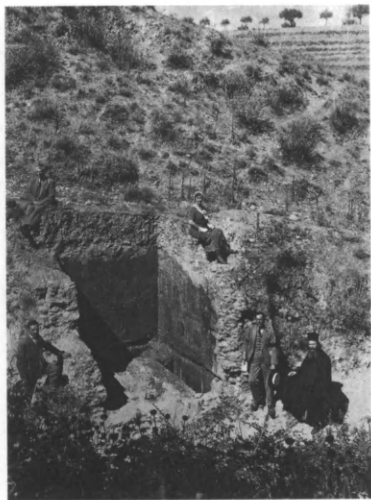
96. Παγασές Θεσσαλίας. Πήλινες καὶ μαρμάρινες προτομές ἀπὸ τὴν ἀνασκαφὴ τῆς ἀρχαίας ὀχύρωσης, τοῦ 3ου π.Χ. αἰ. (ΦΑΕ 8450).

98. Μαγούλα Σπάρτης. Τοιχογραφία τοῦ ἥρώου τῶν Μουσῶν μὲ παραστάσεις Μούσας καὶ Ἀπόλλωνος, 1ου-2ου μ.Χ. αἰ. (ΠΑΕ 1931, 91-96· ΦΑΕ 7445).

97. Ἀδαμάντιος Ἀδαμαντίου (1875-1937).

99. Μαγούλα Σπάρτης. Ἡρώο τῶν Μουσῶν (νεκρικό δωμάτιο) με τοιχογραφίες, τοῦ 1ου-2ου μ.Χ. αἰ. Κάτω δεξιά, πλάιστον κληρικό, ὁ Ἄ. Ἀδαμαντίου (ΠΑΕ 1931, 91-96· ΦΑΕ 7439).

100. Μαγούλα Σπάρτης. Τὸ ἠρώο τῶν Μουσῶν ὅπως ἀνακατασκευάστηκε γὰρ τὴν προστασία τῶν τοιχογραφιῶν (ΠΑΕ 1931, 94, εἰκ. 2· ΦΑΕ 7441).

101. Σπάρτη, ἀκρόπολη. Ἐρεῖπια τῆς μονῆς τοῦ ὁσίου Νίκωνος, 10ου αἰ. (ΠΑΕ 1934, 127, εἰκ. 4).

102. Φρειδερίκος Βεροάκης (1880-1921), τὸ 1913.

103. Μονὴ Κοκαμιάς, τοῦ 16ου αἰ. Βόρειος Ἠπειρὸς (ΠΑΕ 1914, 255, εἰκ. 11· ΦΑΕ 8745).

104. Ἀσκληπιεῖο Ἀθηνῶν. Τμήμα τῆς ἀνατολικῆς στοᾶς, τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. Στὸ μέσον πιθανῶς ὁ Φρ. Βεροάκης (ΑΕ 1913, 53, εἰκ. 1· ΦΑΕ 790).

105. Ἀσκληπιεῖο Ἀθηνῶν. Ἡ δυτικὴ στοά, τοῦ 5ου π.Χ. αἰ. (ΦΑΕ 792).

106. Γεώργιος Σωτηρίου (1880-1965) (Λεύκωμα 46).

107. Νέα Ἀγχίαλος Μαγνησίας, 1929. Ἡ βασιλικὴ Α, τοῦ 5ου αἰ. (ΑΕ 1929, 23, εἰκ. 35· ΦΑΕ 8556).

108. Νέα Ἀγχίαλος Μαγνησίας, 1929. Ἀριστερὸ κλίτος τῆς βασιλικῆς Α, τοῦ 5ου αἰ. (ΑΕ 1929, 23, εἰκ. 23).

109. Νέα Ἀγχίαλος Μαγνησίας, 1929. Μέσο κλίτος τῆς βασιλικῆς Α, τοῦ 5ου αἰ. (ΑΕ 1929, 23, εἰκ. 22· ΦΑΕ 8551).

110. Γεώργιος Π. Οικονόμος (1883-1951).

111. Κλαζομενές, 12 Αύγουστου 1922 (π. ήμ.). Έπιοκέπτες μελετοὺν τὴν ἀνασκαφή (*Ιστορία* 127, εἰκ. 75).

112. Μεσσηνία. Ἡ ἀρκαδικὴ πύλη καὶ τὸ πεσμένο ἀνώφλι, τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. (ΦΑΕ 7243).

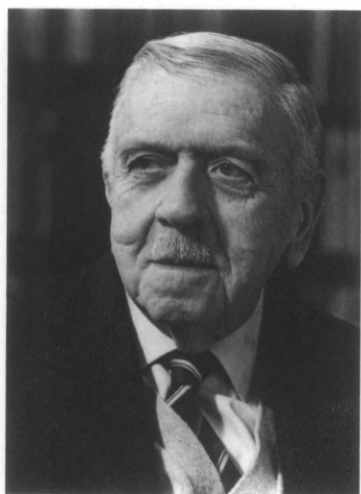
113. Μεσσηνία. Τὸ Ἐκκλησιαστήριον, τοῦ τέλους τοῦ 3ου π.Χ. αἰ., 1925 (*ΠΑΕ* 1925, 57, εἰκ. 2· ΦΑΕ 7229).

114. Δημήτριος Εὐαγγελίδης (1886-1959), τὸ 1938 (*Λεόνικον* 53).

115. Δωδώνη. Τὸ θέατρο, τοῦ 3ου π.Χ. αἰ., ὅπως ἀποκαλύφθηκε μετὰ τὴν ἀνασκαφή του (ΠΑΕ 1955, πίν. 59α).

117. Ἀναστάσιος Κ. Ὁρλάνδος (1887-1979) (φωτ. τοῦ 1977, Σπύρου Μελετζί· *Ἱστορία* 302, εἰκ. 153).

116. Δωδώνη, 1932. Τὸ ἱερὸ τοῦ Διὸς, τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων.

118. Πύλος, ἀνάκτορο, 1952. Ὁ Carl Blegen καὶ ὁ Ἀναστάσιος Κ. Ὁρλάνδος.

119. Ἐλευσίς. Προπύλαια. Ἀπὸ τὰ ἀριστερά: Gustave Fougères, Bert Hodge Hill, Κωνσταντῖνος Κουρουγιώτης, Alan J. B. Wace, Χρήστος Τσοῦντας, Γεώργιος Δροσίνης. Πίσω ἀπὸ τὸν Hill ὁ Ἀ. Κ. Ὁρλάνδος.

120. Ήλις, 1911. Ὁ Ἀναστάσιος Ὀρλάνδος ἀποτυπώνει τὶς ἀρχαῖότητες (Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Ἀναστάσιος Ὀρλάνδος, Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἔργον του, Ἀθῆναι 1978, 43, εἰκ. 2).

122. Μεσσήνη, 1957. Τὸ Ἐκκλησιαστήριο, τοῦ τέλους τοῦ 3ου π.Χ. αἰ. (ΠΑΕ 1957, πίν. 55).

124. Σικυών, 1936. Ἡ ἀνατολικὴ στοὰ τοῦ γυμνασίου· περὶ τὸ 300 π.Χ. (ΠΑΕ 1936, 87, εἰκ. 1· ΦΑΕ 7367).

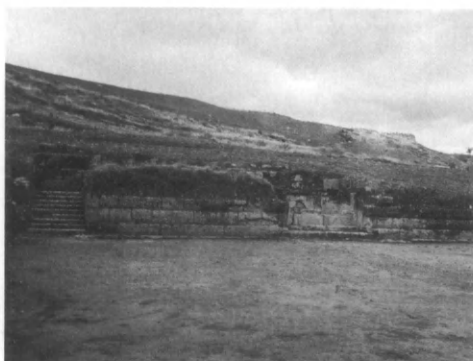

121. Μεσσήνη, 1962. Ὁ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος, τοῦ τέλους τοῦ 3ου π.Χ. αἰ. (ΠΑΕ 1962, πίν. 107).

123. Μεσσήνη, 1975. Τὸ Ἀσκληπιεῖο (ἀριστερά), τὸ Ἐκκλησιαστήριο, τὸ πρόπυλο τοῦ Ἀσκληπιείου καὶ τὸ Συνέδριο, τοῦ τέλους τοῦ 3ου π.Χ. αἰ. (ΠΑΕ 1975, πίν. 154).

125. Σικυών. Ἡ αὐλή τοῦ γυμνασίου, περὶ τὸ 300 π.Χ. (ΦΑΕ 7401).

126. Σικυών, 1934. Ἡ ἀναστηλωμένη κρήνη Β, τοῦ 3ου αἰ. π.Χ. (ΦΑΕ 7349).

127. Νικόπολις, 1966. Τὸ νότιο κλίτος τοῦ αἵθριου τῆς βασιλικῆς Α, Δουμετίου, τοῦ 6ου αἰ. (ΠΑΕ 1966, πίν. 175β).

128. Νικόπολις, 1966. Ψηφιδωτὸ δάπεδο τῆς βασιλικῆς Δ, τῶν ἀρχῶν τοῦ 6ου αἰ.

129. Στύμφαλος, 1930. Ἐξέδρα ἐπὶ τῆς μεγάλης κατατομῆς, τοῦ 4ου-3ου αἰ. π.Χ. (ΠΑΕ 1930, 88, εἰκ. 1).

130. Πάρος, Καταπολιανή, 1964. Τὸ ἀναστηλωμένο παλαιοχριστιανικὸ βαπτιστήριον (ΠΑΕ 1964, πίν. 175).

131. Πάρος, Καταπολιανή, 1963. Ψηφιδωτό δάπεδο με τούς ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους ἀπὸ παλαιότερο κοσμικὸ κτίριο τοῦ 3ου-4ου αἰ. (ΠΑΕ 1963, πίν. 124α).

133. Ὁ Ἰωάννης Μηλιάδης (καθησμενός), με συνεργάτες του. Δεξιά του ἡ Μαρία Μπροῦσκαρη.

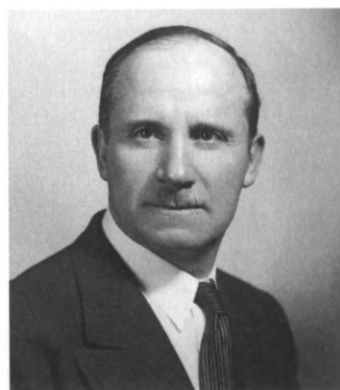
135. Ἀνασκαφὴ ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ Ὡδεῖο Ἡρώδου Ἀττικοῦ, 1955. Βάθρο ἐπιτυμβίου ἀγάλματος (ΠΑΕ 1955, πίν. 7α).

132. Ἰωάννης Μηλιάδης (1895-1975), τὸ 1931.

134. Ἀνασκαφὴ ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ Ὡδεῖο Ἡρώδου Ἀττικοῦ, 1955 (ΑΕ 2002, 28, εἰκ. 28).

136. Γεώργιος Μυλωνᾶς (1898-1988), τὸ 1953 (φωτ. Martin Schweig).

137. Μυκήνες, 1953. Χορός μετά τὸ γεῦμα. Πρῶτος ἀπὸ ἀριστερὰ ὁ ἀρχιτεχνίτης ἀνασκαφῶν Ἰωάννης Καραμήτρος καὶ τρίτος ὁ Γεώργιος Μυλωνᾶς.

138. Μυκήνες, 1953. Στὸ κέντρο ὁ Γεώργιος Μυλωνᾶς, καὶ δεξιὰ ὁ Ἰωάννης Καραμήτρος, ὁ Ἰωάννης Κ. Παπαδημητρίου καὶ ὁ Δημήτριος Ρ. Θεοχάρης (φωτ. Νικολάου Τομπάζη).

139. Μυκήνες, 1953. Ὁ Ἰωάννης Κ. Παπαδημητρίου, ὁ Γεώργιος Μυλωνᾶς καὶ ὁ Ἰωάννης Καραμήτρος (φωτ. Νικολάου Τομπάζη).

142. Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο Θηβῶν, 1926. Μεταξὺ ἐφορείου καὶ φράγκικου πύργου. Κάτοικοι τῆς Θήβας μετὰ ἀπὸ ξενάγηση ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ ἀποκατεστημένο ἐκμαγεῖο τοῦ λέοντος τῆς Χαιρωνείας. Στὴ δεύτερη σειρὰ, στὸ κέντρο, ὁ Χρήστος Καρούζος.

140. Χρήστος Καρούζος (1901-1967).

141. Ἡ Σέμνη Καρούζου (1897-1994) τὸ 1938 (*Λέντωμα* 58).

143. Ὁ Χρήστος καὶ ἡ Σέμνη Καρούζου (οἱ δύο ἔμπροσ) μὲ φιλική συντροφιά στὸ θέατρο τῆς Ἐπιδάουρου.

145. Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο, 1960. Ὁ Χρήστος Καρούζος ἐξηγεῖ γλυπτὸ στὸν Κωνσταντῖνο Καραμανλῆ. Πίσω ἀπὸ τὸν πρωθυπουργὸ ὁ Κωνσταντῖνος Τσάτσος (φωτ. Φλώρου).

147. Σπυρίδων Μαρινᾶτος (1901-1974), τὸ 1938.

144. Βερολίνο, 1930. Καθισμένοι ὁ Κωνσταντῖνος Ρωμάος καὶ ἡ γυναίκα του. Ὁρθοί, ἀπὸ ἀριστερά, ὁ Χρήστος Καρούζος, ἡ Ρόζα Ἰμβριώτη, ἡ Σέμνη Καρούζου καὶ ὁ Γιάννης Ἰμβριώτης.

146. Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο, 1960. Ὁ Ἰωάννης Κ. Παπαδημητρίου καὶ ἡ Σέμνη Καρούζου μελετοῦν φωτογραφία ἀγγειογραφίας. Πίσω τὸ ἀνάγλυφο τῶν θεῶν τῆς Βραυρῶνος (φωτ. Almasy).

148. Μαραθών, Βρανά 1972. 'Ο Σπυρίδων Μαρινάτος στον τύμβο IV μετά την άνασκαφή του (φωτ. Σπ. Μελετιζή).

150. 'Ακρωτήρι Θήρας, 1971. 'Ο Σπυρίδων Μαρινάτος στην όδο Τελχίνων.

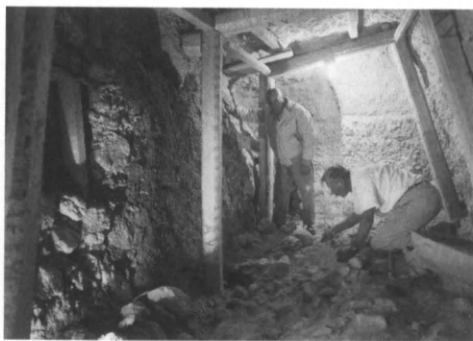
152. 'Ακρωτήρι Θήρας, 1969. 'Η όδος Τελχίνων κατά τη διάρκεια της άνασκαφής της.

149. Βολιμίδια Πυλίας, θέρος 1953. 'Ο Σπ. Μαρινάτος και ο Carl Blegen.

151. 'Ακρωτήρι Θήρας, 1969. 'Ο Σπυρίδων Μαρινάτος έμπρός από τὸ κτίριο Β τοῦ Β' τομέως.

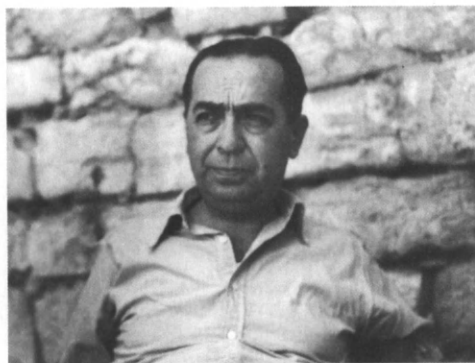
153. 'Ακρωτήρι Θήρας. 'Ο Σπυρίδων Μαρινάτος και ο 'Ιωάννης Καραμήτρος στη σήραγγα της όδοῦ τῆς 'Ανωφερείας.

154. Φοῖβος Δ. Σταυρόπουλος (1904-1972), τὸ 1938 (Λεύκωμα 59).

156. Βάρη Ἀττικής, 1936. Ὁ φωτογράφος Γ. Τσίμας ἐπάνω σὲ σοῦστα φωτογραφίζει τὴν ἀνασκαφὴ (ΛΑΕ, φάκ. Βάρης).

158. Ὁ Ἰωάννης Κ. Παπαδημητρίου στὶς Μυκῆνες, 11 Σεπτεμβρίου 1953 (φωτ. Νικολάου Τομπάζη).

155. Βάρη Ἀττικής, 1936. Ἐπίσκεψη στὴν ἀνασκαφὴ τῶν Ἀθῶ Ρωμάνου, Μιχαὴλ Βλαστοῦ καὶ Κωνσταντίνου Κουρουγιώτη (ΛΑΕ, φάκ. Βάρης).

157. Ὁ Ἰωάννης Κ. Παπαδημητρίου (1904-1963), στὸ θέατρο τοῦ Ἀμφιαρείου (19 Ἰουνίου 1957).

159. Μυκήνες, 24 'Ιουλίου 1954. 'Ο Alan J. B. Wace καὶ ὁ 'Ιωάννης Κ. Παπαδημητρίου με φόντο τὸ βουνὸ Σάρα (φωτ. Νικολάου Τομπάζη· βλ. 'Ο Μέντωρ 90, 2008, 218).

161. Βραυρών, 1959. 'Ο 'Ιωάννης Κ. Παπαδημητρίου γράφει τὸ ἡμερολόγιο τῆς ἀνασκαφῆς (φωτ. Almsy 'Ιστορία 146, εἰκ. 83).

160. Μυκήνες, καλοκαίρι 1952. Καθισμένοι ὁ 'Ιωάννης Παπαδημητρίου, σκυφτὸς ὁ Νικόλαος Τομπάζης. Στὸν λάκκο ἔμπρὸς, ὁ 'Ιωάννης Καραμητρός (φωτ. Bertrand Bouvier).

162. Οἰνὴ Μαραθῶνος, σπήλαιο Πανός, 1958. 'Ο 'Ιωάννης Κ. Παπαδημητρίου ἐξετάζει νεολιθικὸ ἀγγεῖο (φωτ. Νικολάου Τομπάζη).

163. Μυκήνες. Τὸ προσωπικὸ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Ταφικοῦ Κύκλου Β, τὴν 4 Σεπτεμβρίου 1952. Πρῶτη σειρὰ, τρίτος ἀπὸ ἀριστερὰ ὁ Δημήτριος Ρ. Θεοχάρης, τέταρτος ὁ Νίκη Τομπάζης, πέμπτος ὁ 'Ιωάννης Κ. Παπαδημητρίου καὶ μπροστὰ του καθιστὸς ὁ 'Ιωάννης Καραμητρός. Τρίτος ἀπὸ ἀριστερὰ τῆς δεύτερης σειρᾶς ὁ 'Αργύρης Μαρίνης, συγκολλητὴς ἀγγείων (φωτ. Νικολάου Τομπάζη 'Ιστορία 141, εἰκ. 81).

164. 'Αρχαιολογικὸ Μουσείο Πειραιῶς, 20 'Ιουλίου 1959. Ὁ πρῶθυπουργὸς Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς καὶ ὁ 'Ιωάννης Κ. Παπαδημητρίου ἐμπρὸς ἀπὸ τὸν χάλκινο κοῦρο τοῦ Πειραιῶς (φωτ. Δ. Μοσχολιοῦ).

166. Χαράλαμπος Μακαρόνας (1905-1977), τὸ 1938.

165. 'Αρχαιολογικὸ Μουσείο Πειραιῶς, 'Ιούλιος 1959. Δεύτερος ἀπὸ ἀριστερὰ ὁ 'Ιωάννης Κ. Παπαδημητρίου, τρίτος ὁ Νικόλαος Πλάτων, τέταρτος ὁ Μιχάλης Καλλέργης, ἀρχιτεχνίτης τοῦ 'Εθνικοῦ 'Αρχαιολογικοῦ Μουσείου, ἐξετάζουν τὴ χάλκινη 'Αθηνᾶ. Πίσω νεοαττικὸς μαρμάρινος πίνακας (φωτ. *Life Magazine*).

167. Καρίτσα Πιερίας. Ἡ πρόσοψη μακεδονικοῦ τάφου (ΠΑΕ 1955, πίν. 51α).

168. Νικόλαος Βερδελῆς (1906-1966) (*Ιστορία* 149, εἰκ. 86).

169. Μυκήνες. Ἀποψη τῆς δυτικῆς οἰκίας, ΥΕ ΠΙΒ περιόδου (ΠΑΕ 1959, πίν. 130).

170. Φάρσαλος Θεσσαλίας. Τμήμα θολωτοῦ μνημείου τοῦ τέλους τοῦ 6ου αἰ. π.Χ. (ΠΑΕ 1954, 154, εἰκ. 2).

171. Πτελεὶς Θεσσαλίας. Ὁ δρόμος τοῦ θολωτοῦ μυκηναϊκοῦ τάφου Ἀγίων Θεοδώρων (ΠΑΕ 1952, 182, εἰκ. 19).

172. Ἴσθμὸς Κορίνθου. Μέρος τοῦ δυτικοῦ ἄκρου τοῦ διόλου, τοῦ 6ου π.Χ. αἰ. (ΠΑΕ 1960, πίν. 103).

173. Ἰωάννης Θρεψιάδης (1907-1962), τὸ 1938 (Λεύκωμα 12).

174. Αὔλις. Ὁ ναὸς τῆς Αὔλιδαιας Ἀρτέμιδος, τοῦ 5ου π.Χ. αἰ. (ΠΑΕ 1960, πίν. 22α).

175. Κωπαΐς. Ἡ μυκηναϊκή ἀκρόπολη τοῦ Γλαΐ, ΥΕ ΠΙΒ περιόδου (ΠΑΕ 1959, πίν. 17).

178. Ἐρέτρια, 1955. Ναὸς τοῦ Ἀφηνιφόρου Ἀπόλλωνος, τοῦ 6ου π.Χ. αἰ.

179. Ἐρέτρια. Θεμέλια μνημειώδους κρήνης τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. (ΠΑΕ 1955, πίν. 42β).

176. Κωπαΐς. Ἡ βόρεια πύλη τῆς μυκηναϊκῆς ἀκρόπολης τοῦ Γλαΐ, ΥΕ ΠΙΒ περιόδου (ΠΑΕ 1956, πίν. 27α).

177. Ἡ Ἰωάννα Κωνσταντίνου (1907-1989) μετὰ τὸν Ἰωάννη Κοντὶ (1910-1975) στὸ ἱερό τοῦ Ἀπόλλωνος Δελφῶν, τὸ 1960.

180. Δημήτριος Πάλλας (1907-1995), τὸ 1993.

181. Κράναιο Κορινθίας. Τὸ ἀνατολικὸ τμήμα τοῦ βαπτιστηρίου τῆς βασιλικῆς (ΠΑΕ 1976 Α', πίν. 118α).

182. Λέχαιο Κορινθίας, 1960. Μέρους τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς (ΠΑΕ 1960, πίν. 122).

183. Λέχαιο Κορινθίας, 1960. Τὸ ΒΔ. πρόδοκτομα τῆς βασιλικῆς· δεξιὰ ὀκταγωνικὸ κτίσμα (ΠΑΕ 1960, πίν. 127).

184. Ἰωάννης Τραυλός (1908-1985), τὸ 1938 (Λεύκωμα 53).

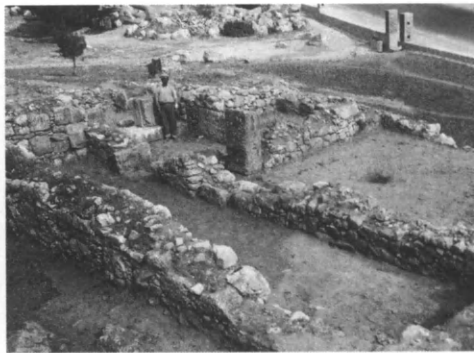
185. Ἐλευσίς, 1936. Τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ρωμαϊκοῦ οἰκτιοῦ (ΠΑΕ 1936, 37, εἰκ. 3· ΦΑΕ 939).

186. Ἐλευσίς, 1936. Σπῆτα τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων (ΠΑΕ 1936, 36, εἰκ. 2· ΦΑΕ 932).

187. Ἱερὰ Ὀδός, Δαφνί. Οἱ σκαλισμένες στὸν βράχο κόγχες στὸ ἱερὸ τῆς Ἀφροδίτης, τοῦ 5ου καὶ 4ου π.Χ. αἰ. (ΠΑΕ 1939, 40, εἰκ. 1· ΦΑΕ 4470).

188. Ἱερὰ Ὀδός, Δαφνί. Ἱερὸ τῆς Ἀφροδίτης. Οἰκίσκος μέσα στὸ ἱερὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 3ου π.Χ. αἰ. (ΠΑΕ 1937, 28, εἰκ. 4· ΦΑΕ 4468).

189. Ἱερὰ Ὀδός. Ἡ κατωφέρεια τῆς ἀρχαίας Ἱερᾶς Ὀδοῦ πρὸς τοὺς Ρεϊτούς, 1936 (ΠΑΕ 1936, 29, εἰκ. 2· ΦΑΕ 3675).

190. Ἐλευσίς. Μεσημεριανὸ γεῦμα. Ἀπὸ ἀριστερὰ: δεῦτερος ὁ Ἰωάννης Τραυλός, πέμπτος (ὄρθιος) ὁ Νίκος Τριαλωναῆς, φύλακας ἀρχαιοτήτων.

191. Γεώργιος Μπακαλάκης (1908-1991), τὸ 1938 (Λεύκωμα 53).

192. Φλώρινα. Οἰκοδομικὸ συγκρότημα τῆς ἀρχαίας Ἡρακλείας, τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων (ΠΑΕ 1933, 72· ΦΑΕ 6969).

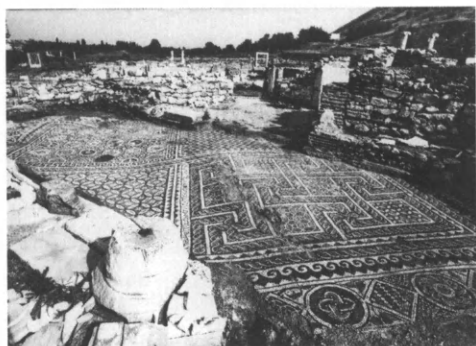
193. Στυλιανός Πελεκανίδης (1909-1980), τὸ 1958. Εἶναι ὁ εἰκονιζόμενος δεξιὰ μετὸν χαρτοφύλακα. Τὰ πρόσωπα τῆς φωτογραφίας κατὰ σειράν, ἀπὸ ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιὰ, εἶναι: 1. Φοῖβος Σταυρόπουλος (1904-1972), 2. Μανόλης Χατζηδάκης (1909-1998), 3. Σέμνη Καρούζου (1897-1994), 4. Γιάννης Μηλιάδης (1895-1975), 5. Ἰωάννα Κωνσταντίνου (1907-1989), 6. Νικόλαος Βερδελής (1906-1966), 7. Εἰρήνη Βαρούχα (1898-1979), 8. Ἰωάννης Θρεψιάδης (1897-1962), 9. Ἰωάννης Παπαδημητρίου (1904-1963), 10. Ἰωάννης Κοντῆς (1910-1975), 11. Γεώργιος Βογιατζῆς, Ὑπουργὸς Παιδείας (1913-2003), 12. Δημήτριος Πάλλας (1907-1995), 13. Νικόλαος Ζαφειρόπουλος (1912-1996), 14. Φώτιος Πέτσας (1918-2004), 15. Στυλιανὸς Πελεκανίδης (1909-1980), Δημήτριος Λαζαρίδης (1917-1985), 17. Μάρκελλος Μιτοῦς (1908-1991), 18. Χρήστος Καρούζος (1901-1967). (*Ὁ Μέντωρ* 83, 2007, 143).

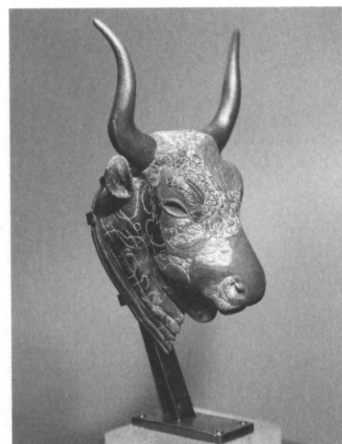
194. Φίλιπποι, 1979. Τμήμα τῆς Ἑγνατίας ὁδοῦ, τοῦ 2ου π.Χ. αἰ. (*ΙΑΕ* 1979, πίν. 66α).

195. Φίλιπποι, 1961. Αἶθουσα με κτιστὸ βάθρο, τῶν αὐτοκρατορικῶν ρωμαϊκῶν χρόνων (*ΙΑΕ* 1961, πίν. 40).

196. Φίλιπποι, 1976. Ψηφιδωτό δάπεδο ἀρχαιότερου ναοῦ κάτω ἀπὸ τὸν βόρειο περίπατο τοῦ Ὁκταγώνου, τοῦ 3ου-4ου αἰ. μ.Χ. (ΠΑΕ 1976 Α', πίν. 88).

198. Ζάκρος Κρήτης. Ρυτὸ σὲ μορφή κεφαλῆς ταύρου ἀπὸ χλωρίτη. Γύρω στὸ 1500-1450 (Ν. Πλάτωνος, *Ζάκρος, τὸ νέον μυνώϊκὸν ἀνάκτορον*, ΒΑΕ 78α, Ἀθήναι 1974, εἰκ. 3).

200. Χόνδρος Βιάννου Κρήτης, 1963. Ὁ Νικόλαος Πλάτων παρακολουθεῖ τὴν ἀνασκαφὴ ὑστερομινωικοῦ οἰκισμοῦ.

197. Νικόλαος Πλάτων (1909-1992), τὸ 1938 (*Λεύκωμα* 58).

199. Ζάκρος Κρήτης, ἡ δυτικὴ πτέρυγα τοῦ νεοανακτορικοῦ ἀνακτόρου, 1964 (*Ιστορία* 176, εἰκ. 102).

201. Ζάκρος Κρήτης. Ρυτό με παράσταση ιεροῦ κορυφῆς ἀπὸ χλωρίτη. Γύρω στὸ 1500-1450 (Ν. Πλάτωνος, *Ζάκρος, τὸ νέον μυνώκων ἀνάκτορον*, ΒΑΕ 78α, Ἀθήναι 1974, εἰκ. 76).

202. Ρόδος, 1950. Ὁ Ἰωάννης Κοντῆς (ἄκρο δεξιὰ) με τοὺς Ἐπιμελητὲς του (ἀπὸ ἀριστερὰ) Παῦλο Λαζαρίδη (1917-1992), Σεραφεῖμ (Φεῖμο) Χαριτωνίδη (1923-1966), Γεώργιο Δοντά. Ἐμπρός, στρατιώτης, ὁ Στυλιανὸς Ἀλεξίου.

203. Ρόδος, 1951. Ἀνασκαφὴ στὴν ὁδὸ Πυθαγόρου (ΠΑΕ 1951, 225, εἰκ. 1).

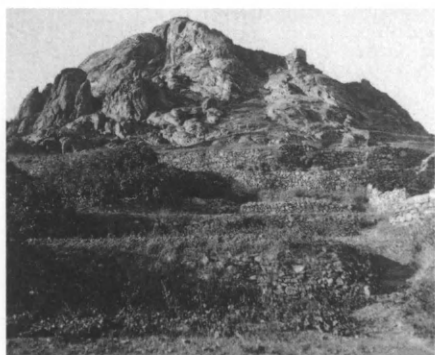
205. Ρόδος, 1961. Ὁ Ἰωάννης Κοντῆς ἐπιβλέπει ἐργασίες συντήρησης, στὴν αὐλὴ τοῦ μουσείου.

204. Ἰωάννης Δ. Κοντῆς (1910-1975), τὸ 1938.

206. Ρόδος, 1959. Ύστεροελληνιστικό νεκροταφείο στην οδό Θεμιστοκλή Σοφούλη (ΠΑΕ 1959, πίν. 164).

208. Τήνος, 1949. Ο λόφος του Ξώμπουργου, με οικοδομήματα αρχαϊκών και κλασικών χρόνων (ΠΑΕ 1949, 123, εικ. 1· ΦΑΕ 6620).

210. Νάξος, 1954. Γύρουλας ή στα Μάρμαρα. Ἀρχαϊκὸς ναὸς ποὺ μετατράπηκε σὲ βασιλική (ΠΑΕ 1954, 333, εικ. 4).

207. Νικόλαος Κοντολέων (1910-1975), τὸ 1938.

209. Τήνος 1949, Ξώμπουργο. Τοίχος ἀρχαίου οἰκοδομήματος τῶν ἀρχαϊκῶν χρόνων (ΠΑΕ 1949, 128, εικ. 9· ΦΑΕ 6628).

211. Νάξος, Ἀπλώματα, 1970. Τὸ πλακόστρωτο δάπεδο ρωμαϊκοῦ σπιτιοῦ κατασκευασμένο ἐπάνω σὲ γεωμετρικὸ καὶ ἀρχαϊκὸ ἀποθέτη (ΠΑΕ 1970, 152, πίν. 196β).

212. Νικόλαος Ζαφειρόπουλος (1912-1996), τὸ 1976.

214. Καμίνι Νάξου, 1959-1960. Ἀνασκαφὴ μυκηναϊκοῦ νεκροταφείου. Στὸ μέσον περίπου, μετὰ τὴν μετροταινία, ὁ Νικόλαος Ζαφειρόπουλος.

216. Ὁ Εὐθύμιος Μαστροκώστας (1915-1998) ἀποκαλύπτει (18 Μαΐου 1972) τὸν κοῦρο καὶ τὴν κόρη Φρασίκλεια στὴ Μερέντα (ΑΑΑ 5, 1972, 303 εἰκ. 6).

213. Ὁ Νικόλαος Ζαφειρόπουλος ἔμπρὸς ἀπὸ τὴ σκηνὴ τῆς ἀνασκαφῆς στὸ Δεσποτικὸ τῆς Ἀντιπάρου, 1959.

215. Σελλάδα Θήρας. Μέρος τοῦ νεκροταφείου τῶν ἀρχαίων χρόνων (ΠΑΕ 1974, πίν. 136α).

217. Αἰτωλία. Ἅγιος Ἡλίας Ἱθωρίας. Τὸ ἐσωτερικὸ θολωτοῦ μυκηναϊκοῦ τάφου στὸν Μαραθῖα (ΠΑΕ 1963, πίν. 180β).

218. Ἀχαΐα. Τείχος Δυμαίων, τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων (ΠΑΕ 1964, πίν. 56α).

220. Σίφνος, μυκηναϊκή ἀκρόπολη Ἀγίου Ἀνδρέα. Κτίσματα στὸ ἐσωτερικὸ τῆς ἀκρόπολης (ΠΑΕ 1980, πίν. 171).

221. Σίφνος, μυκηναϊκή ἀκρόπολη Ἀγίου Ἀνδρέα. Τμήμα τῆς ὀχύρωσης (ΠΑΕ 1976, πίν. 185α).

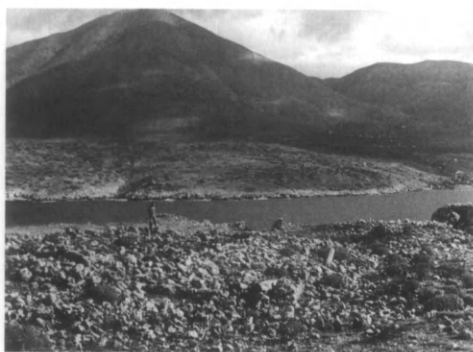
219. Ἡ Βαρβάρρα Φιλιππάκη (1914-1997) μὲ τὸν Sir John Davidson Beazley καὶ τὴ Lady Beazley στοὺς Δελφοὺς τὸ 1965 (Ὁ Μέντωρ 44, 1997, 89).

222. Νικόλαος Δρανδάκης (1915-2004).

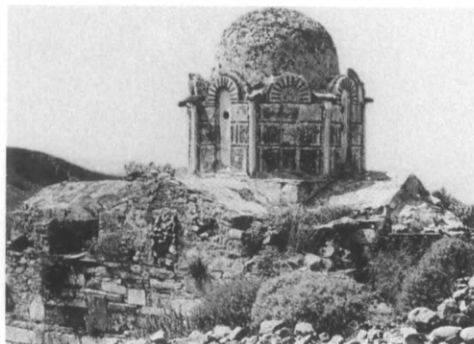
223. Κουλούμι Μάνης. Ὁ ναὸς τῶν Ἀσωμάτων, τοῦ 12ου αἰ. (;).

224. 'Ακρωτήριο Τηγάνι, Μάνη. 'Ερείπια βασιλικῆς τοῦ 6ου αἰ.

225. Σταυρὶ Κίττας Μάνης. 'Επισκοπή. 'Ο ὑπηρέτης, λεπτομέρεια τοιχογραφίας. Περὶ τὸ 1200.

226. Σταυρὶ Κίττας Μάνης. 'Η νότια πλευρὰ τοῦ ναοῦ τῆς 'Επισκοπῆς, τῶν χρόνων περὶ τὸ 1200, πρὶν ἀπὸ τὴν ἐργασίαν στερέωσης.

227. 'Ο Σωτήριος Δάκαρης (1916-1996).

228. Δωδώνη. Τὸ πρυτανεῖο, τοῦ 4ου-3ου π.Χ. αἰ. (ΠΑΕ 2000, πίν. 95β).

229. Δωδώνη. Τὸ καταγώγιο, τοῦ 3ου π.Χ. αἰ., ἀπὸ 'Α. (ΠΑΕ 1996, πίν. 90α).

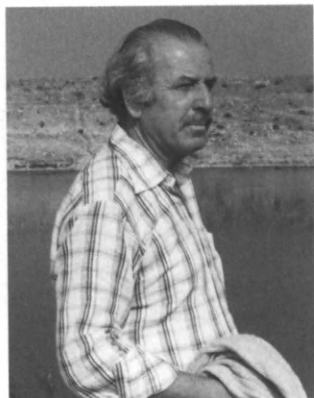
230. Κασώπη Ἠπείρου. Τὸ καταγώγιο, τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. (φωτ. Βασ. Πτηνόπουλου, 1978).

231. Κασώπη Ἠπείρου. Ἡ ἀγορά, σὺν βάθος τὸ πρυτανεῖο, δεξιὰ ἢ βόρεια στοὰ, τοῦ 3ου π.Χ. αἰ. (φωτ. Βασ. Πτηνόπουλου).

232. Ἐφέρα Θεοπερωτίας. Ὑπόγεια αἰθουσα, τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων.

233. Δημήτριος Λαζαρίδης (1917-1985), τὸ 1979.

234. Ἀρφίπολις, 1982. Ἡ κλίμαξ τῆς κύριας εἰσόδου τοῦ γυμνασίου τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων (ΠΑΕ 1982, πίν. 19β).

235. Ἀβδηρα, 1966. Λεῖψανα ρωμαϊκῶν οπιτιῶν (ΠΑΕ 1966, πίν. 53β).

236. Ἀβδηρα, 1966. Τὸ παραθαλάσσιο τείχος τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων (*Έργον* 1966, 58, εἰκ. 62).

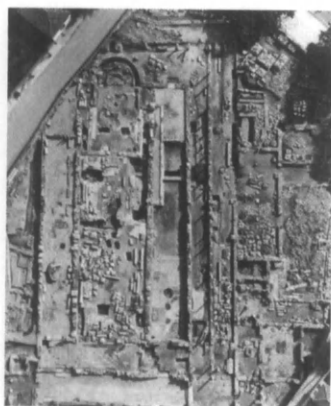
237. Ἀμφίπολις, 1978. Ἡ πόλη Γ τοῦ τείχους, τοῦ 5οῦ αἰ. π.Χ., ὅπου ἡ γέφυρα (*ΙΑΕ* 1978, πίν. 39).

238. Ἀμφίπολις, 1975. Τὸ βόρειο τείχος τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων (*ΙΑΕ* 1975, πίν. 43α).

239. Ὁ Παῦλος Ἡρ. Λαζαρίδης (1917-1992). Ἀριστερὰ στὸ μέσον ὁ Ἰωάννης Δ. Κοντῆς καὶ δεξιὰ ἡ Εὐαγγελία Π. Λαζαρίδου κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ Μουσείου Μαραθῶνος (1975).

241. Νέα Ἀγχίαλος Μαγνησίας, 1988. Τὸ συγκρότημα τῶν βασιλικῶν τοῦ Ἀρχιερέως Πέτρου, τῆς περιόδου 4ου-6ου αἰ. (*ΙΑΕ* 1988, πίν. 59).

240. Νέα Ἀγχίαλος Μαγνησίας. Ἡ βασιλικὴ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, τοῦ 5ου αἰ. (*Ιστορία* 171, εἰκ. 99).

242. Νέα Ἀγχιάλος Μαγνησίας, 1987. Τὸ βαπτιστήριο καὶ τὸ ἀψιδωτὸ κτίσμα τοῦ 4ου αἰ. (ΠΑΕ 1987, πίν. 85).

244. Λευκάδια, Νάουσα. Ἡ ἐξωτερικὴ ὄψη τῶν δύο θαλάμων τοῦ μακεδονικοῦ τάφου, πρώιμων ἐλληνιστικῶν χρόνων (Φ. Μ. Πέτοια, *Ὁ τάφος τῶν Λευκαδίων*, ΒΑΕ 57, 1966, πίν. 17).

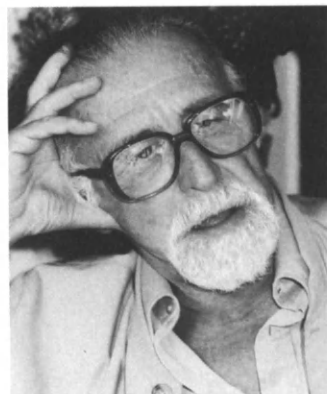
246. Λευκάδια, Νάουσα. Ἡ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ θαλάμου τοῦ μακεδονικοῦ τάφου, πρώιμων ἐλληνιστικῶν χρόνων (Φ. Μ. Πέτοια, *Ὁ τάφος τῶν Λευκαδίων* πίν. 22).

243. Φώτιος Πέτοιας (1918-2004), Πέλλα 1957. Τὸ Ἀρχαιολογικὸ Συμβούλιο στὴν Πέλλα. Ἀπὸ δεξιὰ: Νικόλαος Ζαφειρόπουλος, Ἰωάννης Παπαδημητρίου, Μανόλης Ἀνδρόνικος, Χρήστος Καροῦζος, Σπυρίδων Μαρινάτος, Φώτιος Πέτοιας μὲ προτεταμένον τὸ δεξιό, Ἰωάννης Καλλιτσούνακης.

245. Λευκάδια, Νάουσα. Ὁ θριγκὸς τοῦ μακεδονικοῦ τάφου, πρώιμων ἐλληνιστικῶν χρόνων (ΠΑΕ 1954, 182, εἰκ. 7).

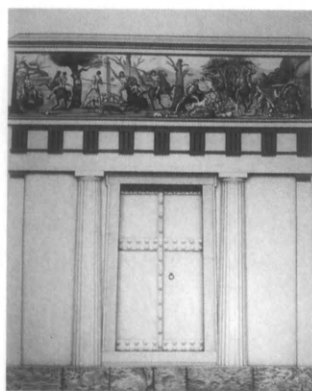
247. Μανόλης Ἀνδρόνικος (1919-1992).

248. Ὁ Μανόλης Ἀνδρόνικος ἔμπρὸς σὲ μακεδονικὸ τάφο τοῦ β' μισοῦ τοῦ 4ου αἰ. π.Χ., τὸν λεγόμενο «τοῦ Ρωμαίου», στὴ Βεργίνα, σὺς 22 Ἀπριλίου 1957.

249. Ὁ Μανόλης Ἀνδρόνικος στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ τάφου τοῦ Φιλίππου Β' στὴ Βεργίνα.

250. Ἀναπαράσταση τῆς πρόσοψης τοῦ τάφου τοῦ Φιλίππου Β' (386-336 π.Χ.) στὴ Βεργίνα (Χρυσούλας Σαατοόγλου Παλιαδέλη, *Βεργίνα. Ὁ τάφος τοῦ Φιλίππου, ἡ τοιχογραφία μὲ τὸ κινῆγι*, ΒΑΕ 231, Ἀθήνα 2004, πίν. 2).

251. Βεργίνα. Τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ τάφου τοῦ Φιλίππου Β', ὅπως βρέθηκε σὺς 8 Νοεμβρίου 1977 (*Μεγάλες Στιγμές* 266, εἰκ. 27).

252. Ὁ Δημήτριος Θεοχάρης (1919-1977) δεξιὰ καὶ ὁ Ἰωάννης Καραμήτριος (1914-2004) ἀριστερά, σὺν Πεντέλῃ τὸ 1952 (φωτ. Νικολάου Τομπάζη).

253. Ἰωλκός, Θεσσαλία. Τὰ στρώματα τῆς γεωμετρικῆς περιόδου, τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ 1961 (*ΠΑΕ* 1961, πίν. 17α).

254. Σέσκλο, Θεσσαλία. Ἡ ἀνασκαφή τοῦ 1963 νεολιθικοῦ οἰκισμοῦ (ΠΑΕ 1963, πίν. 32).

255. Σεραφεῖμ (Φεῖμος) Χαρτωλίδης (1923-1966).

256. Χωράφα Μυτιλήνης. Ψηφιδωτὴ προτομὴ τοῦ Μενάνδρου, τοῦ 4ου μ.Χ. αἰ. (ΠΑΕ 1962, πίν. 141).

257. Χωράφα Μυτιλήνης. Ψηφιδωτὸ δάπεδο τοῦ 4ου μ.Χ. αἰ. μετὰ τὴν παράσταση τοῦ Ὀρφέως καὶ γύρω του ζῶα (Ἔργον 1962, 157, εἰκ. 188).

258. Χωράφα Μυτιλήνης. Ψηφιδωτὴ παράσταση σκηνῆς ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Μενάνδρου Θεοφορομένη, τοῦ 4ου μ.Χ. αἰ. (Ἔργον 1962, 156, εἰκ. 187).

259. Στυλιανὸς Ἀλεξίου.

260. Κατοαμπάς, Κρήτη. Πιθάρι συντριμμένο από μεγάλο λίθο στο έσωτερικό ΥΜ ΙΙΙ οίκιας (ΠΑΕ 1955, πίν. 118α).

261. Γόρτυς, Κρήτη. Τὸ ἐσωτερικὸ θολωτοῦ πρωτογεωμετρικοῦ τάφου μὲ τεφροδόχα ἀγγεῖα (ΠΑΕ 1966, πίν. 163β).

262. Νικόλαος Γαλιούρης.

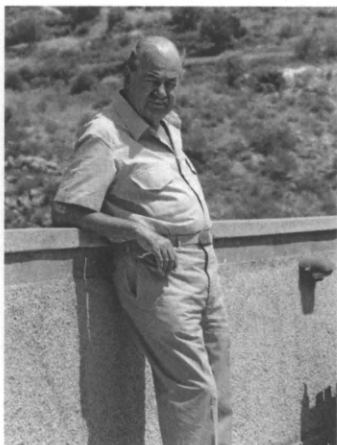
263. Ἀρχαία Ἡλῖς. Γενικὴ ἄποψη τοῦ θεάτρου, τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. (ΠΑΕ 1972, πίν. 117).

264. Ἀρχαία Ἡλῖς. Τὸ ἀνάλημμα τῆς δυτικῆς παρόδου τοῦ θεάτρου, τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. (ΠΑΕ 1962, πίν. 125α).

265. Μπάμπες Μακρυσιών, Ἡλεία. Ναῖσκος τοῦ Διός, τοῦ 5ου π.Χ. αἰ. (ΠΑΕ 1954, 290, εἰκ. 1).

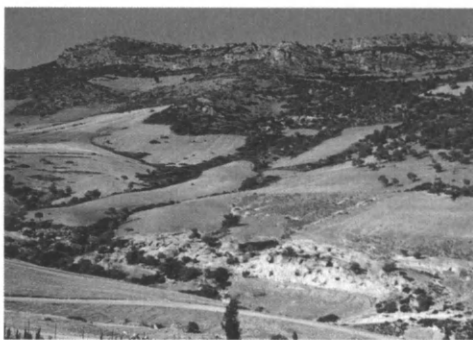
266. Σπύρος Ίακωβίδης, τὸ 2006.

268. Μυκῆνες. Ἀεροφωτογραφία τῆς ἀκροπόλεως (1969).

270. Κωπαΐδα, Γλάς. Ὁ Σπύρος Ίακωβίδης στὴν ἀνασκαφή (1989).

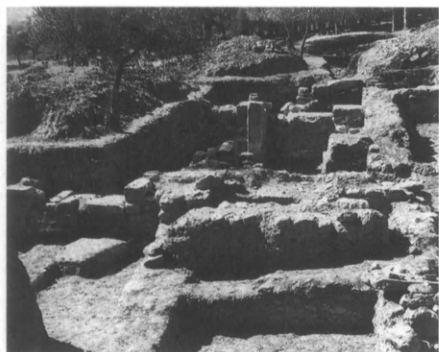
267. Ἀττικὴ, Περαιτὶ. Ὁ χώρος τοῦ μυκηναϊκοῦ νεκροταφείου.

269. Κωπαΐδα. Ἀεροφωτογραφία τῆς μυκηναϊκῆς ἀκρόπολης τοῦ Γλά (1957).

271. Χρῦσανθος Χρήστου, τὸ 2009.

272. Ἀκρόπολη Σπάρτης. Ρωμαϊκὰ καὶ βυζαντινὰ ἑρείπια (ΠΑΕ 1961, 179, πίν. 138α).

273. Ἀκρόπολη Σπάρτης. Χάλκινο ἄγαλμα τῆς Ἰουλίας Μαρμαίας (222-235 μ.Χ.) μὲ κατεστραμμένο πρόσωπο (*damnatio memoriae*), ὅπως βρέθηκε (ΠΑΕ 1964, 114-115, πίν. 116· ΕΑΜ Χ23321).

274. Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο. Τὸ χάλκινο ἄγαλμα τῆς Ἰουλίας Μαρμαίας (222-235 μ.Χ.) ἀπὸ τὴν ἀκρόπολη τῆς Σπάρτης (ΕΑΜ Χ23321).

275. Μαρία Παντελίδου, τὸ 2009.

276. Μαραθὼν, Τσέπ 1998. Τὸ πρωτοελλαδικὸ νεκροταφεῖο (ΠΑΕ 1998, πίν. 5α).

277. Μαραθὼν, Τσέπ 1997. Ὁ πρωτοελλαδικὸς τάφος 3 (ΠΑΕ 1997, πίν. 13β).

278. Η Ἀγγελική Λεμπέση στην άνασκαφή τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἑρμῆ καὶ τῆς Ἀφροδίτης, στὴ Σύμη Βιάννου Κρήτης, τὸ 1992.

279. Σύμη Βιάννου, ἱερὸ Ἑρμῆ καὶ Ἀφροδίτης, 1995. Ἔργασίες ἀναστήλωσης τοῦ μετανακτορικοῦ κυρίου Q (ΠΑΕ 1995, πίν. 109α).

280. Σύμη Βιάννου, 2000. Ἱερὸ Ἑρμῆ καὶ Ἀφροδίτης (Ἔργον 2000, ἐξώφυλλο).

281. Σύμη Βιάννου, ἱερὸ Ἑρμῆ καὶ Ἀφροδίτης, 1974. Κτίσματα, βόρεια τοῦ βωμοῦ, τῆς νεοανακτορικῆς περιόδου μέχρι τοῦ 5ου π.Χ. αἰ. (ΠΑΕ 1974, πίν. 160β).

282. Γιάννης Σακελλαράκης (1936-2010), στὸ Ἰδαῖον Ἄντρον τὸ 1983.

283. Ἐφη Σακελλαράκη, στὸ Ἰδαῖον Ἄντρον τὸ 1983.

284. Ἀρχάνες Κρήτης. Ὁ ναὸς τῆς ΜΜ II-III A περιόδου, στὸ βάθος ὁ Γιούχτας, 1979 (ΠΑΕ 1979, πίν. 178α).

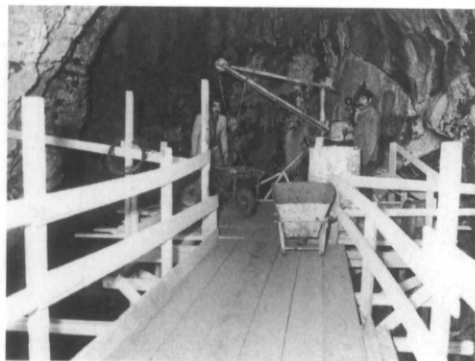
285. Ἀρχάνες Κρήτης. Ἀνακτορικό κτίριο, χώρος 33. Πίθοι καὶ ἀγγεῖα στὴ ΝΔ. γωνία. Μέσα τῆς 2ης χιλιετίας π.Χ. (ΠΑΕ 2000, πίν. 126α).

286. Ἰδαῖον Ἄντρον, Κρήτη. Ἡ εἴσοδος τοῦ σπηλαίου, 1983 (ΠΑΕ 1983, πίν. 255).

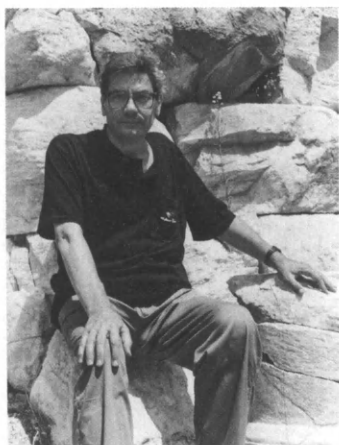
287. Ζάκυνθος, Κρήτη. Τὸ ΥΜ κτίριο, ἐσωτερικό (ΠΑΕ 2004, πίν. 52α).

288. Ἰδαῖον Ἄντρον, Κρήτη. Ξύλινος ἐναέριος διάδρομος-σκαλωσιά, γιὰ τὴν ἀνασκαφὴ τοῦ σπηλαίου (ΠΑΕ 1983, πίν. 257α).

289. Ἀρχάνες Κρήτης. Ἀνακτορικό κτίριο, χώρος 33. Βάσεις πύθων στὴν ἀρχαία τους θέση, μέσα τῆς 2ης χιλιετίας π.Χ. (ΠΑΕ 2001, πίν. 85α).

290. Βασίλειος Χ. Πετράκος, Ραμνοῦς, 12 Αὐγούστου 1997 (φωτ. Παρασκευῆς Κατημερτζῆ).

292. Φρούριο Ραμνούντος, 1892. Ἐπισκέπτες σὸ θέατρο (φωτ. ΔΑΙ).

291. Ραμνοῦς, ἱερὸ Νεμέσεως, 1892. Ὁ μεγάλος ναὸς τοῦ 5ου π.Χ. αἰ. (φωτ. ΔΑΙ).

293. Ραμνοῦς, βόρεια ὁδός. Ὁ ἀποκατεστημένος μεγάλος ταφικὸς ναὸς τοῦ Ἱεροκλέους, τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. (Ραμνοῦς I 390, εἰκ. 289).

294. Ραμνοῦς, 6 Φεβρουαρίου 1987. Τὸ προσωπικὸ τῆς ἀνασκαφῆς· ἀπὸ ἀριστερὰ πρὸς δεξιὰ: Ὁρθιοί: Νίκος Καραμαλῆς, Βασίλειος Πετράκος, Ἰωάννης Καραμῆτρος, Ἑλένη Θεοχαράκη, Εὐάγγελος Σπανός. Καθισμένοι: Δημήτριος Καράμαλης, Δημήτριος Κοροβέσης, Γιάννης Ἀνθοῦσης, Τασούλα Βουτοινᾶ (φωτ. Κώστα Κωνσταντοπούλου).

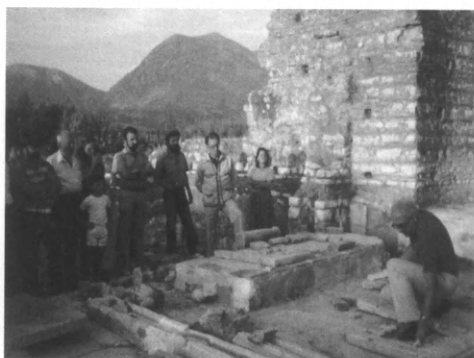
295. Ραμνούς, 1994. Ἡ νότια πύλη τοῦ φρουρίου, τοῦ 5ου π.Χ. αἰ., ἀναστηλωμένη (Ραμνούς I 54, εἰκ. 18).

296. Ραμνούς, 1994. Τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ φρουρίου (Ραμνούς I 105, εἰκ. 58).

297. Παναγιώτης Α. Βοκοτόπουλος, τὸ 1967.

298. Ὁ Παναγιώτης Βοκοτόπουλος ἐξηγεῖ τὴν ἀνασκαφὴ τῆς Ἀγίας Σοφίας Μύτικα Ἀκαρνανίας.

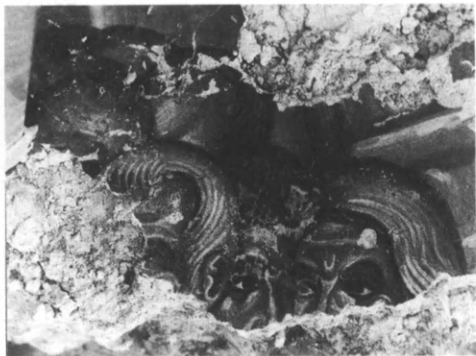
299. Μύτικας Ἀκαρνανίας. Ἡ παλαιοχριστιανικὴ βασιλικὴ τῆς Ἀγίας Σοφίας (ΠΑΕ 1983, πίν. 88).

300. Μύτικας Ἀκαρνανίας. Τὸ πρεσβύτεριον τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς τῆς Ἀγίας Σοφίας (ΠΑΕ 1979, πίν. 85α).

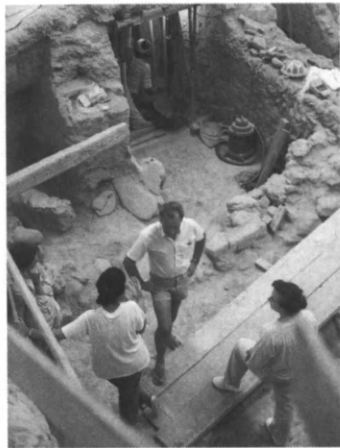
301. Ήπειρος, Φιλιππιάς, Νότια στοά της Παντάνασσας, 13ου αἰ. (ΠΑΕ 1994, πίν. 60α).

302. Ήπειρος, Φιλιππιάς. Τμήμα τοιχογραφίας της Παντάνασσας, τοῦ τέλους τοῦ 13ου αἰ. (ΠΑΕ 1993, πίν. 64α).

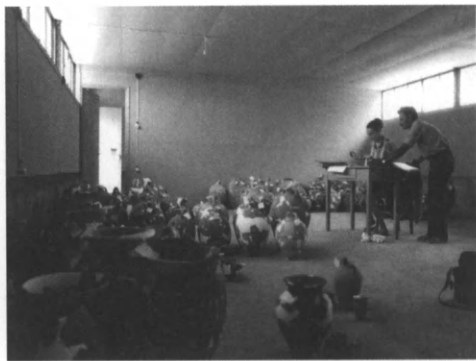
303. Χρῖστος Ντούμας, τὸ 1997.

304. Ἀκρωτήρι Θήρας, 1994. Τομέας Δ.

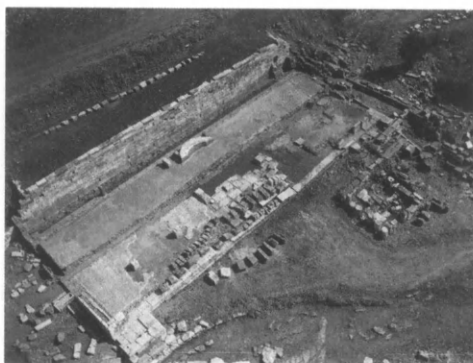
305. Ἀκρωτήρι Θήρας, 1977. Χρῖστος Ντούμας καὶ Χαράλαμπος Σιγάλας στὸ ἐργαστήριο κεραμικῆς.

306. Ἀκρωτήρι Θήρας, 1971. Ἀποθήκη κεραμικῆς. Δεξιὰ ὁ Χρῖστος Ντούμας.

307. Πέτρος Θέμελης.

308. Μεσσήνη. Ἡ κρήνη Ἀρσινόη, τοῦ 3ου π.Χ. αἰ. (φωτ. Ἰω. Δασκαλοθανάση ΠΑΕ 2003, πίν. 23α).

309. Μεσσήνη. Τὸ θέατρο, τοῦ 3ου π.Χ. αἰ. (φωτ. Ἰω. Δασκαλοθανάση ΠΑΕ 2003, πίν. 21).

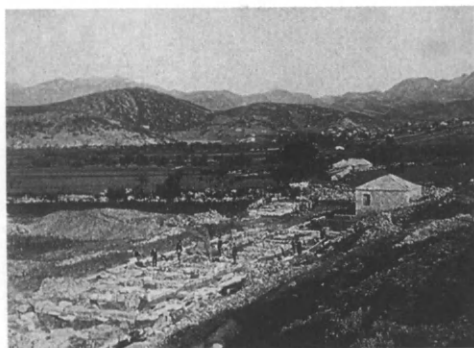
310. Μεσσήνη. Ὁ ναὸς τοῦ Διὸς Σωτῆρος, τοῦ 2ου π.Χ. αἰ. (φωτ. Ἰω. Δασκαλοθανάση Ἔργον 2003, 38, εἰκ. 31).

311. Ἡ ἀρκαδικὴ πόλη, τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. (φωτ. Ἰω. Δασκαλοθανάση ΠΑΕ 2003, πίν. 30).

312. Ἰωάννης Παπαποστόλου, τὸ 1995.

313. Θέρμος Αίτωλίας, 1898. Τὸ ἱερὸ τοῦ Ἀπόλλωνος Θερμίου, 7ου-2ου π.Χ. αἰ., μετὰ τὴς ἀνασκαφῆς τοῦ Γεωργίου Σωτηριάδη.

314. Θέρμος Αίτωλίας, 1999. Ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, 7ου-2ου π.Χ. αἰ. (*Έργον* 1999, 61, εἰκ. 57).

315. Θέρμος Αίτωλίας, 2009. Τὸ ἱερὸ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἡ ἀγορὰ (φωτ. Κ. Ξενικάκη Ἰ. Α. Παπαποστόλου, *Θέρμος. Τὸ μέγαρο Β καὶ τὸ πρῶτο ἱερό*, ΒΑΕ 261, Ἀθήνα 2008, 249, εἰκ. 81).

316. Θέρμος Αίτωλίας, 1998. Ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος.

317. Ἀλέξανδρος Μαζαράκης Αἰνιάν (ἀριστερὰ) στὴν ἀνασκαφὴ τῆς Σκάλας Ὀρωποῦ, τὸ 2002.

318. Σκάλα Ὀρωποῦ, 2001. Κυκλικὰ κτίρια τῆς γεωμετρικῆς ἐποχῆς (*ΠΑΕ* 2001, πίν. 23β).

319. Τμήμα γεωμετρικού οικισμού (1997) δυτικά της Σκάλας Ὀρωποῦ (ΠΑΕ 1997, πίν. 19α).

320. Ὁ Μιχάλης Κοσμόπουλος στὴν ἀνασκαφὴ τῆς Ἴκλαινας Μεσσηνίας, τὸ 2009.

321. Ἴκλαινα Μεσσηνίας, 2009. Ἀνασκαφὴ μυκηναϊκοῦ μεγάρου Γ.

322. Λίλα Μαραγκοῦ, τὸ 2002.

323. Μινώα Ἀμοργοῦ, 1996.

324. Μινώα Ἀμοργοῦ. Ὁ ἐλληνιστικὸς ναός, πιθανῶς τοῦ Ἀπόλλωνος, τὸ 1980.

325. Μινώα Ἀμοργοῦ. Ὁ ἐλληνιστικὸς ναός, πιθανῶς τοῦ Ἀπόλλωνος, τὸ 1981, ἀναστηλωμένος.

327. Δίον Μακεδονίας, 1981. Τὸ ἐλληνιστικὸ ἱερὸ τῆς Ὑψιδος μετὰ ἀπὸ βροχῆς (ΠΑΕ 1981 Α', πίν. 69α).

329. Μαρίζα Μαρθάρη, τὸ 2010.

326. Δημήτριος Παντερμαλῆς.

328. Δίον Μακεδονίας, 1982. Οἱ μεγάλες θέρμες, τῶν αὐτοκρατορικῶν ρωμαϊκῶν χρόνων (ΠΑΕ 1982, πίν. 51β).

330. Χαλανδριανὴ Σύρου, 2006. Τὸ Καστρί, ΠΕ II περίοδος (φωτ. Κώστα Ξενικάκη, Ἔργον 2006, εἰκ. ἐξωφύλλου).

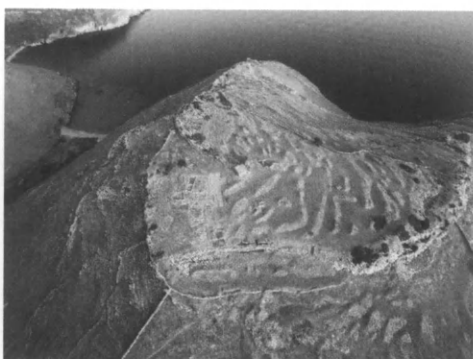
331. Χαλανδριανή Σύρου, 2007. Καστρί, τὸ τείχος τῆς κορυφῆς, ΠΕ II περίοδος (φωτ. Κώστα Ξενικάκη, *Έργον* 2007, 60, εικ. 59).

332. Χριστίνα Τελεβάντου, τὸ 2008.

333. Σίφνος, 2008. Ἡ μυκηναϊκὴ ἀκρόπολις τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα (φωτ. Κώστα Ξενικάκη· Χριστίνα Τελεβάντου, *Σίφνος, Ἀκρόπολις Ἁγίου Ἀνδρέα, Ἀθήνα* 2008, 72-73, εικ. 104).

334. Στρόφιλας Ἄνδρου, 2008. Νεολιθικὸς οἰκισμὸς (φωτ. Κώστα Ξενικάκη).

335. Ἰφιγένεια Δεκουλάκου, τὸ 2001.

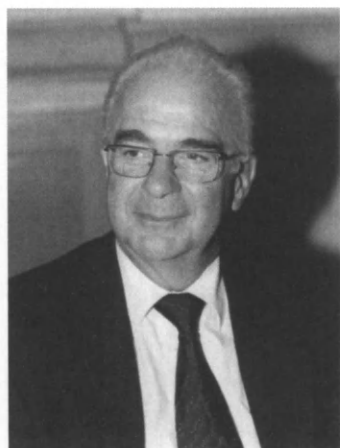
336. Μπρεξίζα Μαραθῶνος, 2009. Αἰγυπτιακὸ ἱερό, 2ου αἰ. μ.Χ. Ἀεροφωτογραφία (*Έργον* 2009, 17, εικ. 5).

337. Ξένη Άραπογιάννη, τὸ 2010.

338. Θουρία Μεσσηνίας, 2009. Κτίριο Α, 4ου αἰ. π.Χ. (*Έργον* 2009, 36, εἰκ. 24).

339. Βασίλειος Λαμπρινουδάκης, τὸ 2007.

340. Έπίδαυρος, 1976. Ἱερὸ Ἀπόλλωνος Μαλεάτα. Τὸ μεγάλο ἀνάλημμα τοῦ ἱεροῦ, τοῦ 4ου αἰ. π.Χ. (*ΠΑΕ* 1976, πίν. 136).

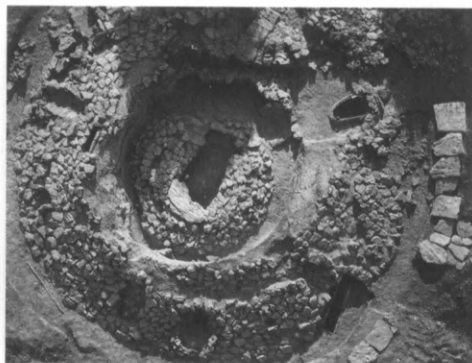
341. Έπίδαυρος, 1991. Ἱερὸ Ἀπόλλωνος Μαλεάτα. Ρωμαϊκὸ νυμφαεῖο. Οἱ κόγχες μετὰ τὴ συντήρηση (*Έργον* 1991, 15, εἰκ. 22).

342. Γύρουλας Νάξου, 1977. Ἀρχαῖκός ναός, παλαιοχριστιανικὴ βασιλικὴ καὶ ἐξωκκλήσι ἀπὸ ΝΔ. (*ΠΑΕ* 1977, πίν. 200).

343. Γύρουλας Νάξου, 23 Οκτωβρίου 2004. Ο αρχαϊκός ναός αναστηλωμένος.

344. Άγιος Ιωάννης Παπουλίων Πυλίας, 1980. Τύμβος ΜΕ Ι. Άνασκαφή Γεωργίου Κορρέ (ΠΑΕ 1980, πίν. 105α).

345. Περιστεριά Πυλίας, 1978. Θολωτοί τάφοι 2-3, ΥΕ Ι - ΥΕ ΙΙ εποχή. Άνασκαφή Γεωργίου Κορρέ (ΠΑΕ 1978, πίν. 109).

346. Άλέξανδρος Καμπήτογλου, τὸ 2010.

347. Τορώνη Χαλκιδικής, 1986. Ἀκρωτήριο τῆς Ληκόθου. Ἀεροφωτογραφία (ΠΑΕ 1986, πίν. 34α).

348. Ζαγορά Ἀνδρου, 1967. Πρόναος καὶ σηκὸς ναοῦ γεωμετρικῆς ἐποχῆς (ΠΑΕ 1967, πίν. 87α).

349. Άνδρέας Βαβρίτσας, Μεσημβρία Θράκης, 1970.

350. Μεσημβρία Θράκης, 1981. Περιτειχισμένος οικισμός, τοῦ 4ου αἰ. π.Χ. (ΠΑΕ 1981, πίν. 1).

351. Μεσημβρία Θράκης, 1969. Ἐλαιοτριβεύο, 4ου αἰ. π.Χ. (ΠΑΕ 1969, πίν. 81β).

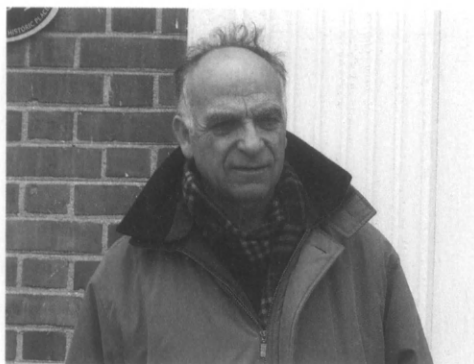
352. Χάιδω Κουκούλη-Χρυσανθάκη, τὸ 2000.

353. Ἄβδηρα Θράκης, 1983. Ὁχύρωση. Δυτικὴ Πύλη. Βόρειος Πύργος, ἐλληνιστικῆς ἐποχῆς. Πηγάδι ρωμαϊκῶν χρόνων (ΠΑΕ 1983, πίν. 4α).

354. Ἄβδηρα Θράκης, 1987. Ἀρχαῖο νεκροταφεῖο. Μερικὴ ἀποψη (ΠΑΕ 1987, πίν. 134α).

355. Χαράλαμπος Μπακιρτζής, τὸ 2010.

356. Σύναξη Μαρωνείας Θράκης, 1986.
Καθολικὸ μονὴς μεσοβυζαντινῶν χρόνων
(ΠΑΕ 1986, πίν. 59β).

357. Ἀμφίπολη Μακεδονίας, 1991. Ἡ βα-
σιλική Γ, Παλαιοχριστιανικῆς ἐποχῆς (ΠΑΕ
1991, πίν. 146α).

ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Τὸ ἔργο τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας εἶναι ἀποτέλεσμα προσπάθειων ἐπὶ 174 χρόνια πολλῶν ἀνθρώπων μὲ κοινὸ στοιχεῖο τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ ἑλληνικὸ μνημειακὸ παρελθόν. Στὶς σελίδες τοῦ τόμου τοῦτου βλέπουμε περισσότερες ἀπὸ τρεῖς ἑκατοντάδες φωτογραφιῶν Ἑλλήνων ἀρχαιολόγων καὶ μνημειῶν. Οἱ ἀρχαιολόγοι τῶν ὁποίων μνημονεύονται οἱ ἀνασκαφῆς εἶναι 84· οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ζοῦν. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι ποὺ δὲν περιλαμβάνονται στὴν Ἑκθεσὴ γιὰ λόγους τεχνικοὺς, ὅπως ἐπίσης δὲν μνημονεύονται οὔτε εἰκονίζονται οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς παλαιότερους συνεργάτες, δασκάλους, καθηγητές, ὑπαλλήλους, τῶν πρώτων δεκαετιῶν τῆς Ἑταιρείας, τῶν ὁποίων δὲν ὑπάρχουν βιογραφικὰ στοιχεῖα καί, φυσικά, ἀπεικόνισή τους.

Ἀρκετοὶ εἶναι γνωστοὶ μόνον ἀπὸ μνεῖα τους στὰ ΠΑΕ ἢ στὰ Πρακτικὰ τοῦ Συμβουλίου. Λίγων παρακολουθοῦμε τὴ φροντίδα γιὰ τὶς ὑποθέσεις τῆς Ἑταιρείας γιὰ μακρότερο διάστημα. Μερικοὶ εἶναι μόνον ὀνόματα, ἄλλοι μᾶς εἶναι γνωστοὶ ἀπὸ τὴν κύρια ἐπαγγελματική τους ἀπασχόληση καὶ ἀπὸ τὴ δράση τους γιὰ τὰ μνημεῖα, ὅπως ὁ Παναγιώτης Παπὰ Ναοῦμ (1810-1875), «γεωμέτρης», κρατικὸς τοπογράφος στὴ Λιβαδειά, ὁ Παναγιώτης Κουπιώρης, γυμνασιάρχης στὴν Τρίπολη, ὁ Δ. Κώνστας, Ἐφορος τῆς Ἑταιρείας γιὰ μικρὸ διάστημα, μετὰ γυμνασιάρχης στὰ Γιάννενα, ὁ Ἐπαμεινώνδας Κορομάντζος, δημοδιδάσκαλος, συνεργάτης στὴ Βοιωτία τοῦ Σταματάκη καὶ κατόπιν ἐπόπτης τῶν ἀνασκαφῶν Ἐπιδάουρου¹, ὁ Εὐστράτιος Καλόπαις, δικηγόρος στὴ Θήβα καὶ ἀνασκαφεὺς τῆς Ἑταιρείας², ὁ Ἀλέκος Βασιλείου, φύλακας ἀρχαιοτήτων Τανάγρας, συνεργάτης τοῦ Σταματάκη, πιστὸς καὶ ἀφοσιωμένος στὸ καθῆκον, ὁ Κωνσταντῖνος Κοντόπουλος, ἐπόπτης τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἑταιρείας στὴν Ἐπίδαυρο, τὴ Λυκόσουρα καὶ τὴν Ἀθήνα³. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι, περισσότερο γνωστοί, ὑπῆρξαν συνεργάτες τῆς Ἑταιρείας καὶ προσέφεραν σπουδαῖες ὑπηρεσίας, ὅπως

1. *ΑΕ 1987, 197 σημ. 228.

2. Αὐτόθι σημ. 227.

3. *Ο Μέντωρ 14, 25-27.

οί διάσημοι ἀρχιτέκτονες-ἀρχαιολόγοι Eduard Schaubert (1804-1860), Λύσανδρος Καφταντζόγλου (1812-1885) καὶ Wilhelm Dörpfeld (1853-1940), ὁ Ἀλέξανδρος Λυκάκης (+1926) καὶ ὁ Γεώργιος Εὐγένιος, ἐπίσης ἀρχιτέκτονες, ὁ ζωγράφος Αἰμίλιος Ζιλιερὸν υἱὸς (1885-1939), οἱ ἀρχιτεχνίτες τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Παναγιώτης Καλούδης (1840-1917) καὶ Στυλιανὸς Κλαυδιανὸς (1859-1927), ὁ ἀρχιτεχνίτης τοῦ μουσείου Μυκόνου Γεώργιος Πολυκαντριώτης (1875-1965), ὁ γλύπτης τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Ἀνδρέας Παναγιωτάκης (*1883).

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ (1875-1937). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα ὅπου καὶ σπούδασε. Συνέχισε τὶς σπουδές του στὸ Παρίσι, στὴν École Normale Supérieure. Ἦταν ὁ πρῶτος Ἐφορος Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων (1908-1915) καὶ κατόπιν διευθυντὴς τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου (1916-1923). Διετέλεσε ἐπίσης καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας (1912-1923, 1924-1937). Ἐκανε ἀνασκαφές καὶ ἐργασίες στὰ Μετέωρα, τὸν Μυστρά, τὴ Σπάρτη καὶ τὸ Δαφνί.

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΑΛΕΞΙΟΥ (1921). Γεννήθηκε στὸ Ἡράκλειο καὶ σπούδασε στὴν Ἀθήνα, τὸ Παρίσι καὶ τὴ Χαϊδελβέργη. Διετέλεσε Ἐπιμελητὴς, Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ Γενικὸς Ἐφορος (1949-1977). Ὑπηρέτησε στὴ Ρόδο καὶ κυρίως στὴν Κρήτη, ὅπου διεξήγαγε σημαντικὲς ἀνασκαφές ποὺ συμπληρῶνονται μὲ διεξοδικὲς δημοσιεύσεις. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς Ὑστεροβυζαντινῆς Φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Κρήτης. Παράλληλα πρὸς τὴν ἀρχαιολογία ἀσχολήθηκε μὲ τὴ μελέτη τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας καὶ τὴν ἔκδοση κειμένων, ὅπως τοῦ Ἐρωτοκρίτου, τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα, τῶν ποιημάτων τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ, συνεχίζοντας τὴν παράδοση τοῦ Στέφανου Ξανθουδίδη.

ΜΑΝΟΛΗΣ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ (1919-1992). Γεννήθηκε στὴν Προύσα καὶ μεγάλωσε στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου ἔκανε τὶς ἐγκύκλιες σπουδές καὶ σπούδασε ἱστορία καὶ ἀρχαιολογία (1936-1940). Ὑπηρέτησε ὡς καθηγητὴς τῆς Μ. Ε. στὸ Διδυμότειχο (1941) καὶ διέφυγε στὴ Μέση Ἀνατολή (1942-1945). Τὸ 1949 διορίστηκε Ἐπιμελητὴς τῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ ὑπηρέτησε στὴ Βέροια, τὴ Θεσσαλονίκη, τὴν Καβάλα καὶ τὴν Κομοτηνὴ. Τὸ 1960 ἔγινε Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ τὸ 1961 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας στὴ Θεσσαλονίκη.

Μὲ τὴν ἔρευνα τῆς Βεργίνας ἄρχισε νὰ ἀσχολεῖται ὡς φοιτητῆς καὶ βοηθὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ρωμαίου καὶ τὴν πρώτη ἀνασκαφὴ ἐκεῖ ἔκανε τὸ 1951, στὴ Μεγάλῃ Τούμπα. Συνέχισε τὰ ἐπόμενα χρόνια μὲ ἐποτέγασμα τὴν ἀνακάλυψη τοῦ τάφου τοῦ Φιλίππου Β΄ τῆς Μακεδονίας στὶς 8 Νοεμβρίου 1977.

ΞΕΝΗ ΑΡΑΠΟΓΙΑΝΝΗ. Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα, ὅπου σπούδασε ἀρχαιολογία, καὶ εἶναι διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Διορίστηκε Ἐπιμελήτρια τῶν Ἀρχαιοτήτων τὸ 1979 ἀλλὰ προηγουμένως εἶχε ἐργαστεῖ ὡς ἑκτακτὴ ἀρχαιολόγος στὴν Ἐφορεῖα Ἀρχαιοτήτων Ἀττικῆς. Ὑπηρέτησε ὡς Προϊσταμένη Ἐφορειῶν Ἀρχαιοτήτων στοὺς Δελφοὺς καὶ τὴν Ὀλυμπία καὶ τώρα διευθύνει τὴν Ἐφορεῖα Ἀρχαιοτήτων Μεσσηνίας (ΛΗ΄), ὅπου ὀργάνωσε τὸ νέο μουσεῖο τῆς Καλαμάτας. Ἐχει διενεργήσει μεγάλο ἀριθμὸ ἀνασκαφῶν καὶ ἡ τελευταία τῆς συστηματικὴ εἶναι τῆς ἀρχαίας Θουρίας, στὴ Δυτικὴ Μεσσηνία.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ (1874-1942). Γεννήθηκε στὴν Τρίπολη, σπούδασε φιλολογία καὶ ἀρχαιολογία στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καὶ μὲ ὑποτροφία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας στὴ Γερμανία, Γαλλία καὶ Ἀγγλία.

Διορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία ὡς Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1908-1917, 1920-1926) καὶ ὑπηρέτησε στὴ Θεσσαλία, ὅπου ἔκανε πολλὰ ἀνασκαφὰς μὲ πλουσιότατα εὐρήματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων κύρια θέση ἔχουν οἱ ἐπιγραφές, καὶ ὡς Ἐφορος Ἀκροπόλεως καὶ Ἀττικῆς. Τὸ 1926 ἐξελέγη καθηγητῆς τῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Φημισμένη εἶναι ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ τῆς ἀρχαίας ὀχύρωσης τῶν Παγασῶν, κοντὰ στὸν Βόλο, ὅπου βρέθηκαν χτισμένες ὡς οἰκοδομικὸ ὑλικὸ περισσότερες ἀπὸ δύο ἑκατοντάδες ἐπιτύμβιες στήλες, οἱ περισσότερες ἀπὸ τίς ὁποῖες διατηροῦν ζωγραφισμένες παραστάσεις.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΒΑΒΡΙΤΣΑΣ (1914). Γεννήθηκε στὸ Σπήλαιο Γρεβενῶν καὶ σπούδασε ἀρχαιολογία στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης καὶ στὴ Γερμανία. Διορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία τὸ 1949 καὶ ὑπηρέτησε στὴν Κομοτηνὴ, στὴ Μυτιλήνη, στὶς Κυκλάδες, στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο, στὴν Κομοτηνὴ γιὰ δεύτερη φορά, στὴν Ἀττικὴ καὶ στὴ Θεσσαλονίκη. Ἀνασκαφὰς διενήργησε στὴ Μυτιλήνη (1954) καὶ στὴ Μεσημβρία τῆς Θράκης (1966-1984).

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΒΕΡΔΕΛΗΣ (1908-1966). Γεννήθηκε στη Νίσυρο καὶ σπούδασε θεολογία στη Θεσσαλονίκη καὶ φιλολογία-ἀρχαιολογία στην Ἀθήνα καὶ στὸ Παρίσι (1948-1950). Ὑπηρέτησε ὡς ἔκτακτος ἀρχαιολογικὸς υπάλληλος ἀπὸ τὸ 1935 ἕως τὸ τέλος τοῦ 1939, χρονιὰ κατὰ τὴν ὁποία διορίστηκε καθηγητὴς στὸ γυμνάσιο Ἑγουμενίτσας, ἀπὸ ὅπου παραιτήθηκε τὸ 1942 ἔπειτα ἀπὸ τὸν διορισμὸ του ὡς Ἐπιμελητὴ Ἀρχαιοτήτων στην Α΄ Ἀρχαιολογικὴ Περιφέρεια (Ἀθηνῶν), ὅπου ἔμεινε ἕως τὸ τέλος τοῦ 1945. Τὸ 1946 μετατέθηκε στὴ Θ΄ Ἀρχαιολογικὴ Περιφέρεια (Βόλου), στὴν ὁποία ὑπηρέτησε ἕως τὸ τέλος τοῦ 1955. Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1956 μετατέθηκε στὴ Δ΄ Ἀρχαιολογικὴ Περιφέρεια (Ναυπλίου), ἀπὸ τὴν ὁποία τὸν Ἰούλιο τοῦ 1964 μετατέθηκε στὴ Β΄ Ἀρχαιολογικὴ Περιφέρεια (Ἀττικῆς). Τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1966 ἔγινε Διευθυντὴς Ἀκροπόλεως. Ἀπέθανε ἀπὸ καρδιακὴ προσβολὴ στὶς 12 Αὐγούστου 1966 στὶς 11.30 π.μ., ἐνῶ ἀνέβαινε στὰ Προπύλαια τῆς Ἀκροπόλεως.

ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ ΒΕΡΣΑΚΗΣ (1880-1921). Γεννήθηκε στὸν Πειραιᾶ ὅπου ἔκανε τὶς ἐγκύκλιες σπουδές, καὶ σπούδασε ἀρχαιολογία καὶ ἀρχιτεκτονικὴ στὴ Γερμανία. Διορίστηκε Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων τὸ 1910. Ὑπηρέτησε στὴν Κέρκυρα, στὴ Λακωνικὴ καὶ στὴ Μεσσηνία, καὶ μετὰ τὴν πολιτικὴ μεταβολὴ τοῦ 1917 ἀπολύθηκε ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία, μαζὶ μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἄλλων υπαλλήλων τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1920 παρέμεινε στὸ Ἐξωτερικόν. Ἐκανε ἀρκετὲς ἀνασκαφὲς καὶ ἔγραψε ἀρχιτεκτονικὲς, κυρίως, μελέτες γιὰ μνημεῖα τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Α. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ (1930). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα, ὅπου ἔκανε τὶς ἐγκύκλιες σπουδές. Σπούδασε ἱστορία καὶ ἀρχαιολογία στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καὶ ἔλαβε τὸ δίπλωμα τοῦ διδάκτορος ἀπὸ τὸ Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Διορίστηκε Ἐπιμελητὴς Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων τὸ 1965, καὶ ὑπηρέτησε στὴν Ἀθήνα καὶ κατόπιν στὴν 5ῃ Περιφέρεια Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων (Ἰωαννίνων). Παραιτήθηκε ἀπὸ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία τὸ 1973, στὴν ὁποία ἐπανῆλθε, στὴ θέσιν του στὰ Ἰωάννινα, τὸ 1976. Κατὰ τὸ διάστημα Ὀκτ. 1972-Φεβρ. 1973 καὶ Ὀκτ. 1973-Ἰουνίου 1974 παρακολούθησε μαθήματα Ἱστορίας τῆς Τέχνης καὶ Ἑλληνικῆς Παλαιογραφίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Βιέννης καὶ στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ὁξφόρδης. Τὸ

1976 εξέλεγη καθηγητής της Βυζαντινής Αρχαιολογίας στο Άριστοτέλειο Πανεπιστήμιο και το 1987 μετακλήθηκε στη Φιλοσοφική Αθηνών, από την οποία αποχώρησε το 1997.

Το 2000 εξέλεγη τακτικό μέλος της Ακαδημίας Αθηνών, της οποίας το 2007 διετέλεσε Πρόεδρος. Είναι άντεπιοτέλλον μέλος της Σερβικής Ακαδημίας των Επιστημών.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ (1916). Γεννήθηκε στη Σμύρνη και σπούδασε στην Αθήνα και στην Basel. Υπηρέτησε ως Επιμελητής, Έφορος και Γενικός Έφορος των Αρχαιοτήτων (1951-1981) στην Έφορεία Αρχαιοτήτων Ολυμπίας, όπου έκανε την έκθεση του μουσείου, στο Έθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο ως διευθυντής του και διετέλεσε Γενικός Επιθεωρητής Αρχαιοτήτων και Αναστηλώσεως (1977-1981).

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ (1866-1945). Γεννήθηκε στη Δόλιανη της Ήπειρου. Δεκάχρονος έγκαταστάθηκε με την οικόγένειά του στον Άλμυρό. Έκανε τις έγκύκλιες σπουδές στον Βόλο και εργάστηκε σε δικηγορικά γραφεία και συμβολαιογραφεία. Το άπολυτήριο του γυμνασίου το έλαβε σε ηλικία 51 έτων. Υπήρξε κύριος συντελεστής της ίδρυσης της «Φιλαρχαίου Έταιρείας ή Όθρυς». Διετέλεσε Επιμελητής Αρχαιοτήτων Άλμυρου (1918-1940) και ή συμβολή του στη διάσωση και συλλογή αρχαιοτήτων της Θεσσαλίας υπήρξε μεγάλη. Ανακλήθηκε στην ύπηρεσία κατά το διάστημα 1941-1945.

ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΔΑΚΑΡΗΣ (1916-1996). Γεννήθηκε στα Ίωάννινα και διορίστηκε Επιμελητής Αρχαιοτήτων το 1949 στην 10η Αρχαιολογική Περιφέρεια (Ίωαννίνων). Έγινε Έφορος των Αρχαιοτήτων το 1961 και παραιτήθηκε από την Αρχαιολογική Ύπηρεσία το 1965 για να καταλάβει την έδρα της Κλασικής Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Ίωαννίνων. Το 1968 άπολύθηκε από το πανεπιστήμιο από τη δικτατορία, αλλά άποκαταστάθηκε το 1974. Από την καθηγεσία άποχώρησε το 1983.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΔΕΚΟΥΛΑΚΟΥ. Γεννήθηκε στην Αθήνα όπου έκανε τις έγκύκλιες σπουδές. Σπούδασε άρχαιολογία στην Αθήνα και το Παρίσι. Εργάστηκε με τον Γιάννη Τραυλό στη σύνταξη του χωροταξικού σχεδίου της Άττικής (1965-1967) και στο Γερμανικό Αρχαιολογικό Ίνστιτούτο (1968-1970). Το 1970 διορίστηκε στην Αρχαιολογική Ύπηρε-

σία και τοποθετήθηκε στην Πάτρα, όπου υπηρέτησε έως το 1977, έτος μετάθεσής της στην 'Αττική (Β' Έφορεία τών 'Αρχαιοτήτων), όπου έμεινε ως την αποχώρησή της το 2003. Έκανε ανασκαφές στην Πάτρα, 'Αχαΐα, Αιγιάλεια, Αίτωλοακαρνανία, στην 'Αττική (Αϊγίνα, Σαλαμίνα, Μαραθώνα, Λαύριο) και διενεργεί συστηματική ανασκαφή του ιεροῦ Αιγυπτίων θεῶν στη Μπρεξίζα του Μαραθῶνος.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΠ. ΔΟΝΤΑΣ (1923). Γεννήθηκε στην 'Αθήνα και σπούδασε αρχαιολογία στην 'Αθήνα και το Μόναχο. Διορίστηκε στην 'Υπηρεσία το 1949 και υπηρέτησε ως Έπιμελητής, Έφορος και Γενικός Έφορος τών 'Αρχαιοτήτων στη Ρόδο, την Κέρκυρα και την 'Αθήνα, όπου διετέλεσε ἐπὶ χρόνια Έφορος 'Ακροπόλεως. Αποχώρησε ἀπὸ την 'Υπηρεσία το 1982. Διετέλεσε Σύμβουλος (1972-1974, 1978-1985), 'Αντιπρόεδρος (1985-1986) και Πρόεδρος (1988-2002) τῆς 'Αρχαιολογικῆς 'Εταιρείας. Έκανε σημαντικές ανασκαφές στην Κέρκυρα και την 'Αθήνα.

ΙΑΚΩΒΟΣ ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ (1853-1935). Γεννήθηκε στὸν Πειραιά, καταγόταν ἀπὸ τὴ Σίφνο. Σπούδασε φιλολογία στην 'Αθήνα και υπηρέτησε ως καθηγητῆς και γυμνασιάρχης στην Κόρινθο και στὸν Πειραιά. Τὸ 1903 ἱδρυσε στὸν Πειραιά δικό του ἰδιωτικὸ σχολεῖο, τὸ ὁποῖο μετέφερε, τὸ 1910, στην 'Αθήνα. Τοῦ εἶχαν ἀνατεθεῖ τὰ καθήκοντα τοῦ Έπιμελητοῦ 'Αρχαιοτήτων στὸν Πειραιά, ὅπου διεξήγαγε πολλές και σημαντικές ανασκαφές. Έρευνες ἐπίσης ἔκανε και στὴ Σίφνο.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΔΡΑΝΔΑΚΗΣ (1915-2004). Γεννήθηκε στὸ Ρέθυμνο Κρήτης και σπούδασε στην 'Αθήνα και στην 'Ιταλία. 'Υπηρετῆσε ως καθηγητῆς Μέσης 'Εκπαίδευσης και ἀπὸ τὸ 1951 ἕως τὸ 1966 ως Έπιμελητῆς και Έφορος τών Βυζαντινῶν 'Αρχαιοτήτων. Διετέλεσε καθηγητῆς τῆς Βυζαντινῆς 'Αρχαιολογίας ἀπὸ τὸ 1966 ἕως τὸ 1982 στὰ Πανεπιστήμια Θεσσαλονίκης και 'Αθῆνας, και δημοσίευσε πολλές μελέτες και βιβλία, κυρίως γιὰ τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Μάνης.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ (1886-1959). Γεννήθηκε στην Πλεσίβιτσα τῆς 'Ηπείρου. Τὸ 1908 διορίστηκε στην 'Αρχαιολογικὴ 'Υπηρεσία ως Έπιμελητῆς και ἔφθασε ἕως τὸν βαθμὸ τοῦ Έφόρου 'Αρχαιοτήτων. Τὸ 1929 ἐξελέγη καθηγητῆς τῆς 'Ιστορίας τῆς 'Αρχαίας Τέχνης στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και τὸ 1932 τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης. Παραι-

τήθηκε τὸ 1940. Κατὰ τὴν Κατοχὴ διηύθυνε γιὰ κάποιο διάστημα τὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο. Τὸ 1957 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς Γενικῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης στὴ Σχολὴ Ἀρχιτεκτόνων τοῦ ΕΜΠ. Κύρια ἀρχαιολογικὴ του ἔρευνα ἦταν τῆς Δωδώνης. Ἀσχολήθηκε ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς νεότητάς του μὲ τὴ λογοτεχνία καὶ τὴν ποίηση.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ (1912-1996). Γεννήθηκε στὴ Ραψάνη Λαρίσης (Τυρνάβου) καὶ διορίστηκε Ἐπιμελητὴς Ἀρχαιοτήτων τὸ 1942, στὴν Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων Πειραιῶς (Κυκλάδων). Τὸ 1945 μετατέθηκε στὴν Πάτρα καὶ τὸ 1958 στὴ Μύκονο, ὅπου καὶ παρέμεινε ἕως τὸ 1966, χρονιά ποὺ τοῦ ἀνατέθηκαν τὰ καθήκοντα τοῦ Διευθυντοῦ Ἀρχαιοτήτων. Στὴ θέση αὐτὴ ἔμεινε ἕως τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1968. Μὲ αἴτησή του ζήτησε τὴν ἐπάνοδό του στὶς Κυκλάδες, ὅπου καὶ ἔμεινε ἕως τὴν ὀριστικὴ ἀποχώρησή του ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία, τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1972.

ΠΕΤΡΟΣ ΘΕΜΕΛΗΣ. Γεννήθηκε στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου σπούδασε ἀρχαιολογία. Ὑπηρέτησε ὡς Ἐπιμελητὴς καὶ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1963-1984) στὴ Μακεδονία, τὴν Ὀλυμπία, τὴν Ἀττικὴ καὶ τοὺς Δελφούς. Διενήργησε πολλὲς ἀνασκαφὲς στὴ Μακεδονία, τὴν Ἀττικὴ, τὴ Φωκίδα, τὴν Ἐρέτρια καὶ κυρίως τὴν ἀρχαία Μεσσηνία. Τὸ 1984 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Κρήτης.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΡΗΓΑ ΘΕΟΧΑΡΗΣ (1919-1977). Γεννήθηκε στὴ Σκύρο. Σπούδασε ἀρχαιολογία στὴν Ἀθήνα καὶ τὴ Γερμανία. Ὑπηρέτησε ὡς Ἐπιμελητὴς καὶ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1950-1973) στὴν Ἀττικὴ, τὴν Εὐβοία, καὶ κυρίως στὸν Βόλο ὡς προϊστάμενος τῆς Θ' Ἀρχαιολογικῆς Περιφέρειας. Τὸ 1973 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς Γενικῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης τοῦ Τμήματος Ἀρχιτεκτόνων στὴν Πολυτεχνικὴ Σχολὴ Θεσσαλονίκης καὶ τὸ 1975 καθηγητὴς τῆς Προϊστορικῆς Ἀρχαιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΘΡΕΨΙΑΔΗΣ (1907-1962). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα, ὅπου καὶ σπούδασε. Διορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία τὸ 1931 καὶ ὑπηρέτησε ὡς Ἐπιμελητὴς καὶ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων στὴν Ἀττικὴ, στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο καὶ στὴ Θεσσαλία (Βόλος), ὅπου ὑπηρέτησε ἕως τὸ 1939. Μετατέθηκε στὴ Θήβα στὸ τέλος τοῦ 1939.

Κατὰ τὸ διάστημα 1946-1954 ὑπηρέτησε μὲ ἀπόσπαση στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο καὶ ἀπὸ τὸ 1954 ὥς τὸ 1962 στὴ Θήβα.

ΣΠΥΡΟΣ ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ (1923). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα ὅπου καὶ σπούδασε. Κατὰ τὴν Κατοχὴ ἔλαβε μέρος στὴν Ἀντίσταση, καὶ κατὰ τὸ διάστημα 1952-1954 ὑπηρέτησε ὡς Ἐπιμελητὴς τῶν Ἀρχαιοτήτων. Διετέλεσε καθηγητὴς στὰ Πανεπιστήμια Ἀθηνῶν, Marburg, Heidelberg καὶ Pennsylvania. Ἔκανε ἀνασκαφὲς στὴν Ἀττικὴ, Μεσοσηνία, Θήρα, Γλά, Μυκῆνες. Ἐξελέγη τὸ 1991 μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τῆς ὁποίας διετέλεσε Γραμματεὺς ἐπὶ τῶν Πρακτικῶν (2000-2002) καὶ Πρόεδρος (2004).

ΠΑΝΑΓΗΣ ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ (1851-1928). Γενικὸς Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1885-1909), τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο (1904-1922) καὶ Ἀκαδημαϊκός (1926). Γεννήθηκε στὴν Κοθρεᾶ τῆς Κεφαλληνίας καὶ σπούδασε φιλολογία στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας καὶ ἀρχαιολογία στὸ Μόναχο ὡς ὑπότροφος τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους μὲ καθηγητὴ τὸν Ἑρρίκο Brunn. Τὸ 1879 διορίστηκε Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων τοῦ Κράτους καὶ τὸ 1885, μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Σταματάκη, ἔγινε Γενικὸς Ἐφορος. Ὑπῆρξε πνεῦμα ἀνήσυχο καὶ ὀργανωτικό. Ὡς Γενικὸς Ἐφορος ἔκανε τὴν πρώτη ἐκθεση καὶ ὀργάνωση τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου καὶ τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἱδρυσε τὸ *Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον*, τοῦ ὁποίου ἐξέδωσε 6 τόμους (1885, 1888-1892). Σ' αὐτὸν ὀφείλεται ἡ πρώτη, οὐσιαστικά, συστηματικὴ ὀργάνωση τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας. Δικό του ἔργο εἶναι ὁ νόμος ΒΧΜΣ' (2646) τῆς 24 Ἰουλ. 1899, μὲ τὸν ὁποῖο ἡ Ὑπηρεσία ἀπέκτησε ἰσχυρὸ ὄπλο γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀρχαίων.

Ὡς Γραμματεὺς τῆς Ἑταιρείας ὁ Καββαδίας ἔδειξε μεγάλη δραστηριότητα μὲ τὴν αὔξηση τῶν ἐσόδων της, τὶς ἀνασκαφὲς καὶ τὶς ἀναστηλώσεις, τὴ φροντίδα γιὰ τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα, καθὼς καὶ τὴν οἰκοδόμηση μουσείων στὶς ἐπαρχίες καὶ τὸν διορισμὸ προσωπικοῦ. Διεξήγαγε πολλὰ ἀνασκαφὰς, οἱ σπουδαιότερες ὅμως εἶναι τοῦ Ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ στὴν Ἐπίδαυρο, τῆς Κεφαλληνίας καὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ὅπου σὲ λίγα χρόνια ἀνέσκαψε πλήρως τὸν Βράχο καὶ ἀποκάλυψε πλῆθος ἀρχαίων ποὺ κοσμοῦν σήμερα τὸ Μουσεῖο τῆς Ἀκροπόλεως. Ὁ Καββαδίας ὑπῆρξε ὡς Γενικὸς Ἐφορος αὐταρχικὸς καὶ τοῦτο προκάλεσε τὴν ἀντίδραση τῶν μελῶν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Κλάδου ἡ ὁποία

εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀπομάκρυνσή του, τὸ 1909, ἀπὸ τὴ διοίκηση τῆς Ἑταιρείας καὶ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Γ. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ (1910-1983). Γεννήθηκε στὸ Ἀδραμύτιο τῆς Μ. Ἀσίας, μεγάλωσε στὴ Μυτιλήνη καὶ σπούδασε στὰ Πανεπιστήμια Ἀθηνῶν καὶ Ὁξφόρδης. Διορίστηκε ὡς ἔκτακτος ἀρχαιολογικὸς υπάλληλος τὸ 1937, καὶ ὑπηρέτησε στὴν Κόρινθο καὶ τὴ Μυτιλήνη, ἀπολύθηκε στὶς 15 Ὀκτωβρίου 1940, ἐπαναδιορίστηκε στὶς 24 Σεπτεμβρίου 1941, πάλι στὴ Μυτιλήνη, καὶ ἀποσιπάστηκε ἔπειτα ἀπὸ ἓνα χρόνο στὴ Γενικὴ Διοίκηση Μακεδονίας. Μόνιμος υπάλληλος διορίστηκε τὸν Νοέμβριο τοῦ 1943, τοποθετήθηκε στὴ Μυτιλήνη ἀλλὰ ἀποσιπάστηκε στὴ Μακεδονία καὶ τοποθετήθηκε τὸ 1946 στὴν Κοζάνη, τὸν ἐπόμενο χρόνο στὴ Βέροια, τὸ 1949 στὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὸ 1954 στὴν Κέρκυρα. Τὸ 1962 μετατέθηκε στὴν Ἀττικὴ (Β' Ἐφορεία) καὶ τὸ 1964 ἀνέλαβε τὴ διεύθυνση τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου. Στὶς 17 Φεβρουαρίου 1967 διορίστηκε σὲ θέση Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων. Ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία ἀποχώρησε τὸ 1973.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥΣ (1852-1942). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα. Σπούδασε νομικά, ἔγινε δικαστικὸς υπάλληλος, υπάλληλος τοῦ Δημόσιου, ἀσχολήθηκε μὲ τὴ δημοσιογραφία καὶ ἐξέδωσε τὸ περιοδικὸ *Ἑβδομάς*. Τὸ 1892 διορίστηκε Ἐπιμελητὴς Χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης καὶ κατόπιν διευθυντὴς τῆς (1904-1917). Κατὰ τὸ διάστημα 1910-1912 ἐξέδιδε τὸ ἱστοριοδιφικὸ καὶ λαογραφικὸ περιοδικὸ *Δίπυλον*. Ἀσκήσε ἐπίσης καὶ τὴ δικηγορία.

Ὑπῆρξε πεζογράφος, ποιητὴς, ἱστοριοδίφης, λαογράφος καὶ κατ' ἐξοχὴν ἀθηναιογράφος. Τὰ περισσότερα ἔργα του ἀποτελοῦν συμβολὲς στὴ νεώτερη ἱστορία τῆς Ἀθήνας, κυρίως κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας. Ἀνάμεσα στὰ ψευδώνυμα ποὺ χρησιμοποιοῦσε γιὰ τὰ μικρὰ δημοσιεύματα καὶ ἐπιφυλλίδες, τὸ γνωστότερο εἶναι τὸ *Ἀναδρομάρης*. Τιμῆθηκε γιὰ τὸ συγγραφικὸ του ἔργο μὲ τὸ Ἀριστεῖο Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν τὸ 1923 καὶ ἐξελέγη τακτικὸ μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τὸ 1927. Μέσα σὲ μιὰ ζωὴ ἀφιερωμένη κυρίως στὴ νεώτερη Ἀθήνα ὑπάρχει κι ἓνα σύντομο διάλειμμα, 1891-1892, κατὰ τὸ ὁποῖο ἐνῶ ἀσκοῦσε τὴ δικηγορία διετέλεσε Ἐφορος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ ἔκανε ἀνασκαφὴ στὸ Δαφνὶ καὶ στὸ ἱερὸ τοῦ Ἑρωτος, στὴν Ἱερὰ Ὀδό.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΑΡΟΥΖΟΣ (1900-1967). Γεννήθηκε στην Ἀμφισσα, όπου ἔκανε τὶς γυμνασιακὰς σπουδές. Τὸ 1916 γράφτηκε στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τῆς Ἀθῆνας. Τὸ 1919 διορίστηκε Ἐπιμελητὴς Ἀρχαιοτήτων Β΄ τάξεως καὶ τοποθετήθηκε στὴ Θήβα, όπου Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων ἦταν ὁ Νικόλαος Παπαδάκης (1863-1945), μία ἀπὸ τὶς φωτεινότερες μορφές τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας, τοῦ ὁποῦ ὁ Καροῦζος ὑπῆρξε βοηθὸς στὴν ἀνασκαφὴ τῆς πυρᾶς τοῦ Ἡρακλέους, στὴν Οἶτη.

Ἐλαβε τὸ πτυχίον τοῦ τὸ 1921 καὶ τὴν ἴδια χρονιά προήχθη σὲ Ἐπιμελητὴ Ἀρχαιοτήτων Α΄ τάξεως καὶ τοποθετήθηκε στὴν Α΄ Ἀρχαιολογικὴ Περιφέρεια (Ἀττικῆς, Μεγαρίδος, Αἰγίνης). Τὸ 1923 μετατέθηκε στὴ Σπάρτη, όπου ἔμεινε ἕνα χρόνον, καὶ στὴ συνέχεια ἐπανῆλθε στὴν προηγούμενη θέση του. Τὸ 1925 προήχθη σὲ Ἐφορο Ἀρχαιοτήτων Β΄ τάξεως καὶ μετατέθηκε σὶν Βόλο, καὶ τὸ 1926 ἐπανῆλθε στὴν προηγούμενη θέση του τῆς Θήβας.

Τὸ 1928 πῆγε σὸ Μόναχο μὲ ἐκπαιδευτικὴ ἄδεια καὶ τὴν ἐπόμενη χρονιά γράφτηκε ὡς ἀκροατὴς σὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου. Στὴ Γερμανία ἔμεινε ἕως τὸ τέλος τοῦ 1930. Τῇ χρονιά αὕτῃ προήχθη σὲ Ἐφορο Ἀρχαιοτήτων Α΄ τάξεως καὶ γύρισε στὴ θέση του, στὴ Θήβα. Τὸ 1928 καὶ τὸ 1934 ἔκανε ἀνασκαφὴ στὴ Σουβάλα (Πολύδροσο) τῆς Παρνασσίδος (ΑΔ 27, 1972, Β, 384-388).

Τὸ 1935 μετατέθηκε στὴ Μύκονο μὲ ἀρμοδιότητα τὶς Κυκλάδες, όπου ἔμεινε ἕως τὸ 1942, χρονιά κατὰ τὴν ὁποία μετατέθηκε σὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο ὡς διευθυντὴς του. Τὸ 1948 γιὰ λόγους ἐπιστημονικῆς δεοντολογίας, παραιτήθηκε ἀπὸ τὴ θέση του, στὴν ὁποία ἐπανῆλθε τὴν ἐπόμενη χρονιά. Τὸ 1955 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τὸ 1961 διορίστηκε στὴ θέση τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ στὶς 17 Αὐγούστου 1964 ἀποχώρησε ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία.

ΣΕΜΝΗ ΠΑΠΑΣΠΥΡΙΔΗ ΚΑΡΟΥΖΟΥ (1897-1994). Γεννήθηκε στὴν Τρίπολη, καὶ σπούδασε ἀρχαιολογία στὴν Ἀθήνα, μὲ καθηγητὴ τὸν Χρήστο Τσοῦντα, καὶ στὴ Γερμανία. Διορίστηκε ὡς Ἐπιμελήτρια Ἀρχαιοτήτων τὸ 1921 καὶ ὑπηρετήσε σὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο (1921), σὸ Ἡράκλειο Κρήτης (1923), πάλι σὸ Ἐθνικὸ Μουσεῖο (1924), σὸν Βόλο (1930), σὸ Ναύπλιο (1931). Μετατέθηκε σὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο τὸ 1932, ὡς Ἐφορος ἀγγείων καὶ μικροτεχνίας. Διορίστηκε σὲ θέση Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων τὸ 1961 καὶ ἀποχώρησε ἀπὸ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία τὸ 1964. Ὑπῆρξε ἀπὸ τοὺς

σημαντικότερους Έλληνες αρχαιολόγους με μεγάλο συγγραφικό και υπηρεσιακό έργο. Με τὸν Χρήστο Καροῦζο ἀναδημιούργησαν, μετὰ τὸν Πόλεμο, τὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο, τοῦ ὁποῖου ἡ ἔκθεσις ἀποτελέσει πρωτοπόρο ὑπόδειγμα.

ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ (1815-1889). Γεννήθηκε στὴ Δημητσάνα. Σπούδασε φιλολογία στὴν Ἀθήνα καὶ τὸ Βερολῖνο καὶ ὑπηρέτησε ὡς καθηγητὴς στὴ Ριζάρειο καὶ γυμνασιάρχης. Διετέλεσε Σύμβουλος (1858-1863, 1867-1880, 1882, 1884-1889) καὶ Πρόεδρος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας (1881). Ἰδρυσε μετὰ τὸν Στέφανο Ἀ. Κουμανούδη τὸ περιοδικὸ *Ἀθήναιον* (1872-1891) καὶ ἔκανε ἀνασκαφὲς στὸ Παλαμήδι Ναυπλίου καὶ στὸ Μάζι Σκιλλουντίας. Ἐγράψε τὴν πρώτη ἱστορία τῆς Ἑταιρείας, *Ἱστορικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἀπὸ τῆς ιδρύσεως αὐτῆς τὸ 1837 μέχρι τοῦ 1879 τελευτῶντος*.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΑΣΤΡΙΩΤΗΣ (1859-1930). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα καὶ ἦταν ἀδελφὸς τῆς Σοφίας Σλημαν. Ἐκανε σπουδὲς φιλολογίας στὴν Ἀθήνα καὶ ἀρχαιολογίας στὴ Λειψία. Διορίστηκε Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων τὸ 1887 καὶ ὑπηρέτησε σὲ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος μετὰ τελευταῖες θέσεις του τὴν Ἐφορεία Ἀκροπόλεως καὶ Ἀττικῆς καὶ τὸ Ἐθνικὸ Μουσεῖο, τοῦ ὁποῖου διετέλεσε διευθυντὴς (1927-1930). Ἐκανε πολλὰ ἀνασκαφὲς στὴν Ἀμοργό, Ἀρκαδία, Βοιωτία, Λακωνία, Θεσσαλία καὶ Ἀθήνα, ὅπου ἡ σημαντικότερη ἦταν τοῦ Ὡδείου τοῦ Περικλέους.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ (1870-1960). Γεννήθηκε στὴ Βλάστη τῆς Μακεδονίας. Σπούδασε φιλολογία στὴν Ἀθήνα καὶ ὑπηρέτησε ὡς ἐλληνοδιδάσκαλος, ὡς σχολάρχης καὶ ὡς καθηγητὴς τοῦ γυμνασίου. Σπουδὲς ἀρχαιολογίας ἔκανε στὴ Γερμανία. Διορίστηκε τὸ 1903 ὡς νομισματογνῶμων στὸ Νομισματικὸ Μουσεῖο καὶ τὸ 1904 ὡς Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων. Ὑπηρέτησε ἀρχικὰ στὴ Θήβα (1904-1910) καὶ ἐπόμενη θέση του ἦταν τοῦ Ἐφόρου Ἀκροπόλεως καὶ Ἀττικῆς (1910-1924), ἀπὸ τὴν ὁποία παραιτήθηκε μετὰ τὴν ἐκλογή του στὸ Πανεπιστήμιο, στὴν ἔδρα τοῦ Δημοσίου καὶ Ἰδιωτικοῦ Βίου τῶν Ἀρχαίων (1924-1938). Τὸ 1941 τοποθετήθηκε ἀπὸ τὴν κυβέρνηση τῆς Κατοχῆς ὡς Διευθυντὴς Ἀρχαιοτήτων, θέση στὴν ὁποία παρέμεινε ἕως τὸ 1949. Ἐκανε σημαντικὰ ἀνασκαφὰ στὴ Θήβα, τὶς ὁποῖες δημοσίευσε, μετὰ

τὸν τίτλο «Θηβαϊκά», στὸν τόμο 3, 1917 τοῦ *Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου*, καθὼς καὶ στὴ Μακεδονία.

Ὁ ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΝΤΗΣ (1910-1975) γεννήθηκε στὸ Αἰβαλί (Κυδωνίες) τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ μετὰ τὴν Καταστροφὴ ἐγκαταστάθηκε στὴ Μυτιλήνη, ὅπου ἔκανε καὶ τὶς ἐγκύκλιες σπουδές. Σπούδασε στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ κατὰ τὴ διετία 1935-1936 ὑπηρέτησε ὡς ἔκτακτος ὑπάλληλος στὸ μουσεῖο τῆς Μυτιλήνης καὶ στὸ Τμῆμα Ἀρχαιολογίας τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας. Τὸ 1936 διορίστηκε Ἐπιμελητὴς τῶν Ἀρχαιοτήτων, τοποθετήθηκε στὴ IB' Ἀρχαιολογικὴ Περιφέρεια τῆς Μυτιλήνης, ὅπου ἔμεινε ἕως τὸ 1939 ὁπότε μετατέθηκε στὴν Ὀλυμπία. Τὸ 1947 τοποθετήθηκε στὴ Ρόδο, ὡς πρῶτος Προϊστάμενος τῆς νέας Κ' Ἀρχαιολογικῆς Περιφερείας Ρόδου καὶ τὸ 1949 προήχθη σὲ Ἐφορο τῶν Ἀρχαιοτήτων. Μετατέθηκε στὴν Ἀττικὴ ὡς Ἐφορος τῆς Β' Ἀρχαιολογικῆς Περιφερείας τὸ 1959 καὶ τὴν ἐπόμενη χρονιά τοποθετήθηκε ὡς Διευθυντὴς Ἀρχαιοτήτων στὴν Κεντρικὴ Ὑπηρεσία. Τὸ 1963 ἔγινε Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων Α' τάξεως καὶ τὸ 1965 διορίστηκε στὴ θέση τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων, καὶ τοποθετήθηκε ὡς Προϊστάμενος τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἀναστηλώσεως. Κατὰ τὸ διάστημα 1967-1974 βρισκόταν σὲ διαθεσιμότητα, γιὰτὶ δὲν ἦταν ἀρεστὸς στὸ στρατιωτικὸ καθεστῶς. Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1975 ἐπανῆλθε στὴν τελευταία θέση του, μὲ τὸν τίτλο τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀποχώρησε ἔπειτα ἀπὸ ἑξι μῆνες, ἔχοντας συμπληρώσει τὸ ὄριο ἡλικίας.

Ὁ Ἰωάννης Δ. Κοντῆς ὑπῆρξε ἐξέχουσα μορφή τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας καὶ ὅλες του οἱ προσπάθειες καὶ οἱ κόποι ἀπέβλεπαν στὴν ἐπιστημονικὴ τῆς ἀνύψωση. Ὡς ἀρχαιολόγος, στὴ Ρόδο, πρῶτος ἔδωσε τὴ μέθοδο διενεργείας τῶν λεγομένων σωστικῶν ἀνασκαφῶν σὲ ἀρχαῖες πόλεις, μὲ τὴ μελέτη τῶν ὁποίων μπορεῖ κανεὶς νὰ σχηματίσει βαθμηδὸν πλήρη ἱστορικὴ καὶ τοπογραφικὴ εἰκόνα ἐνὸς τόπου.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΟΝΤΟΛΕΩΝ (1910-1975). Γεννήθηκε στὰ Φυτὰ τῆς Χίου καὶ σπούδασε στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Διορίστηκε Ἐπιμελητὴς Ἀρχαιοτήτων τὸ 1933 μὲ ἔδρα τὴ Μύκονο καὶ τὸ 1938 μετατέθηκε στὴν Ἀθήνα (Ἀκρόπολη). Κατὰ τὸ διάστημα 1938-1940 ἔκανε σπουδὲς στὴν Κολωνία καὶ τὸ Μόναχο. Κατὰ τὸ διάστημα 1942-1945 ἀποσιπάστηκε στὴ Χίο ἐξαιτίας τῆς κακῆς ἐσωτερικῆς

κατάστασης. Τὸ 1945 μετατέθηκε πάλι στὴ Μύκονο, τὸ 1946 προήχθη σὲ Ἐφορο τῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ τὸ 1956 παραιτήθηκε ἀπὸ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία γιὰ νὰ καταλάβει τὴν ἔδρα τῆς Κλασικῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Τὸ 1973 διαδέχτηκε τὸν Σπ. Μαρινάτο στὴ θέση τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Ἀρχαιοτήτων.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΟΡΡΕΣ (1940). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα ὅπου ἔκανε σπουδὲς ἀρχαιολογίας, τὶς ὁποῖες συνέχισε στὴ Βόννη. Ὑπηρέτησε ὡς βοηθὸς καὶ ἐπιμελητὴς τοῦ φιλολογικοῦ σπουδαστηρίου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (1966-1973) καὶ τὸ 1973 ἐξελέγη ἐπικουρικὸς καθηγητὴς τῆς Προϊστορικῆς Ἀρχαιολογίας στὸ ἴδιο Πανεπιστήμιο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀποχώρησε τὸ 2007. Ἐκανε ἀνασκαφὲς στὴ Μεσσηνία.

ΜΙΧΑΗΛ ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΣ (1964). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα καὶ σπούδασε ἀρχαιολογία στὴν Ἀθήνα, τὸ Παρίσι καὶ στὸ St. Louis τῶν ΗΠΑ. Διορίστηκε ἐπικουρὸς καθηγητὴς Κλασικῶν Σπουδῶν στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Manitoba τοῦ Καναδᾶ, τὸ 1997 ἔγινε τακτικὸς καθηγητὴς καὶ τὸ 2001 ἔγινε καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο Missouri στὸ St. Louis τῶν ΗΠΑ. Ἐχει κάνει μελέτες καὶ ἔρευνες στὴ Νάξο, στὸν Ὀρωπὸ καὶ ἀπὸ τὸ 2008 διενεργεῖ τὴν ἀνασκαφὴ στὴν Ἴκλαινα τῆς Μεσσηνίας.

ΧΑΪΔΩ ΚΟΥΚΟΥΛΗ ΧΡΥΣΑΝΘΑΚΗ (1940). Γεννήθηκε στὸ Κριμίνι Βοῖου Κοζάνης καὶ σπούδασε ἀρχαιολογία στὴ Θεσσαλονίκη καὶ στὴ Χαϊδελβέργη. Διορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία τὸ 1965 καὶ ὑπηρέτησε (1965-2000) ὡς Ἐπιμελήτρια καὶ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων στὴν Καβάλα (ΙΗ' Ἐφορεία τῶν Ἀρχαιοτήτων Ἀνατολικῆς Μακεδονίας). Ἐχει διενεργήσει πολυάριθμες ἀνασκαφές, ἀναστηλώσεις μνημείων καὶ ἐκθέσεις μουσείων (Καβάλας, Ἀμφίπολης, Δράμας, Θάσου, Σερρών).

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΣΤ. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ (1851-1899). Γιὸς τοῦ Στεφάνου, γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα καὶ σπούδασε νομικά. Τὸ 1877 προσελήφθη στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ὡς ὑπάλληλος τῆς Γραμματείας, ἔχοντας ὅμως καλὴ κλασικὴ μόρφωση ἀνέλαβε μὲ τὸν καιρὸ ἀρχαιολογικὰ καθήκοντα καὶ ὀνομάστηκε Ἐπιμελητὴς τοῦ Μουσείου τῆς Ἑταιρείας, τοῦ Βαρβακείου καὶ κατόπιν καὶ τοῦ Πολυτεχνείου, τῶν ὁποίων καὶ συνέταξε τοὺς καταλόγους. Μεγάλο ἔργο του ἦταν ἡ παράδοση τῶν ἀρχαίων τῶν μουσείων αὐτῶν στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο.

Παραιτήθηκε από την Έταιρεία μετά την αποχώρηση του πατέρα του τον Δεκέμβριο του 1894.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ (1818-1899). Γεννήθηκε στην Άδριανούπολη, όπου έκανε τις πρώτες σπουδές. Σύντομα όμως ή οικογένεια μετόικησε στο Βελιγράδι, όπου ολοκλήρωσε τις εγκύκλιες σπουδές του, μαθαίνοντας τουρκικά και σερβικά. Τò 1832 εγκαταστάθηκε στη Σιλίστρια (άρχ. Δορύστολον) της Ρουμανίας και έκανε τον γραμματέα και διερμηνέα στον εκεί θείο του Γ. Καραμούζη, έμπορο και δήμαρχο της πόλης. Τò 1835 γύρισε στο Βελιγράδι και από εκεί πήγε στο Μόναχο, όπου έμεινε τέσσερα χρόνια σπουδάζοντας κοντά στους Fr. Thiersch, Leonard Spengel, Fr. Schelling. Τò 1839 λέγεται ότι πήγε στη Λειψία και στο διάστημα 1840-1842 φοίτησε στο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου με καθηγητή τον August Boeckh. Κατά την περίοδο 1842-1843 έμεινε στο Παρίσι, όπου παρακολούθησε μαθήματα φιλολογίας στη Σορβόννη και στο Collège de France. Τò 1843 επέστρεψε στο Βελιγράδι και τò 1845 τύπωσε τò πρώτο του έργο: *Ποῦ σπεύδει ἡ τέχνη τῶν Ἑλλήνων τὴν σήμερον*. Ήλθε στην Ἀθήνα τον Σεπτέμβριο του 1845 και τον επόμενο μήνα διορίστηκε ύφηγητής της Λατινικής Φιλολογίας. Τò 1846 έγινε έκτακτος καθηγητής και τò 1854 τακτικός. Τò 1886 παραιτήθηκε από τò Πανεπιστήμιο. Τò 1851 εκλέχτηκε μέλος του Ἀρχαιολογικοῦ Συλλόγου, τò 1952 μέλος της Ἐφορείας της Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, τò 1853 Ἀντιγραμματεὺς και τò 1859 Γραμματεὺς της Ἐταιρείας, αξίωμα ποὺ διατήρησε ἕως τὸν Δεκέμβριο του 1894, ὅποτε παραιτήθηκε.

Ὁ Κουμανούδης ὑπῆρξε ἡ μεγαλύτερη μορφὴ της Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας κατὰ τὸν 19ο αἰῶνα, ἐκεῖνος ποὺ της ἔδωσε ὠθηση καὶ σκοπὸ ἐπιστημονικό. Ἔκανε ὁ ἴδιος πολλὲς ἀνασκαφὲς στὴν Ἀθήνα (Ἀσκληπιεῖο, στοὰ Εὐμένους, βιβλιοθήκη Ἀδριανοῦ, ρωμαϊκὴ Ἀγορά, Δίπυλο, Κεραμεικὸ, θέατρο Διονύσου, Ὀλυμπεῖο, στοὰ Ἀττάλου) καὶ δημοσίευε τὰ εὐρήματά του χωρὶς καθυστέρηση, κυρίως τὶς ἐπιγραφές. Ὑπῆρξε ἐξαιρετος λεξικογράφος καὶ τὸ λεξικό του *Συναγωγή νέων λέξεων ὑπὸ τῶν λογίων πλασθεισῶν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων* (ἐν Ἀθήναις 1900) ἐξακολουθεῖ νὰ διατηρεῖ ἀκέραια τὴν ἀξία του.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ (1872-1945). Γεννήθηκε στὴ Χίο. Τὶς σπουδὲς της ἀρχαιολογίας ἔκανε στὴν Ἰένα καὶ στο Μόναχο. Ὑπη-

ρέτησε για λίγο ως Έφορος της 'Αρχαιολογικής 'Εταιρείας καὶ τὸ 1895 διορίστηκε Έφορος στὴν 'Αρχαιολογικὴ 'Υπηρεσία, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀποχώρησε τὸ 1937. 'Υπηρέτησε στὴν 'Ολυμπία καὶ σὲ ἄλλες θέσεις. Τὸ διάστημα 1914-1920 διετέλεσε Διευθυντὴς τῆς 'Αρχαιολογικῆς 'Υπηρεσίας, τὸ 1922-1925 τοῦ 'Εθνικοῦ 'Αρχαιολογικοῦ Μουσείου, τὸ 1925-1933 πάλι τῆς 'Υπηρεσίας καὶ τὸ διάστημα 1933-1937 τοῦ 'Επιγραφικοῦ Μουσείου. 'Επὶ τῆς διευθύνσεώς του κωδικοποιήθηκε ὁ Ν. 5351/1932 «Περὶ ἀρχαιοτήτων» καὶ ἔγινε ἡ ἀνάθεση τῆς διεξαγωγῆς τῆς ἀνασκαφῆς τῆς Ἀγορᾶς (1930) στὴν Ἀμερικανικὴ Σχολὴ Κλασικῶν Σπουδῶν.

ΙΩΑΝΝΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ (1907-1989). Γεννήθηκε στὸ Αὐλώναρι Εὐβοίας καὶ σπούδασε στὴν Ἀθήνα, στὸ Μόναχο καὶ στὸ Παρίσι. 'Υπηρέτησε ὡς 'Επιμελήτρια καὶ Έφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1928-1964) στὴν Ἀττικὴ, στὴ Σπάρτη, στὸ 'Εθνικὸ 'Αρχαιολογικὸ Μουσεῖο, στὴ Χαλκίδα καὶ στοὺς Δελφούς, ὅπου ἔκανε τὴν ἐκθεση τοῦ μουσείου κατὰ τὸ διάστημα 1960-1961.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ (1917-1985). Γεννήθηκε στὴν Καβάλα καὶ σπούδασε ἀρχαιολογία στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Διορίστηκε 'Επιμελητὴς τῶν Ἀρχαιοτήτων τὸ 1942 καὶ ὑπηρετήσε στὴ Θεσσαλονικὴ καὶ στὴν Καβάλα. Τὸ 1955 ἔγινε Έφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων. Τὸ 1965 μετατέθηκε στὴ Γ' Έφορεία Ἀρχαιοτήτων ('Αθηνῶν) καὶ τὸν ἐπόμενο χρόνο στὴ Β' (Ἀττικῆς). Τὸ 1968 ἀπολύθηκε ἀπὸ τὴ δικτατορία καὶ ἀποκαταστάθηκε στὴ θέση του τὸ 1974. Τὸ 1975 διορίστηκε σὲ θέση Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ ἀνέλαβε τὰ καθήκοντα τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Ἀρχαιοτήτων. Ἀποχώρησε ἀπὸ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἱπηρεσία τὸ 1977.

ΠΑΥΛΟΣ ΗΡ. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ (1917-1992). Γεννήθηκε στὸ Καρτερόλιο τῆς Μεσσηνίας καὶ ἔκανε τὶς ἐγκύκλιες σπουδὲς στὴν Καλαμάτα. Συνέχισε στὴν ἱερατικὴ σχολὴ τῆς Κορίνθου, ἀπ' ὅπου ἀποφοίτησε τὸ 1935, καὶ φοίτησε στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τῆς ὁποίας ἔγινε πτυχιούχος. Τὸ 1942 γράφτηκε στὸ δεύτερο ἔτος τῆς Φιλοσοφικῆς Ἀθηνῶν καὶ φοίτησε ἕως τὸ τέλος.

Διορίστηκε Ἐπιμελητὴς Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων τὸ 1947 καὶ ἀνέλαβε ὑπηρεσία τὸν ἐπόμενο χρόνο στὴ Ρόδο, ὅπου Έφορος ἦταν ὁ

Ἰωάννης Κοντῆς. Τὸ διάστημα 1955-1957 ἔκανε σπουδὲς στὴ Γαλλία καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφή του τοποθετήθηκε στὴν Α΄ Περιφέρεια Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων (Στερεὰ Ἑλλάς, Εὐβοία, Β. Σποράδες, Θεσσαλία). Ἐφορος τῶν Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων ἔγινε τὸ 1963. Τὸ 1973 μετατέθηκε στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου ἔμεινε ἕως τὸ 1975, ὡς Ἐφορος Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Κεντρικῆς καὶ Δυτικῆς Μακεδονίας. Ἐπανῆλθε στὴν Ἀθήνα ὡς διευθυντὴς τοῦ Κέντρου Συντηρήσεως Ἀρχαιοτήτων καὶ τὴν ἴδια χρονιὰ 1975 ἀνέλαβε τὴ διεύθυνση τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου, τὴν ὁποία διατήρησε ὡς τὴν ἀποχώρησή του ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία στὶς 31 Δεκεμβρίου 1982.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΛΑΜΠΡΙΝΟΥΔΑΚΗΣ (1939). Γεννήθηκε στὴ Χίο καὶ σπούδασε ἀρχαιολογία στὴν Ἀθήνα καὶ στὴ Γερμανία. Ὑπηρέτησε ὡς βοηθὸς στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας, ὅπου τὸ 1973 ἐξελέγη ἐπικουρικὸς καθηγητὴς (τακτικὸς τὸ 1980) τῆς Κλασικῆς Ἀρχαιολογίας. Ἐκανε ἀνασκαφὲς κυρίως στὴ Νάξο καὶ στὴν Ἐπίδαυρο.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΛΕΜΠΕΣΗ (1935). Γεννήθηκε στὸν Πειραιά, ὅπου ἔκανε τὶς ἐγκύκλιες σπουδές. Σπούδασε ἀρχαιολογία στὰ Πανεπιστήμια τῆς Ἀθήνας καὶ τῆς Βόννης. Ἐργάστηκε ὡς ἔκτακτη βοηθὸς στὸ Μουσεῖο Ναυπλίου, στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία καὶ στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο. Διορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία τὸ 1967 καὶ ὑπηρέτησε ὡς Ἐπιμελήτρια καὶ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων στὴν Κρήτη, στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο καὶ στὴν Ἐφορεία Ἀρχαιοπωλείων καὶ Ἰδιωτικῶν Ἀρχαιολογικῶν Συλλογῶν. Ἀποχώρησε ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία τὸ 1999.

Κύρια ἀνασκαφὴ τῆς εἶναι τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἑρμῆ καὶ τῆς Ἀφροδίτης στὴ Σύμη Βιάννου τῆς Κρήτης, τῆς ὁποίας τὰ ἀποτελέσματα δημοσιεύει σὲ μελέτες καὶ σειρὰ τόμων.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ (1857-1930). Γεννήθηκε στὸν Πύργο τῆς Ἠλείας, ἡ καταγωγή του ὅμως ἦταν ἀπὸ τὴ Δημητσάνα, ὅπου φοίτησε στὸ Δημοτικὸ καὶ τὸ Ἑλληνικὸ σχολεῖο. Κατὰ τὸ διάστημα 1870-1874 φοίτησε στὸ Α΄ γυμνάσιο τῆς Ἀθήνας. Ἀπὸ τὸ 1874 ἕως τὸ 1879 σπούδασε ἱατρικὴ στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας· κατόπιν πῆγε στὴ Βιέννη, ὅπου ἐπὶ τέσσερα χρόνια σπούδασε ἀρχαία ἑλληνικὴ φιλολογία. Τὸ 1884 διορίστηκε Ἐφορος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ τὴν ἐπόμενη χρονιὰ

Έφορος Ἀρχαιοτήτων τοῦ Δημοσίου. Τὸ 1887 τοποθετήθηκε στὴν Ὀλυμπία καὶ τὸ 1896 ἀνέλαβε τὴ διεύθυνση τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου. Κατὰ τὸ διάστημα 1911-1914 διετέλεσε Προϊστάμενος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας καὶ ἀπὸ τὸ 1914 ἕως τῆς 31 Δεκεμβρίου 1929 πάλι διευθυντὴς τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου.

Ὁ Β. Λεονάρδος ἦταν κυρίως ἐπιγραφικός, ἀλλὰ ἔκανε καὶ ἀνασκαφὲς στὴ Βαρβάσαινα τῆς Ἠλείας (1888), στὴ Βαχλιά καὶ τὴ Δίβριτσα τῆς Ἀρκαδίας (1891) καὶ στὴ Λυκόσουρα (1895-1896). Ἡ μεγαλύτερη ἀνασκαφή του ἦταν τοῦ Ἀμφιαρείου Ὠρωποῦ ἀπὸ τὸ 1884 ἕως τὸ 1929. Τὶς πολλὲς ἐπιγραφὲς τοῦ Ἀμφιαρείου δημοσίευσε μὲ ὑποδειγματικὸ τρόπο.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΑΖΑΡΑΚΗΣ ΑΙΝΙΑΝ (1959). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα, ὅπου ἔκανε τὶς ἐγκύκλιες σπουδὲς καὶ σπούδασε ἀρχαιολογία καὶ ἱστορία τῆς Τέχνης στὶς Βρυξέλλες καὶ στὸ Λονδίνο. Τὸ 1998 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς Κλασικῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας καὶ ἀπὸ τὸ 1996 διευθύνει τὴν ἀνασκαφὴ στὴ Σκάλα Ὠρωποῦ.

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΜΑΚΑΡΟΝΑΣ (1905-1977). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα καὶ σπούδασε στὴ Θεσσαλονίκη καὶ στὴν Ἀθήνα. Ὑπηρέτησε ὡς Ἐπιμελητὴς καὶ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1924-1964) στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο καὶ κυρίως στὴ Μακεδονία μὲ ἔδρα τὴ Θεσσαλονίκη. Γιὰ μικρὸ διάστημα (1963-1964) διετέλεσε ἀναπληρωτὴς τοῦ Διευθυντοῦ Ἀρχαιοτήτων.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ (ΛΙΛΑ) ΜΑΡΑΓΚΟΥ (1938). Γεννήθηκε στὴν Ἀμοργὸ καὶ ἐκεῖ φοίτησε στὸ Δημοτικόν. Τὶς ἐγκύκλιες σπουδὲς ἔκανε στὴν Ἀθήνα. Σπούδασε ἀρχαιολογία στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθῆνας ὡς ὑπότροφος τοῦ ΙΚΥ καὶ συνέχισε τὶς σπουδὲς της στὰ Πανεπιστήμια τοῦ Tübingen καὶ τῆς Βόννης (1963-1965). Ἐγινε διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Tübingen (1967).

Φοιτήτρια ἀκόμη, ἐργάστηκε στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ Χρήστου καὶ τῆς Σέμνης Καρούζου. Κατὰ τὸ διάστημα 1974-1978 ὑπηρέτησε στὸ Μουσεῖο Μπενάκη. Τὸ 1975 ἐξελέγη καθηγήτρια τῆς Κλασικῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἰωαννίνων, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀποχώρησε τὸ 2005. Κατὰ τὰ ἔτη 1986-1996 διετέλεσε σύμβουλος τοῦ Μουσείου Κυκλαδικῆς Τέχνης (Ἰδρυμα Ν. Π.

Γουλανδρή), τοῦ ὁποῖου εἶχε τὴν ἐπιμέλεια τῶν μονίμων καὶ τῶν περιοδικῶν ἐκδόσεων, τῆς σύνταξης τῶν ἐπιστημονικῶν καταλόγων καὶ τῆς ὀργάνωσης τῶν λοιπῶν ἐκδηλώσεων του.

Κύριες ἀνασκαφές τῆς εἶναι τῆς Μινώας Ἀμοργοῦ καὶ τοῦ ἀρχαίου πύργου στὸ χωριὸ Ἀγία Τριάδα Ἀρκεσίνης, οἱ ὁποῖες ἔχουν δημοσιευθεῖ σὲ πολυάριθμες ἐκδόσεις καὶ μελέτες καὶ σὲ δύο μεγάλους τόμους ἀπὸ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία.

ΜΑΡΙΖΑ ΜΑΡΘΑΡΗ. Γεννήθηκε στὴν Ἀλεξανδρούπολη καὶ σπούδασε στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν ἀρχαιολογία καὶ ἱστορία τῆς Τέχνης, τοῦ ὁποῖου ἔγινε καὶ διδάκτωρ (1993).

Διορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία τὸ 1979, καὶ ὑπηρέτησε στὶς Κυκλάδες καὶ τὴ Σάμο. Κατὰ τὸ διάστημα 1985-1989 ἔκανε σπουδὲς ἀρχαιολογίας στὸ Λονδίνο καὶ τὴ Βόννη. Ἐχει κάνει πολλὲς ἀνασκαφές μὲ κυριότερες τὶς συστηματικὲς τῆς Σκάρκου τῆς Ἴου καὶ στὸ Καστρί τῆς Χαλανδριανῆς Σύρου.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ (1901-1974). Γεννήθηκε στὴν Κοντογενάδα τῆς Κεφαλονιάς καὶ σπούδασε στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ στὰ Πανεπιστήμια τοῦ Βερολίνου καὶ τῆς Χάλλης (1927-1929). Διορίστηκε Ἐπιμελητὴς Ἀρχαιοτήτων τὸ 1919 καὶ τοποθετήθηκε στὴν Κρήτη, ὅπου καὶ παρέμεινε μέχρι τοῦ διορισμοῦ του στὴ θέση τοῦ Διευθυντοῦ Ἀρχαιοτήτων τὸ 1937, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀποχώρησε τὸ 1940 μετὰ τὸν διορισμὸ του στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν στὴν ἔδρα τῆς Ἀρχαιολογίας. Ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο ἀποχώρησε τὸ 1968.

Διευθυντὴς Ἀρχαιοτήτων διετέλεσε δεύτερη φορὰ κατὰ τὸ διάστημα 1955-1958. Ἀνέλαβε τὴ Διεύθυνση τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας γιὰ τρίτη φορὰ τὸ 1967 καὶ στὴ θέση αὐτὴ (Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἀναστηλώσεως) παρέμεινε μέχρι τέλους σχεδὸν τοῦ 1973. Ἡ τοποθέτησή του στὴ θέση τοῦ Προϊσταμένου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ ἔδωσε τὴ δυνατότητα νὰ πραγματοποιήσει τὴν ἀνασκαφὴ τοῦ Ἀκρωτηρίου Θήρας, ἔργο τεράστιο τὸ ὁποῖο ἔφερε σὲ πέρασ κατὰ τρόπο ἀξιοθαύμαστο. Στὰ ἴδια χρόνια ἔκανε καὶ τὴν πολὺ σημαντικὴ ἀνασκαφὴ στὸν Μαραθῶνα (Τσέππ καὶ Βρανᾶ).

ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΜΑΣΤΡΟΚΩΣΤΑΣ (1915-1999). Γεννήθηκε στὴν Ἰτέα Φωκίδος καὶ σπούδασε ἀρχαιολογία στὴν Ἀθήνα καὶ στὴ Γερμανία. Διετέ-

λεσε καθηγητής στο γυμνάσιο στο Λιδωρίκι (1945-1947) και Έπιμελητής και Έφορος τών Αρχαιοτήτων (1949-1980) στους Δελφούς, την Άττική και την Πάτρα. Άσχολήθηκε με ποικίλα θέματα της αρχαιολογίας, κυρίως όμως με τις έπιγραφές.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΗΛΙΑΔΗΣ (1895-1975). Γεννήθηκε στην Άθήνα και σπούδασε στη Φιλοσοφική Σχολή Άθηνών, στο Μόναχο και στη Βιέννη. Διορίστηκε στην Αρχαιολογική Υπηρεσία ως Έπιμελητής Αρχαιοτήτων Β΄ τάξεως το 1919 και τοποθετήθηκε στο Βυζαντινόν Μουσείο. Το 1920 προήχθη σε Έπιμελητή Α΄ τάξεως και το 1921 μετατέθηκε στο Έπιγραφικόν Μουσείο, το 1923 στο Ηράκλειο και τον Νοέμβριο της ίδιας χρονιάς στα Χανιά. Την επόμενη χρονιά 1924 παραιτήθηκε από την Υπηρεσία και διορίστηκε καθηγητής του Έλληνικού Σχολείου Ναυπλίου, θέση από την οποία αποχώρησε μετά ένα χρόνο για να αναδιοριστεί Έφορος τών Αρχαιοτήτων στην Πρέβεζα (Η΄ Αρχαιολογική Περιφέρεια). Με την αλλαγή της έδρας της Περιφέρειας στην Κέρκυρα, μετατέθηκε εκεί.

Τόν Ιούνιο του 1933 μετατέθηκε στην Πάτρα, τον Μάρτιο του 1938 στη Μυτιλήνη, τον Νοέμβριο του 1939 στον Βόλο και τον Άπρίλιο του 1940 αποσπάστηκε στο Νομισματικόν Μουσείο, από το οποίο μετατέθηκε στο Έθνικόν Μουσείο τον Ιούλιο του ίδιου χρόνου, όπου πρωτοστάτησε στην απόκρυψη τών γλυπτών του μουσείου. Τόν Ιούλιο του 1941 μετατέθηκε στην Α΄ Αρχαιολογική Περιφέρεια (Άκρόπολη, Άθήνα, Άττική) και σ΄ αυτόν έλαχε να αντιμετωπίσει τα καθημερινά προβλήματα που δημιουργούσαν τα στρατεύματα Κατοχής στην Άκρόπολη. Τόν Μάιο του 1944 ο Μηλιάδης, που είχε εκλεγεί Έθνoσύμβουλος της ΠΕΕΑ (Πολιτική Έπιτροπή Έθνικης Άπελευθέρωσης), γνωστής με το όνομα «Κυβέρνηση του Βουνού», ανέβηκε στους Κορυσάδες. Έπανήλθε στην Άθήνα και ανέλαβε ύπηρεσία στην Άκρόπολη μετά την άπελευθέρωση. Κατά τα Δεκεμβριανά είχε συλληφθεί και έκτοπιστεί στην Έλ Ντάμπα (Λιβύη) ως άριστέρος, άποκαταστάθηκε όμως στη θέση του. Παραιτήθηκε από την Υπηρεσία τον Νοέμβριο του 1947 και αναδιορίστηκε τον Δεκέμβριο του 1951. Άποχώρησε από την Υπηρεσία τον Φεβρουάριο του 1961.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ (1927). Γεννήθηκε στην Άθήνα. Σπούδασε στο Έθνικόν Μετσόβιο Πολυτεχνείο, του οποίου έγινε και διδάκτωρ,

καὶ στὴ Γαλλία. Εἶναι ἐπίσης πτυχιούχος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ. Τὸ 1958 ἐξελέγη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς Μορφολογίας στὸ Α.Π.Θ., ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀποχώρησε τὸ 1994. Ἀσχολήθηκε συστηματικὰ μὲ τὴ βυζαντινὴ καὶ μεταβυζαντινὴ ἀρχιτεκτονικὴ, ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἰδιωτικὴ παραδοσιακὴ, καὶ τέχνη. Ἐκανε ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἑταιρείας ἀνασκαφῆς στὴ βασιλικὴ τοῦ Ἀγίου Ἀχιλλεῖου στὴ Μικρὴ Πρέσπα καὶ στὸν ὄχυρὸ βυζαντινὸ οἰκισμὸ τῆς Ρεντίνας.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΠΑΚΑΛΑΚΗΣ (1908-1991). Γεννήθηκε στὴ Χηλὴ τῆς Κωνσταντινούπολης. Σπούδασε στὴν Ἀθήνα, στὸ Μόναχο, στὴ Βιέννη καὶ στὶς Η.Π.Α. Διετέλεσε Ἐπιμελητὴς καὶ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1933-1945) καὶ ὑπηρετήσε στὴν Ἀττικὴ καὶ στὴ Μακεδονία. Τὸ 1945 ἐξελέγη ὑφηγητὴς στὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὸ 1959 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας. Ἐκανε ἀνασκαφῆς στὴ Θράκη, τὴ Μακεδονία καὶ τὴν Κύπρο.

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΜΠΑΚΙΡΤΖΗΣ (1943). Γεννήθηκε στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου σπούδασε ἀρχαιολογία. Διορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία τὸ 1965 καὶ ὑπηρετήσε ὡς Ἐπιμελητὴς καὶ Ἐφορος τῶν Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων (1964-1999) στὶς Ἐφορεῖες Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης, καὶ Θεσσαλονίκης. Διετέλεσε ἐπίσης καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (1988-1998).

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΠΑΛΑΝΟΣ (1860-1937). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα καὶ σπούδασε στὸ Παρίσι στὴν École des Ponts et Chaussées (πολιτικὸς μηχανικός). Στὴν Ἑλλάδα ὑπηρετήσε ἕως τὸ 1895 ὡς νομομηχανικὸς καὶ κατόπιν ὡς ἀναστηλωτὴς τῶν μνημείων τῆς Ἀκροπόλεως. Ἀπὸ τὸ 1911 ἕως τὸ 1930 διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ Ἀρχιτεκτονικοῦ Τμήματος τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΥΛΩΝΑΣ (1898-1988). Γεννήθηκε στὴ Σμύρνη καὶ ἔκανε τὶς ἐγκύκλιες σπουδές του στὴν ἐκεῖ Εὐαγγελικὴ Σχολὴ καὶ τὸ Ἀμερικανικὸ Κολλέγιο Παραδείσου. Τὸ 1919 γράφτηκε ὡς δευτεροετὴς φοιτητὴς στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τῆς Ἀθήνας, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀποφοίτησε τὸ 1922 ἐνῶ συγχρόνως ὑπηρετοῦσε στὸ Τάγμα Προσκολλησεως τῆς Στρατιᾶς Μικρᾶς Ἀσίας. Κατὰ τὶς προσπάθειές του νὰ διαφύγει

μετὰ τὴν Καταστροφή, στὴ Σάμο, αἰχμαλωτίστηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἔμεινε ἔγκλειστος στὰ στρατόπεδα τῆς Μαγνησίας καὶ τῆς Σμύρνης, ἀπὸ ὅπου μπόρεσε νὰ ἐλευθερωθεῖ καὶ νὰ φθάσει στὴν Ἀθήνα τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1923. Τὸ 1927 ἔγινε διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τὸ 1928 παρακολούθησε μαθήματα ἀρχαιολογίας στὸ John Hopkins University καὶ μετὰ ἀπὸ τὴ λήψη δεύτερου διδακτορικοῦ διπλώματος δίδαξε γιὰ βραχὺ διάστημα στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Σικάγου. Τὸ 1930 ἐπέστρεψε στὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἀσχολήθηκε μὲ τὴ μελέτη τῆς τοπογραφίας τῆς Ἀττικῆς, τὴν ἀνασκαφὴ τοῦ Ἀγίου Κοσμά καὶ τῆς Ἑλεουσίνος. Τὸ 1931 ἐπέστρεψε στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖς καὶ δίδαξε στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Illinois καὶ στὸ Washington University τοῦ St. Louis. Μετὰ τὴν ἐπιστροφή του στὴν Ἑλλάδα ἀσχολήθηκε μὲ τὴ μεγάλη ἀνασκαφὴ τῶν Μυκηνῶν.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΜΥΛΩΝΑΣ (1835-1913). Γεννήθηκε στὴ Σμύρνη. Σπούδασε στὴ Γοτtingen, ὑπηρέτησε ὡς γυμνασιάρχης στὴν Ἀθήνα καὶ διετέλεσε ὑφηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο. Διετέλεσε Σύμβουλος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας (1881-1896) καὶ ἔκανε ἀνασκαφὲς στὸ Δίπυλο καὶ στὴ στοὰ τοῦ Ἀττάλου.

ΧΡΙΣΤΟΣ ΝΤΟΥΜΑΣ (1933). Γεννήθηκε στὴν Πάτρα ὅπου ἔκανε τὶς ἐγκύκλιες σπουδές. Σπούδασε στὴν Ἀθήνα καὶ κατὰ τὸ διάστημα 1966-1968 στὸ Λονδίνο. Διετέλεσε Ἐπιμελητὴς καὶ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1960-1980), καὶ ὑπηρέτησε στὶς Κυκλάδες καὶ στὴ Θήρα (1968-1973), στὴν Ἀκρόπολη, στὴν Κεντρικὴ Ὑπηρεσία, στὴ Δωδεκάνησο καὶ στὸ Ἐθνικὸ Μουσεῖο. Κύριο ἔργο του ἡ ἀνασκαφὴ στὸ Ἀκρωτήρι Θήρας, στὴν ὁποία διαδέχτηκε τὸν Σπυρίδωνα Μαρινᾶτο. Διετέλεσε ἐπίσης, μετὰ τὴν ἀποχώρησή του ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία, καθηγητὴς τῆς Προϊστορικῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΗΣ (1864-1928). Γεννήθηκε στὸ χωριὸ Ἀβδοῦ Πεδιάδας Κρήτης, σπούδασε στὴν Ἀθήνα καὶ ὑπηρέτησε ὡς καθηγητὴς σὲ γυμνάσια τῆς Κρήτης (1891-1897). Διετέλεσε πρῶτος Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων Κρήτης (1899-1928) καὶ διευθυντὴς τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου. Ὑπῆρξε ἐξαίρετος ἐρευνητὴς τῆς ἀρχαιολογίας τῆς Κρήτης καὶ διαπρεπὴς φιλόλογος, ἱστορικὸς καὶ ἰδιαίτερα νεοελληνιστής. Μνημειώδης εἶναι ἡ ἔκδοσή του τοῦ *Ἑρωτοκρίτου*. Ὡς ἀρχαιολόγος ὑπῆρξε

πολυσχιδής καὶ δημοσίευσε μελέτες ποὺ ἀφοροῦν θέματα καὶ ζητήματα ὅλων τῶν περιόδων.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ (1891-1979). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα. Σπούδασε φιλολογία στὴν Ἀθήνα καὶ βυζαντινὴ τέχνη καὶ ἀρχαιολογία στὸ Παρίσι. Ὑπηρετήσε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία (1921-1940) ὡς Ἐπιμελητὴς καὶ Ἐφορος τῶν Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων στὴ Θεσσαλονίκη καὶ στὴν Ἀθήνα. Τὸ 1940 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀποχώρησε τὸ 1956. Ἰδιαίτερα σημαντικὴ εἶναι ἡ συμβολὴ του στὴ μελέτη τῆς βυζαντινῆς ζωγραφικῆς τῆς μετὰ τὴν πτώση τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ὁποία συμβολὴ του φαίνεται, κυρίως, στὸ μεγάλο του ἔργο *Σχεδιάσμα ἱστορίας τῆς θρησκευτικῆς ζωγραφικῆς μετὰ τὴν Ἀλωσιν* (ΒΑΕ 40, ἐν Ἀθήναις 1957).

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ (1883-1951). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα καὶ πατέρας του ἦταν ὁ Παν. Οἰκονόμος (1852-1931), Σύμβουλος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας (1911-1917) καὶ παιδαγωγός. Ὁ Γ. Οἰκονόμος σπούδασε φιλολογία στὴν Ἀθήνα καὶ κατόπιν, μὲ ὑποτροφία τῆς Ἐταιρείας, ἀρχαιολογία στὰ Πανεπιστήμια τῆς Βόννης, τοῦ Μονάχου καὶ τοῦ Βερολίνου. Παρέμεινε ἐπίσης γιὰ σπουδὲς καὶ μελέτη στὴν Ἀγγλία, τὴ Γαλλία καὶ τὴν Ἰταλία. Τὸ 1908 διορίστηκε βοηθὸς τοῦ Καββαδία στὶς ἀνασκαφὲς τῆς ἀρχαίας Ἀγορᾶς καὶ τὸ 1910 Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων, ἦταν μάλιστα ὁ πρῶτος Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων τῆς Μακεδονίας. Κατὰ τὸ διάστημα 1921-1922 ἔκανε ἀνασκαφὲς στὶς Κλαζομενὲς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἀπὸ τὸ 1923 ὡς τὸ 1928 διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου, τὸ 1926 διορίστηκε Ἀκαδημαϊκὸς καὶ τὸ 1928 ἐξελέγη καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἀθήνας. Τὸ 1930 ἀνέλαβε τὴ διεύθυνση τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, θέση τὴν ὁποία διατήρησε ὡς τὸ 1933. Τότε διορίστηκε Διευθυντὴς Ἀρχαιοτήτων τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας (1933-1937) καὶ ἀργότερα Γενικὸς Διευθυντὴς Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν (1937-1938). Διετέλεσε ἀκόμῃ καὶ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας (1934-1951). Διεξήγαγε ἀνασκαφὲς στὴν ἀρχαία Ἀγορά, στὴ Θισοά (Παλαιοκάπνα), στὴ Μουνιχία (Καστέλλα), στὸν Κεραμεικὸ, ὅπου συνεργάστηκε μὲ τὸν Brückner, στὶς Κλαζομενὲς, στὰ Μαζαρακάτα τῆς Κεφαλληνίας, στὴν Πέλλα καὶ στὴ Μεσσήνη συνεχίζοντας τὶς ἀνασκαφὲς τοῦ Σοφοῦλη.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΟΡΛΑΝΔΟΣ (23 Δεκ. 1887-6 Ὀκτ. 1979). Γεννήθηκε σὴν Ἀθήνα καὶ καταγόταν ἀπὸ τὸν Ἰω. Ὀρλάνδο, πρόεδρο τοῦ Βουλευτικοῦ κατὰ τὸν Ἀγώνα. Σπούδασε ἀρχιτεκτονικὴ καὶ φιλολογία σὴν Ἀθήνα. Κατὰ τὸ διάστημα 1910-1917 διετέλεσε ἀρχιτέκτων τῆς Ἀναστηλώσεως τῶν ἀρχαίων μνημείων τῆς Ἀκροπόλεως ὑπὸ τὸν Ν. Μπαλάνο, Διευθυντῆς Ἀναστηλώσεως τῶν ἀρχαίων μνημείων τῆς Ἑλλάδος (πλὴν Ἀκροπόλεως) κατὰ τὸ διάστημα 1920-1942, Διευθυντῆς Ἀναστηλώσεως τῶν ἀρχαίων καὶ ἱστορικῶν μνημείων τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸ 1942 ὡς τὸ 1958, τακτικὸς καθηγητῆς τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς Μορφολογίας καὶ Ρυθμολογίας τοῦ Πολυτεχνείου (1919-1940), τακτικὸς καθηγητῆς τῆς Ἱστορίας τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ Πολυτεχνείου (1943-1958) καὶ τακτικὸς καθηγητῆς τῆς Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (1939-1958), διορισμένο μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας τὸ 1950 καὶ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας ἀπὸ τὸ 1956 ὡς τὸ 1966. Ὡς καθηγητῆς μόρφωσε καὶ ἔδωσε κατεύθυνση στοὺς μαθητὲς του, ἀρχιτέκτονες καὶ ἀρχαιολόγους, καὶ οἱ ἰδέες του γιὰ τὴν ἀναστήλωση τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν βυζαντινῶν μνημείων κυριάρχησαν καὶ ἐφαρμόστηκαν χωρὶς ἀντίρρηση. Μὲ τὴν ἀνασκαφικὴ καὶ συγγραφικὴ του δράση καλύπτει ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας, ἀπὸ τὴν προϊστορικὴ ἐποχὴ ὡς τὸν 19ο αἰ. καὶ ὡς Διευθυντῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καθόρισε γιὰ μεγάλο διάστημα τὴ μορφή τῶν περισσότερων ἐκκλησιῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ δημιούργησε ἀρχιτεκτονικὴ παράδοση. Ὁ Ὀρλάνδος πρόσφερε σὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία μεγάλες ὑπηρεσίες μὲ τὸ ἐπιστημονικὸ του κύρος καὶ ἡ περίοδος τῆς γραμματείας του ὑπῆρξε ἐποχὴ ἀκμῆς σὲς ἀνασκαφές, τὲς ἀναστηλώσεις, τὲς δημοσιεύσεις. Μετὰ τὸν Κουμανούδη ἦταν ἡ σημαντικότερη μορφή τῆς Ἑταιρείας.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΧΡ. ΠΑΛΑΣΚΑΣ (1819-1880). Γεννήθηκε στὰ Ἰωάννινα καὶ μὲ τὴ φροντίδα καὶ προστασία τοῦ Ἰωάννου Κωλέττη ἔκανε τὲς ἐγκύκλιες σπουδές του στὸ Παρίσι καὶ κατόπιν φοίτησε σὴ ναυτικὴ σχολὴ τῆς Βρέστης. Ὑπηρέτησε ὡς ἀξιωματικὸς στὸ γαλλικὸ ναυτικόν. Τὸ 1844 ἦλθε σὴν Ἑλλάδα καὶ κατατάχθηκε ὡς ὑποπλοίαρχος στὸ ἑλληνικὸ πολεμικὸ ναυτικόν, μὲ τὴν ὀργάνωση τοῦ ὁποίου ἀσχολήθηκε ἰδιαίτερος. Κυβέρνησε μεγάλα πολεμικὰ πλοῖα καὶ διετέλεσε καὶ Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν (1877). Μελέτησε τὸ Ὁρολόγιον τοῦ Κυρρήστου (Ἀέριδες) καὶ ἔγραψε ἰδιαίτερη μελέτη, τὴν πρώτη πού δημοσίευσε ἡ Ἀρ-

χαιολογική Έταιρεία (*Mémoire présenté à la Société Archéologique d'Athènes, le 15 novembre 1845, Σύνοψις τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας τῶν Ἀθηνῶν*, 1846, 247-286, πίναξ ἀναδιπλ.).

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΑΛΛΑΣ (1907-1995). Γεννήθηκε στὴ Σαλαμίνα καὶ σπούδασε θεολογία στὴν Ἀθήνα. Διετέλεσε Ἐπιμελητὴς καὶ Ἐφορος τῶν Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων (1933-1947, 1952-1966). Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Κατοχῆς ἐξελέγη Ἐθνοσύμβουλος στὴν Κυβέρνηση τῆς ΠΕΕΑ. Τὸ 1947 ἀπολύθηκε γιὰ πολιτικοὺς λόγους κατὰ τὶς διατάξεις τοῦ Θ΄ ψηφίσματος τῆς Δ΄ Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς. Ἐπανῆλθε στὴν Ὑπηρεσία τὸ 1952 σύμφωνα μὲ τὶς διατάξεις τοῦ Ν. 2130/1952. Τὸ 1966 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας στὴν Ἀθήνα καὶ ἀπολύθηκε στὶς ἀρχὲς τοῦ 1968 ἀπὸ τὴ δικτατορία τῆς 21 Ἀπριλίου. Ὑπηρέτησε στὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖο καὶ στὴν Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Κορίνθου. Μία ἀπὸ τὶς σημαντικότερες ἀνασκαφές του ἦταν τῆς βασιλικῆς τοῦ Λεχαίου.

ΜΑΡΙΑ ΠΑΝΤΕΛΙΔΟΥ ΓΚΟΦΑ. Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα, ὅπου ἔκανε τὶς ἐγκύκλιες σπουδὲς καὶ σπούδασε ἀρχαιολογία στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας, στὸ ὁποῖο ἐξελέγη τὸ 1986 καθηγήτρια. Ἀποχώρησε τὸ 2000. Εἰδικευμένη στὴν ἔρευνα τῆς προϊστορικῆς Ἀττικῆς, ἔχει κάνει ἀνασκαφὲς στὴ Νέα Μάκρη καὶ στὸ Τσέππ Μαραθῶνος, γιὰ τὶς ὁποῖες ἔδωσε συστηματικὲς δημοσιεύσεις.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΑΝΤΕΡΜΑΛΗΣ (1940). Γεννήθηκε στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου σπούδασε ἱστορία, ἀρχαιολογία καὶ γερμανικὴ φιλολογία. Συνέχισε τὶς σπουδές του στὸ Freiburg (1968). Τὸ 1976 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς Κλασικῆς Ἀρχαιολογίας στὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὰ ἐπόμενα χρόνια διετέλεσε Πρόεδρος τοῦ Κρατικοῦ Θεάτρου Βορείου Ἑλλάδος, τοῦ Τελλογλείου Ἰδρύματος Τεχνῶν καὶ ἐπίτιμος Πρόεδρος τῆς Ἐκτελεστικῆς Γραμματείας τοῦ Διεθνoῦς Ἰδρύματος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Κατὰ τὸ διάστημα 1996-2000 διετέλεσε βουλευτὴς Ἐπικρατείας καὶ τὸν Μάρτιο τοῦ 1999 ἐξελέγη Πρόεδρος τῆς μόνιμης διακομματικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Βουλῆς γιὰ τὸν Ἀπόδημο Ἑλληνισμό. Τὸ Μάιο τοῦ 2000 διορίστηκε Πρόεδρος τοῦ Ὁργανισμοῦ Ἀνέγερσης τοῦ Νέου Μουσείου τῆς Ἀκρόπολης.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ (1846-1915). Γεννήθηκε στη Χαλκίδα. Σπούδασε φιλολογία και υπηρέτησε ως καθηγητής γυμνασίου και γυμνασιάρχης. Διετέλεσε Σύμβουλος της 'Αρχαιολογικής 'Εταιρείας (1899-1915) και έκανε άνασκαφές τάφων κυρίως στην Εύβοια.

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ (1825-1876). Γεννήθηκε στην Κρήτη, πατέρα του ήταν ο άγωνιστής Γεώργιος Παπαδάκης ή Ξέπαιας. Διετέλεσε καθηγητής των Μαθηματικών και της 'Αστρονομίας στο Πανεπιστήμιο 'Αθηνών και προσωρινός διευθυντής του 'Αστεροσκοπείου (1860). Διετέλεσε Σύμβουλος της 'Αρχαιολογικής 'Εταιρείας (1863-1877) και επέβλεπε άνασκαφές (Διονυσιακό, Κόρινθος, Κεραμεικός), των οποίων έκπινοῦσε και τὰ σχέδια. Τὸ 1867 πῆγε στὴν Κρήτη, ὡς μέλος 'Επιτροπῆς ἐνίσχυσης τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἀγώνα.

ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ (1904-1963). Γεννήθηκε στη Σκύρο και σπούδασε στην 'Αθήνα, τὸ Βερολίνο καὶ τὸ Μόναχο. Ὑπηρετήσε ὡς βοηθὸς τοῦ Φιλολογικοῦ Σπουδαστηρίου στὸ Πανεπιστήμιο τῆς 'Αθήνας (1927-1929) καὶ ἀφοῦ ἔλαβε μέρος σὲ διαγωνισμό 'Επιμελητῶν 'Αρχαιοτήτων διορίστηκε στὸ Νομισματικὸ Μουσεῖο (1929). Τὸ 1930 ὑπηρετήσε στὴ Θήβα, ὅπου εἶχε προϊστάμενο τὸν 'Αντώνιο Κεραμόπουλλο. Τὸ 1931 μετατέθηκε στὴν Κέρκυρα. Τὸ 1935 ἔγινε 'Εφορος τῶν 'Αρχαιοτήτων, τὸ 1947 μετατέθηκε στὸ Ναύπλιο καὶ τὸ 1948 στὴ Β' 'Εφορεία 'Αρχαιοτήτων Ἀττικῆς. Τὸν Αὐγούστο τοῦ 1958 διορίστηκε Διευθυντὴς τῶν 'Αρχαιοτήτων καὶ τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1960 τοποθετήθηκε Προϊστάμενος τῆς Ὑπηρεσίας 'Αρχαιοτήτων καὶ 'Αναστηλώσεως. Τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1961 διορίστηκε σὲ θέση Γενικοῦ 'Εφόρου τῶν 'Αρχαιοτήτων καὶ Γενικοῦ Διευθυντοῦ τῆς 'Αρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας. Στὴν Κέρκυρα ἀσχολήθηκε κυρίως μὲ μεταγενέστερες περιόδους τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἀρχαιολογίας. Τὸ 1948 ἔκανε ἐργασίες στὸ ἱερὸ τοῦ 'Ασκληπιοῦ στὴν 'Επίδαυρο, ἐρεύνησε συστηματικὰ τὸ γειτονικὸ ἱερὸ τοῦ 'Απόλλωνος Μαλεάτα καὶ ἔδωσε τὴν πρώτη σαφὴ εἰκόνα τῶν ὧσων εἶχε ἀποκαλύψει ὁ Παναγὴς Καββαδίας. Τὴν ἴδια χρονιά, 1948, ταῦτισε τὸ ἱερὸ τῆς Βραυρωνίας 'Αρτέμιδος στὴν Ἀττικὴ καὶ ἄρχισε τὴν ἀνασκαφὴ του, ἡ ὁποία ἔμελλε νὰ γίνῃ μία ἀπὸ τὶς σημαντικότερες στὴν 'Ελλάδα κατὰ τὸν 20ὸ αἰῶνα. Τὸ 1952 ἄρχισε τὴ μεγάλη ἀνασκαφὴ τοῦ Ταφικοῦ Κύκλου Β τῶν Μυκηνῶν, τὴν πλέον σημαντικὴ στὸν τόπο ἐκεῖνο μετὰ τὶς ἀνακαλύψεις τοῦ Schliemann, ἡ ὁποία

δημιούργησε μεγάλη πρόοδο στη γνώση του μυκηναϊκού πολιτισμού. Σημαντική ανασκαφή του τών χρόνων εκείνων (1952) ήταν της σπηλιάς τών Νυμφών του 4ου αϊ. π.Χ. στην Πεντέλη, που μᾶς πρόσφερε σειρά ἑξαρέτων ἀναγλύφων. Τὰ ἐπόμενα χρόνια διεξήγαγε τὴν ἀνασκαφή τοῦ ναοῦ τῆς Ταυροπόλου Ἀρτέμιδος στὴ Λούτσα (1956-1957) καὶ τὸ 1958 ἀποκαλύφθηκε, στὴν Οἰνὴ τοῦ Μαραθῶνος, ἔπειτα ἀπὸ ἐπίμονες ἀναζητήσεις του, τὸ σπήλαιο τοῦ Πανὸς ποὺ περιγράφει ὁ Πausanias. Τὸ 1958, τὸν Αὐγούστο, διορίστηκε Διευθυντὴς Ἀρχαιοτήτων τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας. Ὁ διορισμὸς του αὐτὸς ἦταν ἡ ἀρχὴ μιᾶς νέας περιόδου τῆς πορείας τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας, ποὺ θὰ τερματιστεῖ ἀπότομα στὶς 21 Ἀπριλίου 1967. Τὸ 1960 ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία μεταφέρθηκε στὸ Ὑπουργεῖο Προεδρίας Κυβερνήσεως, ἔγινε Γενικὴ Διεύθυνση καὶ προϊστάμενός της Γενικὸς Διευθυντὴς ἔγινε ὁ Παπαδημητρίου. Τὰ τρία χρόνια ποὺ ἀκολούθησαν ἕως τὸν θάνατό του τὸ 1963, ἦταν μιὰ περίοδος ἀκμῆς καὶ προόδου γιὰ τὴν Ὑπηρεσία. Ὁ ἴδιος μπόρεσε νὰ φέρει σὲ πέρας τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀρτέμιδος στὴ Βραυρῶνα, νὰ ἀναστηλώσει τὴ στοὰ τοῦ ἱεροῦ καὶ νὰ κτίσει τὸ μουσεῖο, τὸ ὁποῖο ἐγκαινιάστηκε κατὰ τὴν Ἑπταετία. Ἡ τελευταία του μεγάλη ἀνασκαφὴ ἦταν τῶν χάλκινων ἀγαλμάτων τοῦ Πειραιῶς τὸν Ἰούλιο τοῦ 1959. Πέθανε στὶς 11 Ἀπριλίου 1963, βράδυ Μεγάλης Πέμπτης.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΠΟΣΤΟΛΟΥ. Γεννήθηκε στὴν Πάτρα καὶ σπούδασε στὰ Πανεπιστήμια τῆς Ἀθήνας καὶ τοῦ Μονάχου (1968-1970). Τὸ 1963 διορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία καὶ ὑπηρέτησε ὡς Ἐπιμελητὴς καὶ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων στὴ Ρόδο (1963-1966), στὴν Ἀκρόπολη (1966-1968), στὴν Πάτρα (1971-1973), στὰ Χανιά (Ἐφορεῖα Δυτικῆς Κρήτης, 1973-1976), πάλι στὴν Πάτρα (1976-1983) καὶ στὴ Συλλογὴ Γλυπτῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου (1983-1984). Τὸ 1984 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς Κλασικῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἰωαννίνων, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀποχώρησε τὸ 1998. Ἔκανε πολλὲς ἀνασκαφὲς στὶς Περιφέρειες ὅπου ὑπηρέτησε, κυριότατα ὅμως στὴν Πάτρα καὶ συστηματικὰ στὸ ἱερὸ τοῦ Ἀπόλλωνος στὸν Θέρμο τῆς Αἰτωλίας, τῶν ὁποίων (Πάτρας καὶ Θέρμου) ἔχει δώσει διεξοδικὲς δημοσιεύσεις.

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΠΕΛΕΚΑΝΙΔΗΣ (1909-1980). Γεννήθηκε στὸ Φανάρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Σπούδασε στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης

καὶ στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Βερολίνου κλασικὴ καὶ βυζαντινὴ ἀρχαιολογία. Τὸ 1943 διορίστηκε Ἐφορος Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Θεσσαλονίκης (ΝΔ 2151/1943), θέση στὴν ὁποία διήνυσε τὴν ὑπηρεσία του στὸν Κλάδο. Τὸ 1962 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀποχώρησε τὸ 1975. Εἶχε σημαντικὴ ἀνασκαφικὴ καὶ ἀναστηλωτικὴ δράση καὶ τὰ δημοσιεύματά του εἶναι πολυάριθμα.

ΠΕΤΡΟΣ ΠΕΡΒΑΝΟΓΛΟΥΣ (1833-1894). Σπούδασε ἀρχαιολογία στὴ Λειψία, τὴ Βόννη καὶ τὸ Βερολίνο, καὶ διετέλεσε Σύμβουλος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ διάστημα 1862-1869. Ἔκανε ἀνασκαφὲς τάφων στὴν Ἀθήνα. Ἐζήσε κυρίως στὴν Τεργέστη, ὅπου διηύθυνε τὸ ἀρχαιολογικὸ μουσεῖο.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΣ (1932). Γεννήθηκε στὸν Πειραιᾶ ὅπου ἔκανε τὶς ἐγκύκλιες σπουδές. Σπούδασε ἀρχαιολογία στὴν Ἀθήνα καὶ τὴ Lyon. Διετέλεσε Ἐπιμελητὴς καὶ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1959-1994), καὶ ὑπηρέτησε στὴν Εὐβοία, Μυτιλήνη (νησιὰ Β. Αἰγαίου), Δελφούς, Πάτρα, Ἐθνικὸ Μουσεῖο καὶ Ἀττικὴ. Τὸ 1988 ἐξελέγη Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, τὸ 1998 ξένος ἐταῖρος τοῦ Institut de France (Académie des Inscriptions et Belles Lettres), τὸ 2000 ἐξελέγη τακτικὸ μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τὸ 2003-2008 ἐξελέγη Γραμματεὺς τῆς ἐπὶ τῶν Δημοσιευμάτων καὶ τὸ 2010 Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς.

ΦΩΤΙΟΣ ΠΕΤΣΑΣ (1918-2004). Γεννήθηκε στὴν Ἀρίστη Ἰωαννίνων καὶ σπούδασε στὴ Θεσσαλονίκη καὶ στὸ Καϊμπριτζ. Διετέλεσε Ἐπιμελητὴς καὶ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1942-1947 καὶ 1951-1972), ἀπολύθηκε ὅμως κατὰ τὸ διάστημα 1947-1951 σύμφωνα μὲ τὶς διατάξεις τοῦ Θ' ψηφίσματος (ἄρθρ. Ζ παρ. 3). Στρατεύθηκε κατὰ τὸν Ἐμφύλιο ὡς ἀξιωματικὸς καὶ ἐπαναδιορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία μὲ τὶς διατάξεις τοῦ ΑΝ 1540/1951. Ὑπηρέτησε στὰ Ἰωάννινα, τὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὴν Πάτρα καὶ γιὰ μικρὸ διάστημα, τὸ 1951, μετὰ τὸν ἐπαναδιορισμὸ του, στὴν Ἀττικὴ.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ Σ. ΠΙΠΤΑΚΗΣ (1793-23 Ὀκτ. 1863). Ἦταν ἡ μορφὴ ποὺ κυριάρχησε στὰ ἀρχαιολογικὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ 27 χρόνια.

Γεννήθηκε στην Ἀθήνα καὶ ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα ἀπὸ τὸν Ἰω. Παλαμᾶ. Ὑπῆρξε μαθητὴς τῆς Φιλομούσου Ἑταιρείας καὶ στὴν ἀρχαιολογία μυήθηκε καὶ ἐκπαιδεύτηκε «μὲ τὴν λεπτομερῆ ἀνίχνευσιν τῶν Ἑλληνικῶν ἐρευνῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ καλοῦ μου φίλου κυρίου Φωβέλ». Τὸ 1824 πῆγε στὴν Κέρκυρα καὶ φοίτησε στὴν Ἰόνιο Ἀκαδημία, ὅπου σπούδασε ἰατρικὴ. Στὴν Κέρκυρα γνώρισε τὴν κατόπιν σύζυγό του Αἰκατερίνη Μακρῆ, ἀδελφὴ τῆς Θηρεσίας, τῆς Κόρης τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ 1828 ζήτησε ἀπὸ τὸν Καποδίστρια διορισμὸ στὸ Δημόσιο, ἀρνήθηκε ὅμως τὴ θέση ποὺ τοῦ δόθηκε γιατί δὲν ταίριαζε μὲ τὰ ἐνδιαφέροντά του. Ἦδη τὰ χρόνια ποὺ βρισκόταν ἐκτὸς ὑπηρεσίας εἶχε ὡς κύρια ἀσχολία τὴ συλλογὴ ἐπιγραφῶν, ἀπόγραφα τῶν ὁποίων ἔστειλε ἀργότερα στὸν Αὐγουστο Boeckh, ποὺ τὶς περιέλαβε στὸ *Corpus* τῶν ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν. Τὸ 1832 διορίστηκε ἄμισθος «ἐπιστάτης τῶν ἐν Ἀθῆναις ἀρχαιοτήτων» καὶ μέσα στὶς ὑπηρεσιακὲς ἀσχολίες του δὲν παρέλειπε νὰ συνοδεύει σὲ ἐπισκέψεις τῶν ἀθηναϊκῶν μνημείων τοὺς ξένους περιηγητὲς ποὺ ἔρχονταν ἀθρόοι στὴν Ἀθήνα. Τὸ 1833 διορίστηκε ὡς «ὑποέφορος» Στερεᾶς Ἑλλάδος στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία, τῆς ὁποίας προϊστάμενος ἦταν ὁ Βαυαρὸς ἀρχιτέκτων Α. Weissenburg. Τότε ἔκανε ὡς ἀρμόδιος ὑπάλληλος πλέον τὴν πρώτη ἀνασκαφὴ στὴν Ἀκρόπολη καὶ ἄρχισε νὰ φροντίζει συστηματικὰ γιὰ τὴν περισυλλογὴ τῶν ἀδέσποτων ἀρχαίων ποὺ σὲ ἀφθονία ὑπῆρχαν σκορπισμένα στὴν Ἀθήνα. Τὸ 1837 ἡ γνωριμία του μὲ τὸν βαρὼνο Κ. Μπέλλιο ὁδήγησε στὴν ἱδρυση τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Τὴν ἴδια χρονιά ἐξέδωσε, μὲ τὸν Ἀλ. Ρ. Ραγκαβῆ, τὴν *Εφημερίδα Ἀρχαιολογικὴν*, τῆς ὁποίας, μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ραγκαβῆ ἀπὸ τὴ σύνταξή της, ἔμεινε σχεδὸν μοναδικὸς συντάκτης ὡς τὴν παύση τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ τὸ 1860. Ἡ *Εφημερίς* ἀποτελεῖ προσωπικὸ ἄθλο τοῦ Πιπτάκη, πολύτιμο θησαυρὸ γνώσεως χιλιάδων μνημείων καὶ συγχρόνως μοναδικὴ πηγὴ τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας. Ὡς Ἐφορος τῆς Στερεᾶς ἔκανε περιοδεῖες γιὰ νὰ γνωρίσει καὶ νὰ ἐξασφαλίσαι τὰ μνημεῖα τῆς ἀρμοδιότητάς του, κύριο ἔργο του ὅμως ὑπῆρξε ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως ἀπὸ τὸ 1833 ὡς τὸ 1861, μιᾶς Ἀκροπόλεως γεμάτης μεσαιωνικὰ καὶ τουρκικὰ κτίσματα καὶ χαλάσματα τοῦ Ἀγῶνα. Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Ross ἀπὸ τὴ θέσιν τοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων ἀνέλαβε αὐτὸς τὶς ἀρμοδιότητές του ὡς «Ἐφορος τοῦ Κεντρικοῦ Μουσείου». Γενικὸς Ἐφορος διορίστηκε στὶς 31 Δεκεμβρίου 1848. Ἡ ζωὴ του ὡς τὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου του εἶναι ἀδιάκοπη φρον-

τίδα για την αποκάλυψη, περισυλλογή και σωτηρία των αρχαίων. Τῆς Ἑταιρείας ὑπῆρξε σχεδὸν ὁ μόνος ἀνασκαφέας ὡς τὸ 1859. Μὲ τὴ νέκρωση τῆς Ἑταιρείας, τὸ 1854 ὁ Πιπτάκης ἔμεινε ὁ μόνος κρίκος ποὺ τὴ συνέδεε μὲ τὴ ζωὴ ὡς τὸ 1858, ἔτος ἀναβίωσής της. Μεγάλῃ ὑπῆρξε ἡ συμβολὴ τοῦ Πιπτάκη στὴ διάσωση τῶν ἀρχαίων τῆς Ἀθήνας μὲ τὴ δημιουργία συλλογῶν στὴ Μεγάλῃ Παναγία, στὴν Ἀκρόπολη, στὸ Θησεῖο, στὸν Πύργο τῶν Ἀνέμων, στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Ἀδριανοῦ ἀκόμα καὶ σ' αὐτὸ τὸ γραφεῖο του στὴ Γενικὴ Ἐφορεία. Ὁ Πιπτάκης δὲν εἶχε ἐπαρκὴ φιλολογικὴ μόρφωση οὔτε οἱ γνώσεις του τῆς ἀρχαιολογίας εἶχαν γερὰ θεμέλια. Τοῦ ἔλειπε ἐπίσης ἡ μέθοδος ποὺ θὰ τοῦ ἐπέτρεπε νὰ βάλει σὲ τάξη τὸ τεράστιο ὑλικὸ ποὺ δημοσίευσε. Ἀναπλήρωνε τὶς ἐλλείψεις του μὲ τὴν ἐργατικότητά του καὶ τὴν ἀγάπη ποὺ εἶχε γιὰ τὰ ἀρχαῖα.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΛΑΤΩΝ (1909-1992). Γεννήθηκε στὸ Μεσοβοῦνι Κεφαλληνίας καὶ σπούδασε ἀρχαιολογία στὴν Ἀθήνα καὶ στὸ Παρίσι. Διετέλεσε Ἐπιμελητής, Ἐφορος καὶ Γενικὸς Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1930-1966), καὶ ὑπηρέτησε στὴν Κρήτη (1930), στὴ Βοιωτία (1935), ὡς Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων Ἀνατολικῆς Κρήτης καὶ Διευθυντὴς τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου (1938), Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Κρήτης (1945-1961), Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων Ἀθηνῶν καὶ Διευθυντὴς Ἀκροπόλεως (1961), Γενικὸς Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων καὶ Διευθυντὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου (1965). Τὸ 1965 ἐξελέγη καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀποχώρησε τὸ 1974. Κατὰ τὸ διάστημα 1977-1981 διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Κρήτης. Ὁ Νικόλαος Πλάτων ὑπῆρξε ξεχωριστὴ μορφή, ὄχι μόνον γιὰ τὸ μεγάλο ἐπιστημονικὸ ἔργο του ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ στάση του ἀπέναντι στοὺς Γερμανοὺς κατακτητὲς στὴν Κρήτη κατὰ τὴν Κατοχή.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΡΙΖΟΣ ΡΑΓΚΑΒΗΣ (1809-1892). Γεννήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἐνας ἀπὸ τοὺς δασκάλους του ἦταν ὁ Γεώργιος Γεννάδιος. Φοίτησε στὴ Στρατιωτικὴ Σχολὴ τοῦ Μονάχου, ὑπηρέτησε γιὰ μικρὸ διάστημα ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ κατόπιν κατέλαβε διάφορες κρατικὲς θέσεις. Ὑπῆρξε ἰδρυτὴς ἐταῖρος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ πρῶτος Γραμματεὺς της (1837-1851). Τὸ 1844 διαδέχτηκε τὸν L. Ross ὡς καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας στὸ

Πανεπιστήμιο, από το οποίο αποχώρησε το 1866. Διετέλεσε Υπουργός των Ἐξωτερικῶν (1856-1857) καὶ πρεσβευτὴς στὴν Οὐάσιγκτων, τὸ Παρίσι, τὴν Κωνσταντινούπολη, τὸ Βερολίνο. Ἐγράψε πολλὰ ἀρχαιολογικά, σχολικά, ἐγκυκλοπαιδικὰ ἔργα, ἔκανε μεταφράσεις ἀρχαίων συγγραφέων καὶ εἶχε μεγάλη λογοτεχνικὴ καὶ ποιητικὴ παραγωγή. Ὑπῆρξε σημαντικὴ προσωπικότης τῶν γραμμάτων καὶ τῆς πολιτικῆς, ρομαντικὸς ὡς πρὸς τὴς λογοτεχνικὲς τάσεις καὶ ἀρχαΐστης ὡς πρὸς τὴ γλῶσσα.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΡΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ (1823-1898). Γεννήθηκε στὸ Βογατσικὸ τῆς Μακεδονίας. Σπούδασε φιλολογία καὶ ἀρχαιολογία στὴν Ἀθήνα, τὸ Βερολίνο, τὴ Λειψία καὶ τὴ Γοτίγγη. Ὑπηρέτησε ὡς γυμνασιάρχης στὴν Πάτρα (1855-1858) καὶ κατόπιν ὡς καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς Φιλολογίας (1860-1863) καὶ τῆς Ἀρχαιολογίας (1868-1885) στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας. Διετέλεσε Σύμβουλος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας (1863-1867), Ἐπιμελητὴς τῆς *Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος* τῆς δευτέρας περιόδου (1862-1863) καὶ ἔκανε ἀνασκαφὲς στὸν Κεραμεικὸ. Στὸν Ρουσόπουλο ἔτυχε νὰ ἀποκαλύψει τὸ μνημεῖο τοῦ Δεξίλεω.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΡΩΜΑΙΟΣ (1874-1966). Γεννήθηκε στοῦ Βούρβουρα τῆς Κυνουρίας. Σπούδασε στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας καί, μὲ ὑποτροφία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, στὰ Πανεπιστήμια τοῦ Μονάχου, τοῦ Βερολίνου καὶ τῆς Βόννης (1901-1904). Διετέλεσε καθηγητὴς στὴ Μέση Ἐκπαίδευση (1904-1908) καὶ κατόπιν διορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία ὡς Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1908-1928). Ὑπηρέτησε στὴ Λακωνία, Μεσσηνία, Ἀρκαδία, Κέρκυρα, Αἰτωλοακαρνανία καὶ Ἡπειρο. Κατὰ τὸ διάστημα 1922-1925 διετέλεσε Διευθυντὴς τῆς Ὑπηρεσίας καὶ τὸ 1925-1928 Ἐφορος στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο. Τὸ 1928 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ἀπὸ ὅπου ἀποχώρησε τὸ 1940. Τὸ 1945 ἐξελέγη τακτικὸ μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

ΕΦΗ ΣΑΠΟΥΝΑ ΣΑΚΕΛΛΑΡΑΚΗ. Γεννήθηκε στὸν Πειραιᾶ καὶ σπούδασε ἀρχαιολογία στὰ Πανεπιστήμια τῆς Ἀθήνας, τῆς Χαϊδελβέργης καὶ τοῦ Λονδίνου.

Ἐργάστηκε στὴν Ἀκρόπολη, τὴν Ὀλυμπία, τὸ Ναύπλιο, τὸ Ἡράκλειο, τὴν Κέρκυρα, στὴν Κεντρικὴ Ὑπηρεσία καὶ στὴν Ἐφορεία Ἐναλίων Ἀρχαιοτήτων, καθὼς καὶ στὴν ἀρχαία Ἀγορὰ τῆς Ἀθήνας, σὺς

έργασίες της Ἀμερικανικῆς Σχολῆς Κλασικῶν Σπουδῶν. Τὸ 1984 τοποθετήθηκε ὡς Προϊσταμένη τῆς Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων Εὐβοίας. Ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία ἀποχώρησε τὸ 1997.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΑΚΗΣ (1936-28 Ὀκτωβρίου 2010). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα. Σπούδασε στὰ Πανεπιστήμια τῆς Ἀθήνας καὶ τῆς Χαϊδελβέργης. Διορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία καὶ διετέλεσε Ἐπιμελητὴς καὶ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1963-1998). Ὑπηρετήσε στὴ Θεσσαλονίκη, τὰ Ἰωάννινα, τὴν Ὀλυμπία, τὴν Κρήτη καὶ τὴν Ἀθήνα. Ἐξελέγη ἐντεταλμένος ὑφηγητὴς καὶ ἐπίκουρος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἀθήνας (1976-1981), καὶ δίδαξε στὰ Πανεπιστήμια τοῦ Ἀμβούργου καὶ τῆς Χαϊδελβέργης. Κύριες ἀνασκαφές του στὶς Ἀρχάνες, στὸ Ἰδαῖο Ἄντρο, στὴ Ζώμινθο καὶ στὸν Ἅγιο Γεώργιο Κυθήρων. Τῆς τελευταίας ἀνασκαφῆς πολύτομη δημοσίευση ἐκδίδεται ἀπὸ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία.

HEINRICH SCHLIEMANN (1822-1890). Γεννήθηκε στὸ Neubukow τοῦ κρατιδίου τοῦ Mecklenburg-Schwerin τῆς Γερμανίας. Ἐμπορος καὶ μεγαλεπήβολος αὐτοδίδακτος ἀρχαιολόγος. Ὁ πατέρας του ἦταν διαμαρτυρόμενος πάστωρ. Μετὰ ἀπὸ μιὰ ἐπιτυχὴ ἐμπορικὴ σταδιοδρομία στράφηκε πρὸς τὴν ἀρχαιολογία καὶ τὶς ἀνασκαφές. Στὴν Ἑλλάδα ἦλθε πρώτη φορὰ τὸ 1859 καὶ ὀριστικὰ τὸ 1868. Τὸ 1869 ἔλαβε ὡς σύζυγο τὴ Σοφία Καστριώτη, ἀδελφὴ τοῦ Ἐφόρου Ἀρχαιοτήτων Παναγιώτη Καστριώτη. Κατὰ τὰ ἔτη 1870-1873 διεξήγαγε μεγάλες ἀνασκαφές στὴν Τροία (Χιοαρλίκ). Τὸ 1876 ἔκανε τὴ φημισμένη ἀνασκαφὴ τοῦ Ταφικοῦ Κύκλου Α στὴν ἀκρόπολη τῶν Μυκηνῶν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιο καὶ τὴν ἀπαρχὴ ἑνὸς κλάδου τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης, τῆς μυκηναϊκῆς ἀρχαιολογίας.

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΣΟΦΟΥΛΗΣ (1860-1949). Ὑφηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας. Ἐκανε μὲ ἐντολὴ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ἀνασκαφές στὸ Φοινίκι τῆς Λακωνίας καὶ στὴ Μεσσήνη. Κατὰ τὴ διάρκειά τῶν τελευταίων ἀρρώστησε βαριὰ ἀπὸ πνευμονία. Μετὰ τὴν ἀνάρρωσή του ἀποσύρθηκε στὴ Σάμο, ὅπου ἄρχισε νὰ ἀναμειγνύεται στὰ πολιτικὰ πράγματα τοῦ νησιοῦ. Τὸ 1902 καὶ 1903 διεξήγαγε ἀνασκαφές στὸ Ἡραῖο τῆς Σάμου μὲ τὸν Π. Καββαδία.

ΒΑΛΕΡΙΟΣ ΣΤΑΗΣ (1857-1923). Γεννήθηκε στη Χώρα Κυθήρων και σπούδασε στην Ἀθήνα ἰατρική (1877-1880), καὶ συνέχισε μὲ σπουδὲς ἀρχαιολογίας στὴ Βόννη, στὸ Βερολῖνο, στὴ Γοτtingη καὶ τὴ Χάλλη. Διετέλεσε Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1885-1922), καὶ ἔκανε ἀνασκαφὲς στὴν Ἐπίδαυρο ὡς ἀναπληρωτὴς τοῦ Παναγῆ Καββαδία (1886-1887) καὶ σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἀττικῆς: Βραυρῶνα, Βελανιδέζα, Πετρέζα, Πρασιές, Θορικό, Βουρβᾶ, Μαραθῶνα, Νέο Φάληρο, Σούνιο καὶ Ραμνούντα. Ἡ κύρια θέση τοῦ ὅμως ὑπῆρξε τοῦ Ἐφόρου στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο. Ἐκανε ἔρευνες ἀκόμη στὰ Κύθηρα καὶ τὰ Ἀντικύθηρα, καθὼς καὶ στὴ Θεσσαλία, στὸ Διμήνι καὶ τὸ Σέσκλο, τὸ ὁποῖο ἐκεῖνος ἐπεσήμανε.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΣΤΑΜΑΤΑΚΗΣ (1830;-1885). Γεννήθηκε στὴν Βαρβίτσα τῆς Λακωνίας. Προσλήφθηκε ὡς βοηθὸς τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1866 «ἵνα καταγράψῃ μετ' αὐτοῦ τὰς ἐν ταῖς ἰδιωτικαῖς οἰκίαις ἀρχαιότητας». Ὁρκίστηκε στὶς 15 Ἰουλίου 1866. Μὲ πρόταση τῆς Ἑταιρείας ἀποσπᾶται τὸ 1871 στὴν ὑπηρεσία τῆς ὡς περιοδεύων Ἐφορος. Στὶς 3 Μαρτίου 1875 προάγεται σὲ Ἐφορο καὶ στὶς 7 Σεπτεμβρίου 1884 σὲ Γενικὸ Ἐφορο. Ὡς ὑπάλληλος τῆς Ἑταιρείας ἔδειξε μεγάλη δραστηριότητα καὶ οἱ ἐνέργειές του εἶχαν ἐξαιρετικὰ ἀποτελέσματα ὡς πρὸς τὴ διάσωση καὶ τὴ φύλαξη τῶν ἀρχαίων. Ἐργάστηκε καὶ ἔκανε ἀνασκαφὲς σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, Ἀττικῆ, Βοιωτία, Φθιώτιδα, Πελοπόννησο, Δῆλο, Δελφούς. Τὸ 1876 παρακολούθησε τὴς ἀνασκαφὲς τοῦ Σλήμαν στὶς Μυκῆνες ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑταιρείας καὶ βρῆκε τὸν ἐπόμενον χρόνο τὸν ἕκτο τάφο, τῆς ἀνασκαφῆς, τοῦ ὁποίου σῶζεται ὑποδειγματικὴ περιγραφή. Ἐξαιρετικῆς σημασίας εἶναι ἡ δράση του στὴ Βοιωτία, ὅπου σχημάτισε τὴς πρῶτες συλλογὲς στὴ Θήβα, τὴ Χαϊρώνεια, τὴν Τανάγρα, στὴν Πελοπόννησο ὅπου ἀνέσκαψε ἐκτὸς ἄλλων τὸν θολωτὸ τάφο κοντὰ στὸ Ἡραῖο, στὴν Ἀττικὴ ὅπου ἐρεῦνησε τὸν μυκηναϊκὸ θολωτὸ τάφο τῶν Σπάτων. Ὁ Σταματάκης, τοῦ ὁποίου δὲν σῶζεται φωτογραφία ἢ εἰκόνα, πέθανε τὸ βράδυ τῆς 19 Μαρτίου 1885 ἀπὸ τὴς συνέπειες τῆς ἐλονοσίας ἀπὸ τὴν ὁποία ἔπασχε ἐπὶ χρόνια. Φαίνεται, ὅπως λέγεται καὶ σὲ δημοσιεύματα ἐφημερίδων, πὼς εἶχε προσβληθεῖ ἀπὸ τὴν ἀσθένεια αὐτὴ στὶς ἀνασκαφὲς τῆς Χαϊρώνειας.

Ὁ Παναγιώτης Σταματάκης εἶναι ὁ τελευταῖος ἀλλὰ καὶ ὁ ἄριστος τῶν αὐτοδιδάκτων Ἑλλήνων ἀρχαιολόγων, ποὺ μὲ τὴ δραστηριότητά

του, τη μεθοδικότητα και την ακρίβεια της εργασίας του έδωσε έμπιστημονική ποιότητα στο έργο του. Χρόνια πριν από τον θάνατό του ετοίμαζε για δημοσίευση τὰ ἡμερολόγια τῶν ἀνασκαφῶν του στὶς Μυκῆνες, τὴ Χαϊρώνεια, τὴν Τανάγρα, τὰ Σπάτα καὶ τὶς Θεσπιές.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ (1872-1919). Γεννήθηκε στὸν Πειραιὰ καὶ σπούδασε φιλολογία καὶ ἀρχαιολογία στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Νεότερος ἐργάστηκε ὡς ἑκτακτος ὑπάλληλος στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία σὲ διάφορους τόπους, Ἐρέτρια, Δελφούς, Μύκονο, Ἀθήνα. Τὸ 1895 διορίστηκε μετὰ ἀπὸ διαγωνισμό ὡς Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ τοποθετήθηκε στὴν Ὀλυμπία, ὅπου ἔμεινε ἕως τὸ 1897. Ἐπανῆλθε στὴ Μύκονο μὲ δικαιοδοσία στὶς Κυκλάδες. Κύριο ἔργο του ἐκεῖ ὑπῆρξε ἡ ἔρευνα καὶ ἡ φροντίδα τῆς Δήλου, καὶ ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Ρηνεΐας (1898-1900), μὲ τὴν ὁποία ἀποκάλυψε τὸν βόθρο τῆς καθάρσεως τῆς Δήλου ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους κατὰ τὸ διάστημα 426/425 π.Χ.

ΦΟΙΒΟΣ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ (1904-1972). Διορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία τὸ 1922 ὡς Ἐπιμελητὴς Ἀρχαιοτήτων καὶ τοποθετήθηκε στὴν ἀρχὴ στὸ Ἀρχαιολογικὸ Τμῆμα τοῦ Ὑπουργείου. Τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1923 μετατέθηκε στὸ Ἐθνικὸ Μουσεῖο καὶ τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1928 στὴν Κρήτη. Τὸ 1931 τοποθετήθηκε στὴν Α΄ Ἀρχαιολογικὴ Περιφέρεια (Ἀκρόπολη, Ἀθήνα, Ἀττικὴ), τὸ 1935 στὸ Ἀρχαιολογικὸ Τμῆμα τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ σχεδὸν εὐθὺς πάλι στὴν Α΄ Περιφέρεια. Τὸ 1938 ἔγινε Ἐφορος καὶ μετατέθηκε στὴν Πάτρα· τὸ 1941 ξαναγύρισε στὴν Ἀθήνα ὡς Ἐφορος Γλυπτῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου. Τὸ 1964 μετατέθηκε στὴν Γ΄ Ἀρχαιολογικὴ Περιφέρεια (Ἀθηνῶν), τὴν ὁποία διοικοῦσε ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ Ἰ. Θρεψιάδη, καὶ τὸν ἴδιο χρόνο ἀποχώρησε ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία.

ΚΛΩΝ ΣΤΕΦΑΝΟΣ (1854-1915). Σπούδασε ἱατρικὴ καὶ ἀνθρωπολογία στὴν Ἀθήνα καὶ τὸ Παρίσι, καὶ ἱδρύσε τὸ Ἀνθρωπολογικὸ Μουσεῖο τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἐκανε σημαντικὲς ἀνασκαφές στὴ Νάξο καὶ τὴ Σύρο.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ (1852-1942). Γεννήθηκε στὸ Σιδηρόκαστρο τῆς Μακεδονίας, καὶ σπούδασε στὴν Ἀθήνα καὶ στὴ Γερμανία. Διορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία τὸ 1896, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀποχώ-

ρησε τὸ 1912 γιὰ νὰ καταλάβει τὴν ἔδρα τῆς Ἱστορίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας. Γιὰ μικρὸ διάστημα διετέλεσε καθηγητὴς καὶ στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, τοῦ ὁποῖου ἦταν ὁ πρῶτος πρύτανης. Ὑπῆρξε ἀκάματος ἀνασκαφὴς καὶ διεξήγαγε μεγάλες καὶ πολυετεῖς ἀνασκαφὲς στὸν Θέρμο, στὴ Βοιωτία, στὴ Φωκίδα, στὴ Λοκρίδα καί, σὲ προχωρημένη ἡλικία, στὴν περιοχὴ τοῦ Μαραθῶνος.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΟΥ (1880-1965). Γεννήθηκε στὶς Σπέτσες. Σπούδασε στὴ Ριζάρειο καὶ στὰ Πανεπιστήμια τῆς Ἀθήνας, τῆς Λειψίας, τοῦ Βερολίνου καὶ τῆς Βιέννης βυζαντινὴ ἀρχαιολογία καὶ τέχνη, παλαιογραφία καὶ ἐπιγραφικὴ. Ὑπηρετήσε ὡς ἐλληνοδιδάσκαλος στὴ Λάρισα καὶ ὡς καθηγητὴς τοῦ ἐκεῖ Ἀρσακείου (1905-1909). Μετὰ τὶς σπουδὲς του στὸ Ἐξωτερικὸ στρατεύτηκε. Τὸ 1915 διορίστηκε Ἐφορος τῶν Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ τὸ 1923 Διευθυντὴς τοῦ Βυζαντινοῦ καὶ Χριστιανικοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν, θέση στὴν ὁποία ὑπηρετήσε ἕως τὸ 1961. Τὸ 1924 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας καὶ Παλαιογραφίας στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν, καὶ δίδαξε ἕως τὸ 1951. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων πολλῶν ἀνασκαφῶν του μνημονεύεται ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στὴν Ἐφεσο κατὰ τὸ 1921.

ΧΡΙΣΤΙΝΑ Α. ΤΕΛΕΒΑΝΤΟΥ. Γεννήθηκε στὴν Κυρήνεια τῆς Κύπρου, ὅπου ἔκανε τὶς ἐγκύκλιες σπουδές. Σπούδασε ἀρχαιολογία καὶ τέχνη στὸ Ἀριστοτελεῖο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, τοῦ ὁποῖου ἔγινε διδάκτωρ τὸ 1989.

Τὸ 1979 διορίστηκε στὴν Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων Κυκλάδων (ΚΑ'), ὅπου καὶ ὑπηρετεῖ. Ἔχει κάνει ἀνασκαφὲς στὰ περισσότερα νησιά τῆς Ἐφορείας (Δῆλο, Σάμο, Ἄνδρο, Μῆλο, Σίφνο, Ἀνάφη) καὶ ἔχει ὀργανώσει ἐκθέσεις μουσείων τῆς περιφέρειάς της. Ὁλοκλήρωσε τὴν ἀνασκαφὴ καὶ μελέτη τῆς ἀκρόπολης τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέα στὴ Σίφνο, καὶ διεξάγει συστηματικὴ ἀνασκαφὴ καὶ μελέτη τοῦ νεολιθικοῦ οἰκισμοῦ τοῦ Στρόφιλα τῆς Ἀνδρου.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΑΥΛΟΣ (1908-1985). Γεννήθηκε στὸ Ροστόβ τῆς Ρωσίας καὶ σπούδασε στὸ Βαρβάκειο καὶ στὸ ΕΜΠ μὲ καθηγητὲς τὸν Ἀν. Ὁρλάνδο καὶ τὸν Δημ. Πικιώνη. Τὰ ἔτη 1952/3 καὶ 1967/8 παρέμεινε στὸ Institute for Advanced Studies τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Princeton. Πολὺ νέος ἤδη ἄρχισε νὰ συνεργάζεται μὲ ἐξέχοντες Ἕλληνες καὶ

ξένους αρχαιολόγους καὶ κατέγινε κυρίως στὴ μελέτῃ τῆς ἀττικῆς καὶ ἀθηναϊκῆς ἀρχαιολογίας καὶ ἀρχιτεκτονικῆς. Ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν μελετῶν του, οἱ ὁποῖες εἶναι πλουτισμένες μὲ σχέδια τὰ ὁποῖα ἔχουν δημιουργήσει παράδοση στὴν ἀρχαιολογία καὶ τὴν ἀρχιτεκτονική, μερικὰ μεγάλα ἔργα ἀποτελοῦν πλέον τὰ ἀπαραίτητα βοηθήματα μελέτης τῶν σχετικῶν θεμάτων: *Πολεοδομικὴ ἐξέλιξις τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος* (Ἀθῆναι 1960)· *Νεοκλασικὴ ἀρχιτεκτονικὴ στὴν Ἑλλάδα* (ἔκδ. Ἐμπορικῆς Τραπεζικῆς τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1967)· *Bildlexikon zur Topographie des antiken Athen* (Tübingen 1971), καὶ μὲ τὴν Ἀγγελικὴ Κόκκου *Ἑρμοῦπολη* (ἔκδ. Ἐμπορικῆς Τραπεζικῆς τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 1980). Σημαντικότατη ὑπῆρξε ἡ συμβολὴ τοῦ Τραυλοῦ στὴ σύνταξη καὶ ἔκδοση τοῦ μεταθανάτιου ἔργου τοῦ Ἀν. Ὀρλάνδου, *Λεξικὸν ἀρχαίων ἀρχιτεκτονικῶν ὄρων* (ΒΑΕ 94, Ἀθῆναι 1986).

ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΣΟΥΝΤΑΣ (1857-1934). Γεννήθηκε στὴ Στενὴμαχο τῆς Θράκης. Τὶς ἐγκύκλιες σπουδὲς του ἔκανε στὴ Στενὴμαχο, τὴ Φιλιππούπολη καὶ τὴν Ἀθήνα, ὅπου τελείωσε τὸ γυμνάσιο. Σπούδασε στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας καὶ στὴ Γερμανία καὶ δίδαξε ἓνα χρόνο στὰ Ζαρίφεια διδασκαλεῖα τῆς Φιλιππούπολης ὡς τὸν διορισμὸ του στὴν Ἑταιρεία.

Ὁ Τσουντας ὑπῆρξε μεγάλος καὶ συστηματικὸς ἀνασκαφὴς καὶ ἐργάστηκε πάντα ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἑταιρείας, τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ ἔξοχο ἐπιστημονικὸ κεφάλαιο. Ὡς νεοδιορισμένος Ἐφορος ἐποπτεύει τὸ 1884 τὶς ἔρευνες στὸν βυθὸ τοῦ στενοῦ τῆς Σαλαμίνας γιὰ τὴν ἀναζήτησις λειψάνων τῶν πλοίων τῆς μεγάλης ναυμαχίας καὶ συνεχίζει τὸ 1886 καὶ 1891 μὲ τὴν ἀνασκαφὴ τῶν νεκροταφείων τῆς Ἑρέτριας, τὰ ὁποῖα λεηλατοῦσαν τότε οἱ ἀρχαιοκάπηλοι. Τὸ 1886 ἀρχίζει τὶς ἀνασκαφὰς του στὶς Μυκῆνες, ποὺ ἔμελλαν νὰ δώσουν τὸ ἐπιστημονικὸ θεμέλιο στὴ μελέτῃ τοῦ πολιτισμοῦ ποὺ εἶχε ἀποκαλύψει ὁ Σπῆμαν. Οἱ ἐκεῖ ἔρευνές του κράτησαν ὡς τὸ 1910, χωρὶς τοῦτο νὰ τὸν ἐμποδίσει νὰ κάνει ὡς Ἐφορος ἀνασκαφὰς καὶ σὲ ἄλλα μέρη, στὴν Τανάγρα τὸ 1887, στὴ Λακωνικὴ τὸ 1889 (Βαφειό, Ἀρκίνες, Ἀμύκλες, Παληόπυργος), στὴν Τίρυνθα τὸ 1890-1891 καὶ στὸν Κάμπο τῆς Λακωνικῆς ἐπίσης τὸ 1891. Ἀπὸ τὸ 1894 ὡς τὸ 1898 ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἔρευνα καὶ μελέτῃ τοῦ κυκλαδικοῦ πολιτισμοῦ μὲ ἀνασκαφὰς στὴν Ἀμοργὸ τὸ 1894, στὴν Πάρο, Ἀντίπαρο καὶ Δεσποτικὸ τὸ 1897, στὴ Σύρο καὶ

Σίφνο τὸ 1898. Τὸ ἐνδιαφέρον του τὰ ἐπόμενα χρόνια προσελκύει ἡ Θεσσαλία. Ἀρχίζοντας μὲ ἀνασκαφὲς στὴ Μαρμάριαν τὸ 1899 καὶ στὸν Βόλο τὸ 1901, θὰ συνεχίσει τὶς λαμπρὲς του ἔρευνες μὲ τὴν ἀνασκαφὴ τοῦ Σέσκλου τὸ 1901-1903 καὶ τοῦ Διμηνιοῦ τὸ 1903 συμπληρώνοντας ἔτσι, αὐτὸς μόνος, τὴ συστηματικὴ ἀποκάλυψη καὶ μελέτη τριῶν πολιτισμῶν τῆς Ἑλλάδος, τοῦ μυκηναϊκοῦ, τοῦ κυκλαδικοῦ καὶ τοῦ θεσσαλικοῦ.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν προϊστορικὴ ἀρχαιολογία, ὅπου ὑπῆρξε πρωτοπόρος καὶ συστηματικὸς ἐρευνητὴς, ἀσχολήθηκε καὶ μὲ τὴν κλασικὴ ἀρχαιολογία, τὴν ἀττικὴ ἀγγειογραφία, τὰ εἰδῶλια τῆς Τανάγρας, τὶς ἐπιγραφὲς τῆς Ἀκροπόλεως, τῆς Ἐλευσίνος καὶ τῆς Ἐρέτριας. Θαυμάσιο ἔργο ποὺ πρόσφερε καὶ προσφέρει ἀκόμη μεγάλη βοήθεια στοὺς σπουδαστὲς εἶναι ἡ *Ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς Τέχνης* (Ἀθῆναι 1928).

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Θ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ (1867-1955). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα. Πατέρας του ἦταν ὁ Θεμιστοκλῆς Φιλαδελφεύς, ἐκδότης τῆς *Χρυσολίθος* καὶ συγγραφεὺς τῆς *Ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας*. Σπούδασε ζωγραφικὴ στὸ Μόναχο καὶ φιλολογία καὶ ἀρχαιολογία στὴν Ἀθήνα, ἐξελέγη ὑφηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθῆνας καὶ τὸ 1899 προσελήφθη στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ὡς βιβλιοθηκῆριος, θέση ἀπὸ τὴν ὁποία ἀπολύθηκε τὸ 1902. Τὸ 1914 διορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀποχώρησε τὸ 1939. Διετέλεσε Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων στὸ Ναύπλιο, τὴν Πάτρα, Διευθυντὴς Ἀκροπόλεως, καθὼς καὶ τοῦ Ἐπιγραφικοῦ καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΦΙΛΙΟΣ (1844-1907). Γεννήθηκε στὰ Ἰωάννινα, σπούδασε φιλολογία στὴν Ἀθήνα καὶ δίδαξε στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης, θέση ἀπὸ τὴν ὁποία παραιτήθηκε γιὰ νὰ σπουδάσει ἀρχαιολογία στὸ Μόναχο καὶ τὸ Βερολίνο. Διετέλεσε Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1883-1904) καὶ κύριο ἔργο του ἦταν ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Ἐλευσίνος.

ΒΑΡΒΑΡΑ ΦΙΛΙΠΠΑΚΗ (1914-1997). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα ὅπου καὶ σπούδασε. Ἐργάστηκε τὸ 1941-1942 στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία καὶ τὸ διάστημα 1943-1946 στὴ Διεύθυνση Ἀναστηλώσεως. Τὸ 1946 πῆγε στὴν Ἀγγλία ὅπου συνέχισε τὶς σπουδὲς της κοντὰ στὸν John Davidson Beazley. Κατὰ τὸ διάστημα 1950-1956 ἐργάστηκε στὶς ἀνασκαφὲς τῆς

Ἀγορᾶς (τὸ 1951-1952 στὸ Princeton). Διετέλεσε Ἐπιμελήτρια, Ἐφορος καὶ Γενικὴ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1956-1979) καὶ ὑπηρέτησε στὴ Σάμο, στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο (Προϊστορικὴ Συλλογὴ), στοὺς Δελφοὺς καὶ πάλι στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο (Συλλογὴ ἀγγείων καὶ μικροτεχνίας). Κατὰ τὸ διάστημα 1977-1979 διετέλεσε διευθύντρια τοῦ μουσείου.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ (1820-1894). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα. Σπούδασε φιλολογία στὴ Γερμανία καὶ ὑπηρέτησε ὡς καθηγητὴς γυμνασίου καὶ γυμνασιάρχης. Ἐγινε καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο τὸ 1863. Διετέλεσε Σύμβουλος (1861-1862) καὶ Ἀντιπρόεδρος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας (1862-1894). Ἐκανε ἀνασκαφὲς στὶς Πλαταιεὺς, Θήβα, Θήρα, Κόρινθο, Χαιρώνεια, Σούνιο, Κεραμεϊκὸ, Ἀμφιάρειο.

ΣΕΡΑΦΕΙΜ (ΦΕΙΜΟΣ) ΧΑΡΙΤΩΝΙΔΗΣ (1923-1966). Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα ὅπου καὶ σπούδασε ἀλλὰ ἡ καταγωγὴ του ἦταν ἀπὸ τὴ Μάκρη τῆς Μ. Ἀσίας. Διετέλεσε Ἐπιμελητὴς καὶ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1949-1966) καὶ ὑπηρέτησε στὴ Ρόδο ὑπὸ τὸν Ἰωάννη Κοντῆ, στὸ Ναύπλιο, στὴν Ἀκρόπολη, στὴ Μυτιλήνη καὶ πάλι στὸ Ναύπλιο. Εἶχε εὐρύτερη κλασικὴ μόρφωση, φιλολογικὴ καὶ ἀρχαιολογικὴ. Ὁ πρόωρος θάνατός του ἦταν ἀποτέλεσμα αὐτοκινητιστικοῦ δυστυχήματος.

ΜΑΝΟΛΗΣ ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ (1909-1998). Γεννήθηκε στὸ Ἡράκλειο τῆς Κρήτης καὶ σπούδασε στὴν Ἀθήνα, στὸ Παρίσι καὶ στὸ Βερολίνο. Τὸ 1941 ἀνέλαβε τὴ διεύθυνση τοῦ Μουσείου Μπενάκη καὶ τὸ 1943 διορίστηκε Ἐφορος τῆς 1ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων (Στερεὰ Ἑλλάς). Τὸ 1953 κατόρθωσε, μετὰ τοὺς σεισμοὺς τῶν Ἰονίων Νήσων, νὰ διασώσει μέσα ἀπὸ τὰ ἐρεῖπια τῆς Ζακύνθου, ἑκατοντάδες εἰκόνες, ἔργα τέχνης καὶ τοιχογραφίες ἀπὸ ἐτοιμόρροπες ἐκκλησίες. Τὸ 1960 ἀνέλαβε τὴ διεύθυνση τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου, ἀπὸ τὸ ὁποῖο τὸν ἀπομάκρυνε, τὸ 1967, ἡ στρατιωτικὴ δικτατορία. Τὸ 1973 ἐπανῆλθε στὴν Ὑπηρεσία ὡς Ἐφορος τῆς 1ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ τὸ 1974 ἀνέλαβε καὶ πάλι τὴ διεύθυνση τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου. Τὸ 1973 ἀποχώρησε ἀπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ Μουσείου Μπενάκη καὶ τὸ 1975 ἀπὸ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία. Τὸ 1980 ἐξελέγη Ἀκαδημαϊκός. Ὁ Μανόλης Χατζηδάκης ὑπῆρξε διαπρεπὴς ἐρευνητὴς καὶ διεθνῶς αὐθεντία στὴ μελέτη τῆς μεταβυζαντινῆς ζωγραφικῆς.

ΙΩΣΗΦ ΧΑΤΖΙΔΑΚΙΣ (1848-1936). Γεννήθηκε στη Μήλο, από γονείς Κρητικούς, όπου έκανε και τις εγκύκλιες σπουδές, και σπούδασε στην Αθήνα ιατρική. Τις σπουδές του αυτές συνέχισε στο Μόναχο, το Βερολίνο και το Παρίσι. Τò 1878 εγκαταστάθηκε στη Σύρο, όπου άσκησε την ιατρική. Τò 1881 πήγε για πρώτη φορά στην Κρήτη, όπου τò 1882 εγκαταστάθηκε οριστικά. Από τò 1883 που έγινε πρόεδρος του «Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Ήρακλείου» στρέφει τὰ ενδιαφέροντά του πρὸς τὰ μνημεῖα τῆς Κρήτης καὶ ἐξελίχθηκε σὲ ἐξάίρετο μελετητὴ τῆς ἀρχαιολογίας τῆς Κρήτης. Ἀναμίχθηκε ἐπίσης στὴν πολιτικὴ γιὰ νὰ ὑποστηρίξει στὴν Ἑλλάδα καὶ στὸ Ἐξωτερικό, τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Κρήτης καὶ τὴν Ἑνωσὴ τῆς μὲ τὴν Ἑλλάδα. Ὑπῆρξε ὁ ἰδρυτὴς καὶ ὁ δημιουργὸς τοῦ Μουσείου Ἁρακλείου.

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΧΡΗΣΤΟΥ (1922). Γεννήθηκε στὶς Θεοπίες. Σπούδασε ἱστορία καὶ ἀρχαιολογία στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (1943-1948). Ὑπηρέτησε ὡς Ἐπιμελητὴς Κλασικῶν Ἀρχαιοτήτων (Βοιωτία-Εὐβοία, 1951-1955 καὶ Λακωνία-Ἀρκαδία, 1955-1965). Παράλληλα, κατὰ τὴν περίοδο 1955-1957, μὲ ὑποτροφία τῆς γερμανικῆς κυβέρνησης (DAAD), ἔκανε μεταπτυχιακὲς σπουδὲς στὴν ἀρχαία καὶ νεώτερη Τέχνη, στὰ Πανεπιστήμια τῆς Βόννης καὶ τῆς Κολονίας. Τò 1965 ἐξελέγη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης (ἡ πρώτη ἔδρα τῆς ἐπιστήμης αὐτῆς ποὺ ἰδρύθηκε σὲ ἑλληνικὸ πανεπιστήμιο) καὶ τῆς Μεσαιωνικῆς καὶ Νεώτερης Τέχνης τῆς Δύσης στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Τò 1979 μετακλήθηκε στὴν ἴδια ἔδρα τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, όπου δίδαξε μέχρι τὴν ἀποχώρησή του ὡς ὁμότιμος καθηγητὴς. Οἱ πρῶτες δημοσιεύσεις του ἀφοροῦν τὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιολογία καὶ τέχνη, ἐνῶ οἱ μελέτες του μετὰ τὴν ἐκλογὴ του στὸ πανεπιστήμιο ἀφοροῦν τὴν εὐρωπαϊκὴ τέχνη ἀπὸ τὴν Ἀναγέννηση ὡς τὶς μέρες μας, καθὼς καὶ τὴν ἑλληνικὴ τέχνη τοῦ 19ου καὶ τοῦ 20οῦ αἰῶνα. Τò 1991 ἐξελέγη τακτικὸ μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

ΟΙ ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ὁ πρῶτος κατάλογος τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας δημοσιεύτηκε τὸ 1938 μὲ τὴ συμπλήρωση τῆς πρώτης ἑκατονταετίας της¹. Ὁ κατάλογος εἶχε συνταχθεῖ ἀπὸ τοὺς τότε συνεργάτες τῆς Ἑταιρείας Παναγιώτη Στριγόπουλο, λογιστὴ (+1933), Ἀντωνία Πανταζοπούλου, βοηθὸ τοῦ Γραφείου καὶ κατόπιν λογίστρια τῆς Ἑταιρείας, Ἀρτεμισία Γιαννουλάτου, φιλόλογο² καὶ Βαρβάρα Φιλιππάκη, τὴν κατόπιν Ἐφορο τῶν Ἀρχαιοτήτων³. Τὸν κατάλογο αὐτόν, διορθωμένο, τροποποιημένο καὶ ἐπηυξημένο, περιέλαβα στὴν *Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας*⁴. Ὁ ἐδῶ, μὲ ἐπηυξημένο τὸ κείμενο αὐτό, ἐγινε μὲ τὴ βοήθεια τῶν συνεργατῶν τῆς Ἑταιρείας Οὐρανίας Βιζυηνοῦ, Γεωργίας Μαλλοῦχου, Γεωργίου Παπαδοπούλου, καὶ καλύπτει τὴν περίοδο 1837-2010. Ἡ μορφή του εἶναι περισσότερο συνοπτικὴ ἀπὸ τὶς προηγούμενες. Μνημονεύονται μόνον ὁ ἀνασκαφέας, ὁ τόπος κάθε ἀνασκαφῆς καὶ τὸ ἔτος διενέργειάς της ποὺ ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ ἔτος δημοσίευσης τῆς οἰκείας ἐκθεσης στὸν ἀντίστοιχο σὶδὸ ἔτος τόμο τῶν ΠΑΕ ἢ τοῦ Ἔργου.

ΑΘΗΝΑ

Ἅγιος Δανιὴλ: 1911 (Π. Καστριώτης).

Ἅγιος Δημήτριος Κατηφόρης: 1860-62· 1862-63 (Λ. Καφταντζόγλους)· 1868-69.

Ἀγορὰ ἀρχαία: 1907 (Π. Καββαδίας, Ἀ. Σκιᾶς)· 1908 (Γ. Οἰκονόμος).

Ἀγορὰ παλαιὰ ἢ καεῖσα: βλ. Ἀδριανοῦ βιβλιοθήκη.

Ἀγορὰ ρωμαϊκὴ: 1890-91 (Σ. Ἀ. Κουμανούδης)· 1910 (Π. Καστριώτης, Ἀ. Φιλαδελφεύς). Ἀθηνᾶς Ἀρχηγέτιδος τετρακιδόνιον: 1839-40· 1879· 1891 (Σ. Ἀ. Κουμανούδης)· 1908.

Ἀδριανοῦ βιβλιοθήκη: 1848· 1858-60· 1895-96. Καεῖσα, πυρποληθεῖσα ἢ

1. Τὸ Ἔργον τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴν πρώτην αὐτῆς ἑκατονταετίαν, 1837-1937, ἐν ἀλφαβητικῇ διατάξει (Ἐν Ἀθήναις 1938).

2. Ὁ Μέντωρ 94, 2009, 219-220.

3. *Ὁ Μέντωρ 44, 1997, 88-91.

4. Ἱστορία 343-372.

- ἄλλως παλαιὰ Ἀγορά: 1884-86 (Σ. Ἀ. Κουμανούδης, W. Dörpfeld).
 Τετράκογχο οἰκοδόμημα: 1950 (Ι. Τραυλός). Μεγάλη Παναγία: 1859-60.
 Ἀδριανοῦ πύλη - Ὀλυμπεῖον: 1886· 1889. Βλ. καὶ Ὀλυμπεῖον.
 Ἀκαδημία ἀρχαία: 1955-63 (Φ. Σταυρόπουλος).
 Ἀρμελόκηποι: 1883.
 Ἀνδρονίκου Κυρρήστου Ὠρολόγιον: 1838-41· 1845 (Λ. Παλάσκας, Βαϊ-
 σενπαχ)· 1847-49.
 Ἀρειος Πάγος: 1842· 1845-46· 1907.
 Ἀστεροσκοπεῖον: 1898 (Γ. Σωτηριάδης).
 Ἀττάλου στοά (Παναγία Πυργιώπσσα): 1859-62 (Σ. Ἀ. Κουμανούδης·
 συνεργάτες: Π. Εὐστρατιάδης, Π. Περβάνογλου, Δ. Σεμιτέλος, Ἰ. Πα-
 παδάκης)· 1862-75· 1890 (Σ. Ἀ. Κουμανούδης)· 1895-1902 (Κ. Μυ-
 λωνᾶς).
 Βαρβακείου βορεία πάροδος: 1881.
 Βορειοδυτικὸν μέρος τῶν Ἀθηνῶν: 1861-62 (Π. Περβάνογλου).
 "Βουλευτήριον": 1851-52 (Κ. Πιττάκης, συνεργάτες: Δ. Χαραμῆς, Π.
 Εὐστρατιάδης)· 1861-62 (Π. Εὐστρατιάδης)· 1910 (Κ. Κουρουνιώτης).
 Γιγάντων στοά: 1859-60· 1862-63· 1870-72· 1895-96· 1912 (Π. Καστριώ-
 της).
 Θηοσεῖον: 1858-59· 1859-60 (Λ. Καφταντζόγλους)· 1899· 1904· 1907-1908
 (Π. Καββαδίας, Γ. Οἰκονόμος).
 Ἰλισός: 1864-65· 1872-74· 1893, 1897 (Ἀ. Σκιᾶς)· 1950 (Ἰ. Θρεψιάδης).
 Βασιλικὴ Ἰλισσοῦ: 1916-17 (Γ. Α. Σωτηρίου, βλ. Γ. Α. Σωτηρίου, ΑΕ
 1917, 106 καὶ ΑΕ 1919, 1-31)· 1948-49 (Ἐμμ. Χατζηδάκης). Ἱερὸν
 Παγκράτους: 1953-54 (Γ. Μηλιάδης).
 Κεραμεικός: 1870-76· 1879-80· 1884 (Σ. Ἀ. Κουμανούδης, Σ. Φιντικλῆς)·
 1890 (Κ. Μυλωνᾶς)· 1896 (Β. Στάης)· 1897 (Ἀντ. Οἰκονόμου, Κ. Κον-
 τόπουλος)· 1907-08 (Α. Brückner, Ἀ. Σκιᾶς)· 1909-10 (Α. Brückner,
 Γ. Οἰκονόμος, βλ. καὶ Α. Brückner, ΑΕ 1910, 95-144).
 Κολωνός: 1899 (Κ. Κουρουνιώτης).
 Λουτρόν (παρὰ τὴν ἐκκλησίαν τῶν καθολικῶν): 1858-59.
 Λυσικράτους μνημεῖον: 1921 (Ἀ. Φιλαδελφεύς, G. Welter). Ὁδὸς Βάκχου
 καὶ Βύρωνος: 1919 (Ἀ. Κεραμόπουλλος).
 Μενδρεσές: 1914 (Β. Λεονάρδος, Κ. Κουρουνιώτης, Ἀ. Κεραμόπουλλος).
 Μητροπόλεως νότιον μέρος: 1881 (Κ. Μυλωνᾶς).
 Ὁδὸς Ἀδριανοῦ: 1858-59.
 Ὁδὸς Ἐρυσίχθονος καὶ Ἡ. Πουλοπούλου: 1953 (Ἰ. Θρεψιάδης).
 Ὁδὸς Εὐριπίδου καὶ Μενάνδρου: 1879.
 Ὁδὸς Θερμοπυλῶν: 1911 (Κ. Κουρουνιώτης).
 Ὁδὸς Λυσικράτους καὶ Ἀδριανοῦ: 1911 (Ἀ. Κεραμόπουλλος).
 Ὁδὸς Μισαραλιώτου τῆς συνοικίας Γαργαρέττα: 1950 (Ἰ. Θρεψιάδης).

- Ὁδὸς Ποικίλης, οἰκόπεδο ἰδιοκτησίας Ἰω. Κ. Μπουναῖ: 1879.
 Ὁδὸς Σταδίου: 1872-73.
 Ὁδὸς Φαλήρου καὶ Σπ. Δοντᾶ: 1953 (Ἰ. Θρεψιάδης).
 Οἰκόπεδο Παπαδοπούλου (ΒΑ. Ἀκροπόλεως): 1911 (Κ. Κουρουνιώτης).
 Ὀλυμπεῖον: 1858-60· 1861-62· 1886-88 (Σ. Ἀ. Κουμανούδης)· 1892· 1897-1898, 1900-09 (Γ. Νικολαΐδης). Βαλανεῖο: 1949 (Ἰ. Τραυλός).
 Πινύς: 1842-43· 1860-61 (Π. Περβάνογλου)· 1910 (Χρ. Τσούντας, συνεργάτες: Κ. Ρωμαῖος, Κ. Κουρουνιώτης)· 1911 (Κ. Κουρουνιώτης, Δ. Ἀντωνιάδης)· 1916 (Κ. Κουρουνιώτης, βλ. ΑΕ 1916, 118).
 «Πρυτανεῖον»: βλ. Ἄγ. Δημήτριος Κατηφόρης.
 Πτωχοκομεῖον (ὁδ. Κηφισαῖς): 1872-73.
 Σκοποβολή (θέση πέραν τοῦ Ἰλισοῦ): 1884.
 Φιλοπάππου λόφος: 1953 (Ἰ. Θρεψιάδης).
 Φιλοπάππου μνημεῖον: 1898 (Ἀ. Σκιᾶς)· 1898-1900 (Ν. Μπαλᾶνος).

ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ΚΑΙ ΚΛΙΤΕΙΣ

- Ἀκροπόλεως ἀνασκαφή: Π. Καββαδίας, Γ. Καβερᾶου, *Ἀνασκαφή τῆς Ἀκροπόλεως ἀπὸ τοῦ 1885 μέχρι τοῦ 1890* (1906-07). *Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος Α΄, Γλυπτὰ ἐκ τοῦ μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως* (1906). Συντηρήσεις, ἀναστηλώσεις, καθαρισμοί, διαμορφώσεις, μουσειακὰ ἔργα: 1877-78· 1882· 1895· 1897-1902· 1907-1909.
 Ἀγρίππα βάσις: 1845-46.
 Ἀθηνᾶ Πρόμαχος: 1839-40 (Κ. Πιττάκης).
 Ἀθηνᾶς Νίκης ναός: 1839-40· 1843-44· 1846-48· 1880 (R. Bohn)· 1908-09 (Ν. Μπαλᾶνος).
 Ἀθηνᾶς Πολιάδος ναός: 1886 (Π. Καββαδίας).
 Ἀνατολικὴ πλευρὰ μέχρι Προπυλαίων: 1888 (Π. Καββαδίας).
 Ἀσκληπιεῖον: 1876 (Σ. Ἀ. Κουμανούδης)· 1897 (Γ. Σωτηριάδης)· 1910 (Φρ. Βεροῦάκης, βλ. καὶ ΑΕ 1912, 43-59· 1913, 52-74).
 Βαθμίδες ἀνόδου: 1842-43· 1845-46.
 Βεulé πύλη: 1908.
 Βορείως καὶ δυτικῶς τῆς Ἀκροπόλεως: 1896 (Π. Καββαδίας)· 1908-09.
 Βραυρωνίας Ἀρτέμιδος ναός: 1839-40.
 Διονυσιακὸν θέατρον: 1838-41· 1858-59· 1861 (J. H. Strack, βλ. ΑΕ 1862, 94, 113)· 1861-67 (Π. Εὐστρατιάδης)· 1877-79· 1897 (Γ. Σωτηριάδης)· 1925 (W. Dörpfeld). Βασιλικὴ τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου: 1951 (Ἰ. Τραυλός).
 Ἐρέχθειον: 1839-40· 1844-46· 1853 (βλ. Γ. Γλαράκη, Κ. Πιττάκη, Λ. Κανταντζόγλου, Δ. Ζέζο, Π. Κάλκο, Π. Εὐστρατιάδη, *Πρακτικὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἐρεχθείου ἐπιτροπῆς*, Ἀθήνησιν 1853)· 1902-04· 1907-09 (Ν. Μπαλᾶνος).
 Μεταξὺ Ἐρεχθείου καὶ μουσείου: 1887 (Π. Καββαδίας).

- Ευμένους στοά: 1864-65 (Π. Εύστρατιάδης)· 1869-70· 1876-78 (Σ. 'Α. Κουμανούδης).
- 'Ηρώδου 'Αττικοῦ 'Ωδεῖον: 1848-49· 1878· 1900 ('Α. Σκιᾶς)· 1897-98 (Γ. Σωτηριάδης).
- Θρασύλλου μνημεῖον: 1838-39.
- Μυκηναϊκὰ οἰκήματα: 1886 (Π. Καββαδίας).
- Νοτίως τῆς 'Ακροπόλεως: 1877 (Σ. 'Α. Κουμανούδης)· 1955-59 ('Ι. Μηλιάδης)· 1960 (Γ. Δοντάς).
- Πανδὸς σπήλαιον: 1842-43 (Κ. Πιττάκης).
- Παρθενών: 1839-40· 1841-44 (Κ. Πιττάκης, 'Α. Ραγκαβῆς)· 1845-46 (Κ. Πιττάκης)· 1848-49· 1886 (Π. Καββαδίας)· 1894-95· 1896-1902 (Ν. Μπαλᾶνος, Ν. 'Ιωαννίτης). Παρθενώνος καὶ Ἐρεχθείου μεταξύ: 1883 (Π. Εύστρατιάδης)· 1885 (Π. Καββαδίας).
- Περικλέους 'Ωδεῖον: 1914-28 (Π. Καστριώτης)· 1931-32 ('Α. 'Ορλάνδος)· 1951 ('Ι. Τραυλός, βλ. ἀνωτ. Διονυσιακὸν θέατρον).
- Προπύλαια: 1839-40 (Κ. Πιττάκης)· 1845-46· 1880 (R. Bohn)· 1908, 1910 (Ν. Μπαλᾶνος). Προπυλαίων πύργος: 1874-75.
- Ρώμης καὶ Αὐγούστου ναός: 1839-40 (Κ. Πιττάκης)· 1887 (Π. Καββαδίας).
- 'Υδραγωγεῖον: 1866-67 (Π. Εύστρατιάδης).
- Χαλκοθήκη: 1886 (Π. Καββαδίας).

ΑΤΤΙΚΗ

- Αἶγινα: 1894 (Β. Στάης)· 1900· 1902 ('Α. Σκιᾶς).
- Αἰγόσθενα: 1954 ('Α. 'Ορλάνδος).
- Αἰξωνή: βλ. 'Αλυκὴ Γλυφάδας.
- 'Αλυκὴ Γλυφάδας: 1919 ('Α. Κεραμόπουλος)· 1953-55, 1957 ('Ι. Παπαδημητρίου).
- 'Αμαρούσιον: 1896 (Β. Στάης).
- 'Αμφιάρειον 'Ωρωποῦ: 1884 (Σ. Φιντικλῆς, Β. Λεονάρδος, W. Dörpfeld)· 1886-1887, 1890, 1896, 1903-07, 1909, 1913, 1916-29 (Β. Λεονάρδος, βλ. καὶ ΑΕ 1913, 237· 1916, 118-121· 1917, 239-242· 1918, 110-113)· 1951-53 (Μ. Μιτσός). 1996 (Β. Πετράκος).
- 'Ανάβυσσος: 1911 (Π. Καστριώτης, 'Α. Φιλαδελφεύς).
- 'Αραφὴν: 1951-55 (Δ. Θεοχάρης)· 'Ασκηταριό: 1954-55 (Δ. Θεοχάρης).
- 'Ασκηταριό: βλ. 'Αραφὴν.
- Βραυρών: 1893-94 (Β. Στάης)· 1945-50 ('Ι. Παπαδημητρίου)· 1950 (Δ. Θεοχάρης)· 1951-54 (Εὐστ. Στίκας)· 1955-62 ('Ι. Παπαδημητρίου)· 1996, 1999-2001 (Κλ. Εὐστρατίου).
- Δαφνί: 1891-92 (Δ. Καμπούρογλους)· 1894-95 (Novo, Trump)· 1896-97 (Novo, Τριανταφύλλου)· 1898, 1900 (Trump)· 1901 ('Α. Λυκάκης)· 1907 ('Α. 'Αδαμαντίου).

Δημόσιον δενδροκομείον: 1883.

Ἐλευσίς: 1882-1893 (Δ. Φίλιος)· 1894 (Δ. Φίλιος, Ἀ. Σκιᾶς)· 1895-98, 1902 (Ἀ. Σκιᾶς)· 1918-19, 1935 (Κ. Κουρουνιώτης)· 1936-39 (Κ. Κουρουνιώτης, Ἰ. Τραυλός)· 1940 (Κ. Κουρουνιώτης)· 1952 (Γ. Μυλωνᾶς, Ἰ. Τραυλός)· 1953-57, 1960-64 (Ἰ. Τραυλός)· 1981-83 (Γ. Μυλωνᾶς, Ἰ. Τραυλός)· 1986 (Γ. Μυλωνᾶς, Θ. Καράγιωργα). Νεκροταφεῖον Ἐλευσίνος: 1953-56 (Γ. Μυλωνᾶς)· 1994 (Γ' Ἐφορεία)· 1994-95 (Μ. Κοσρόπουλος).

Ζέα: 1881, 1884, 1892 (Ἰ. Δραγάτης)· 1899 (Ἰ. Δραγάτης, Ἡ. Ἀγγελόπουλος).

Θορικός: 1881 (Σ. Φιντικλῆς, Π. Σταματάκης)· 1893 (Β. Στάης)· 1994-96 (Β. Πετράκος, Μ. Οἰκονομάκου).

Ἱερὰ ὁδός (Ἀθηνῶν-Ἐλευσίνος): 1892 (Δ. Καμπούρογλου). 1926 καὶ 1937 (Ἰ. Τραυλός)· 1938-39 (Κ. Κουρουνιώτης, Ἰ. Τραυλός).

Καισαριανῆς μονή: 1949-50 (Ἑμμ. Χατζηδάκης).

Καλύβια Κουβαρά: 1900.

Κοκκινιά (Παλαιά): 1951 (Δ. Θεοχάρης).

Λαύρειον: 1881.

Λαυρεωτικὸς Ὀλυμπος: 1952 (Ν. Κοτζιάς).

Λιόσια: 1883.

Μαραθῶν: 1895-96 (Ἰ. Λύρης)· 1932-36, 1939-40 (Γ. Σωτηριάδης)· 1958 (Εὐ. Στίκας)· 1970-72 (Σπ. Μαρινᾶτος). Τσέπυ Μαραθῶνος: 1970-72 (Σπ. Μαρινᾶτος)· 1997-2009 (Μ. Παντελίδου Γκόφα). Μπρεξίτζα Μαραθῶνος: 2009 (Ἰ. Δεκουλάκου).

Μέγαρα: 1889 (Δ. Φίλιος)· 1934 (Ἰ. Θρεψιάδης, Ἰ. Τραυλός)· 1936 (Ἰ. Θρεψιάδης).

Μενίδιον: 1879.

Μεσόγεια: 1874-75.

Μοσχάτον (νέον Φάληρον): 1908-09 (Β. Στάης). Ὁδ. Χρυσοστόμου Σμύρνης: 1973-74 (Ἰ. Παπαχριστοδούλου).

Μουνιχία: 1840-41· 1880-81 (Δ. Φίλιος)· 1897 (Ἰ. Δραγάτης)· 1899-1900 (Ἰ. Δραγάτης, Ἡ. Ἀγγελόπουλος)· 1935 (Γ. Οἰκονόμος, Ἰ. Θρεψιάδης).

Μυρρινοῦς: 1960-61 (Ἰ. Παπαδημητρίου).

Νέα Μάκρη: 1954 (Δ. Θεοχάρης).

Πανὸς σπήλαιον (Μαραθῶν): 1958 (Ἰ. Παπαδημητρίου).

Πανὸς σπήλαιον (Πάρνης): 1900-01 (Ἀ. Σκιᾶς, βλ. ΑΕ 1918, 1-28).

Πειραιεύς: 1839-40· 1860-62, 1871-72 (Π. Περβάνογλου). Φυλακεῖον: 1872-73· 1885-86 (Ἰ. Δραγάτης). 1892 (Ἰ. Δραγάτης, βλ. ΑΕ 1894, 99-114)· 1894 (Ἀ. Φιλαδελφεύς)· 1910, 1917 (Ἰ. Δραγάτης). Βλ. καὶ Μουνιχία.

- Περατή: 1953-1963 (Σπ. Ίακωβίδης).
 Πρασιαί: 1893-94 (Β. Στάης).
 Ραμνοῦς: 1880 (Δ. Φίλιος, Σ. Φιντικλῆς)· 1890-92 (Β. Στάης)· 1958 (Εὐ. Μαστροκώστας)· 1975-2001 (Β. Πετράκος)· 1977-79 (Γ. Δεσπίνης)· 2003-04, 2009-10 (D. Blackman).
 Σαλαμίς: 1845-46· 1884 (Χρ. Τσούντας)· 1941 (Δ. Πάλλας).
 Σκάλα Ὠρωποῦ: 1996-2010 (Ἀλ. Μαζαράκης Αἰνιάν).
 Σούνιον: 1873-74 (Ἴω. Μοσχονήσιος)· 1880 (Σ. Φιντικλῆς, Σ. Ἀ. Κουμανούδης)· 1897-1915 (Β. Στάης, βλ. ΑΕ 1912, 266· 1913, 234· 1917, 168-213, καὶ Β. Στάης, *Τὸ Σούνιον καὶ οἱ ναοὶ Ποσειδῶνος καὶ Ἀθηνᾶς*, 1920, καὶ Ἀν. Ὁρλάνδον, ΑΕ 1917, 213-226)· 1994 (Β. Πετράκος).
 Σπάτια: 1877 (Π. Σταματάκης)· 1982 (Γ. Σταϊνχάουερ).
 Τράχωνες: 1980-81 (Ὁ. Τζάχου Ἀλεξανδρῆ).
 Ὑμηττός: 1949-50 (Ν. Κοτζιάς).
 Φάληρον: 1862-63, 1865-66.
 Φυλή: βλ. Πανὸς σπήλαιον.
 Χασιά: βλ. Πανὸς σπήλαιον.
 Ψυττάλεια: 1986 (Β. Πετράκος).
 Ὠρωπός: βλ. στὶς λ. Ἀμφιάρειον, Σκάλα.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

- Ἅγιος Βασίλειος (Ἀχαΐα): 1928-29 (Ν. Κυπαρίσσης).
 Ἅγιος Ἡλίας (Χώρα Τριφυλίας): 1954 (Σπ. Μαρινᾶτος).
 Ἅγιος Ἰωάννης (Παπούλια Πυλίας): 1954-56 (Σπ. Μαρινᾶτος)· 1978-1980, 1986, 1988 (Γ. Σ. Κορρές).
 Ἅγιος Ἰωάννης Γουργουμίσσης (Ἀχαΐα): 1932 (Ν. Κυπαρίσσης).
 Ἅγιος Σώστης (Τεγέα): 1861-63 (Π. Κουπιτόρης, Θ. Πετμεζᾶς, Δ. Σαλαμανός)· 1900, 1910 (Κ. Ρωμαῖος).
 Ἀηδόνια (Κορινθία): 1986 (Κ. Κρυστάλλη-Βότση).
 Αἶγιον: 1954 (Ν. Γιαλούρης).
 Ἀκροκόρινθος: 1892 (Ἀ. Σκιᾶς).
 Ἀρύκλαι: 1889-90 (Χρ. Τσούντας)· 1907 (Ἀ. Σκιᾶς)· 1956, 1960-61 (Χρ. Χρήστου).
 Ἀνάληψις (Κυνουρία): 1954-57, 1961 (Κ. Ρωμαῖος).
 Ἀνδάνεια: 1900 (Ἀ. Λυκάκης).
 Ἀνθεια (Ἀχαΐα): 1936-37 (Ν. Κυπαρίσσης).
 Ἀργος: 1871-72 (Ἀ. Βλαστός)· 1878 (Π. Σταματάκης)· 1952 (Σ. Ι. Χαριτωνίδης).
 Ἀρκαδία: 1980-81 (Χρ. Καρδαρᾶ).
 Ἀρκίνοι (Λακωνική): 1889 (Χρ. Τσούντας)· 1910 (Γ. Σωτηριάδης).
 Ἀρμακάδια (Ἀρκαδία): 1907 (Κλῶν Στέφανος).

- Ἀφυσός: 1963 (Χρ. Χρήστου).
 Ἀχαΐα: 1934, 1938-40 (Ν. Κυπαρίσσης)· 1977 (Ι. Παπαποστόλου).
 Βάθος (Χούνη· Ἀρκαδία): 1907 (Κλὼν Στέφανος).
 Βαφειό: 1889-90 (Χρ. Τσούντας).
 Βάχλια (Ἀρκαδία): 1891 (Β. Λεονάρδος).
 Βίγλα (Τεγέα): 1910 (Κ. Ρωμαῖος).
 Βλαχόπουλο (Πυλία): 1964 (Σπ. Μαρινᾶτος).
 Βοϊδοκοιλιά-Κορυφάσιον (Πυλία): 1956, 1958 (Σπ. Μαρινᾶτος)· 1975-79 (Γ. Σ. Κορρές)· 1980 (Γ. Σ. Κορρές, Ἀδ. Σάμψων)· 1981-83, 1986-87 (Γ. Σ. Κορρές).
 Βολιμίδια (Χώρα Τριφυλίας): 1952-54, 1960, 1964-65 (Σπ. Μαρινᾶτος).
 Βρωμοσέλλα (Ἀρκαδία): 1907 (Κλὼν Στέφανος).
 Γεράκι: 1907 (Ἀ. Ἀδαμαντίου)· 1937 (Ἀ. Ξυγγόπουλος).
 Γκράβες (Σικυών): 1936 (Ἀ. Ὀρλάνδος).
 Γορτυνία: 1966 (Χρ. Καρδαρά).
 Γουρζούμια (Ἀχαΐα): 1931-32 (Ν. Κυπαρίσσης).
 Γύθειον: 1871-72 (Ἀ. Βλαστός)· 1891 (Ἀ. Σκιᾶς).
 Δίβριτσα (Ἀρκαδία): 1891 (Β. Λεονάρδος).
 Δίολκος: 1960, 1962 (Ν. Βερδελῆς).
 Ἔλος (Λακωνική): 1907 (Ἀ. Ἀδαμαντίου).
 Ἐπίδαυρος: 1881-85 (Π. Καββαδίας)· 1886-87 (Β. Στάης)· 1891-93 (Π. Καββαδίας)· 1894-95 (Π. Καββαδίας, Ἐπ. Κορομάντζος)· 1896 (Κ. Κοντόπουλος, Ἐπ. Κορομάντζος)· 1897 (Ἀθ. Οἰκονόμου)· 1898-1909, 1916, 1918-27 (Π. Καββαδίας)· 1948-51 (Ἰω. Παπαδημητρίου)· 1974-81, 1983-84, 1986-2001 (Β. Λαμπρινουδάκης).
 Ἐπίδαυρος Λιμηρά: 1982 (Ν. Δρανδάκης, Ν. Γκιολές, Ἐ. Δωρῆ, Σ. Καλοπίση, Β. Κέπετζη, Χ. Κωνσταντινίδη, Μ. Κωνσταντουδάκη, Μ. Παναγιωτίδη)· 1983 (Ν. Δρανδάκης, Σ. Καλοπίση, Μ. Παναγιωτίδη).
 Ἑρμιόνη: 1909 (Ἀλ. Φιλαδελφεύς)· 1955-56, 1976 (Εὐστ. Στίκας).
 Ἥλις: 1960-67, 1969-70, 1972-73, 1975-77, 1979-83, 1990, 1994 (Ν. Γιαλούρης).
 Ἡραῖον: βλ. Ἄργος.
 Θισοά (ἡ πρὸς Ὁρχομενῶ Ἀρκαδίας): 1911 (Γ. Π. Οἰκονόμος).
 Θουρία (Μεσσηνία): 2009-10 (Ξένη Ἀραπογιάννη).
 Ἰκλαίνα (Πυλία): 1954, 1960 (Σπ. Μαρινᾶτος)· 1999-2006, 2008-10 (Μ. Κοσμάπουλος).
 Ἰμπραῆμ Ἐφέντη (Τεγέα): 1909 (Κ. Ρωμαῖος).
 Ἰσθμία: 1903 (Β. Στάης).
 Καλαβρύτων ἐπαρχία: 1917, 1920 (Γ. Παπανδρέου).
 Καμάραι (Ἀχαΐα): 1934 (Ν. Κυπαρίσσης).
 Καμίνια (Κρεμμύδια Πυλίας): 1975, 1980 (Γ. Σ. Κορρές).

- Κάμπος (Μεσσηνία): 1891 (Χρ. Τσούντας).
 Καταβόθρα (Χώρα Τριφυλίας): 1955 (Σπ. Μαρινάτος).
 Κατοίγκρι (Άργολίς): 1890 (Ί. Κοφινιώτης).
 Κάτω Γουμενίτσα (Καλάβρυτα): 1925-27 (Ν. Κυπαρίσσης).
 Κιάτον: 1882 (Π. Σταματάκης).
 Κισσός (Πυλία): 1962, 1966 (Σπ. Μαρινάτος).
 Κοράκου Βρύση (Ίοθμός): 1882 (Δ. Φίλιος).
 Κορινθία: 1871-72 (Α. Βλαστός).
 Κόρινθος: 1845-46· 1874-76 (Σ. Φιντικλής, Ί. Παπαδάκης)· 1892 (Α. Σκιᾶς).
 Κόρινθος Παλαιά: 1906-07 (Α. Σκιᾶς)· 1953-55 (Δ. Πάλλας)· 1961-62 (Εὐ. Στίκας)· 1969 (Δ. Πάλλας).
 Κορώνη: 1874-75.
 Κουκουνάρα (Πυλία): 1958-61, 1973 (Σπ. Μαρινάτος)· 1974-75, 1978, 1986, 1988 (Γ. Σ. Κορρές).
 Κουτρέικα (Αχαΐα): 1932 (Ν. Κυπαρίσσης).
 Κράνειον (Κόρινθος): 1970, 1972, 1976-77 (Δ. Πάλλας).
 Κυλλήνη: 1871 (Α. Βλαστός).
 Κυνόρτιον (Επιδaurία): 1896 (Κ. Κοντόπουλος)· 1901 (Π. Καββαδίας).
 Κυνουρία: 1941, 1950, 1953 (Κ. Ρωμαῖος).
 Κυπαρισσία: 1911 (Ν. Κυπαρίσσης).
 Κυπάρισσος (Μάνη): 1958, 1960 (Ν. Δρανδάκης).
 Κυρᾶς Βρύση (Ίοθμός): 1882 (Δ. Φίλιος).
 Κωστή Ράχη (Αρκαδία): 1907 (Κλῶν Στέφανος).
 Κώτιλον (Φιγάλεια): 1902 (Κ. Κουρουνιώτης).
 Λάλουσι (Τριταΐα): 1933 (Ν. Κυπαρίσσης).
 Λεβέτι (Πελλήνη): 1932 (Α. Όρλάνδος).
 Λέχαιον: 1956 (Δ. Πάλλας)· 1957 (Δ. Πάλλας, Εὐ. Στίκας)· 1958-61, 1965 (Δ. Πάλλας)· 1998-2002, 2004-05 (Π. Βελισσαρίου).
 Λυγιά (Αρκαδία): 1907 (Κλῶν Στέφανος).
 Λύκαιον: 1898 (Κ. Κοντόπουλος)· 1903-04, 1909 (Κ. Κουρουνιώτης).
 Λυκόσουρα: 1895-96 (Β. Λεονάρδος)· 1897 (Κ. Κοντόπουλος, Β. Λεονάρδος)· 1898 (Κ. Κοντόπουλος)· 1903, 1906-07 (Κ. Κουρουνιώτης).
 Μαγούλα (Λακεδαιμονία): 1931 (Α. Αδαμαντίου).
 Μάζι (Σκιλλουντία): 1880 (Εὐ. Καστόρχης)· 1960 (Ν. Γιαλούρης)· 1978-81, 1983 (Αλ. Τριάντη).
 Μαρμουσιά: 1981 (Ίφ. Δεκουλάκου).
 Μάνεσι (Αχαΐα): 1930 (Ν. Κυπαρίσσης).
 Μάνη: 1974-77 (Ν. Δρανδάκης)· 1978 (Ν. Δρανδάκης, Έ. Δωρῆ, Σ. Καλοπίση, Μ. Παναγιωτίδη)· 1979-80 (Ν. Δρανδάκης, Σ. Καλοπίση, Μ. Παναγιωτίδη). Διρός: 1979, 1981 (Ν. Δρανδάκης, Ν. Γκιολές, Χ. Κων-

- σταντινίδη)· 1981 (Ν. Δρανδάκης, Έ. Δωρή, Σ. Καλοπίση, Β. Κέπετζη, Μ. Παναγιωτίδη).
- Μαντίνεια: 1871-72 (Α. Βλαστός)· 1872-73 (Π. Σταματάκης)· 1990-92 (Στ. Παπαμαρινόπουλος).
- Μαυρίκι (Τεγέα): 1907 (Κ. Ρωμαῖος).
- Μεγάλη Πόρτα (Κόρινθος): 1882 (Π. Σταματάκης).
- Μεγαλόπολις: 1901 (Μιλτ. Ἀννίνος Καβαλλιεράτος).
- Μεθύδριον (Αρκαδία): 1858-59 (Κ. Ταγκόπουλος).
- Μεθώνη: 1967, 1969 (Δ. Πάλλας).
- Μέλανα-Τυρός (Κυνουρία): 1911 (Κ. Ρωμαῖος).
- Μενελαία ὄρη (Λακωνική): 1889 (Χρ. Τσούντας).
- Μέντζενα (Αχαΐα): 1932 (Ν. Κυπαρίσσης).
- Μεσοήνη: 1895 (Θ. Σοφούλης)· 1909, 1925 (Γ. Π. Οικονόμος)· 1957-60, 1962-64, 1969-75 (Α. Ὀρλάνδος)· 1986-2010 (Π. Θέμελης).
- Μεσσηνία: 1993 (Ι. Μπαντέκας).
- Μητόπολις (Αχαΐα): 1929 (Ν. Κυπαρίσσης).
- Μονεμβασία: 1956 (Χρ. Χρήστου)· 1992 (Ι. Μπαντέκας).
- Μουριατάδα, Ἑλληνικό (Μεσσηνία): 1960 (Σπ. Μαρινάτος).
- Μπάμπες (Μακρύσια): 1954-56, 1958 (Ν. Γιαλούρης).
- Μπέρεκλα (Αρκαδία): 1902 (Κ. Κουρουνιώτης).
- Μποντιά (Αχαΐα): 1933-34 (Ν. Κυπαρίσσης).
- Μυκῆναι: 1840-41 (Κ. Πιττάκης)· 1876 (Π. Σταματάκης, Η. Schliemann)· 1877-78 (Π. Σταματάκης)· 1886-93, 1895-97, 1899-1903, 1907-08 (Χρ. Τσούντας)· 1909 (Χρ. Τσούντας, Δ. Εὐαγγελίδης)· 1950-51 (Ι. Παπαδημητρίου, Φ. Πέτσας)· 1952-55, 1957 (Ι. Παπαδημητρίου)· 1958 (Ι. Παπαδημητρίου, Γ. Μυλωνᾶς, Ν. Βερδελῆς)· 1959, 1961-63 (Γ. Μυλωνᾶς, Ν. Βερδελῆς)· 1964-68, 1970-75 (Γ. Μυλωνᾶς)· 1984-87 (Γ. Μυλωνᾶς, Σπ. Ἰακωβίδης)· 1988-89 (Σπ. Ἰακωβίδης)· 1991-94 (Σπ. Ἰακωβίδης, Elizabeth French)· 2000-01 (Σπ. Ἰακωβίδης, Kim Shelton-Δημοπούλου)· 2002-04 (Σπ. Ἰακωβίδης, Χρ. Μαγγίδης)· 2005-06 (Σπ. Ἰακωβίδης, Kim Shelton-Δημοπούλου, Χρ. Μαγγίδης)· 2007 (Σπ. Ἰακωβίδης, Χρ. Μαγγίδης)· 2008 (Σπ. Ἰακωβίδης, Kim Shelton, Χρ. Μαγγίδης)· 2009-10 (Σπ. Ἰακωβίδης, Χρ. Μαγγίδης).
- Μυστράς: 1895, 1897, 1899 (Ι. Μούσης)· 1906 (Α. Αδαμαντίου, Γ. Σωτηριάδης)· 1907-08, 1918, 1920, 1928, 1929 (Α. Ἀδαμαντίου)· 1951-52, 1955-56, 1959 (Ν. Δρανδάκης).
- Ναυπλία: 1953-55 (Σ. Χαρτωνίδης).
- Νάυπλιον: 1878 (Εὐ. Καστόρχης, Ι. Κονδάκης)· 1880 (Ι. Κονδάκης)· 1892, 1902 (Β. Στάης)· 1903 (Δ. Δημητρίου).
- Ξηροκάμπι Λακωνίας, Ἅγιος Βασίλειος: 2010 (Αδ. Βασιλογάμβρου).
- Ὀλυμπία: 1872-73 (Π. Σταματάκης)· 1881 (Κ. Δημητριάδης)· 1882, 1884

- (Δ. Δημητριάδης): 1898-1901, 1906 (διάφορα)· 1903 (Κ. Κουρουνιώτης)· 1909 (έπισκευή μουσείου).
- Όσμαναγα (Πύλος): 1925-26 (Κ. Κουρουνιώτης)· 1960 (Σπ. Μαρινάτος)· 1976-77 (Γ. Σ. Κορρές).
- Παλαιογουλᾶς (Λακωνική): 1910 (Γ. Σωτηριάδης).
- Παληόπυργος (Λακωνική): 1889 (Χρ. Τσούντας).
- Παλλάντιον: 1958 (Κ. Ρωμαῖος).
- Πάτραι: 1898 (Τσίλλερ)· 1911, 1934 (Ν. Κυπαρίσσης)· 1941-44 (Ίω. Μηλιάδης)· 1957 (Ν. Ζαφειρόπουλος)· 1962-65 (Εὐ. Μαστροκώστας)· 1976-78, 1980-81, 1987-93 (Άθ. Παπαδόπουλος)· 1994 (Στ. Παπαμαρινόπουλος)· 1997-2003, 2009 (Άθ. Παπαδόπουλος).
- Παυλόκαστρον (Άχαΐα): 1934 (Ν. Κυπαρίσσης).
- Πελλήνη (Κορινθία): 1931-32 (Ά. Όρλάνδος).
- Περιστεριά (Τριφυλία): 1960-62, 1964-65 (Σπ. Μαρινάτος)· 1976-78, 1986, 1988 (Γ. Σ. Κορρές).
- Πιαλί (Τεγέας): 1907.
- Πουρναράκια (Άρκαδία): 1907 (Κλῶν Στέφανος).
- Προστοβίτσα (Άχαΐα): 1928 (Ν. Κυπαρίσσης).
- Ρακίτα (Παναχαϊκόν): 1982 (Ίω. Παπαποστόλου).
- Ρούτση (Πυλία): 1953, 1956-57 (Σπ. Μαρινάτος)· 1976-77, 1987-89 (Γ. Σ. Κορρές).
- Σαμακιά (Πάτραι): 1933 (Ν. Κυπαρίσσης).
- Σικυών: 1908 (Ά. Άρβανιτόπουλος)· 1932-44, 1951-54 (Ά. Όρλάνδος)· 1982-84, 1987-88 (Κ. Κρυστάλλη-Βότση).
- Σικυωνία: 1871-72 (Ά. Βλαστός)· 1941-44 (Εὐ. Στίκας).
- Σολύγεια: 1958 (Ν. Βερδελλής).
- Σπάρτη: 1871-72 (Ά. Βλαστός, Π. Σταματάκης)· 1873 (Π. Σταματάκης)· 1900 (Π. Καστριώτης)· 1909 (Κ. Ρωμαῖος)· 1934 (Ά. Άδαμαντίου)· 1939 (Γ. Σωτηρίου)· 1960-62, 1964-65 (Χρ. Χρήστου).
- Στύμφαλος: 1924-30 (Ά. Όρλάνδος)· 1982-84 (Hector Williams, Καναδικό Άρχαιολογικό Ίνστιτούτο)· 1989, 1991 (Στ. Παπαμαρινόπουλος).
- Τεγέα: 1909 (Κ. Ρωμαῖος).
- Τηγάνι (Μάνη): 1964 (Ν. Δρανδάκης)· 1978, 1981 (Ν. Δρανδάκης, Ν. Γκιολές, Χ. Κωνσταντινίδη)· 1980, 1983-84 (Ν. Δρανδάκης, Ν. Γκιολές).
- Τίρυνς: 1890 (Δ. Φίλιος, Χρ. Τσούντας, Γ. Νικολαΐδης)· 1891 (Π. Καββαδίας, Κελενέκ, Μητσόπουλος, Γ. Νικολαΐδης, Χρ. Τσούντας, W. Dörpfeld)· 1915 (Ά. Άρβανιτόπουλος).
- Τουρλιδίτσα (Πυλία): 1966 (Σπ. Μαρινάτος)· 1986, 1988 (Γ. Σ. Κορρές).
- Τραγάνα (πλ. Σικυῶνος): 1936 (Ά. Όρλάνδος).
- Τραγάνα, θέση Βιγλίτσα (Πυλία): 1909 (Ά. Σκιας)· 1955-56 (Σπ. Μα-

- ρινᾶτος)· 1976-78, 1980-83 (Γ. Σ. Κορρές)· θέση Βορούλια: 1956, 1976-78 (Σπ. Μαρινᾶτος).
- Τρίπολις: 1871-72 (Α. Βλαστός).
- Τσαούσι (Λακωνική): 1908.
- Τσαπλανέικα (Αχαΐα): 1934-35 (Ν. Κυπαρίσσης).
- Τυρός, Μέλανα (Κυνουρία): βλ. Μέλανα-Τυρός.
- Φαραί (Αχαΐα): 1952, 1956-58 (Ν. Ζαφειρόπουλος).
- Φιγᾶλεια: 1872-73 (Π. Σταματάκης)· 1880 (ύποστήριξη τοῦ ναοῦ)· 1902 (Ν. Μπαλᾶνος, Ν. Ἰωαννίτης)· 1903-06 (Ν. Ἰωαννίτης)· 1907 (Κ. Κουρουγιώτης)· 1908 (Ν. Ἰωαννίτης)· 1959 (Ν. Γιαλούρης)· 1997-98 (Ξένη Ἀραπογιάννη).
- Φιλιατρά (Τριφυλία): 1960 (Δ. Πάλλας).
- Φοινίκι (Λακωνική): 1885 (Θ. Σοφούλης).
- Χαλανδρίτσα (Αχαΐα): 1929-30 (Ν. Κυπαρίσσης).
- Χανδρινός (Πυλία): 1966 (Σπ. Μαρινᾶτος).
- Χαροκοπειό (Πυλία): 1958 (Σπ. Μαρινᾶτος).
- Χώνικα (Αργολίς): 1871-72 (Π. Σταματάκης).
- Ψωφίς: 1968-69 (Χρ. Καρδαρά).

ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

- Ἄβαι (Φωκίς): 1906-07, 1909 (Γ. Σωτηριάδης).
- Ἄγια Βαρβάρα (Δελφοί): 2005 (Δ. Σκορδᾶ).
- Ἄγια Μαρίνα (Φωκίς): 1910-11 (Γ. Σωτηριάδης).
- Ἅγιος Βασίλειος (Ἀκαρνανία): 1892 (Α. Σκιᾶς).
- Ἅγιος Βλάσιος (Φωκίς): 1907 (Γ. Σωτηριάδης).
- Ἅγιος Ἡλίας (Μεσολόγγι): 1963 (Εὐ. Μαστροκώστας).
- Ἅγιος Νικόλαος (Θήβαι): 1911 (Ν. Παπαδάκης).
- Ἅγιος Πολύκαρπος (Βοιωτία): 1911 (Ν. Παπαδάκης).
- Ἀγρίνιον: 1928 (Ι. Μηλιάδης).
- Ἀκραϊφία: 1989-92 (Ἀγγ. Ἀνδρειωμένου).
- Ἀλυζία: 1919, 1921-22 (Κ. Ρωμαῖος).
- Ἀμβρακία: 1957 (Ν. Ζαφειρόπουλος).
- Ἄρνη Κωπαΐδος (Γκλᾶ): 1955-61 (Ι. Θρεψιάδης)· 1979, 1981-84, 1990-91 (Σπ. Ἰακωβίδης)· 2010 (Χρ. Μαγγίδης).
- Ἀταλάντη: 1872-74 (Π. Σταματάκης).
- Αὐλίσ: 1956, 1958-61 (Ι. Θρεψιάδης).
- Βλοχός (Ἀγρίνιον): 1899 (Γ. Σωτηριάδης).
- Βρανέζι (Βοιωτία): 1904 (Γ. Σωτηριάδης).
- Βράττοι (Τανάγρα): 1911 (Ν. Παπαδάκης).
- Γκέλιαζι (Βοιωτία): 1911 (Ν. Παπαδάκης).
- Γούβα (Λοκρίς): 1906 (Γ. Σωτηριάδης).

- Δαδίων (Φωκίς): 1909 (Γ. Σωτηριάδης).
- Δαυλία (Φωκίς): 1879 (Π. Σταματάκης, Σ. Φινικλής).
- Δελφοί: 1839-40, 1860, 1878 (Εύ. Καστόρχης, Σ. Δραγούμης, Έρ. Άθανασιάδης)· 1882 (Π. Σταματάκης)· 1900-01.
- Δένδρα (Λοκρίς): 1872-75 (Π. Σταματάκης).
- Δίστομον: 1907 (Γ. Σωτηριάδης).
- Δραχμάνι (Φωκίς): 1904, 1906, 1909-10 (Γ. Σωτηριάδης).
- Δρίτσα (Βοιωτία): 1911 (Ν. Παπαδάκης).
- Δρυμαία (Φωκίς): 1909 (Γ. Σωτηριάδης).
- Έλάτεια (Βοιωτία): 1906, 1909-10 (Γ. Σωτηριάδης).
- Έλευθεραί (Βοιωτία): 1938-40 (Εύ. Στίκας).
- Θερμοπούλαι: 1899 (Π. Καστριώτης).
- Θέρμος (Αίτωλία): 1897-99, 1901, 1903, 1906, 1908 (Γ. Σωτηριάδης)· 1912-13, 1917, 1931-32 (Κ. Ρωμαΐος)· 1983-2001, 2003, 2006 (Ίω. Παπαποστόλου).
- Θεοπαί: 1878 (Έ. Κορομάντζος)· 1882 (Π. Σταματάκης)· 1911 (Ά. Κεραμόπουλλος).
- Θήβαι: 1868-69 (Σ. Φινικλής, Ίω. Παπαδάκης)· 1871-72 (Π. Σταματάκης)· 1873-75, 1877, 1882 (Έπ. Κορομάντζος)· 1892-93 (Εύστράτιος Καλόπαις)· 1897 (Δ. Φίλιος)· 1909-10 (Άντ. Κεραμόπουλλος)· 1911 (Άντ. Κεραμόπουλλος, Ν. Παπαδάκης)· 1912, 1921 (Άντ. Κεραμόπουλλος)· 1922-23 (Άντ. Κεραμόπουλλος, Γ. Σωτηρίου)· 1927-29 (Άντ. Κεραμόπουλλος)· 1930 (Άντ. Κεραμόπουλλος, Ίω. Παπαδημητρίου).
- Θίσβη (Λοκρίς): 1874.
- Καλαπόδι (Λοκρίς): 1906 (Γ. Σωτηριάδης).
- Καλυδών (Αίτωλία): 1908 (Γ. Σωτηριάδης).
- Κάτω Βασιλική (Αίτωλία): 1986-89 (Άθ. Παλιούρας).
- Κεφαλόβρυσον (Φωκίς): 1907 (Γ. Σωτηριάδης).
- Κέφαλος (Άμβρακικός): 1965-68, 1970 (Χαρ. Μπάρλα).
- Κλαύσειον (Εύρυτανία): 1958-59 (Έμμ. Χατζηδάκης).
- Κοκκάλι (Βοιωτία): 1874-75 (Π. Σταματάκης)· 1911 (Ν. Παπαδάκης).
- Κορόντα (Άκαρνανία): 1908 (Γ. Σωτηριάδης).
- Κορώνεια (Βοιωτία): 1975 (Θ. Σπυρόπουλος).
- Κρύο νερό (Θέρμος): 1908 (Γ. Σωτηριάδης).
- Κυτίνιον (Φωκίς): 1909 (Γ. Σωτηριάδης).
- Λεβάδεια: 1842-43 (Κ. Ναούμ)· 1912 (Άντ. Κεραμόπουλλος).
- Λεϋκτρα: 1839-40 (Ούλερίχος)· 1922-23, 1958 (Ά. Όρλάνδος).
- Λιάτανη (Βοιωτία): 1874-75 (Π. Σταματάκης).
- Μάνεσι (Φωκίς): 1904, 1906 (Γ. Σωτηριάδης).
- Μάραθος (Άγ. Θεόδωροι Βοιωτίας): 1907 (Γ. Σωτηριάδης).

- Μαυροβούνι (Βοιωτία): 1911 (Ν. Παπαδάκης).
 Μοκίστα (Τριχωνίς): 1902 (Γ. Σωτηριάδης).
 Μουσταφάδες (σημ. Καλλιθέα Τανάγρας): 1874-75 (Π. Σταματάκης).
 2002 (Μ. Ξαγοράρη-Gleissner, Β. Άραβαντινός).
 Μουσταφούλι (Άγρίνιο): 1908 (Γ. Σωτηριάδης).
 Μπαλή (Βοιωτία): 1874-75 (Π. Σταματάκης). 1911 (Ν. Παπαδάκης).
 Μύτικας (Άκαρνανία): 1972, 1979-84 (Π. Βοκοτόπουλος).
 Νταβελάικα (Φωκίς): 1907 (Γ. Σωτηριάδης).
 Όμερ Έφέντη (Λοκρίς): 1906 (Γ. Σωτηριάδης).
 Όρχομενός: 1871-72 (Π. Σταματάκης). 1895, 1909 (διάφορα). 1903-04,
 1907 (Γ. Σωτηριάδης).
 Παλιοανίβτοα (Φωκίς): 1909 (Γ. Σωτηριάδης).
 Πλαταιαί: 1868-69 (Σ. Φιντικλής, Ίω. Παπαδάκης). 1871-72 (Π. Σταμα-
 τάκης). 1899 (Α. Σκιᾶς).
 Σουλέ (Λοκρίς): 1906 (Γ. Σωτηριάδης).
 Στράτος (Άκαρνανία): 1908 (Γ. Σωτηριάδης).
 Σωληνάρι (Βοιωτία): 1874-75 (Π. Σταματάκης).
 Τανάγρα: 1874-76 (Π. Σταματάκης). 1877 (Σ. Τριάντος). 1878 (Π. Στα-
 ματάκης). 1879 (Σ. Τριάντος). 1881, 1882 (Π. Σταματάκης). 1887 (Χρ.
 Τσούντας). 1890-91 (Δ. Κώνστας). 1969-71, 1973-77, 1979-84 (Θ.
 Σπυρόπουλος).
 Τάχυ (Θήβαι): 1911 (Ν. Παπαδάκης).
 Τιθορέα (Βελίτσα· Φωκίς): 1909 (Γ. Σωτηριάδης).
 Τούμπα Μπαλωμένου (Χαιρώνεια): 1986, 1989 (Χ. Τζαβέλλα-Enjen).
 Τριχόνιον (Γαβαλοῦ Δήμου Μακρινείας): 1902-03, 1908 (Γ. Σωτηριάδης).
 Χαιρώνεια: 1839-40· 1871-72 (Π. Σταματάκης). 1879 (Εὐθ. Καστόρχης, Σ.
 Φιντικλής, Siegel, Α. Φυτάλης, Π. Σταματάκης). 1880 (Π. Σταματάκης,
 Σ. Φιντικλής, Εὐθ. Καστόρχης, Α. Φυτάλης, Γαλβάνης, Siegel). 1898
 (Άντ. Μουντάκης, Γ. Βροῦτος). 1902-03 (Γ. Σωτηριάδης, Α. Σῶχος).
 1904 (Γ. Σωτηριάδης). 1904 (άναστήλωση Λέοντος). 1907, 1909-10
 (Γ. Σωτηριάδης).
 Χόστεια (Βοιωτία): 1874.

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

- Άϊδίνιον: 1907 (Άπ. Άρβανιτόπουλος).
 Άλήφακας (Κάστρο): 1912 (Άπ. Άρβανιτόπουλος).
 Άμφάναι: 1909 (Άπ. Άρβανιτόπουλος).
 Βελεστίνον: 1883.
 Βόλος: 1882· 1900 (Χρ. Τσούντας). 1905-06 (Κ. Κουρουνιώτης).
 Γόννοι: 1910-11, 1916 (Άπ. Άρβανιτόπουλος).
 Γοννοκονδυλών: 1911 (Άπ. Άρβανιτόπουλος).

- Γυρτώνη: 1911 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος).
 Δημητριάς: 1906-10, 1912, 1915-16, 1921 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος).
 Διμήνη: 1892, 1901 (Β. Στάης)· 1903 (Χρ. Τσούντας).
 Δούπανη (Μετέωρα): 1932 (Α. Ξυγγόπουλος).
 Δρανίστα: 1911 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος).
 Εύρυμεναί: 1910 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος).
 Θεσσαλίας γενικά: 1907, 1910 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος)· 1916 (Κ. Ζησίου).
 Θήβαι Φθιώτιδες: 1907-08 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος)· 1924-31, 1933-40, 1954-56 (Γ. Σωτηρίου)· 1959-66, 1968-75, 1977-86 (Γ. Σωτηρίου)· 1987-1991 (Π. Λαζαρίδης)· 1994.
 Ἵτωνος: 1908 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος).
 Ἰωλκός: 1892 (Β. Στάης)· 1910, 1912, 1914 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος)· 1956-57, 1960-61 (Δ. Θεοχάρης).
 Καΐτσα, Σμόκοβον: 1911 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος).
 Καλαμπάκα, Καστράκι: 1932 (Α. Ξυγγόπουλος).
 Κιλελέρ: 1911 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος).
 Κουλάς Θεοτόκου: 1906 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος).
 Κουφοβούνιον: 1909 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος).
 Κραννών: 1922-23 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος).
 Λάρισα: 1882· 1883 (Θ. Θεοχάρης)· 1899 (Δ. Φίλιος)· 1906, 1910 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος)· 1955 (Ν. Βερδελής).
 Λέσπιανη: 1911 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος).
 Λωτός: 1906 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος).
 Μαρμάριανη: 1899 (Χρ. Τσούντας).
 Μετέωρα: 1906 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος).
 Μηλέαι: 1906 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος).
 Μητρόπολις (Ἑσπιαῶτις): 1909, 1911, 1912 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος).
 Μικρὸ Κεσερλί: 1911 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος).
 Νέχαλη (Ὁμορφοχώρι): 1912 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος).
 Ὀλυμπιάς: 1911 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος).
 Ὀμόλιον: 1910-11 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος).
 Ὅσσα: 1910 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος).
 Παλαιὸν Γαρδίκι: 1906 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος).
 Παλαιοχώρα (Λάρισα): 1906 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος).
 Παληαλκές: 1912 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος).
 Παλιοκκλήσι: 1911 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος).
 Πασπαλιά: 1909 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος).
 Πήλιον: 1910-11 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος).
 Πίνδος: 1911 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος).
 Παλαιὰ Ἀλυκαί (Παλιαλκές): 1912 (Απ. Ἀρβανιτόπουλος).
 Πτελεός: 1951-53 (Ν. Βερδελής).

Πύρασος: 1907 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Ραψάνη (Τύρναβον): 1882.
 Σακαλάρ (Μέλισσα): 1912 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Σέσκλον: 1901-03 (Χρ. Τσούντας)· 1911 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος)· 1962-63, 1965-66, 1968, 1971-73, 1976-77 (Δ. Θεοχάρης).
 Σπαρτιά: 1911 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Τέμπη: 1910 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Τρίκκη: 1958 (Δ. Θεοχάρης).
 Τύρναβος: 1882· 1884 (‘Αθ. Δημητριάδης).
 ‘Υπέρεια: 1907 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Φάρσαλος: 1907, 1910 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος)· 1951-55 (Ν. Βερδελής).
 Φεραί: 1907, 1910, 1924, 1925, 1926 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).
 Χασάμπαλη: 1910 (‘Απ. ‘Αρβανιτόπουλος).

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

‘Αγία Βαρβάρα: 1937 (‘Α. Κεραμόπουλλος).
 ‘Αγιος ‘Αθανάσιος (Δ. Μακεδονία): 1936 (‘Α. Κεραμόπουλλος).
 ‘Αγιος ‘Αχίλλειος: 1969 (Ν. Μουτσόπουλος).
 ‘Αγιος ‘Ηλίας (Δ. Μακεδονία): 1934 (‘Α. Κεραμόπουλλος).
 ‘Αγιος Μηνᾶς (Δ. Μακεδονία): 1936 (‘Α. Κεραμόπουλλος).
 ‘Αγιος Χριστόφορος (Σοχός): 1937 (‘Α. Κεραμόπουλλος).
 ‘Αϊσωτήρα (Δ. Μακεδονία): 1935 (‘Α. Κεραμόπουλλος).
 ‘Ακροπόταμος: 1938 (Γ. Μυλωνᾶς, Γ. Μπακαλάκης).
 ‘Αμφίπολις: ἀρχαία ‘Αμφίπολις: 1956-62, 1964-65, 1971-83 (Δ. Λαζαρίδης)· 1984-89, 1994-2001 (Καλ. Λαζαρίδου). Χριστιανική ‘Αμφίπολις: 1920 (Ε. Πελεκίδης)· 1959-60 (Δ. Λαζαρίδης)· 1962, 1964, 1966-67, 1969-73, 1975-81 (Εὐ. Στίκας)· 1987-89, 1991-96, 1998 (Χ. Μπακιρτζής).
 ‘Αναρράχη (πρώην Δέβρη, Δ. Μακεδονία): 1933 (‘Α. Κεραμόπουλλος).
 ‘Ανω Κλειναί (Κλέστενα, Δ. Μακεδονία): 1933 (‘Α. Κεραμόπουλλος).
 ‘Ανω Μπάνιτοα (‘Ανω Κώμη): 1932 (‘Α. Κεραμόπουλλος).
 ‘Αρσαλιά (Δ. Μακεδονία): 1937 (‘Α. Κεραμόπουλλος).
 Βελίστι (‘Ασπρούλα, Δ. Μακεδονία): 1932, 1935 (‘Α. Κεραμόπουλλος).
 Βέλος (ποταμὸς Δ. Μακεδονίας): 1935 (‘Α. Κεραμόπουλλος).
 Βεργίνα: 1952-53, 1957-61, 1981-90 (Μ. ‘Ανδρόνικος)· 1991 (Μ. ‘Ανδρόνικος, Στ. Δρούγου, Χρ. Σαατσόγλου Παλιαδέλη, Π. Φάκλαρης, ‘Αγγ. Κοτταρίδου).
 Βουδουρίνα (Δ. Μακεδονία): 1933 (‘Α. Κεραμόπουλλος)· 1934-35 (‘Α. Κεραμόπουλλος, Γ. Μπακαλάκης).
 Δίον: 1928-31 (Γ. Σωτηριάδης)· 1956 (Χ. Μακαρόνας)· 1981-88 (Δ. Παντερμαλής).
 Δράμα: 1913 (Κ. Ζησίου).

- Έρατυρα (Σελίτσα, Δ. Μακεδονία): 1930 (Α. Κεραμόπουλλος).
 Ζλάτινο (Χρυσή, Δ. Μακεδονία): 1934 (Α. Κεραμόπουλλος).
 Θεσσαλονίκη: 1913 (Κ. Ζησίου)· 1917 (Α. Αδαμαντίου)· 1936, 1938-44 (Μ. Καλλιγᾶς)· 1949 (Γ. Σωτηρίου, Χ. Μακαρόνας)· 1950-51 (Χ. Μακαρόνας)· 1959 (Στ. Πελεκανίδης).
 Θοδωρία (πλησίον Σοχοῦ): 1937 (Α. Κεραμόπουλλος).
 Ίτέα (Δ. Μακεδονία): 1934 (Α. Κεραμόπουλλος, Γ. Μπακαλάκης).
 Καβάλα: 1913 (Κ. Ζησίου)· 1937-38 (Γ. Μπακαλάκης).
 Καλαμίτσα (Καβάλα): 1935-37 (Γ. Μπακαλάκης).
 Καρύτσα (Πιερία): 1955 (Χ. Μακαρόνας).
 Καρυώτισσα: 1913 (Κ. Ζησίου).
 Καστοριά: 1940 (Α. Κεραμόπουλλος). Εἰκόνες τοῦ Μουσείου Καστοριάς: 1992-94, 1996-97 (Εὐθ. Τσιγαρίδας).
 Κοζάνη: 1950, 1958 (Β. Καλλιπολίτης)· 1960, 1963, 1965 (Φ. Πέτσας).
 Κοσσυφηνείσης Μονή: 1913 (Κ. Ζησίου).
 Κούλα (Δ. Μακεδονία): 1934 (Α. Κεραμόπουλλος, Γ. Μπακαλάκης).
 Λεβίνια: 1937 (Α. Κεραμόπουλλος).
 Λευκάδια Ναούσης: 1954-56, 1959-61, 1975-77 (Φ. Πέτσας)· 1959 (Εὐ. Στίκας).
 Λικνάδες (Δ. Μακεδονία): 1935 (Α. Κεραμόπουλλος).
 Λουκόμι (Δ. Μακεδονία): 1934 (Α. Κεραμόπουλλος).
 Μαργαρίτα (Δ. Μακεδονία): 1934 (Α. Κεραμόπουλλος).
 Μπαλτανέτο (Νάουσα): 1962-66 (Φ. Πέτσας).
 Μπουφάρι (Δ. Μακεδονία): 1933-34, 1937 (Α. Κεραμόπουλλος).
 Μραβίτα (Σοχός): 1937 (Α. Κεραμόπουλλος).
 Νάουσα: 1963-66, 1968-69 (Φ. Πέτσας). Βλ. ἐπίσης Λευκάδια καὶ Μπαλτανέτο.
 Νηοὶ Ἀλεξανδρείας: 1966, 1968 (Αγγ. Ἀνδρειωμένου).
 Νικήσιανη (Δ. Μακεδονία): 1913 (Κ. Ζησίου)· 1959-63 (Δ. Λαζαρίδης).
 Ντικιλὶ Τάς: 1961 (Δ. Θεοχάρης, Αἰκ. Ρωμιοπούλου, J. Deshayes)· 1967 (Αἰκ. Ρωμιοπούλου)· 1986 (Χ. Κουκούλη Χρυσανθάκη)· 1987-89 (Χ. Κουκούλη Χρυσανθάκη, R. Treuil, βλ. *Dikili Tash, Village préhistorique de Macédoine orientale*, Athènes 2008)· 1993-96, 2007-10 (Χ. Κουκούλη Χρυσανθάκη, P. Darque).
 Ὀμαλή, Ἀγίασμα (Πλάζομη): 1935, 1937 (Α. Κεραμόπουλλος).
 Παλαιογουλᾶς (Δ. Μακεδονία): 1933 (Α. Κεραμόπουλλος).
 Παλαιόκαστρον (Ἄνω Μακεδονία): 1936 (Α. Κεραμόπουλλος).
 Παλαίστρα (Δ. Μακεδονία): 1934 (Α. Κεραμόπουλλος, Γ. Μπακαλάκης).
 Πέλλα: 1913 (Κ. Ζησίου)· 1914-15 (Γ. Οἰκονόμος)· 1981-88 (Μ. Σιγανίδου).
 Πέτραι (Δ. Μακεδονία): 1933 (Α. Κεραμόπουλλος).
 Πετράλωνα: 1975 (Α. Πουλιανός).

Πόρτες τῶν Σερβίων (Δ. Μακεδονία): 1932 (Ἀ. Κεραμόπουλος).
 Πράβιον (Ἀ. Μακεδονία): 1913 (Κ. Ζησίου).
 Πρέσπα (Μικρά): 1967, 1969 (Ν. Μουτσόπουλος).
 Πρόδρομος (Δ. Μακεδονία): 1934 (Ἀ. Κεραμόπουλος).
 Ρεντίνα: 1987-90 (Ν. Μουτσόπουλος).
 Σβατός (Ἄνω Μακεδονία): 1936 (Ἀ. Κεραμόπουλος).
 Σέρραι: 1913 (Κ. Ζησίου)· 1926 (Ἀ. Ξυγγόπουλος)· 1952 (Εὐ. Στίκας).
 Σιανίστι (Δ. Μακεδονία): 1933-34, 1937 (Ἀ. Κεραμόπουλος).
 Σίνδος: 1981-82 (Αἰκ. Δεσποίνη).
 Σταυρός (Δ. Μακεδονία): 1935 (Ἀ. Κεραμόπουλος).
 Σύνδενδρον (Τριβέτι, Ἄνω Μακεδονία): 1936 (Ἀ. Κεραμόπουλος).
 Τορώνη: 1975-78, 1981-82, 1984, 1986-90, 1993-94 (Ἀ. Καμπίτογλου).
 Τσοτύλιον (Ελίμεια, Δ. Μακεδονία): 1933-35, 1937 (Ἀ. Κεραμόπουλος).
 Τσοτυλίου-Καστοριάς περιοχή: 1938 (Ἀ. Κεραμόπουλος).
 Τσοῦρχλι (Ἀγ. Γεώργιος): 1937 (Ἀ. Κεραμόπουλος).
 Φίλιπποι: 1913 (Κ. Ζησίου)· 1958-64, 1966-79 (Στ. Πελεκανίδης)· 1981-83
 (συνεργάτες Στ. Πελεκανίδη: Γ. Γούναρης, Ἀ. Μέντζος, Ἀ. Μπακιρ-
 τζής, Χ. Μπακιρτζής, Ἐ. Πελεκανίδου). Βλ. καὶ Ντικιλὶ Τάς.
 Φλώρινα: 1930-31 (Ἀ. Κεραμόπουλος)· 1933-34 (Γ. Μπακαλάκης).
 Χαλκιδική-Πέλλα-Λευκάδια-Λευκόπετρα: 1975-77 (Φ. Πέτσας).

ΗΠΕΙΡΟΣ

Γλυκύ (Παραμυθιά): 1953 (Δ. Εὐαγγελίδης)· 1954, 1970-72 (Δ. Πάλλας).
 Δωδώνη: 1920 (Γ. Σωτηριάδης)· 1929-32, 1952-54 (Δ. Εὐαγγελίδης)· 1955
 (Εἰρ. Βαρούχα Χριστοδουλοπούλου)· 1956-59 (Δ. Εὐαγγελίδης)· 1965-
 74, 1981-83, 1985-87, 1989-90, 1992 (Σ. Δάκαρης)· 1996 (Σ. Δάκαρης,
 Χ. Σούλη, Ἀ. Βλαχοπούλου, Ν. Γραβάνη)· 1997-2005 (Χ. Σούλη, Ἀ.
 Βλαχοπούλου, Ν. Γραβάνη).
 Ἐφύρα: 1958 (Σ. Δάκαρης)· 1976-77 (Σ. Δάκαρης, Ἀθ. Παπαδόπουλος)·
 1979-84, 1986-87 (Ἀθ. Παπαδόπουλος). Νεκρομαντεῖο Ἀχέροντος:
 1958-64 (Σ. Δάκαρης)· 1975-77 (Σ. Δάκαρης, Ἀθ. Παπαδόπουλος)·
 1990-91 (Σ. Δάκαρης).
 Ἡπειρος Βόρειος: 1914 (Φρ. Βερσάκης).
 Θεσπρωτία: 1960-61, 1963-64, 1975 (Σ. Δάκαρης)· 1976 (Σ. Δάκαρης,
 Ἀθ. Παπαδόπουλος)· 1977 (Σ. Δάκαρης).
 Κασσώπη (Πρέβεζα): 1952-55, 1973, 1977-83 (Σ. Δάκαρης).
 Καστρίτσα (Ἰωάννινα): 1951-52 (Σ. Δάκαρης).
 Μάζωμα (πλ. Νικοπόλεως): 1913 (Ἀ. Φιλαδελφεύς).
 Νικόπολις: 1913-16, 1921-24 (Ἀ. Φιλαδελφεύς)· 1926 (Γ. Σωτηρίου, Ἀ.
 Ὁρλάνδος, Ἀ. Φιλαδελφεύς)· 1927 (Χ. Κοντός)· 1928 (Ἀ. Ὁρλάνδος)·
 1929-30, 1937 (Ἀ. Ὁρλάνδος, Γ. Σωτηρίου)· 1938 (Γ. Σωτηρίου)· 1940

(Ίω. Παπαδημητρίου)· 1956 (Α. Όρλάνδος)· 1959 (Α. Όρλάνδος, Δ. Πάλλας)· 1961 (Α. Όρλάνδος)· 1974 (Φ. Πέτσας).
 Παραμυθιά: 1930 (Δ. Εύαγγελίδης).
 Ροδοτόπι: 1952 (Δ. Εύαγγελίδης).
 Φιλιππιάς: 1977, 1987-94, 1996-2005 (Π. Βοκοτόπουλος, βλ. καὶ Π. Βοκοτόπουλου, *Πανιάνασσα Φιλιππιάδος*. Ἀθήναι 2007).

ΘΡΑΚΗ

Ἀβδηρα: 1950, 1952, 1954-56, 1966, 1971 (Δ. Λαζαρίδης)· 1976 (Εφορεία Κλασικῶν Ἀρχαιοτήτων Κομοτηνῆς)· 1978-79 (Δ. Λαζαρίδης)· 1982-84, 1987-90 (Χ. Κουκούλη Χρυσανθάκη)· 1991 (Χ. Κουκούλη Χρυσανθάκη, Χ. Μπακιρτζής)· 1992-93 (Χ. Κουκούλη Χρυσανθάκη).
 Μαρώνεια καὶ περίχωρα: 1971, 1973, 1975-76, 1978-79, 1981-86 (Εὐ. Πεντάζος Τοιμπίδης)· 1987 (Ἠλ. Ἀναγνωστοπούλου)· 1988-89 (Εὐ. Πεντάζος Τοιμπίδης).
 Μαρώνεια, Σύναξη: 1985, 1987 (Χ. Μπακιρτζής).
 Μαρώνεια, Ἀγ. Χαράλαμπος: 1985-89 (Θ. Ἀλιπράντης).
 Μεσημβρία: 1966-71, 1973, 1975-81, 1983-84, 1986, 1988 (Ἀνδρ. Βαβρίτσας).
 Πολύστυλον (Ἀβδηρα): 1938 (Γ. Μυλωνᾶς, Γ. Μπακαλάκης)· 1982-84 (Χ. Μπακιρτζής).
 Προσκυνητὰ Ροδόπης: 1986 (Δ. Τριαντάφυλλος, Ν. Εὐστρατίου, Κ. Καλλιντζή).
 Ρίζα Ἐβρου: 1984 (Δ. Τριαντάφυλλος)· 1987 (Δ. Τριαντάφυλλος, Ντ. Καλλιντζή).
 Σταυρούπολις (Ξάνθη): 1953 (Χ. Μακαρόνας).

ΝΗΣΙΑ

Ἀμοργός: 1894 (Χρ. Τσούντας)· 1960 (Κ. Καλοκύρης)· 1981-2004, 2006, 2008-2010 (Λ. Μαραγκοῦ).
 Ἀνδρος: Γαύριον: 1884.
 Ζαγορά: 1967, 1969, 1972, 1974 (Ἀλ. Καμπίτογλου).
 Στρόφιλας: 2009, 2010 (Χρ. Τελεβάντου).
 Ἀντικύθηρα: 1900-01.
 Ἀντίπαρος: 1897 (Χρ. Τσούντας).
 Ἀστυπάλαια: 2008 (Χρ. Ντούμας).
 Δεσποτικόν: 1897 (Χρ. Τσούντας).
 Δῆλος: 1839-40· 1872-74 (Π. Σταματάκης)· 1984-91 (Φ. Ζαφειροπούλου).
 Δωδεκάνησος: 1992 (Γ. Μπαντέκας).
 Εὐβοία: 1993 (Γ. Μπαντέκας).
 Ἅγιος Κωνσταντῖνος: 1912 (Γ. Παπαβασιλείου).

- Αϊδηψός: 1904 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Ἀναθώνη: 1904 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Ἀσμίλαξ: 1904, 1909 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Αὐλωνάριον: 1941-44 (Ἰω. Κωνσταντίνου, Ἰω. Τραυλός).
 Βάθεια (Ἀμάρυνθος): 1898 (Κ. Κουρουνιώτης)· 1901-03 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Βατώντας: 1900 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Βρυσάκι (Καρυστία): 1907 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Βρωμοῦσα: 1900, 1902, 1906, 1908 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Δύστος: 1909 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Ἐρέτρια: 1886, 1891 (Χρ. Τσούντας)· 1897-1900 (Κ. Κουρουνιώτης)· 1902, 1907-08 (Γ. Παπαβασιλείου)· 1910-11, 1916-17 (Κ. Κουρουνιώτης)· 1952, 1955-56 (Ἰω. Κωνσταντίνου)· 1974-83 (Π. Θέμελης).
 Θαρούνια: 1908 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Καμάριον: 1900 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Κάρυστος: 1903, 1908 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Λειβάδι: 1909 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Λίμνη: 1960 (Μ. Χατζηδάκης).
 Μακρυχώραφον: 1901 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Μάνικα: 1906-07 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Μαυρόπουλον: 1909 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Μπελλούσια (Καρυστία): 1907 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Μύτικας: 1900 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Ὀλυμπος, Βουδόχη: 1911 (Κ. Κουρουνιώτης).
 Ὁξύλιθος (Καρυστία): 1907 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Πέι: 1900, 1906, 1912 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Πλατανιστός: 1908 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Ποταμιά: 1912 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Πτελέα: 1907 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Στενή: 1909 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Ταμαλά: 1909 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Τοῦρκος: 1902 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Τρόχαλα: 1904 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Ὑψηλαὶ Καμάραι: 1900 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Χαλκίς: 1900-04, 1906-08, 1910-11 (Γ. Παπαβασιλείου).
 Ψαχνά: 1958 (Εὐ. Στίκας).
 Θήρα: Ἀκρωτήρι: 1967-73 (Σπ. Μαρινᾶτος)· 1975-2009 (Χρ. Ντούμας).
 Καμάρι: 1873-74 (Σ. Φιντικλῆς, Ἰω. Παπαδάκης).
 Σελλάδα: 1961, 1963, 1965-66, 1968-71, 1973-78, 1981-82 (Ν. Ζαφειρόπουλος).

- Ίθάκη: 1984-90, 1992, 1995 (Σ. Συμεώνογλου).
 Ίκαρία: 1939 (Λ. Πολίτης)· 1989 (Φ. Ζαφειροπούλου).
 Κάρπαθος: 1974-75 (Ήλ. Κόλλιας).
 Κέα: 1880 (Κ. Μάνθος)· 1955 (Φ. Σταυρόπουλος).
 Κέρκυρα: 1992 (Ί. Μπαντέκας).
 Καρδάκι: 1977-78 (Γ. Δοντάς).
 Κέρκυρα: 1911 (Φ. Βεροάκης)· 1964-65 (Γ. Δοντάς).
 Κορακιάνα (Άνω): 1984-86 (Π. Βοκοτόπουλος)· 1987 (Π. Βοκοτόπουλος, Π. Καραγιάννης)· 1993, 1996 (Π. Βοκοτόπουλος).
 Παλαίοπολις: 1936 (Ά. Ξυγγόπουλος, Ί. Παπαδημητρίου)· 1955-59, 1961 (Β. Καλλιπολίτης).
 Ρόδα: 1939 (Ί. Παπαδημητρίου).
 Κεφαλληνία: Άργοστόλιον: 1909 (Γ. Εὐγένιος, Δ. Εὐαγγελίδης).
 Βίγλα: 1913 (Π. Καββαδίας).
 Δασκαλειό: 1915 (Π. Καββαδίας).
 Διακῆτα: 1912 (Ν. Κυπαρίσσης, Ά. Φιλαδελφεύς).
 Δολίχιον: 1915 (Π. Καββαδίας).
 Καγκέλισσα: 1912 (Ν. Κυπαρίσσης, Ά. Φιλαδελφεύς).
 Καμπάνα: 1912 (Ν. Κυπαρίσσης, Ά. Φιλαδελφεύς).
 Καστρί: 1913 (Π. Καββαδίας).
 Κεραμιές: 1912 (Ν. Κυπαρίσσης, Ά. Φιλαδελφεύς).
 Κομποθεκράτα: 1960 (Ν. Κυπαρίσσης).
 Κοντογενάδα (ἢ Κοντογεννάδα): 1951 (Σπ. Μαρινᾶτος) 1987-1990, 1994 (Μ. Θεοχάρη).
 Λακκύθρα: 1912 (Ά. Φιλαδελφεύς).
 Μαζαρακάτα: 1899, 1912 (Π. Καββαδίας)· 1951 (Σπ. Μαρινᾶτος).
 Μηνιές: 1912 (Ν. Κυπαρίσσης, Ά. Φιλαδελφεύς)· 1913 (Π. Καββαδίας).
 Παριοῦτα: 1951 (Σπ. Μαρινᾶτος).
 Προκοπᾶτα: 1913 (Π. Καββαδίας).
 Πύλαρος: 1915 (Π. Καββαδίας).
 Ράχη: 1913 (Π. Καββαδίας).
 Σάμη: 1899 (Π. Καββαδίας)· 1959-60 (Β. Καλλιπολίτης).
 Σπηλαιοβούνι: 1913 (Π. Καββαδίας).
 Χρυσόστομος: 1913 (Π. Καββαδίας).
 Κρήτη: Άγία Πελαγία Μαλεβιζίου: 1973 (Άλ. Ίωαννίδου Καρέτσου).
 Άγία Πελαγία Μαλίων: 1919 (Ίωσ. Χατζηδάκης).
 Άγία Φωτιά Σητείας: 1971 (Κ. Δαβάρας).
 Άγιες Παρασκευές: 1968 (Στ. Άλεξίου).

- Ἅγιοι Δέκα: 1969 (Ἀγγ. Λεμπέση).
 Ἅγιοι Θεόδωροι (Γουβών): 1926, 1929 (Σπ. Μαρινᾶτος).
 Ἅγιος Νικόλαος: 1971, 1977 (Κ. Δαβάρας).
 Ἅγιος Μύρων Μαλεβιζίου: 1967-69 (Στ. Ἀλεξίου).
 Ἅγιος Παῦλος Μεσαρᾶς: 1974 (Ἀλ. Καρέτσου).
 Ἅγιος Στέφανος Σητείας: 1977 (Κ. Δαβάρας).
 Ἅγιος Σύλλας, Ἅγιος Βλάσιος Ἡρακλείου: 1975 (Ἀλ. Καρέτσου).
 Ἀθάνατοι Ἡρακλείου: 1967 (Στ. Ἀλεξίου).
 Ἀκρωτήρι Χανίων: 1975 (Ἰω. Παπαποστόλου).
 Ἀμάριον: 1952 (Κ. Καλοκύρης).
 Ἀμνιός: 1929-30, 1932-36, 1938 (Σπ. Μαρινᾶτος)· 1967 (Στ. Ἀλεξίου).
 Ἀνεγύροι Μεσαρᾶς: 1971 (Ἀγγ. Λεμπέση).
 Ἀρκάδες: 1969 (Ἀγγ. Λεμπέση).
 Ἀρκαλοχώρι: 1935 (Σπ. Μαρινᾶτος).
 Ἀρχάναι: 1956 (Σπ. Μαρινᾶτος)· 1957 (Ν. Πλάτων)· 1966-67 (Ἰω. Σακελλαράκης)· 1970 (Ἀγγ. Λεμπέση)· 1974 (Ἀλ. Καρέτσου)· 1971-75 (Ἰω. Σακελλαράκης)· 1976-87 (Ἐφη Σαπουνᾶ Σακελλαράκη)· 1988-89 (Ἐφη Σαπουνᾶ Σακελλαράκη, Ἰω. Σακελλαράκης)· 1994 (Ἰω. Σακελλαράκης)· 2000-02 (Ἐφη Σαπουνᾶ Σακελλαράκη, Ἰω. Σακελλαράκης).
 Αὐλή: 1971 (Στ. Ἀλεξίου).
 Ἀφρατί: 1975 (Ἀγγ. Λεμπέση).
 Ἀχλαδιές (Σητεία): 1959 (Ν. Πλάτων).
 Βαθύπετρον: 1949-53, 1955-56 (Σπ. Μαρινᾶτος).
 Βασιλικὴ Ἱεράπετρας: 1972, 1974-82, 1989-94 (Ἀντ. Ζώης).
 Βερὰν Ἐπισκοπή: 1959 (Κ. Καλοκύρης).
 Βόιλα: 1971 (Κ. Δαβάρας).
 Βυζάριον: 1956, 1958-59 (Κ. Καλοκύρης).
 Γάζι: 1963, 1970 (Στ. Ἀλεξίου).
 Γαλιὰ Καινουργίου: 1975 (Ἀλ. Καρέτσου).
 Γιούχτας: 1974-81, 1984-85, 1988-89 (Ἀλ. Καρέτσου).
 Γόρτυς: 1957, 1966 (Στ. Ἀλεξίου)· 1969 (Ἀγγ. Λεμπέση)· 1970 (Στ. Ἀλεξίου)· 1975 (Ἀγγ. Λεμπέση).
 Γοῦβες: 1968 (Στ. Ἀλεξίου).
 Γουλεδιανά: 1956 (Ν. Πλάτων).
 Δελιανὰ Κισάμου: 1975 (Ἰω. Παπαποστόλου).
 Δρῆρος: 1935 (Σπ. Μαρινᾶτος).
 Ἐλεύθερνα: 1975 (Ἰω. Παπαποστόλου).

- Ἑλιὰ Πεδιάδος: 1971 (Στ. Ἀλεξίου).
 Ἑπιά: 1971 (Κ. Δαβάρας).
 Ζάκρος: 1961-73, 1975-88, 1990-91, 1993 (Ν. Πλάτων). 1994-95, 1997-2010 (Λ. Πλάτων).
 Ζῆρος: 1971 (Κ. Δαβάρας).
 Ζοῦ: 1956 (Ν. Πλάτων).
 Ζώμινθος: 1986-88 (Ἰω. Σακελλαράκης). 2004-07 (Ἰω. Σακελλαράκης, Δ. Παναγιωτόπουλος). 2008-10 (Ἰω. Σακελλαράκης).
 Ἰδαῖον Ἄντρον: 1956 (Σπ. Μαρινᾶτος). 1983-87, 1989 (Ἰω. Σακελλαράκης).
 Ἱεράπετρα: 1977 (Κ. Δαβάρας).
 Ἰνατος (Τσοῦτσουρος): 1968 (Στ. Ἀλεξίου). 1970-1971 (Ἀγγ. Λεμπέση).
 Καβροχώρι: 1971 (Ἀγγ. Λεμπέση).
 Κακόσκαλον Ἀρχανῶν: 1970 (Στ. Ἀλεξίου).
 Καλοὶ Λιμένες: 1971 (Στ. Ἀλεξίου).
 Καλοχωραφίτης: 1968 (Στ. Ἀλεξίου).
 Κάμπος Πεδιάδος: 1971 (Στ. Ἀλεξίου).
 Καρνάρι: 1968 (Στ. Ἀλεξίου). 1974 (Ἀλ. Καρέτσου).
 Κασάνοι Πεδιάδος: 1971 (Στ. Ἀλεξίου).
 Καστέλλι (Χανιά): 1976-77, 1980-82 (Γ. Τζεδάκης).
 Καστελλιανά, Ἅγιοι Ἀπόστολοι: 1968 (Στ. Ἀλεξίου).
 Καστρί Χερσονήσου: 1956 (Ἀν. Ὀρλάνδος).
 Κατοσμπᾶς (Ἡράκλειο): 1953-55, 1963-64, 1969 (Στ. Ἀλεξίου).
 Κεραμοῦτσι Καβροχωρίου: 1966 (Στ. Ἀλεξίου).
 Κεφάλαια: 1967 (Στ. Ἀλεξίου).
 Κρουσῶνας: 1970 (Στ. Ἀλεξίου).
 Λαράνι: 1971 (Στ. Ἀλεξίου).
 Λεβήνα: 1971 (Στ. Ἀλεξίου).
 Λουτράκι Μαλεβιζίου: 1974 (Ἀλ. Καρέτσου).
 Λύκαστος: 1955 (Σπ. Μαρινᾶτος).
 Λύττος: 1968 (Ἀγγ. Λεμπέση).
 Μακρυτοῖχος Κνωσσοῦ: 1971 (Στ. Ἀλεξίου).
 Μάλεμε: 1966 (Κ. Δαβάρας).
 Μάλια: 1915, 1919 (Ἰωσ. Χατζιδάκης). 1975 (Ἀλ. Καρέτσου).
 Μασταμπᾶς (Ἡράκλειο): 1970 (Ἀγγ. Λεμπέση).
 Μάταλα: 1969 (Ἀγγ. Λεμπέση).
 Μέσα Κατερός: 1974 (Ἀλ. Καρέτσου).
 Μεσαρά: 1967 (Ἰω. Σακελλαράκης). 1968 (Ἑμμ. Μπορμπουδάκης).

- Μοῖρες Καινουργίου: 1969 (Ἀγγ. Λεμπέση).
 Μονὴ Ἀκρωτηριανῆς (Τοπλοῦ): 1971 (Κ. Δαβάρας).
 Μονὴ Ὁδηγητρίας: 1975 (Ἀλ. Καρέτσου).
 Μύρτος: 1967 (Στ. Ἀλεξίου).
 Νυπηδητός: 1969 (Ἀγγ. Λεμπέση).
 Νίρου Χάνι: 1919, 1924 (Σ. Ξανθουδίδης).
 Ξειδᾶς Λύττου: 1975 (Ἀλ. Καρέτσου).
 Ὀλοῦς: 1955, 1960 (Ἀν. Ὀρλάνδος).
 Ὀνουθὲ Γουλεδιανῶν (Ρέθυμνον): 1954-56 (Ν. Πλάτων).
 Παλαίकाστρο: 1977 (Κ. Δαβάρας).
 Πάνορμον Μυλοποτάμου: 1945, 1949 (Ν. Πλάτων)· 1955 (Κ. Καλοκύρης).
 Παρθένι Μονοφατοσίου: 1974 (Ἀλ. Καρέτσου).
 Πάρτιρα: 1974 (Ἀλ. Καρέτσου).
 Πεδιάδα (Ἡράκλειον): 1952 (Ν. Πλάτων).
 Πέραμα Μυλοποτάμου: 1975 (Ἰω. Παπαποστόλου).
 Περιβόλια Κυδωνίας: 1969 (Γ. Τζεδάκης).
 Πόρμια: 1971 (Στ. Ἀλεξίου)· 1974 (Ἀλ. Καρέτσου).
 Πόρος (Ἡράκλειον): 1967-68 (Ἀγγ. Λεμπέση).
 Πραιός: 1960 (Ν. Πλάτων)· 1980 (Κ. Δαβάρας).
 Πρασᾶς: 1951 (Ν. Πλάτων)· 1970 (Στ. Ἀλεξίου).
 Πρεβελιανά: 1970 (Στ. Ἀλεξίου).
 Πρινιάς: 1968 (Ἀγγ. Λεμπέση).
 Πυργοῦ Μαλεβιζίου: 1975 (Ἀγγ. Λεμπέση).
 Σητεία: 1952-55 (Ν. Πλάτων)· 1970 (Ἀγγ. Λεμπέση).
 Σκοπή: 1967 (Ἐμμ. Μπορμπουδάκης).
 Σπήλια: 1966 (Στ. Ἀλεξίου)· 1975 (Ἀγγ. Λεμπέση).
 Σύμη Βιάννου: 1972-77, 1981, 1983-87 (Ἀγγ. Λεμπέση)· 1988 (Ἀγγ. Λεμπέση, Πολύμνια Μεταξᾶ Muhly, Ἀθ. Κάντα)· 1989-97, 2000-03, 2009.
 Τεκές (Ἡράκλειο): 1974 (Ἀλ. Καρέτσου).
 Τουρτοῦλοι (Ἀγ. Γεώργιος, Σητεία): 1971 (Κ. Δαβάρας).
 Φάφλαγκος: 1967 (Στ. Ἀλεξίου).
 Φοινικιά: 1967 (Στ. Ἀλεξίου).
 Φουρνί: 1973 (Ἰω. Σακελλαράκης).
 Χανιά: 1960 (Στ. Ἀλεξίου)· 1992 (Ἰ. Μπαντέκας).
 Χερσόνησος: 1955, 1959 (Ἀν. Ὀρλάνδος)· 1966, 1969 (Στ. Ἀλεξίου).
 Χόνδρος Βιάννου: 1957, 1959, 1960 (Ν. Πλάτων).
 Ψαρή Φοράδα: 1967 (Στ. Ἀλεξίου).
 Κύθηρα: 1993 (Ἰω. Πετρόχειλος).

- Κύθνος: 1995 (Άλ. Μαζαράκης Αϊνιάν).
- Κῶς: 1993 (Ι. Μπαντέκας).
 Καρδάμαινα: 1989 (Σ. Καλοπίστη-Βέρτη, Γ. Κοκκοροῦ
 Ἄλευρᾶ, Ἄν. Λαίμοῦ, Μ. Παναγιωτίδης).
 Κῶς: 1958-59 (Ἰω. Κοντῆς).
 Μασπιχάρη: 1955 (Ἄν. Ὀρλάνδος).
 Παλιὸ Πυλί: 1989 (Μ. Θεοχάρη).
- Λέσβος: 1993 (Ι. Μπαντέκας).
 Ἐρεσός: 1926 (Δ. Εὐαγγελίδης).
 Κλοπεδή: 1927-28 (Δ. Εὐαγγελίδης).
 Κράτηγος: 1954 (Ἄνδρ. Βαβρίτσας).
 Μέσα: 1967-68 (Β. Πετράκος).
 Μήθυμνα: 1926 (Δ. Εὐαγγελίδης).
 Μυτιλήνη: 1913, 1914, 1926 (Ν. Κυπαρίσσης)· 1958 (Δ.
 Εὐαγγελίδης)· 1961-63 (Σ. Χαρτιωνίδης).
- Λευκάς: 1968 (Δ. Πάλλας).
- Νάξος: Ἀθάλασος: 1904 (Κλὼν Στέφανος).
 Ἀϊλᾶ: 1903 (Κλὼν Στέφανος).
 Ἀπεΐρανθος: 1960 (Κ. Καλοκύρης).
 Ἀπλώματα: 1951, 1958-61, 1963, 1969-72 (Ν. Κοντολέων)·
 1974, 1976, 1993-94 (Β. Λαμπρινουδάκης).
 Ἀφεντικά: 1910 (Κλὼν Στέφανος).
 Γρόττα: 1949-51, 1959, 1961, 1963, 1965, 1967, 1971-72 (Ν.
 Κοντολέων)· 1974, 1978-1982, 1984-85, 1996 (Β. Λαμπρι-
 νουδάκης)· 1981 (Γ. Παπαθανασόπουλος).
 Καμένο Μιτᾶτο: 1904 (Κλὼν Στέφανος).
 Καμινάκι: 1937 (Χρ. Καροῦζος, Ν. Κοντολέων)· 1939 (Χρ.
 Καροῦζος).
 Καμίνι: 1960 (Ν. Ζαφειρόπουλος).
 Κάμπος τῆς Μάκρης: 1906 (Κλὼν Στέφανος).
 Καρβουνόλακκοι: 1903 (Κλὼν Στέφανος).
 Καστράκι: 1904, 1908, 1909, 1910 (Κλὼν Στέφανος).
 Κλειδός: 1906 (Κλὼν Στέφανος).
 Κωμιακή: 1908 (Κλὼν Στέφανος).
 Λοῦρος: 1904 (Κλὼν Στέφανος).
 Λυγαρίδια: 1906 (Κλὼν Στέφανος).
 Μέλανες: 1909 (Κλὼν Στέφανος)· 1991 (Μ. Κορρές).
 Μνημούρια: 1904 (Κλὼν Στέφανος).
 Πάνορμος: 1906 (Κλὼν Στέφανος).
 Πολίχνη: 1911 (Κλὼν Στέφανος).
 Ριζοκαστελλιά: 1910 (Κλὼν Στέφανος).

- Σαγκρί: 1954 (Ν. Κοντολέων)· 1960 (Κ. Καλοκύρης)· 1976-79, 1981 (Β. Λαμπρινουδάκης, G. Gruben, Μ. Κορρές)· 1982 (G. Gruben, Μ. Κορρές)· 1983 (G. Gruben, Μ. Κορρές, Β. Λαμπρινουδάκης)· 1991 (Β. Λαμπρινουδάκης, G. Gruben).
- Σπεδός: 1903, 1906 (Κλὼν Στέφανος).
- Τραγαία: 1960 (Κ. Καλοκύρης).
- Ύρια: 1992 (Β. Λαμπρινουδάκης).
- Φιλότιον: 1960 (Κ. Καλοκύρης).
- Φυρρόγες: 1904 (Κλὼν Στέφανος).
- Χώρα: 1960 (Κ. Καλοκύρης)· 1965, 1967, 1969-70 (Ν. Κοντολέων)· 1982 (Β. Λαμπρινουδάκης, Φ. Ζαφειροπούλου)· 1983 (Β. Λαμπρινουδάκης, Φ. Ζαφειροπούλου, Ἀλ. Χαλεπᾶ-Μπικᾶκη)· 1984 (Β. Λαμπρινουδάκης, Φ. Ζαφειροπούλου)· 1985 (Β. Λαμπρινουδάκης, Φ. Ζαφειροπούλου, Ὁλγα Χατζηαναστασίου)· 1988 (Β. Λαμπρινουδάκης, Β. Μαχαίρα)· 1989 (Β. Λαμπρινουδάκης, Φ. Ζαφειροπούλου)· 1991, 1994 (Β. Λαμπρινουδάκης)· 1995 (Β. Λαμπρινουδάκης, Φ. Ζαφειροπούλου).
- Ψαρά: 1904 (Κλὼν Στέφανος).
- Νῆσοι Ἀν. Αἰγαίου: 1992 (Ἰ. Μπαντέκας).
- Πάρος: 1897 (Χρ. Τσουντας)· 1950 (Ν. Κοντολέων)· 1960-61, 1963-64 (Ἀν. Ὁρλάνδος)· 1974-76 (Δ. Σκιλάρντι)· 1977 (Αἰκ. Δεσποίνη, Δ. Σκιλάρντι)· 1978-91, 1993-95 (Δ. Σκιλάρντι).
- Πάτμος: 1958-59 (Ἰω. Κοντῆς).
- Ρήγεια: 1898-1903 (Δ. Σταυρόπουλος).
- Ρόδος: Ἀρνίθα: 1979 (Ἰω. Βολανάκης).
Ρόδος: 1951-59 (Ἰω. Κοντῆς)· 1960 (Ἰω. Κοντῆς, Γρ. Κωνσταντινόπουλος)· 1961 (Ἰω. Κοντῆς)· 1973, 1975-76, 1989-90 (Γρ. Κωνσταντινόπουλος)· 1993 (Ἰ. Μπαντέκας).
- Σάμος: 1902 (Θ. Σοφούλης, Δ. Παπαγεωργίου)· 1903 (Π. Καββαδίας, Θ. Σοφούλης).
- Σίφνος: Ἅγιος Ἀνδρέας: 1898 (Χρ. Τσουντας)· 1975-80 (Β. Φιλιππάκη).
Ἅγιος Νικήτας: 1915, 1922, 1924 (Ἰάκ. Δραγάτης).
Ἀκρωτηράκι (Πλατὺς Γιαλός): 1898 (Χρ. Τσουντας).
Βαθύ: 1898 (Χρ. Τσουντας).
Πύργοι Σίφνου: 1920 (Ἰάκ. Δραγάτης).
- Σπέτσαι: 1937-38, 1940 (Γ. Σωτηρίου).
- Σύρος: 1873-1874 (Κλὼν Στέφανος)· 1898 (Χρ. Τσουντας)· 2006-10 (Μ. Μαρθάρη).

- Τήνος: 1949-50, 1952-53, 1955, 1958 (Ν. Κοντολέων)· 1979 (Γ. Δεσπίνης)· 1995 (Ν. Κούρου, Εὔα Σημαντώνη Μπουρνιά).
 Χίος: Ναγός: 1921 (Δ. Εὐαγγελίδης).
 Χίος: 1952-54 (Ν. Κοντολέων).

ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ

- Ἅγιος Ἰωάννης (Κλαζομεναί): 1921 (Γ. Π. Οικονόμος).
 Ἐφεσος: 1921-22 (Γ. Σωτηρίου).
 Κλαζομεναί: 1921-22 (Γ. Π. Οικονόμος).

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

- ΑΑΕ Ἀρχεῖον Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας
 ΑΕ Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς
 ΒΑΕ Βιβλιοθήκη τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας
 Βασιλικοῦ Ντόρας Βασιλικοῦ, *Οἱ ἀνασκαφὲς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας σὺν Κυκλάδες, 1872-1910* (ΒΑΕ 242, Ἀθήναι 2006)
 ΔΑΙ Deutsches Archaeologisches Institut
 ΕΑΜ Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον
 Ἔργον *Τὸ Ἔργον τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας* (ἀκολουθεῖ τὸ ἔτος)
 Ἱστορία Βασιλείου Χ. Πετράκου, *Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία. Ἡ ἱστορία τῶν 150 χρόνων τῆς, 1837-1987* (ΒΑΕ 104, Ἀθήναι 1987)
 Κόκκου Ἀγγελικῆς Κόκκου, *Ἡ μέριμνα γιὰ τὶς ἀρχαιότητες στὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ πρῶτα μονοεῖα* (Ἀθήνα, Ἑρμῆς 1977· β' ἔκδ., ἐκδόσεις Καπόν, Ἀθήνα 2009)
 Λεύκωμα *Λεύκωμα τῆς Ἐκατονταετηρίδος τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, 1837-1937* (ἐπιμ. Γεωργίου Π. Οικονόμου, ΒΑΕ 28α, 1937-1952)
 Μεγάλες Στιγμὲς *Μεγάλες Στιγμὲς τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογίας* (ἐκδ. Καπόν 2007)
 Ὁ Μέντωρ *Ὁ Μέντωρ, Χρονογραφικὸ καὶ Ἱστοριοδιηγητικὸ Δελτίο τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας*
 ΠΑΕ Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας
 Ραμνοῦς Ι Βασιλείου Χ. Πετράκου, *Ὁ Δῆμος τοῦ Ραμνοῦντος Ι: Τοπογραφία* (ΒΑΕ 181, Ἀθήναι 1999)
 ΦΑΕ Φωτοθήκη Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας

ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α΄ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

- Ἀθηνᾶς Γ. Καλογεροπούλου-Μαρίας Προύνη Φιλίπ, *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς. Εὐρετήριον πρῶτης καὶ δευτέρας περιόδου Α΄* (ἐν Ἀθήναις 1973).
- Ἀγγελικῆς Κόκκου, *Ἡ μέριμνα γὰρ τὴν ἀρχαιοτήτιαν στήν Ἑλλάδα καὶ τὰ πρῶτα μουσεῖα* (Ἀθήνα, Ἑρμῆς 1977· β΄ ἔκδ.: ἐκδόσεις Καπόν, Ἀθήνα 2009).
- Βασιλείου Χ. Πετράκου, *Δοκίμιον γὰρ τὴν ἀρχαιολογικὴν νομοθεσίαν* (Ἀθήναι 1982).
- Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία. *Ἡ ἱστορία τῶν 150 χρόνων τῆς* (ΒΑΕ 104, Ἀθήναι 1987).
- Ἱδιογραφία τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς* 1987, 25-197.
- Τὰ ἀρχαῖα τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν πόλεμον 1940-1944, *Ὁ Μέντωρ* 31, 1994, 69-186.
- Ἡ περιπέτεια τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιολογίας σὺν βίῳ τοῦ Χρήστου Καρούζου (ΒΑΕ 150, Ἀθήναι 1995).
- Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ Κεραμικοῦ, *Ὁ Μέντωρ* 48, 1998, 117-206.
- Ἡ ἀπαρχὴ τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιολογίας καὶ ἡ ἱδρυσις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, *Ὁ Μέντωρ* 73, 2004, 109-222.
- Τὰ 170 χρόνια τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, 1837-2007, *Ὁ Μέντωρ* 82, 2007, 1-80.
- Ὁ Ἀρχαιολογικὸς Σύλλογος, Ἡ πρώτη Ἀκαδημία στὴν ἐλευθερωμένη Ἑλλάδα, 1848-1854, *Ὁ Μέντωρ* 84, 2007, 177-286.
- Ἡ ἐλληνικὴ αἰσθαντικὴ τοῦ Λουδοβίκου Ross (ΒΑΕ 262, Ἀθήναι 2009).
- Ἡ προστασία τῶν ἀρχαιοτήτων ἐπὶ Καποδίστρια, *Ὁ Μέντωρ* 95, 2010, 7-32.
- Ἑμμανουὴλ Γ. Πρωτοψάλτη, *Ἱστορικὰ ἔγγραφα περὶ ἀρχαιοτήτων καὶ λοιπῶν μνημείων τῆς ἱστορίας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ Καποδίστρια* (ΒΑΕ 59, ἐν Ἀθήναις 1967).
- Γεωργίου Φαρμακίδου, *Ὁ ζωγράφος Ἀθανάσιος Ἰατρίδης (1799-1866)* (Ἀθήνα 1960).
- Γενικὴ Ἐφορεία τῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ τῶν Μουσείων: *Συλλογὴ Ἀρχαίων Νόμων, Διαταγμάτων καὶ Ἐγκυκλίων* (ἐν Ἀθήναις 1892).
- Ὁ Μέντωρ, *Χρονογραφικὸ καὶ Ἱστοριοδιηγητικὸ Δελτίον τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας*, ἀπὸ τὸ 1988 (τὰ πρῶτα 18 τεύχη ἐκδόθησαν μὲ τίτλον *Ἐνημερωτικὸ Δελτίον τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας* = ΕΔΑΕ). Τὸ περιεχόμενον τοῦ περιοδικοῦ ἀφορᾷ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιολογίας καὶ τὰς ἀπόψεις γι' αὐτήν.

Β΄ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΕΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

- Ἡ Ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, *Οἱ ἐλληνικὲς ἀναστήλωσεις. Πρακτικὰ τῆς Δεύτερης Συνεδρίας τῶν ἐταίρων*, 27 Ἰανουαρίου 1996, *Ὁ Μέντωρ* 37, 1996, 1-186.

Φανής Μαλλούχου Tufano, *Ἡ ἀναστήλωση τῶν ἀρχαίων μνημείων στὴ νεώτερη Ἑλλάδα (1834-1939). Τὸ ἔργο τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας καὶ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας* (ΒΑΕ 176, Ἀθήνα 1998).

ΥΣΜΑ-ΥΠΠΟ, *Ἐνημερωτικὲς εἰδήσεις ἀπὸ τὴν ἀναστήλωση τῶν μνημείων τῆς Ἀκρόπολης* 1, 2001 - 7, 2007.

Ἀνθέμιον, *Ἐνημερωτικὸ Δελτίο τῆς Ἑνώσεως Φίλων Ἀκροπόλεως* 1, 1995 - 18, 2008.

Γεωτρόπιο τ. 425, 7 Ἰουνίου 2008, 16-78: Πῶς κρατᾶνε ὀρθὰ τὴν Ἱστορία μας οἱ Στυλοβάτες τῆς Ἀκρόπολης.

Ἀθανασίου Ρουσοπούλου, *Ὁ Παρθενών, ἥτοι Διαμαρτυρία κατὰ πάσης διορθώσεως τοῦ Παρθενῶνος καὶ μέθοδος πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦ* (γ' ἔκδ., Ἐκδόσεις Φιλιππότη, Ἀθήνα 2008)· Εἰσαγωγή Βασιλείου Χ. Πετράκου, *Οἱ ἀναστηλώσεις τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν μνημείων*, σελ. *7- *112.

Συντήρηση, ἀναστήλωση καὶ ἀποκατάσταση μνημείων στὴν Ἑλλάδα, 1950-2000 (ἐπιμ. Χαραλ. Μπούρα - Παναγ. Τournikiώτη· Πολιτιστικὸ Ἰδρυμα Ὁμίλου Πειραιῶς, 2010).

Ὑπάρχει, γιὰ ἐπιμέρους θέματα, πλῆθος μελετῶν, μάλιστα κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια. Ἐχουν δημοσιευθεῖ ὅμως καὶ μελέτες αὐτοτελεῖς ἢ σὲ περιοδικά, σὺς ὁποῖες ἐκτίθενται ἀπόψεις ποὺ ἀφοροῦν τὴν ἰδεολογικὴ ἐξέταση τῆς ἐπιστήμης τῆς ἀρχαιολογίας, τὴν ἐκμετάλλευσή της γιὰ πολιτικούς, κομματικούς ἢ «ἐθνικούς» σκοπούς. Οἱ μελέτες αὐτὲς δὲν προσφέρουν ἀπολύτως τίποτε στὴ γνῶση τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ὁ ὁποῖος ἄλλωστε δὲν ἔχει παρουσία σ' αὐτές. Ἀποτελοῦν, οἱ μελέτες, εἰσπήδηση ξένων, ἀναρμοδίων, προσώπων στὴν ἐπιστήμη, μὲ μέσον τὴν «ἀνάλυση» τῆς ἰδεολογικῆς χρήσης τῆς ἀρχαιολογίας, ἢ ὁποία χρήση ταυτίζεται μὲ τὴν ἐπιστήμη. Ἀποτελοῦν οἱ ἀπόψεις αὐτὲς τὸ ἀντεστραμμένο εἶδωλο τῆς «ἐθνικῆς ἀρχαιολογικῆς ἰδεολογίας», ἢ ὁποία δὲν ἀφορᾷ τοὺς Ἕλληνες ἀρχαιολόγους, ἔστω κι ἂν ἀναμειγνύονται τὰ ὀνόματά τους, ἐπεὶδὴ πολιτικοί, κομματικοί καὶ «ἐθνικοὶ» κύκλοι μεταχειρίστηκαν, ἐρήμην τους τὰ εὐρήματά τους γιὰ τοὺς σκοποὺς τους. Σὺς μελέτες αὐτές, μὲ ἀφειρητρία τὸν Μακρυγιάννη, τὸν Ἀ. Ρ. Ραγκαβῆ καὶ τὸν Ἰ. Ρ. Νερουλό, φθάνουν οἱ συντάκτες τους σὶν Ἀνδρόνικο καὶ τὴ Βεργίνα, τὰ γλυπτὰ τοῦ Παρθενῶνος καὶ τὸ ΝΜΑ, περνώντας ἀπὸ τὴς ἀνασκαφῆς στὴ Μικρὰ Ἀσία, τὴν ΕΟΝ, τὸν Πόλεμο, τὴν Κατοχὴ καὶ τὸν Ἐμφύλιο, Ὅμως ἡ ἀρχαιότητα καὶ ἡ ἀρχαιολογία κρίνονται μὲ τὰ κριτήρια τῆς ἐποχῆς τους. Ἡ «νέα ἀνάγνωση» τους εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς πνευματικῆς σύγχυσης τῶν «νέων ἀναγνωστῶν».

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ*

Α

Ἐβδηρα: ρωμαϊκὴ οἰκία 87· τεῖχος 88· ἀρχαῖκὸ νεκροταφεῖο, ἐλληνιστικὴ ὀχύρωση 107
 ἄγαλμα: Δῆμητρος Λυκοσοῦρας 60· Ἰουλίας Μαρμαίρας 94· χάλκινα Πειραιῶς 25
 Ἀγγλία 43
 Ἀγγλικὴ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν 43
 Ἀγία Σοφία Μύτικα Ἀκαρνανίας 98
 Ἅγιος Ἀνδρέας Σίφνου, ἀκρόπολις 85, 104
 ἀγορά: ρωμαϊκὴ Ἀθηνῶν 13· Κασσώπης 87
 Ἀγρίππα ἀγάλματος βάθρο 10
 Ἀδαμαντίου Ἀδαμάντιος 16, 110
 Ἀδριανοῦ βιβλιοθήκη 11, 13
 Ἀέρηδες 131
 Ἀθήναι, Ἀθήνα, σποράδην· μνημεῖα 7· ἀρχαιολογικὸς χάρτης 9· Ἀσκληπιεῖο 64· προστασία ἀρχαιοτήτων 8
 Ἀθήναον, περιοδικὸ 14
 Ἀθηνᾶς Νίκης ναὸς 38, 45
 Αἴγινας Μουσεῖο 11
 αἰγυπτιακὸ ἱερὸ Μπρεξίζας Μαραθῶνος 104
 Αἰτωλία, θολωτὸς τάφος Μαραθιά 84
 ἀκρόπολις: Ἀγίου Ἀνδρέα Σίφνου 85, 104· Γλᾶ 77, 93· Μυκηνῶν 93· Σπάρτης 63, 94
 Ἀκρόπολις, σποράδην· ἀνασκαφὲς 11, 13, 49· μουσεῖο 15, 35· ὑπὸ Κατοχὴ 9
 Ἀκρωτήρι Θήρας 28, 72, 99

Ἀλεξίου Στυλιανὸς 82, 91, 110
 Ἀλμυρὸς 113· μουσεῖο 57
 Ἀμαλία βασίλισσα 10
 Ἀμερικανικὴ Σχολὴ Κλασικῶν Σπουδῶν 42
 Ἀμοργός, Μινῶα 102
 Ἀμφιάρειο Ὠρωποῦ 13, 54· Ἀμφιαράου ναὸς 53
 Ἀμφίπολις: Βασιλικὴ Γ 108· γυμνάσιον 87· τεῖχος 88
 ἀναβάθρα Προπυλαίων 45
 ἀνάκτορο Ζάκρου 81
 ἀνασκαφή, -ές: Ἀκροπόλεως 11, 13, 49· Ἀθηνῶν, Ἀττικῆς, Βοιωτίας, Θεάτρου Διονύσου, Πελοποννήσου 13· Μυκηνῶν 14· Μακεδονίας, Θράκης 30· Μικρᾶς Ἀσίας 22
 Ἀναστασόπουλος, Ἰωάννης 24
 ἀναστήλωση: μνημείων 37, 38· Παρθενῶνος 13
 Ἀνδρόνικος Μανόλης 89, 90, 110
 Ἄνδρος: Ζαγορά 106· Στροφίλας 104
 Ἀνέμων Πύργος 11, 13
 Ἀνθοῦσης Γιάννης 97
 Ἀντιβασιλεία 9, 11, 17
 Ἀντίπαρος, Δεσποτικὸ 84
 Ἀπλώματα Νάξου 83
 ἀποκλεισμός γυναικῶν ἀπὸ τὴν Ὑψηρεσία 24
 Ἀπόλλων: Ἀ. Δαφνηφόρου ναὸς 77· Ἀ. Μαλεάτα ἱερὸ 105· Ἀ. ναὸς Μινώας Ἀμοργοῦ 102, 103· Ἀ. ἱερὸ Θέρμου 101

* Στὸ εὔρετήριον δὲν περιέχονται τὰ ὀνόματα καὶ τὰ τοπωνύμια τοῦ τελευταίου κεφαλαίου «Οἱ ἀνασκαφὲς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας» γιατί ἡ ὕλη του εἶναι καταταγμένη κατὰ γεωγραφικὴ τάξη (Ἀθήνα, Ἀττικὴ, Πελοπόννησος, Στερεά, Θεσσαλία, Μακεδονία, Ἠπείρος, Θράκη, Νησιὰ) καὶ οἱ τόποι τῶν ἀνασκαφῶν ἀναφέρονται ἀλφαβητικῶς μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνασκαφέως καὶ ἔτος, τὸ ὁποῖο δηλώνει τὸν ἀντίστοιχο τόμο τῶν ΠΑΕ ὅπου εἶναι δημοσιευμένη ἡ σχετικὴ ἐκθεσις τῆς ἀνασκαφῆς.

- Ἀραπογιάννη Ξένη 105, 111
 Ἀρβανιτόπουλος Ἀπόστολος 17, 61, 111
 ἀρκαδικὴ πύλη Μεσσήνης 65, 100
 Ἀρσινόη κρήνη Μεσσήνης 100
 Ἀρτεμις: Ἀ. ναὸς Αὐλιδείας 76· Ἀ. ἱερὸ Βραυρωνός 24· Ἀ. ναὸς Μεσσήνης 67
 ἀρχαῖκος: ναὸς Γύρουλα Νάξου 105, 106· νεκροταφεῖο Ἀβδήρων 107
 ἀρχαιοκαπηλία 13
 Ἀρχαιολογικὰ Ἀνάλεκτα ἐξ Ἀθηνῶν 27
 Ἀρχαιολογικὲς Σχολές 39
 ἀρχαιολογικὴ διαίρεση Ἑλλάδος 16
 Ἀρχαιολογικὴ Ἐπιτροπὴ 11, 20, 36
 Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, σποράδην
 Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς 4, 14
 Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία 5, 10
 Ἀρχαιολογικὸ Ἰνστιτοῦτο τῆς Ἀμερικῆς 42
 Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον 18, 21, 22, 24, 116· ἐπανεκδόση ΑΔ 27
 Ἀρχαιολογικὸν Συμβούλιον 11, 20, 36, 37
 Ἀρχαιολογικὸν Ταμεῖον 39
 ἀρχαιολογικὸς νόμος 8, 23, 28
 ἀρχαιολόγοι ἔκτακτοι 30
 Ἀρχάνες, ἀνακτορικὸ κτίριο, ναὸς 96
 Ἀσέα Ἀρκαδίας, ναὸς Ἀθηνᾶς καὶ Ποσειδῶνος 61
 Ἀσκληπιεῖο Ἀθηνῶν 46, 64
 Ἀτιάλου στοὰ 13
 Ἀττικὴ, σποράδην· ἀνασκαφές 93· μυκηναϊκὸ νεκροταφεῖο Περαιτῆς 93
 Αὐλὶς, ναὸς Ἀρτέμιδος 76
 Αὐστριαλιανὸ Ἀρχαιολογικὸ Ἰνστιτοῦτο 44
 Αὐστριακὸ Ἀρχαιολογικὸ Ἰνστιτοῦτο 43
 Ἀφαίας ναὸς 38
 Ἀφροδίτη: ἱερὸ Ἀ. στὸ Δαφνὶ 79· Ἀ. καὶ Ἑρμῇ ἱερὸ στὴ Σύμη Βιάννου 95
 Ἀχαΐα, τεῖχος Δυμαίων 85
- Β
 Βαβρίτσας Ἀνδρέας 107, 111
 βαλκανικοὶ πόλεμοι 20, 21, 22
 βαπτιστήριο: Κρανείου Κορινθίας 78· Νέας Ἀγχιάλου 89
 Βαρβίτσα Λακωνίας 15
 Βάρη Ἀττικῆς 73
 Βαρούχα Εἰρήνη 22, 80
 Βασιλείου Ἀλέκος 109
 βασιλική: Ἀμφιπόλεως Γ΄ 108· Λεχαίου 78· Νικοπόλεως Α΄ 57, 58· Νικοπόλεως Δ΄ 68· Νέας Ἀγχιάλου 88
 Βάσσης Φιγαλείας 55
 Βελγικὴ Σχολὴ 44
 Βεργίνα 90, 111
 Βερδελῆς Νικόλαος 75, 80, 112
 Βέροια 110
 Βερολίνο 15, 41
 Βερόακης Φρειδερίκος 22, 63, 112
 βιβλιοθήκη Ἀδριανοῦ 11· Β. Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας 4, 32
 Βλαστός Μιχαὴλ 73
 Βλάχος Ἀγγελος 34
 Βογιαζῆς Γεώργιος 80
 Βοιωτία 13, 15, 16
 Βοκοτόπουλος Παναγιώτης 98, 112
 Βουταινᾶ Τασούλα 97
 Βρανᾶ νεκροταφεῖο 72
 Βραυρών, ἱερὸ Ἀρτέμιδος 24
 Βυζαντινὸ Μουσεῖο 29
 Βυζαντινὸς Γαβριὴλ 20
- Γ
 Γαλλία 42, 43
 Γαλλικὴ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν 40
 γενικός: Γενικὴ Ἐφορεία 4, 15· Γ. Ἐ. κατάργησις 19· Γενικὸς Ἐφορος 10, 11, 31· Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς Ὑπηρεσίας 27
 Γερμανία 10, 41, 42, 43
 Γερμανικὸ Ἀρχαιολογικὸ Ἰνστιτοῦτο 40, 41
 γεωμετρικὸς οἰκισμὸς Σκάλας Ὠρωποῦ 102

Γεωργιανὸ Ἰνστιτοῦτο Ἀθηνῶν 44
 Γεώργιος βασιλεὺς 49
 Γιαλούρης Νικόλαος 29, 92, 113
 Γιαννόπουλος Νικόλαος 22, 57, 113
 Γλᾶ ἀκρόπολη 5, 77, 93
 γλυπτὰ Ἀκροπόλεως 45, 46
 Γόρτυς, πρωτογεωμετρικὸς τάφος 92
 Γουδῆ, ἐπανάσταση τοῦ 19
 Γραμματεία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, ἴδρυση 9
 Γραμματεὺς Ναυτικῶν 8
 Γραφεῖο Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων 11
 γυμνάσιον: Ἀμφιπόλεως 87· Σικυῶνος 67
 Γύρουλας Νάξου 83, 105, 106

Δ
 Δάκαρης Σωτήριος 86, 113
 Δαφνὶ 51, 79, 110
 Δεκουλάκου Ἰφιγένεια 104, 113
Δελτίον Ἀρχαιολογικὸν 18, 21, 22· ἐπανεκδόση ΑΔ 27
 Δελφοὶ 15, 17, 111
 Δεσποτικὸ Ἀντιπάρου 84
 Δῆλος 15
 Δημητριάδης Ἀθανάσιος 16
 Δήμητρος ἄγαλμα Λυκοσοῦρας 60
 δημοσιεύσεις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας 32
 διαίρεση ἀρχαιολογικῆ Ἑλλάδος 16, 20, 21, 24, 29
 διακοπὴ ἔκδοσης ΑΔ 24
 Διάταξις Διοικήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας 7
 Δικαῖος Γρηγόριος (Παπαφλέσσας) 7
 δικτατορία 21 Ἀπριλίου 27
 Διμήνι Θεσσαλίας 52, 53
 διοίκησις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας 30
 Διοικητὰί 8
 Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ 8, 9
 δίορκος Ἰσθμοῦ Κορίνθου 76
 Δίον 52· θέρμες, ἱερὸ Ἰσιδος 103
 Διονυσιακὸ θέατρο 13, 36

Δοντὰς Γεώργιος 29, 32, 82, 114
 Δουμετίου βασιλικὴ Νικοπόλεως 68
 Δραγάτης Ἰάκωβος 21, 114
 Δρανδάκης Νικόλαος 85, 114
 Δροσίνης Γεώργιος 66
 Δωδεκάνησος 8, 24
 Δωδώνη 115· θέατρο, ἱερὸ Διὸς 66· καταγώγιον, πρυτανεῖο 86

Ε

ἐγκύκλιος ἀριθ. 953 Καποδιστρίου 8, 9
 Ἐγνατία ὁδὸς 80
 ἐθνικός: Ἐ. Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο 13, 15, 17, 29· Ἐ. Μουσεῖον Αἰγίνης 8· Ἐ. Τράπεζα 32· Ἐ. Συνέλευσις Τροιζήνος 7· ἐθνικὰ πλοῖα 8
 ἐκδόσεις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας 32, 33
 ἐκθέσεις ἀρχαιοτήτων 31
 ἐκκλησιαστικὸν Μεσοῆνης 65, 67
 ἔκτακτοι ἀρχαιολόγοι 30
 Ἐκτακτοὶ Ἐπίτροποι 8
 ἔλαιοτριβεῖο, Μεσημβρία Θράκης 107
 Ἑλβετικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ 44
 Ἑλευσίς 13· λουτρὸν 59· ρωμαϊκὸ σπήνι 78· τεῖχος Περικλέους 58· τελεστήριον 59
 Ἑλληνικὴ Πολιτεία 7
 Ἑναλίων Ἀρχαιοτήτων Ἐφορεία 29
 ἐξέδρα στῆ Στύμφαλο 68
 Ἐπανάσταση: 3ης Σεπτεμβρίου 1843, 10· τοῦ 1909, 19
 ἐπέμβασις στὰ πράγματα τῆς Ἐταιρείας 34
 Ἐπίδauρος 13, 38, 50, 109· ἱερὸ Ἀπόλλωνος Μαλεᾶτα 105· μουσεῖο 19· ναὸς Ἀσκληπιοῦ 38
 Ἐπιθεωρήσεις Πολιτισμοῦ 27
 ἐποτάτης: Μουσείου Αἰγίνης 8· τῶν ἐν Ἀθῆναις ἀρχαιοτήτων 9
 ἐπιστημονικὴ πολιτικὴ Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας 32
 ἐπιτροπὴ: Ἀρχαιολογικὴ 20· Συντηρήσεως Μνημεῶν Ἀκροπόλεως 29·

- Ἐπιτροπὲς συντήρησης Μνημείων 38-39
- Ἐπίτροποι Ἑκτακτοὶ 8
- Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας 25
- Ἐρέτρια: κρήνη 77· ναὸς Ἀπόλλωνος Δαφνηφόρου 59, 77
- Ἐρέχθειο 49, 55
- Ἐρμῇ καὶ Ἀφροδίτῃς ἱερὸ στή Σύμη Βιάννου 95
- Εὐαγγελίδης Δημήτριος 17, 65, 114
- Εὐβοία 9, 19
- Εὐγένιος Γεώργιος 110
- Εὐστρατιάδης Παναγιώτης 15, 41
- Ἐφημερίς Ἀρχαιολογική 11, 18
- Ἐφημερίς τῆς Κυβερνήσεως 18
- Ἐφορεία: Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας 13· Ἐναλίων ἀρχαιοτήτων 29· Νεωτέρων Μνημείων 26· Παλαιοανθρωπολογίας 29
- Ἐφύρα Θεοπροωτίας 87
- Z
- Ζαγορά Ἄνδρου, γεωμετρικὸς ναὸς 106
- Ζάκρος, τὸ ἀνάκτορο 81
- Ζαφειρόπουλος Νικόλαος 80, 84, 89, 115
- Ζεὺς: ἱερὸ Διὸς Δωδώνης 66· ναὸς Διὸς Σωτήρος Μεσσήνης 100
- ζήτημα Μαραθῶνος 33
- Ζιλιερὸν Αἰμίλιος 110
- Ζώμινθος Κρήτης, ΥΜ κτίριο 96
- ζωφόρος Παρθενῶνος 55
- H
- Ἡλῖς, θέατρο 92
- Ἡμερολόγιον Ὑπηρεσίας 15
- Ἡπειρος 19, 21, 22· Κασσώπης ἀγορά, καταγώγιο 87· Παντάνασσα Φιλιππάδος 99
- Ἡπίτης Πέτρος 12
- Ἡραῖον: Ἡ. Ἀργούς τάφος θολωτὸς 15· Ἡ. Σάμου 56
- Ἡράκλεια ἀρχαία 79
- Ἡρώδου Ἀττικοῦ Ὠδεῖον 13
- Ἡρώο Μαγούλας Σπάρτης 63
- Θ
- θέατρο: Διονύσου 13· Δωδώνης 66· Ἡλῖδος 92· Μεσσήνης 100· Ραμνοῦντιος 97
- Θέμελης Πέτρος 100, 115
- Θεοφορομένη Μενάνδρου, ψηφιδωτὸ Μυτιλήνης 91
- Θεοχαράκη Ἑλένη 97
- Θεοχάρης Δημήτριος 70, 74, 90, 115
- θέρμες Δίου 103
- Θέρμος 51, 61, 101
- Θεοπιῆς 13
- Θεοπροωτία, ὑπόγεια αἶθουσα στήν Ἐφύρα 87
- Θεσσαλία 19, 111· Σέσκλο 91
- Θεσσαλονίκη 110
- Θῆβαι: Καδμεῖο 58· συλλογὴ Θ. 15
- Θήρα: Ἀκρωτήρι 28, 72· Σελλάδα 84
- Θηροεῖον 11
- θόλος Ἐπιδάουρου 38
- θολωτὸς τάφος Φαρσάλου 76
- Θορικὸς 13
- Θουρία 105, 111
- Θράκη 22, 30· Ἀβδηρα 107· Μαρώνεια 108· Μεσημβρία 107
- Θρεψιάδης Ἰωάννης 76, 80, 115
- I
- Ἰακωβίδης Σπύρος 93, 116
- Ἰατρίδης Ἀθανάσιος 8, 10, 11
- Ἰδαῖον Ἄντρον 96
- Ἰδρυση Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας 12
- Ἰερὰ Ὀδός: Ρεῖτοι 79· τάφοι 48
- ἱερὸ: αἰγυπιακὸ Μπρεξίζας 104· Ἀπόλλωνος Θέρμου 101· Ἀπόλλωνος Μαλεάτα 105· Ἀρτέμιδος Βραυρωνός 25· Ἀφροδίτης Δαφνίου 79· Ἰσιδος Δίου 103
- Ἰκλαίνα Μεσσηνίας, μυκηναϊκὸ μέγαρο 102
- Ἰμβριώτη Ρόζα 71
- Ἰμβριώτης Γιάννης 71

- 'Ινστιτούτο: 'Ι. 'Αρχαιολογικά 30· Δα-
 νίας 44· Ρώμης 41
 'Ιόνιοι Νῆσοι 8
 'Ιουλίας Μαμμαίας ἄγαλμα 94
 'Ιρλανδικὸ 'Ινστιτούτο 'Ελληνικῶν Σπου-
 δῶν 44
 'Ισθμὸς Κορίνθου, δίορκος 76
 'Ισιδος ἱερὸν Δίου Μακεδονίας 103
 'Ιταλία 9
 'Ιταλικὴ 'Αρχαιολογικὴ Σχολή 44
 'Ιωλκός, Θεσσαλία, στρωματογραφία
 ἀνασκαφῆς 90
- Κ**
 Καβάλα 110
 Καββαδίας Παναγιώτης 4, 16, 17, 18,
 19, 20, 21, 25, 31, 49, 116
 Καδμεῖο Θηβῶν 58
 Καλαμάτα 111
 Καλλέργης Μιχάλης 75
 Καλλιπολίτης Βασίλειος 117
 Καλλιτσουνάκης 'Ιωάννης 89
 Καλόπαις Εὐστράτιος 109
 Καλούδης Παναγιώτης 110
 Καμίνι Νάξου 84
 Καμπάνης Λεόντιος 8
 Καμπίτογλου 'Αλέξανδρος 106
 Καμπούρογλους Δημήτριος 50, 117
 Καναδικὸ 'Αρχαιολογικὸ 'Ινστιτούτο 44
 Καποδίστριας Αὐγουστῖνος 8
 Καποδίστριας Βιάρος 8
 Καποδίστριας 'Ιωάννης 7, 8, 9
 Καράμαλης Δημήτριος 97
 Καραμαλῆς Νικόλαος 97
 Καραμανλῆς Κωνσταντῖνος 71, 75
 Καραμητρος 'Ιωάννης 70, 72, 74, 90,
 97
 Καροῦζος Χρῆστος 22, 31, 70, 71, 80,
 89, 118
 Καρούζου Σέμνη 31, 70, 71, 80, 118
 Κασώπη: ἀγορά, καταγώγιο 87
 Κασόρχης Εὐθύμιος 3, 119
 Καστρί Σύρου 5, 103, 104
 Καστριώτης Παναγιώτης 16, 54, 119
- καταγώγιο: Δωδώνης 86· Κασώπης 87
 κατάλογος βιβλιοθήκης 'Αρχαιολογικῆς
 'Εταιρείας 32
 κατάλογος 'Εθνικοῦ 'Αρχαιολογικοῦ Μου-
 σείου 17
 Καταπολιανὴ Πάρου 68, 69
 κατάργηση: Γενικῆς 'Εφορείας 19· θέ-
 σης Γενικοῦ 'Εφόρου 31· Προϊστα-
 μένου 'Αρχαιολογικῆς 'Υπηρεσίας,
 βαθμῶν Γενικοῦ 'Εφόρου, 'Εφόρου
 καὶ 'Επιμελητοῦ 'Αρχαιοτήτων 29
 καταστροφή Μαραθῶνος 33
 Κατοχή 1941-1944, 24
 Κατσαμπᾶς Κρήτης, ΥΜ III οἰκία 92
 Καφταντζόγλου Λύσανδρος 3, 110
 Κεραμεικὸς 13, 46
 Κεραμόπουλλος 'Αντώνιος 16, 24, 58,
 119
 κεντρικός: Κ. 'Επιτροπὴ 36· Κ. 'Αρ-
 χαιολογικὸ Συμβούλιο 37· Κ. Μου-
 σεῖο 11· Κ. Συμβούλιο Νεωτέρων
 Μνημείων 37
 Κέρκυρα 8, 19
 Κεφαλληνία 19
 Κίττα Μάνης, 'Επισκοπὴ 86
 Κλαζομενές, νεκροταφεῖο 65
 Κλαυδιανὸς Στυλιανὸς 110
 Κλεάνθης Σταμάτιος 9
 Κοκκῶνης 'Ιωάννης 9, 12
 Κομοτηνὴ 110, 111
 Κοντῆς 'Ιωάννης 24, 27, 28, 77, 80, 82,
 88, 120
 Κοντολέων 'Αλέξανδρος 16
 Κοντολέων Νικόλαος 28, 83, 120
 Κοντόπουλος Κωνσταντῖνος 109
 Κοραῆς 'Αδαμάντιος 7
 κόρη Φρασίκλεια Μερέντας 84
 Κορίνθου 'Ισθμὸς, δίορκος 76
 Κοροβέσης Δημήτριος 97
 Κορομάντζος 'Επαμεινώνδας 109
 Κορρὲς Γεώργιος 106, 121
 Κοσμόπουλος Μιχαὴλ 102, 121
 Κοτζίδης Νικόλαος 22
 Κουκούλη Χρυσανθάκη Χάδω 107, 121

Κουμανούδης Ἀθανάσιος 121
 Κουμανούδης Στέφανος Α. 3, 4, 13,
 14, 18, 41, 45, 122
 Κουπιώρης Παναγιώτης 109
 κοῦρος Μερέντας 84
 Κουρουνιώτης Κωνσταντῖνος 16, 20,
 22, 58, 59, 66, 73, 122
 Κράναιο Κορινθίας, βαπτιστήριο 78
 κρήνη: Ἀρσινόη Μεσσήνης 100· Ἐρε-
 τρίας 77· Σικυῶνος 67
 Κρήτη 44, 110· Ἀρχάνες 96· Γόρτυς 92·
 Ζώμινθος 96· Ἰδαῖον Ἄντρον 96·
 Κατοαμπᾶς 92
 κρίση: Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας 1894,
 18· 1988, 30· 2002, 33
 Κυκλάδες 8, 13, 19, 111
 Κυπαρίσσης Νικόλαος 22, 24
 κυριότης ἀρχαίων 17
 Κωνσταντίνου Ἰωάννα 22, 77, 80, 123
 Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης 7
 Κῶνστας, Δ. 109
 Κωπαῖς, ἀκρόπολη Γλαῖ 77

Λ

Λαζαρίδης Δημήτριος 29, 80, 87, 123
 Λαζαρίδης Παῦλος 2, 88, 123
 Λαμπάκης Γεώργιος 4, 16
 Λαμπρινουδάκης Βασίλειος 105, 124
 Λάσκαρις Νικόλαος 22
 λεμβοδρόμιο Μαραθῶνος 33
 Λεμπέση Ἀγγελικὴ 95, 124
 Λεονάρδος Βασίλειος 4, 16, 53, 54,
 120, 124
 Λέσβος 19
 Λευκάδια Ναούσης, μακεδονικὸς τά-
 φος 89
 Λέχαιο Κορινθίας, βασιλικὴ 78
 Λογιωτατίδης Σπυρίδων 16
 λοιμὸς τοῦ 1854, 3
 Λουδοβίκος Α΄ τῆς Βαυαρίας 10
 Λουδοβίκος Φίλιππος τῆς Γαλλίας 40
 λουτρὸν Ἐλευσίνος 59
 Λυκαβητὸς 43
 Λυκάκης Ἀλέξανδρος 110

Λυκόσουρα 59, 109· ἄγαλμα Δήμητρος
 60· ναὸς Δεσποίνης 60· μουσεῖο 29

Μ

Μαγούλα Σπάρτης: ἡρώων 63· τοιχο-
 γραφία 62
 Μαζαρακάτα Κεφαλληνίας 50
 Μαζαράκης Αἰνιὰν Ἀλέξανδρος 101,
 125
 Μάξι Σκιλλουντίας 119
 Μακαρόνας Χαράλαμπος 75, 125
 Μακεδονία 19, 21, 22, 30· Δίον, θέρ-
 μες, ἱερὸν Ἰσιδος 103· Ἀμφίπολις,
 βασιλικὴ Γ΄ 108
 μακεδονικὸς τάφος, Λευκάδια Ναού-
 σης 89
 Μακρυγιάννη συνοικία 36
 Μακρύσια, Μπάμπες, ναῖσκος Διὸς 92
 Μάλια, ἀνάκτορο 48, 49
 Μάνη 114· βασιλικὴ στὸ Τηγάνι 86·
 Ἐπισκοπὴ στὸ Σταυρὶ Κίττας 86·
 ναὸς Ἀσωμάτων στὸ Κουλούμι 85
 Μαραγκοῦ Λίλα 102, 125
 Μαραθιάς Αἰτωλίας, θολωτὸς τάφος 84
 Μαραθῶν 33· Βρανᾶ νεκροταφεῖο 72·
 Μ. ζήτημα 34· Μπρεξίζας αἰγυπτια-
 κὸ ἱερὸ 104· Τσέππ νεκροταφεῖο 94
 Μαρθάρη Μαρίζα 103, 126
 Μαρινᾶτος Σπυρίδων 22, 23, 24, 25,
 27, 28, 71, 72, 89, 126
 Μαρώνεια Θράκης, Σύναξη, μεσοβυ-
 ζαντινὴ ἐκκλησία 108
 Μαστροκώστας Εὐθύμιος 84, 126
 Μεγάλη Παναγία 11
 Μεγάλη Τοῦμπα Βεργίνας 111
 Μενανδρίδος στήλη Παγασῶν 61
 Μένανδρος, ψηφιδωτὸ Μυτιλήνης 91
 Μέντωρ, Ὁ, 32
 Μερέντα, κοῦρος καὶ κόρη Φρασίσκεια
 84
 Μεσημβρία 107, 111
 μεσοπόλεμος 20
 Μεσσήνη 5· ἀρκαδικὴ πύλη 65, 100·
 ἐκκλησιαστήριο 65, 67· θέατρο 100·

- κρήνη Ἀροινόη 100· ναὸς Ἀρτέμιδος 67· ναὸς Διὸς Σωτήρος 100· συνέδριο 67
- Μεοσηνία 111· Θουρία, κτίριο Α΄ 105· Ἴκλαινα, μυκηναϊκὸ μέγαρο 102
- μεταβολὴ πολιτικὴ τοῦ 1981, 30
- μεταφορὰ Ὑπηρεσίας στὴν Προεδρία τῆς Κυβερνήσεως 26
- Μετέωρα 110
- Μηλιάδης Ἰωάννης 22, 29, 69, 80, 127
- Μικρὰς Ἀσίας ἀνασκαφές 22
- Μινύου θησαυρὸς 38
- Μινῶα Ἀμοργοῦ 102
- Μιτσοδὸς Μάρκελλος 80
- Μόναχον, Στρατιωτικὴ Σχολὴ 13
- Μονὴ Πετράκη 43
- Μουσεῖο: Αἰγίνης 11· Ἀκροπόλεως 15· Ἀλμυροῦ 57· Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας 13· Βαρβακείου 13· Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν 15, 17· Ἐπιγραφικὸ 29· Ἐπιδάουρου 19· Καλαμάτας 111· Λυκοσοῦρας 29· Μπενάκη 33· Μυκητῶν 30· Μυκόνου 19· Πανεπιστημίου 13· Πολυτεχνεῖου 13, 47· Σπάρτης 15, 19· Τεγέας 19· Χαιρωνείας 19· Χαλκίδος 19
- Μουστοξύδης Ἀνδρέας 8, 9, 31
- Μουτσόπουλος Νικόλαος 127
- Μπακαλάκης Γεώργιος 79, 128
- Μπακιρτζῆς Χαράλαμπος 108, 128
- Μπαλᾶνος Νικόλαος 37, 55, 128
- Μπάμπες Μακρυσιῶν, ναῦκος Διὸς 92
- Μπέλιος Κωνσταντῖνος 12
- Μπενάκη Μουσεῖο 33
- Μπρεξίτσα Μαραθῶνος 104, 114
- Μπρούσαρη Μαρία 69
- Μυκῆναι 5, 13· ἀκρόπολις 93· ἀνασκαφὴ 14· δυτικὴ οἰκία 76· μουσεῖο 30· ταφικὸς κύκλος Α΄ 15, 47· ταφικὸς κύκλος Β΄ 25· τέχνη 38
- μυκηναϊκός: συλλογὴ Ἐθνικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου 47· τάφοι Ἡραίου, Σπάτα 15
- Μύκονος, μουσεῖο 19
- Μυλωνᾶς Γεώργιος 29, 30, 69, 70, 128
- Μυλωνᾶς Κυριακὸς 129
- Μυστράς 110
- Μύτικας Ἀκαρνανίας, Ἀγία Σοφία 98
- Μυτιλήνη 111· ψηφιδωτά (Θεοφορομένης, Μενάνδρου, Ὀρφέως) 91
- N
- Νάξος: Ἀπλώματα 83· Γύρουλας 83, 105, 106· Καμίνι 84
- ναός: Ἀθηνᾶς Νίκης 45· Ἀθηνᾶς Σωτείρας καὶ Ποσειδῶνος στὴν Ἀσέα 61· Ἀμφιαράου 53· Ἀπόλλωνος Δαφνηφόρου 59, 77· Ἀπόλλωνος Ἐπικουρίου 55· Ἀπόλλωνος Θερμίου 101· Ἀπόλλωνος Μινῶας Ἀμοργοῦ 102, 103· Ἀρτέμιδος Αὐλιδείας 76· Ἀρτέμιδος Μεοσῆνης 67· Ἀσκληπιοῦ Ἐπιδάουρου 38· Γύρουλα Νάξου 105, 106· Δεσποίνης Λυκοσοῦρας 60· Διὸς Σωτήρος Μεοσῆνης 100· Ζαγοράς Ἄνδρου 106· Ποσειδῶνος Σουνίου 52
- Ναοῦμ (Παπανασούμ) Παναγιώτης 109
- Νάουσα, μακεδονικὸς τάφος 89
- Ναύπλιο 9
- Νέα Ἀγχίαλος 64· βαπτιστήριον 89· βασιλικές 88
- Νέες Χῶρες 21
- νεκροταφεῖο: Ἀβδήρων 107· Κλαζομένων 65
- Νερουλὸς Ἰάκωβος Ρίζος 12
- νεώτερα μνημεῖα 26· Ν. Μ. Ἐφορεία 29
- νῆσοι Αἰγαίου 9
- Νικόπολις: βασιλικὴ Α΄ 57, 58, 68· βασιλικὴ Δ΄ 68· βασιλδοπιτο 57
- Νίκων ὁσιος· μονὴ 63· ναὸς 10
- Νίρου Χάνι, Κρήτη 56, 57
- Νομισματικὸ Μουσεῖο 29
- νόμος: ἀρχαιολογικὸς 8· Ν. 10/22 Μαΐου 1834, 9, 17· Ν. ΒΧΜΣ/1899, 16, 17, 18, 23· Ν. ΓΨΚΑ/1910, 20· Ν. ΓΨΛ/1910, 20· ΚΝ 5351/1932, 23,

- 28, 29· AN 1947/1939, 24· N. 1469/1950, 26· N. 1232/1982, 31· N. 3028/2002, 35
 Νορβηγικό Ίνστιτούτο 44
 Ντούμας Χρίστος 99, 129
- Ξ
 Ξανθουδίδης Στέφανος 16, 56, 110, 129
 Ξένες Ἀρχαιολογικὲς Σχολές 39
 Ξυγγόπουλος Ἀνδρέας 22, 130
 Ξώμπουργο Τήνου 83
- Ο
 Ὅθων βασιλεὺς 9, 10
 Ὁθώνειο Πανεπιστήμιο 10
 οἰκία Δυτική, Μυκῆνες 76
 οἰκισμὸς Μεσημβρίας Θράκης 107
 Οἰκονόμος Γεώργιος 17, 21, 22, 23, 25, 65, 130
 Ὁλλανδικὸ Ίνστιτούτο 44
 Ὀλυμπία 17, 111
 ὀργάνωση Ὑπηρεσίας ἀπὸ Καββαδία 16
 Ὀρλάνδος Ἀναστάσιος 24, 25, 37, 38, 66, 67, 131
 Ὀρφανοτροφεῖο Αἰγίνης 8, 11
 Ὀρφεύς, ψηφιδωτὸ Μυτιλήνης 91
 Ὀρχομενὸς 38
 Ὀσίου Νίκωνος μονὴ 63
- Π
 Παγασαὶ 111· γλυπτά, ἀνασκαφὴ τεί-
 χους 62· στήλη Μενανδρίδος 61
 Πάγκαλος Κωνσταντῖνος 25
 Παλαιοανθρωπολογίας Ἐφορεία 29
 Παλαμήδι Ναυπλίου 119
 Παλάσκα Λεωνίδας 131
 Πάλλας Δημήτριος 77, 80, 132
 Παναγιωτάκης Ἀνδρέας 110
 Πανεπιστήμιο Ὁθωνος 10
 Παντάνασσα Φιλιππιάδος, Ἡπείρος 94, 99, 132
 Παντερμαλῆς Δημήτριος 103, 132
 Πάντζαρης Γεώργιος 25
 Παπαβασιλείου Γεώργιος 133
 Παπαδάκης Ἰωάννης 3, 133
 Παπαδάκης Νικόλαος 22
 Παπαδημητρίου Ἰωάννης 25, 26, 27, 31, 70, 73, 74, 75, 80, 89, 133
 Παπαναστασίου Παναγιώτης 19
 Παπαποστόλου Ἰωάννης 100, 134
 Παπαοπυρίδη Σέμνη βλ. Καρούζου Σέμνη
 Παπαφλέσσας 7
 Παπούλια Πυλίας, τύμβος ME I 106
 παραίτηση: Ἀ. Ρ. Ραγκαβῆ 13· Στ. Ἀ. Κουμανούδη 19
 Παρασκευαΐδης Στρατῆς 22
 Παρθενῶν 55, 56· ἀναστήλωση 13· ζω-
 φὸρος 55· στερεοβάτης 49
 Πάρος, Καταπολιανὴ 68, 69
 Πειραιεὺς 13, 26· Π. χάλκινα ἀγάλμα-
 τα 25
 Πελεκανίδης Στυλιανὸς 80, 134
 Πελεκίδης Εὐστράτιος 22
 Πελοπόννησος 9, 13, 14, 15
 Περαιτὴ Ἀττικῆς, μυκηναϊκὸ νεκροτα-
 φεῖο 93
 Περβάνογλους Πέτρος 135
 περίβολος Ταφικὸς Α΄ Μυκηνῶν 15
 Περικλῆς: Π. τεῖχος Ἐλευσίνος 58· Π.
 ὠδεῖο 54
 Περιστερὰ Πυλίας, θολωτοὶ τάφοι 106
 Πετράκη, Μονὴ 43
 Πετράκος Βασίλειος 32, 97, 135
 Πέτσας Φώτιος 80, 89, 135
 πίνακες Πιττάκη 45
 Πιττάκης Κυριακὸς 3, 4, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 22, 45, 135
 Πλάτων Νικόλαος 29, 75, 81, 137
 πόλεμος: Παγκόσμιος Α΄ 20, 22· Παγ-
 κόσμιος Β΄ 21· Πόλεμοι Βαλκανικοὶ 20, 21, 22· Π. τοῦ 1940, 24
 πολιτικός: π. ἐπιστημονικὴ Ἀρχαιολο-
 γικῆς Ἑταιρείας 32· π. μεταβολὴ 1981, 30
 Πολυκανδριώτης Γεώργιος 110
 Ποστολάκας Ἀχιλλεὺς 16

Πρακτικά Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας 4, 14, 25
 προλεγόμενα Κοραῆ στὸν Ἰσοκράτη 7
 προστασία ἀρχαιοτήτων Ἀθηνῶν 8
 πρυτανεῖο Δωδώνης 86
 πτώση Καββαδία 19
 πύλη ἀρκαδικὴ Μεσσήνης 100
 Πυλία: θολωτοὶ τάφοι Περιστεριᾶς,
 ΜΕ Ι τύμβος Παπουλίων 106
 Πύργος Ἀνέμων 11, 13

Ρ

Ραγκαβῆς Ἀλέξανδρος Ρίζος 12, 13,
 41, 137
 Ραμνοῦς 5, 9, 13· θέατρο φρουρίου,
 ἱερὸ Νεμέσεως, ταφικὸς ναῦσκος
 Ἱεροκλέους 97· ἐσωτερικὸ φρου-
 ρίου, νότια πύλη 98
 Ρεπτοί, Ἱερὰ Ὁδὸς 79
 Ρήνεια 60
 Ρόδος 24, 82, 83, 110, 120
 Ρουσόπουλος Ἀθανάσιος 3, 4, 138
 ρυτὸ 81, 82
 Ρωμαιοὶ Κωνσταντῖνος 17, 22, 61, 71,
 111, 138
 Ρωμάνος Ἀθῶς 73
 Ρώμης, Γερμανικὸ Ἀρχαιολογικὸ Ἰν-
 στιτούτο 41

Σ

Σακελλαράκη Σαπουνᾶ Ἐφη 95, 138
 Σακελλαράκης Γιάννης 95, 139
 Σάμος 19· Ἡραῖον Σ. 56
 Σβορώνος Ἰωάννης 16, 19
 Σελλάδα Θήρας 84
 Σέσκλο 91
 Σιγάλας Χαράλαμπος 99
 Σικυῶν: γυμνάσιο, κρήνη, στοὰ 67
 Σίφνος 114· ἀκρόπολη Ἀγίου Ἀνδρέα
 85, 104
 Σκάλα Ὠρωποῦ, γεωμετρικὰ κτίρια
 101, 102
 Σκιᾶς Ἀνδρέας 16
 Σουβάλα (Πολύδροσο) Παρνασσίδος
 118

Σουηδικὸ Ἀρχαιολογικὸ Ἰνστιτούτο 44
 Σουνίου ναὸς 38, 52
 Σοφούλης Θεμιστοκλῆς 56, 139
 Σπανὸς Εὐάγγελος 97
 Σπάρτη 110· ἀγαλμα Ἰουλίας Μαμ-
 μαίας 94· ἀκρόπολη 63, 94· μονὴ
 Ὀσίου Νίκωνος 63· μουσεῖο 15, 19
 Σπάτα μυκηναϊκὸς τάφος 15
 Σπηλιωτόπουλος Ἐπαμεινώνδας 34
 Σποράδες: Βόρεια, Δυτικά 8
 Στάης Βαλέριος 4, 16, 52, 140
 Σταματάκης Παναγιώτης 4, 14, 15, 46,
 47, 109, 140
 Σταυρὶ Κίττας Μάνης, τοιχογραφία 86
 Σταυρόπουλος Δημήτριος 16, 60, 141
 Σταυρόπουλος Φοῖβος 73, 80, 141
 Στερεὰ Ἑλλάς 9
 στερεοβάτης Παρθενῶνος 49
 Στέφανος Κλῶν 141
 στήλη: Μενανδρίδος Παγασῶν 61·
 στήλες Παγασῶν 111
 στοά: Θορικοῦ 52· Σικυῶνος 67
 Στρατιωτικὴ Σχολὴ Εὐελπίδων Αἰγίνας
 11
 Στρόφιλας Ἀνδρου, νεολιθικὸς οἰκι-
 σμὸς 104
 Στύμφαλος, ἐξέδρα 68
 συλλογή: Ἀκροπόλεως, Πύργου Ἀνέμων,
 βιβλιοθήκης Ἀδριανοῦ, Θησείου,
 Μεγάλης Παναγίας 11· Θηβῶν, Τα-
 νάγρας, Χαίρωνείας 15
 συμβούλιο: Ἀρχαιολογικὸν 20· Μου-
 σεῶν 37
 Σύμη Βιάννου, ἱερὸ Ἑρμῆ καὶ Ἀφροδί-
 τῆς 95
 Σύναξη Μαρωνείας, Θράκη. Μεσοβυ-
 ζαντινὴ ἐκκλησία 108
 συνέδρια ἀρχαιολογικὰ 31
 συνέδριον Μεσσήνης 67
 Σύρος, Χαλανδριανὴ 53, 103, 104
 Σχολὴ Διδασκαλίας τῆς Ἱστορίας τῆς
 Τέχνης 32
 Σωτηριάδης Γεώργιος 16, 51, 141
 Σωτηρίου Γεώργιος 22, 64, 142

Τ

Ταμείον Ἀπαλλοτριώσεων Ἀρχαιολογικῶν Χώρων 39
 Τανάγρα 13, 15· Τ. συλλογὴ 15
 ταφικός: τ. περίβολος Α΄ Μυκηνῶν 15·
 τ. περίβολος Β΄ Μυκηνῶν 25· ταφική τοιχογραφία Κορίνθου 46, 47
 τάφοι: Βοιωτίας 14· θολωτοὶ Περιστεριάς 106
 τάφος: ἔκτος Μυκηνῶν 15· μακεδονικὸς Λευκαδίων Ναούσης 89· Τερτίας Ὠραρίας 60· Φιλίππου Β΄ 90, 111
 Τεγέας μουσεῖο 19
 τεῖχος: Ἀβδήρων, Ἀμφιπόλεως 88· Δυμαίων Ἀχαΐας 85· Περικλέους Ἐλευσίνος 58
 Τελεβάντου Χριστίνα 104, 142
 τελεστήριον Ἐλευσίνος 48, 59
 Τελχίνων ὁδός, Ἀκρωτήρι Θήρας 72
 Τερτίας Ὠραρίας τάφος 60
 Τηγάνι Μάνης, βασιλικὴ 86
 Τῆνος, λόφος Ξώμπουργου 83
 Τμήμα Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας 20
 τοιχογραφία: ἡρώου Μαγούλας Σπάρτης 62· ταφικὴ Κορίνθου 46, 47
 Τομπάζης Νικόλαος 74
 Τοπικὰ Ἀρχαιολογικὰ Συμβούλια 37
 Τοποτηρηταὶ 8
 Τορώνη Χαλκιδικῆς, ἀκρωτήριο Ληκύθου 106
 Τραυλὸς Ἰωάννης 78, 79, 142
 Τρικούπης Χαρίλαος 43
 Τρυπάνης Κωνσταντῖνος 29
 Τσέππ Μαραθῶνος, ΠΕ νεκροταφεῖο 94
 Τσίμας Γεώργιος 73
 Τσούντας Χρήστος 4, 16, 21, 52, 66, 143
 Τύμβος Μαραθῶνος 33

Υ

Ὑπηρεσία Διαχειρίσεως Ἀρχαιολογικῶν Πόρων 39

Φ

Φάρσαλος Θεσσαλίας, θολωτὸς τάφος 76
 Φθιώτις 15
 φθορὰ μνημείων Ἀκροπόλεως 29
 Φιλαδελφεὺς Ἀλέξανδρος 22, 57, 144
 Φιλάρχαιος Ἐταιρεία ἡ Ὁθρυς 113
 Φίλιος Δημήτριος 4, 16, 48, 144
 Φιλιππάκη Βαρβάρα 85, 144
 Φιλιππιάς Ἠπείρου, Παντάνασσα 99
 Φίλιπποι, Ἐγνατία ὁδός 80· ψηφιδωτὸ δάπεδο 81
 Φίλιππος Β΄, τάφος του στὴ Βεργίνα 90, 111
Φιλίσταρ, περιοδικὸ 14
 Φιλόμουσος Ἐταιρεία 7
 Φίλτσου Ἑλένη 22
 Φινλανδικὸ Ἰνστιτοῦτο 44
 Φιντικλῆς Σπυρίδων 3, 145
 Φλώρινα, ἀρχαία Ἡράκλεια 79
 φραγκικὸς πύργος Ἀκροπόλεως 46
 Φρασίκλεια Μερέντας 84
 φρουρίου Ραμνοῦντος, τὸ ἐσωτερικόν, ἡ νότια πύλη 98
 Φωτίλας Δ. 12

Χ

Χαιρώνεια 13· μουσεῖο, συλλογὴ 15, 19
 Χαλανδριανὴ Σύρου, τὸ Καστρί 53, 103, 104
 Χαλκιδική, Τορώνη, ἀκρωτήριο Ληκύθου 106
 Χαλκίδος μουσεῖο 19
 χάλκινα ἀγάλματα Πειραιῶς 25
 Χαριτωνίδης Σεραφεῖμ 82, 91, 145

χάρτης ἀρχαιολογικὸς Ἀθηνῶν 9
 Χατζηδάκης Μανόλης 80, 145
 Χατζιδάκις Ἰωσήφ 16, 48, 146
 Χόνδρος Βιάννου Κρήτης, οἰκισμὸς 81
 Χρήστου Χρύσανθος 93, 146
 Χρόνος, ἐφημερίδα 19
 Χωράφα Μυτιλήνης, ψηφιδωτὸ Μενάν-

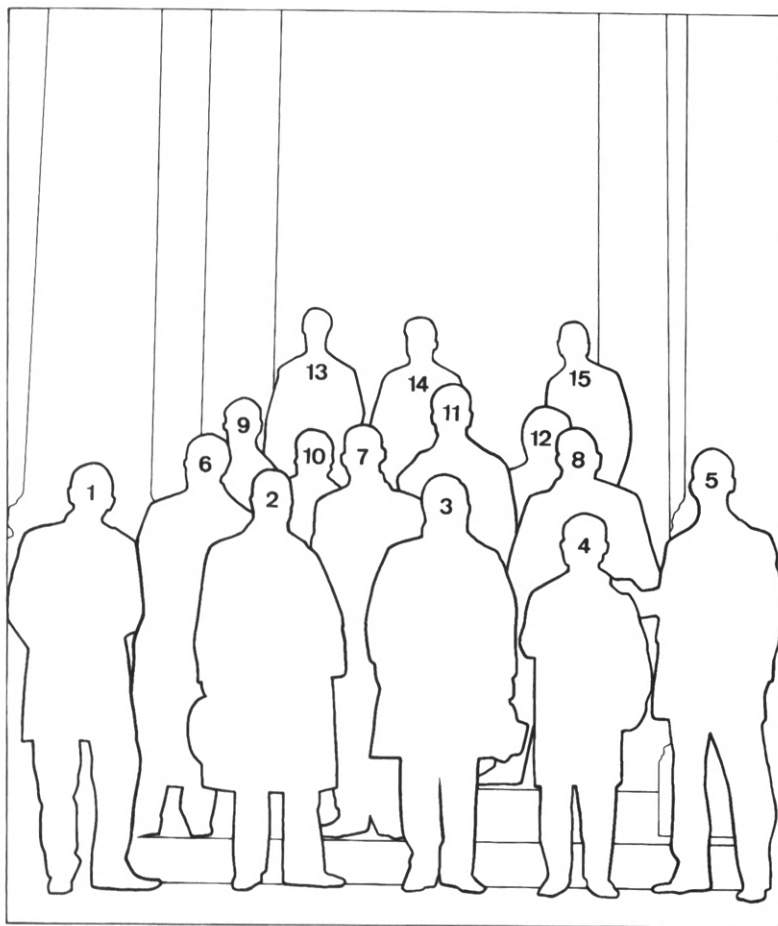
δρου, Ὀρφῆως καὶ Θεοφορουμέ-
 νης 91

Ω

Ὡδεῖον Ἡρώδου 13, 69
 Ὡδεῖον Περικλέους 54, 55
 Ὡρολόγιον τοῦ Κυρρήστου 131

οὐ πάνυ γε ῥάδιόν ἐστιν εὐρεῖν ἔργον ἐφ' ᾧ οὐκ ἂν
 τις αἰτίαν ἔχοι. χαλεπὸν γὰρ οὕτω τι ποιῆσαι ὥστε
 μηδὲν ἁμαρτεῖν, χαλεπὸν δὲ καὶ ἀναμαρτήτως τι
 ποιήσαντα μὴ ἀγνώμονι κριτῇ περιτυχεῖν.

Ξενοφ. Ἀπομν. 2, 8, 5

Τὸ Συμβούλιο τῆς Ἀ. Ἐτ. ποὺ ἐκλέχθηκε στὶς 15 Ἰανουαρίου 1912 ἔμπροσ ἀπὸ τὸ πρόπυλο τοῦ μεγάρου τῆς. Στὴν πρώτη σειρὰ ἀπὸ τ' ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιὰ: 1) Γεώργιος Παπαβασιλείου, 2) Σταῦρος Ἀνδρόπουλος, 3) Γεώργιος Μιστριώτης, 4) Μαργαρίτης Εὐαγγελίδης, 5) Ἀθανάσιος Γεωργιάδης. Δεύτερη σειρὰ: 6) Παναγιώτης Οἰκονόμος, 7) Ἀλέξανδρος Φιλαδελφεύς, 8) Ἀθανάσιος Κατριβάνος. Τρίτη σειρὰ: 9) Βασίλειος Λεονάρδος, 10) Παναγιώτης Καββαδίας, 11) Δημήτριος Ἀντωνιάδης, 12) Κλῶν Στέφανος. Τετάρτη σειρὰ: 13) Ἐμμ. Μῶτος, κλητῆρας, 14) Παναγιώτης Στριγόπουλος, λογιστὴς καὶ 15) Ἀλέξανδρος Μυλωνάκος, ταμίας τῆς Ἀ. Ἐτ. (φωτ. ΑΑΕ δημοσιευμένη στὴν ἡμερησίδα «Ἐμπρός» τῆς 23.1.1912).

ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΙ ΣΧΕΔΙΑΖΟΥΝ

Κατὰ τὰ παλαιότερα χρόνια τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιολογίας κατὰ τὰ ὁποῖα δὲν γινόταν χρῆση φωτογραφιῶν ἢ γινόταν σὲ πολὺ μικρὸ βαθμὸ, ἡ γνώση ἐκ μέρους τῶν ἀρχαιολόγων τῆς τεχνικῆς τοῦ ἐλεύθερου σχεδίου καὶ τῆς ὑποτύπωσης οἰκοδομικῶν λειψάνων ἦταν ἀναγκαία.

Ἀνάμεσα στοὺς ἀρχαιολόγους ὑπῆρχαν μερικοὶ μὲ βαθύτατες γνώσεις ἀρχιτεκτονικῆς, ὁ Ὁρλάνδος, ὁ Τραυλός, ὁ Βερσάκης, ποὺ μᾶς ἄφησαν ἔξοχα σχέδια καὶ δημιούργησαν, οἱ δύο πρῶτοι, σχολὴ στὸ ἀρχαιολογικὸ ἀρχιτεκτονικὸ σχέδιο.

Στὶς τελευταῖες σελίδες τοῦ τόμου τοῦτου δημοσιεύονται λίγα σχέδια ὑπομνηστικὰ τοῦ τρόπου ἐργασίας τῶν παλαιῶν ἀρχαιολόγων.

Στέφανος Ἀθ. Κουμανοῦδης. Τρεῖς σελίδες ἀπὸ τὰ σημειωμάτιά του μὲ σημειώσεις: «Οἱ λίθοι οὗτοι ἐκ τοῦ βουλευτηρίου μετεκομίσθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον τῇ ... Δεκεμβρίῳ 1859». «Οὗτος ὁ λίθος φαίνεται συναρμωστός μὲ τὸν παρὰ Εὐστρατιάδου ἐκδοθέντα Φυλ. Α' ἄρ. 57 (37)». «Τῇ 28 Αὐγούστου 1860 ἐν τῷ βουλευτηρίῳ οὐκάναντος τοῦ Εὐστρατιάδου, ἀντεγράφησαν δὲ ὑπ' ἐμοῦ τῇ ... Αὐγ. ἡμέρᾳ Κυριακῇ».

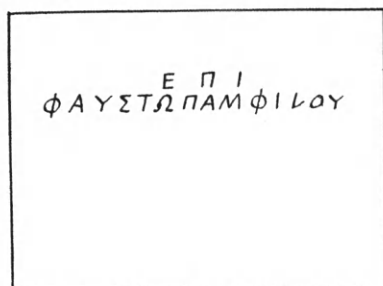
Λίθοι ἐν ἐπιγράφοι ἀναγραφθέντες
ἐν τοῖς ἐρείπιοις τοῦ περιβάλλοντος τανάγρας.

1. Πλίνθος τετράγωνος, μέγανος λίθου, τετρασμένη καὶ αὐτὸ ἐξερσι τῶν αἰρῶν, μήκους 0,85, πλάτους 0,80 καὶ πλάτους 0,35. Κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν ~~καὶ~~ πλευρὰν ἐστὶ γραμμὴ, καὶ τὰ ἐξωτερικὰ ἑρῶσπα αὐτῆς παραμεινέναι καὶ τὴν αἰὶν ἐστὶ μαζὴν δεξιασμένη καὶ ὄρθρατος. ἐπὶ τῇ αἰν φέρει καὶ ὡσεὶ δὴ κοινὸν ὅτι μαζὴν 0,14, πλάτους 0,07 καὶ βάθους 0,07. οὐχὶ ἐκ τῆς μαζῆς τῇ πλευρᾷ αὐτῆς ἄλλὰ παρὰ τὸ αἰνον τῇ γραμμῇ. ἐπιγραφὴν δ' ἔχει τήδε

04	ΛΟΘΟΙΔΑΣ	ΨΑΒΑΣ	ΚΟΕΡΑΝΟΣ
04	ΜΙΣΣΟΙΔΑΣ	ΑΙΣΨΙΝΑΣ	ΑΦΡΟΔΙΤΟΣ
04	ΣΑΜΙΑΣ	ΠΥΡΡΑΛΟΣ	ΣΑΛΥΘΙΝΙΔΑΣ
04	ΠΥΘΑΓΓΕΛΟΣ	ΑΚΥΛΛΕ	ΣΑΥΛΕΝΕΣ
5.	ΑΤΕΛΕΣ	ΦΕΡΛΑΕΝΕΤΟΣ	ΕΥΚΛΙΔΑΣ
	ΜΟΕΡΙΦΟΣ	ΦΑΛΑΡΙΣ	ΔΑΜΟΦΕΝΟΣ
	ΑΡΙΣΤΟΘΕΝΟΣ	ΕΡΑΤΟΝ	ΦΑΡΟΝΔΑΣ
	ΔΙΟΠΟΜΠΟΣ	ΑΜΙΝΟΚΛΕΕΣ	ΚΑΦΙΣΟΦΑΝ
	ΔΑΛΙΑΔΑΣ	ΜΑΤΡΟΝ	ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΕΣ
10.	ΑΒΑΕΟΔΩΡΟΣ	ΟΝΑΤΟΡΙΔΑΣ	ΕΙΣΟΚΛΕΕΣ
	ΛΑΚΟΝ	ΦΙΛΟΨΑΡΕΣ	ΨΟΕΡΙΛΟΣ
	ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ	ΑΠΟΛΛΩΔΩΡΟΣ	ΣΑΡΒΑΛΟΣ
	ΠΙΘΑΡΥΟΣ	ΜΕΛΛΙΔΑΣ	ΛΟΡΛΟΣ
	ΔΑΜΟΤΙΜΟΣ	ΗΙΣΤΙΑΙΔΑΣ	ΑΠΟΛΛΩΔΩΡΟΣ
15.	ΝΙΚΙΑΣ	ΘΕΟΣΙΤΟΣ	ΒΥΛΙΑ
	ΦΑΝΟΔΑΜΟΣ		ΑΜΕΥ
17.	ΥΝΑΟΣ		
	ΕΡΕΤΡΙΕΥΣ		

ἐκ τῶν ἐρειπίων ἡ λαθὼσα μετασφύδην ἐστὶν ἐν ἑξήματι συλλογὴ καὶ κατεστὸ
θῆ ἐν τοῖς ἐρείπιοις τῇ ἐπιγραφῇ καὶ ἀριθ. 676.

2. Βάθρος τετράγωνος, μέγανος λίθου, μήκους 0,84, πλ. 0,67, καὶ ὀφους 0,48. ἐν τῇ αἰν
αἰν ἐπιγραφαὶ φέρει μετὰ τῇ τετράγωνος καὶ ὀφθαλμ. 0,70 πλ. 0,35 καὶ ~~ὀφθαλμ.~~
καὶ δὲ τῇ ἐξωτερικῇ πλευρᾷ τῇδε τὴν ἐπιγραφὴν

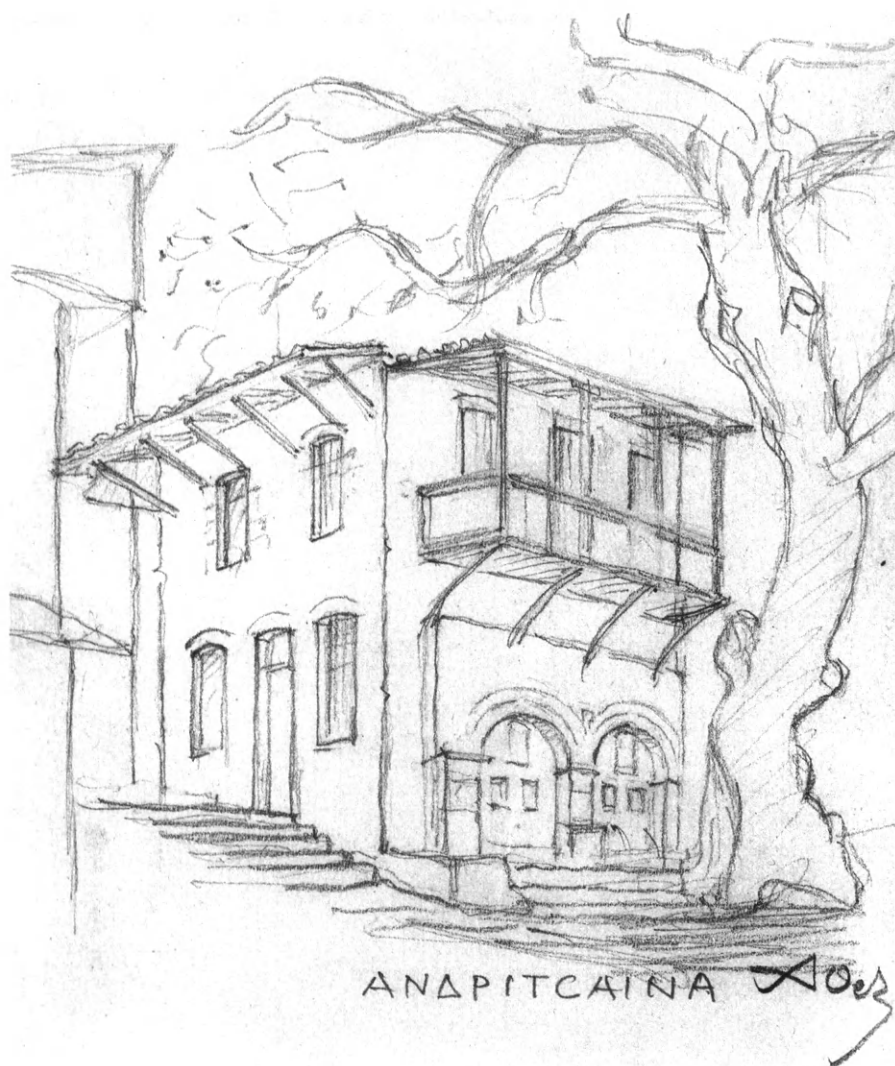

3. Στήλης τετραγώνου μετὰ ὀφθαλμ. τοῦ αἰν
μέρος, μέγανος λίθου, υψ. 1,10 πλ. 0,78 καὶ
πλάτ. 0,24

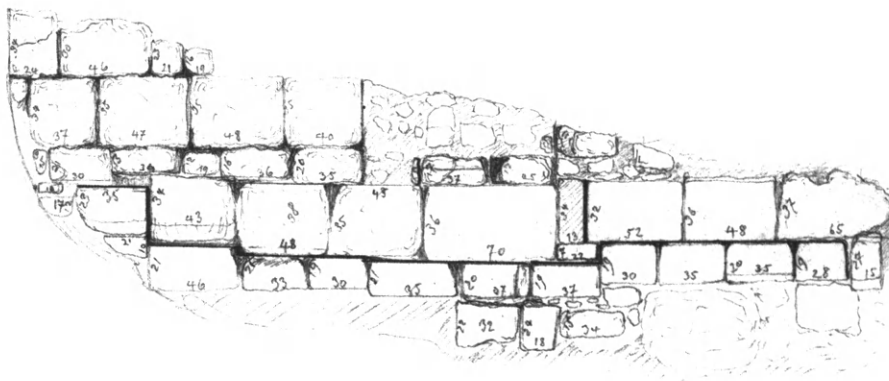

κατεστὸσαν
αἰετοῦ ἐν τῇ
περιβολῇ τῇ αἰ-
νῆς ἐν τῇ ἀριθ.
677. 678

Παναγιώτης Σταματάκης. Ἡ πρώτη σελίδα ἀπὸ κατάλογο εὐρημάτων τοῦ νεκροταφείου Τανάγρας. Ἡ ἐπιγραφὴ 1 εἶναι ὁ κατάλογος πεσόντων IG VII 585, πιθανῶς στὴ μάχη τοῦ Δηλίου, τοῦ 424 π.Χ. Ἡ ἐπιγραφὴ 2 εἶναι ἡ ἐπιτύμβια IG VII 1640 καὶ ἡ ἐπιτύμβια ἐπιγραφὴ 3 φαίνεται ὅτι εἶναι ἀδικοσφύδην.

Ἀναστάσιος Κιμ. Ὁρλάνδος. Μία σελίδα ἀπὸ τὸ ταξιδιωτικὸ τοῦ σημειωματάριο. Σχέδιο οἰκτιοῦ
στὴν Ἀνδρίτσεινα, 1926.

Γεώργιος Παν. Οικονόμος. Σχέδιο από τις ανασκαφές του στις Κλαζομενές της Μικράς Ἀσίας τὸ 1921 μετὴν ἐξήγησι: «Τοῖχος ἱεροῦ βόθρου ΒΑ ἀκροπόλεως».

Ἰωάννης Τραυλός. Ἐλεύθερο σχέδιο μέρους τοῦ Τελεστηρίου τῆς Ἐλευσίνης μετὴν ἐξήγησι: «Θεμέλια κιόνων ρωμαϊκοῦ Τελεστηρίου».

